

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక



వంశాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్



మే 1959

సంపుటము 36 :

: సంచిక 5

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

మే 1959

కాళిందీ స్తవము	శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు	...	1
మాధవవర్మ : అతని సంతతి	శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ	...	2
క్రొత్తపాట	శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు	...	7
విశ్వనాథవారి ప్రణయదర్శనము	శ్రీ సాశ్వత కృష్ణమూర్తి	...	8
దులుపు బూజు	శ్రీ శ్రీరంగం నారాయణబాబు	...	13
హరివంశము :			
సంవృతిమాధుర్యము	శ్రీ మల్లంపల్లి శరభయ్య	...	14
సమర్థుడు	శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం	...	17
మన వ్యవసాయ ప్రణాళికలు	శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు	...	21
లవంగీ జగన్నాథము	శ్రీ భట్టారం మల్లికార్జున శవి	...	28
స్వాతంత్ర్యానంతర			
తమిళ సాహిత్యము	శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ	...	32
పత్రనావలు	శ్రీ "కృష్ణ మురళి"	...	38
'వక్షో' ముఖాంగేషు' చింత్యమా?	శ్రీ శ్రీనివాస సోదరులు	...	41
పేరులేని మనుషులు	శ్రీ 'మంజీర'	...	49
భీష్మునకు పెండ్లి అయినదా?	శ్రీ నేలటూరి రామదాసయ్యంగారు	...	65
సుధాలహరి	శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని	...	73
నన్నయభట్టు కావ్యసిద్ధాంతము	శ్రీ ధూళిపాళ శ్రీరామమూర్తి	...	75
నిలువుమో ఉపాయోప !	శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం	...	79
యెంకిపాటల శిల్పవైఖరి	శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి	...	80
సాహితీ సుగతుని స్వగతం	రామచంద్ర	...	84
కలగూరగంప			87
గ్రంథవిమర్శనము			91
వార్తలు			99
మనవి మాటలు			100

జూన్ నెల సంచికలో

కిన్నెర శృంగారము	శ్రీ సాశ్వత కృష్ణమూర్తి	
వికృతి వివేక కర్పత్రము	శ్రీ తూమాటి దొణప్ప	
కాశీఖండము: కావ్యత్వము	శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి	
నన్నెచోడుని దేశి	శ్రీమతి వి. రాజేశ్వరి	
మాధవవర్మ - అతని సంతతి	శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ	
హరివంశము	శ్రీ మల్లంపల్లి శరభయ్య	
ద్విపద భారతము	శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మ	

తిక్కా శిందీస్తవము

శ్రీ బార్గుల రామకృష్ణరావు

పానము సేసి చేసి యన

పాయము తోయ మభ్యాగోటి కం

దైవ ననాయనమ్మయిన

యాకృతి కన్నులనించి నించి, పు

ణ్యానకు రాశి 'కృష్ణ'యను

నక్షరయుగ్మము నెంచి యెంచి, యో

భానుజ ముక్తిగాంచెనను

భక్తిజనించి చరించి నీతటిన్.

ప్రాప్తముంబగు నీప్రవాహమున దా

బ్రాణప్రయాణోత్సవం

జే పుణ్యాత్మ హృదయ దన్నికృతి నెం

తే సంతకుం హృదయ, రా

రాపున్ మండలభేదమందు నల మా

ర్తాండుండు పైరించెడిన్

నీపైనుండిన నిండుప్రేమవలనన్

నిక్కంబు కాళిందిరో!

ఓ సంజ్ఞాపతిపుత్రి! కాలభగినీ!

ఓ కృష్ణ నిత్యప్రియా!

ఓ సర్వాను వినాశినీ! యమున! పు

ణ్యోదార! కాళింది! యం

చానక్తిన్ సతిజేసి మజ్జనము ని

త్యక్తగర్భ గావించు వా

డా సంబోధన సంఖ్య జన్మకృతపా

పాముంబు బాయున్ వెనన్.

(పండితరాయల రచనకు అనువాదము.)

మాధవవర్మ : అతని సంతతి

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

ఈ మాధవవర్మ ధన్య పరిపాలనమునకు ప్రఖ్యాతి వహించిన మాధవ వర్మయే. ఈతనిని గురించి తెలుగు దేశమున పరంపరాగతముగ పురాతన కాలము నుండియు ప్రచారములోనున్న గాథలు కలవు. దూర గుంట వారాయాకవి తన పంచతంత్రమును ఈ మాధవ వర్మవంశమునకు గుఱయించిన బసవ భూపాలున కంకిత మిచ్చు సందర్భమునందు మాధవవర్మవంశము నిట్లభివర్ణించి యున్నాడు.

“మును బెజవాడ దుర్గమున
ముగ్ధతనంబున మెచ్చుతేనె తెం
పున రథదంతి వాజిభటు
భూరి బలంబులచే గరింగ భూ
జనపతి గ్రుంచి చేప దన
సంతతికై మహి బాడినిల్పి గ
మృత జిరకీర్తలంగనిన
మాధవవర్మ నివాన్వయంబువన.”

బసవ భూపాలుని కాపుడును, మంత్రయునైన వెండలూరి గంగయమాత్యునికి శ్రీనాథ మహాకవి శిష్యుడును, మరదియునగు దళపతి గుగ్గయ్య తన నావకేతూపాఖ్యానమును గృతి యొసంగెను. ఆ సందర్భమున గుగ్గయ్యకూడ మాధవ వర్మను

“చతురంగబలము విజయవాడ దుర్గాంబ
వరమున బడసి దుర్వారలీల
జగతీస్థలంబెల్ల సాధించి జయ కాస
నములు దిగ్గంతి దంతము సలిపి
పేద బాలునకు గా బ్రయసుకు మోహంబు
పట్టక బెజవాడ బాడి నిల్పి
కేయంగ బురమున గాంచన వర్షంబు
గురియించి దేవతాకోటి పొగడ
వసుధ సెగడిన మాధవ వర్మ—”

అని వర్ణించి యున్నాడు. పూర్వోక్త పద్యములు గెండిటివలన మాధవ వర్మను గురించి కొన్ని విషయములు తెలియుచున్నది. అతనిది విజయవాడయను బెజవాడ. బెజవాడ కనకదుర్గ వరమున అతడు చతురంగ బలమునుబడసి జగతీస్థలమునంతను సాధించి దిక్కు

లందు తన జయ కాసవములను వ్రాయించెను. అతని వీరోచిత కృత్యములలో కలింగవిజయ మొకటి. సైన్య సమేతుడై కలింగముపై దాడి వెడలి దానిని పాలించుచుండిన జనపతిని సంహరించెను. పేదబాలుని నిమిత్తము తన ప్రయసుకునిమీది మోహమును బోనాడి బెజవాడలో ధర్మము నిలిపి పురమున బం గారునాన కురిపించుట అతని ప్రఖ్యాతికి మూల కారణము. ఈ విషయములనే ఈ క్రింది చాటు పద్యములుకూడ నుడుపుచున్నవి:

“నినిమిదివేల దొంగల
యేనుగులున్ వడివేల దొక్కిత్రో
క్కుని దళ లక్షవాజులును
గాలుడుపోసి (గాలునిబోలు)
[పదాతికోటులన్*]

ఎనయగ దుర్గ యిచ్చె ధన
మిద్ధగనంజయ భీకరాంకుకున
మునుజ వరేణ్యులం బరగు
మాధవ వర్మకు గారవంబునన్.

“కట్టెలగుండి.....
కట్టెదురన్ దంపటి దెచ్చి య
ప్పట్టన జంపి చిత్రయని
భగ్గుడు మెచ్చి మవర్ల వృష్టి య
ప్పట్టణ భూమిలో గురియ
బంచెను మాధవవర్మ పాడి పెం
పెట్టిదో యంచు నింగ్రుసభ
చేక్కొని రప్పడు దేవ సంఘముల్.”

—చా. ప. మ. మం., 2 భా.

ఇంతియేకాదు, మాధవ వర్మ పేద బాలునికై తన పుత్రునికి మరణ దండన మొనర్చిన కాలముకూడ నీ క్రింది చాటువు తెలుపుచున్నది.

“అయితక్రీరి సజ్జనకు
లాగ్రణి మాధవవర్మ చింతలం
గాయలు కోసి యమ్ముకొను
కట్టెలగుండి తనూజా చావుకై
క్రియుతుడైన పుత్రు కల

చేతినిచ్చి బెజాడపాడె నా (?)

పాయక నిర్మే వాగ్గో?

బాణశిక్పములైన కాలమున."

—చా. ప. మ. మం, 2 భా.

అనుమకొండ పురవరాధీశ్వరుడును, కాకతి కుల జుడును అయిన రెండవ ప్రోలరాజు ప్రెగ్గడ చేతిరసు భార్య మైలమ క్రీ. శ. 1117 లో 'కదలలాయబది' అను జననాలయమును అనుమకొండలో నిర్మించిన సందర్భమున మహామండలేశ్వరుడైన ఉగ్రవాడి మేళరసు కూడ ఆశైవరబదికి కొంత భూదానము కావించెను. శాసనమునంగు ఈ మేళరసు ఇట్లభివృద్ధుడైనాడు: "అష్టాదంతి సహస్రాణి దశకోటీవ వాజినాం అనంతం పాదసంఘాత మిత్థేతే మాధవవర్మ వంశోద్భవరప్ప శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరసుగ్రవాడియ మేళరస..." (ఎనిమిదివేల యేనుగును, పదికోట్ల గుర్రములు, అనంత మైన పదాతివర్గము గలిగిన మాధవవర్మ వంశమునందుద్భవించినట్టి మేళరసు.) మేళరసు మూలపురుషుడైన మాధవవర్మ చాటుపవ్యక్త మాధవవర్మయే.

కొకతీయుల వంశమునుసూచి ప్రబలమైన వాదోపవాదములు కలవు. కొకతీయులు చతుర్థకులజాలని కొండరంగురు; కాగు త్రితీయులని కొందరి యభిప్రాయము. కొందరే వారు బ్రాహ్మణులతోను, త్రితీయులతోను, చతుర్థకులజాలతోను కావించిన వివాహము లున్నవి. పూర్వకాలములో నున్న తివర్ణములవారు తిమ క్రింది వర్ణములవారినో వివాహములు చేసికొనుటకు ధర్మశాస్త్రానుకూలములై యుండెను. ఇట్టి వివాహములకు అనులోమవివాహములని పేరు. కొకతి గణపతిదేవ చక్రవర్తి తన కూతురు దుద్రుడుదేవిని చంద్రవంశి త్రితీయుడైన రాజకుమారునికిచ్చి పరిణయము కావించెను. కేవలము వివాహసంబంధములను పురస్కరించుకుని పూర్వభూపతుల కులనిర్ణయముకావించుట సముచితము కాదేమో. ప్రతాపదిత్రిమును, సోమదేవరాజీయమును కొకతీయులు మాధవవర్మ సంతతివారని చెప్పుచున్నవి. కాని యివి విశ్వసనీయములైన చారిత్రిక గ్రంథములు కావు. ఈ రెండింటిని సిద్ధేశ్వరచరిత్రము మాత్రమే. ఇది ద్విపదకృతి. ఇదియు పై నుడివిన గ్రంథములవంటిది. కాని ఒకొక్క ప్రాజ్ఞురామ శాసనమువలన కొకతీయులు మాధవవర్మవంశస్థు లగుగురులు కవశాసనము కలదు. ఈ శాసనమున మొదటి రెండుపంక్తులు

పూర్తిగ చెడిపోయినవి. ఇది శకవర్షము 1085 నాటి శాసనము. దుగ్గధూపాలుని భార్య బొప్పాదేవి దామరామ భీమేశ్వరస్వామికి దీపదానము చేసినట్లు తెలుపుటకు పుట్టినది. మాడు, నాలుగు అయిదుపంక్తు లిట్లున్నవి:

"మాధవవర్మ వంశ్యః || ప్రఖ్యాతా సమకాల్ద ప్రోలన్వపతేః పుత్రః || అను వానిలో "ప్రఖ్యాతా సమకాల్ద" అన్నది అపవాదము—పారపాటు పాఠముని నా యభిప్రాయ. "ప్రఖ్యాతా సమకొండ ప్రోలన్వపతేః" అని యుండదును. ఈ యనుమకొండ ప్రోలన్వపతి కాకతి కులజుడు. ఈతని కుమారుడు దుగ్గధూపాలుడు. ఇతడు మాధవవర్మ వంశస్థుడని శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈ శాసనమునందలి తెలుగుభాగము ఇతినిని కేవల్య (రేపల్లె) దుగ్గరాజని పేర్కొనుటచేత ఇతడు రేపల్లె ప్రాంతమున కధిపతిగ నుండియుండవచ్చును. ఈ కారణముననే ఇతనికి రేపల్లె దుగ్గరాజని వర్ణనవారము కలిగినది. ఇది యెట్లున్నను ఈ శాసనము ననుసరించి కొకతీయులును మాధవవర్మ వంశస్థులనుట స్పష్టము. మాధవవర్మ శ్రీగాముని కుమారుడగు కుసుని వంశము నాడని మాటగుంట నారాయణగారి తన గ్రంథమునందభిన్యంతులచేత అతడు మూర్ఖవంశి త్రితీయుడు. కొకతీయులు మాధవవర్మ వంశస్థులగుటచేత వారు మూర్ఖవంశి త్రితీయులు. దుద్రుడుదేవి దోహిత్రుడైన ప్రతాపరుద్ర స్వపతి చంద్రవంశి త్రితీయుడు. దుద్రుడుదేవి ప్రతాపరుద్రుని పెండుకొని తన యనంతరము కొకతీయ నామ్రాజ్యమునకు పట్టము కట్టినందువలననేమో ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణమున కొకతీయాస్వమును "అత్యిక్తంగు కులప్రశస్తి" మనియు, "సోమరాజుభిజనం తి మన్య జనుతి శ్రీ కొకతీయాస్వయః" అనియు వర్ణితిమైనది.

—S. I. L., iv 1071.

"ప్రఖ్యాతా సమకాల్ద ప్రోలన్వపతేః పుత్రః" అను వానిలో "ప్రఖ్యాతా సమకాల్ద" అన్నది అపవాదము—పారపాటు పాఠముని నా యభిప్రాయ. "ప్రఖ్యాతా సమకొండ ప్రోలన్వపతేః" అని యుండదును. ఈ యనుమకొండ ప్రోలన్వపతి కాకతి కులజుడు. ఈతని కుమారుడు దుగ్గధూపాలుడు. ఇతడు మాధవవర్మ వంశస్థుడని శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈ శాసనమునందలి తెలుగుభాగము ఇతినిని కేవల్య (రేపల్లె) దుగ్గరాజని పేర్కొనుటచేత ఇతడు రేపల్లె ప్రాంతమున కధిపతిగ నుండియుండవచ్చును. ఈ కారణముననే ఇతనికి రేపల్లె దుగ్గరాజని వర్ణనవారము కలిగినది. ఇది యెట్లున్నను ఈ శాసనము ననుసరించి కొకతీయులును మాధవవర్మ వంశస్థులనుట స్పష్టము. మాధవవర్మ శ్రీగాముని కుమారుడగు కుసుని వంశము నాడని మాటగుంట నారాయణగారి తన గ్రంథమునందభిన్యంతులచేత అతడు మూర్ఖవంశి త్రితీయుడు. కొకతీయులు మాధవవర్మ వంశస్థులగుటచేత వారు మూర్ఖవంశి త్రితీయులు. దుద్రుడుదేవి దోహిత్రుడైన ప్రతాపరుద్ర స్వపతి చంద్రవంశి త్రితీయుడు. దుద్రుడుదేవి ప్రతాపరుద్రుని పెండుకొని తన యనంతరము కొకతీయ నామ్రాజ్యమునకు పట్టము కట్టినందువలననేమో ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణమున కొకతీయాస్వమును "అత్యిక్తంగు కులప్రశస్తి" మనియు, "సోమరాజుభిజనం తి మన్య జనుతి శ్రీ కొకతీయాస్వయః" అనియు వర్ణితిమైనది.

మాధవవర్మ సర్వాభింతిని దలుపుగాఢ బెజవాడ సిద్ధేశ్వరస్వామి యాలయమునందలి రాతిపాద

చెక్కిన పల్ల[వ*] కేతభూపాలుని కాసనమునందు విభులముగా వర్ణితమైనది. అది యిట్లున్నది :

శ్రీమద్విజయవాల్మీకిపుర కృష్ణావిధూషణే ।
కలా శ్రీమచ్చాకాట్టేర్లిశి పాయకసమ్మిత్రే]
రాజా మాధవవర్మ ధూర్జిభాగ్యతో ధవళేతితే ॥
తిత స్వపురేణ హతే తింత్రిణి జీవిని సుతే
ధర్మకసంరక్షితాత్మాయ స్వపుర మవధీర్నిరాట్
తతో మల్లేశ్వరః ప్రీతః స్వన్నవృష్టిం వనవనాన
శిశుపుత్రకయోః ప్రాణం దత్తవాంస్తస్య కీతయే

—S. I. I. X 22

ఈ కాసనము క్రీస్తుశకము పదు నొక డవ, పండ్రెండవ శతాబ్దములనాటిది కాదగుననుట కవకాశము కలదు. కాని కామమూత్రము కాసనమున నీయబడలేదు. క్రీ. శ. 11, 12 శతాబ్దాలనాటికి మాధవవర్మను సురించివ యీ గాథ ఆంధ్రదేశమున ప్రచారమునం దుండెననుట తథ్యము.

ఈ మాధవవర్మ యెవ్వరో నిర్ణయింపవలసి యున్నది. ప్రాచీనాంధ్రదేశమును బరిపాలించిన రాజులలో మాధవవర్మ లొక్క విష్ణుకుండి వంశమునందే కన్పట్టుచున్నాడు. పూర్వోక్త మాధవవర్మ విష్ణుకుండి వంశ్యుడే యనుటకు సందియములేదు. పల్లవ కేతభూపాలుని కాసనమును, చాటువునుకూడ మాధవవర్మ శకవర్షము 514, అనగా క్రీ. శ. 592 నాటివాడని తెలుపుచున్నది. పూర్వాంధ్రదేశమును విష్ణుకుండి వంశజుల యనంతరమే పూర్వ చాళుక్యులు పరిపాలించిరి. కీర్తివర్మ తనయుడును, సత్యాశ్రయ శ్రీ ఇచ్చుకి పులకేశి వల్లభుని సోదరుడును అయిన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు పూర్వ చాళుక్యరాజ సంస్థాపకుడు. ఇతడు క్రీ. శ. 624 లో న్యాయేంద్రమును ప్రకటించి వేంగీనామాంధర విక్రమిమైన మద్యాంధ్ర దేశమును పరిపాలించెను. అందువలన 'విష్ణుకుండి నృపతులు' 624 నకు బూర్వముండినవారు. విష్ణుకుండి వంశ్యులైన మాధవ వర్మలను సురించి తెలిసికొనుటకు విష్ణుకుండి వృషాలవచరిత్రము నిందుక సమీక్షింపవలసి యున్నది.

విష్ణుకుండి వంశజులది ఇంతవరకు ఏడు శాసనములు దొరకినవి. వీనిలో నొకటి గుంటూరు జిల్లా సరైనపల్లి తాలూకా వేల్పురులోని శిలాశాసనము, మాధవవర్మది, చాల చెడిపోయినది. వీనిలో రాజుడేరు మూత్రము తెలియ వచ్చుచున్నది. మిగిలిన శాసనము లారును

తామ్ర శాసనములు. వీనిలో రెండు గుంటూరు జిల్లా తెనాలి తాలూకాలో ఈపూరులో లభించినవి; మరి యొక రెండు శాసనములు రామతీర్థమున నొకటి, చిక్కుళ్ళిలో నొకటి దొరకినవి. వేరొకటి పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా పాలమూరు గ్రామమున పూర్వచాళుక్య వంశ్యుడైన మొదటి జయసింహవల్లభ మహారాజు కాసనముతో గలసి దొంగినది. ఇది యన్నియు ప్రకటితములే నవి. మిగిలిన యారవ తామ్ర శాసనము దాక్షిణ్యప్రాంతమున లభించినది. ఇది యంతవరకు అప్రకటితము. శిలా శాసనము పూర్తిగా చెడిపోయినందున దానివలన ప్రయోజన మేమియు లేదు. కాగా విష్ణుకుండి వంశజుల చరిత్ర తెలిసికొనుటకు గల పరమాధారము లీ యాగు శాసనములే. వీనిలో రామతీర్థము శాసనము ఇంద్రవర్మ తన 27-వ రాజ్యకాల సంవత్సరమున జేష్ఠ మాస శుక్ల పక్ష సప్తమినాడు తైత్తిరీయ శాఖా బ్రాహ్మణుడును, మాండీర్వ గోత్రుడును అయిన నగ్నిశిర్మకు పటికి రాష్ట్రములోని పేగువాడక గ్రామము దానము చేసిన విషయము తెలుపుటకు పుట్టినది. ఈపూరు మొదటి కాసనము, పాలమూరు శాసనము మాధవ వర్మ చేసిన దానములను తెలుపును. మొదటి దానిలో దత్తని గ్రామము విలెంబలి. దీని నతడు తన 37-వ రాజ్య సంవత్సరములో వత్స గోత్రుడైన అగ్నిశిర్మ కిచ్చెను. రెండవ దానిలోని దత్తి గ్రామము పులంబూరు (పాలమూరు). దీని నతడు ఫాల్గుణ పౌర్ణమి సోమ గ్రహణ నిమిత్తమున గౌతమ గోత్రుడైన శివ వర్మకు తన రాజ్య సంవత్సరము 47 లో నిచ్చెను. విలెంబలి, పులంబూరు రెండును నుద్దావని (నుద్దాది) విషయము లోనివి. రాజ్య సంవత్సరము విషయమున అభిప్రాయ భేదములు కలవు. ఈపూరు రెండవ శాసనము నిచ్చిన వాడు మరొక మాధవ వర్మ. ఇతడు తన 37-వ రాజ్య వత్సరమున వత్స గోత్రుడైన అగ్నిశిర్మ, ఇంద్రవర్మ లకు దానము చేసెను. దత్తి గ్రామము తెలియదు. చిక్కుళ్ళి, దాక్షిణ్యము శాసనములలోని దాది విక్రమేంద్రవర్మ. ఇతడు తన పదవ విజయ రాజ్య సంవత్సరమున పోమగిరిశివరాజునికి చేసిన దానమును చిక్కుళ్ళి శాసనమును, తన పదునెనిమిదవ విజయ రాజ్య సంవత్సరమున కొండెవ్వ గోత్రుడును, ఆపస్తంబ సూత్రుడును అయిన న్యాయేశిర్మకు తూండి గ్రామమును దానమిచ్చిన విషయము దాక్షిణ్యము శాసనమును తెలుపుచున్నవి.

మాధవవర్మ: అతని సంతతి

రామతీర్థము, చిట్కొక్క, చామరము శాసనములలోని చిన్న తరములను కలిపి ఈ క్రింది రీతిని వంశవృక్షమేర్పరచ వచ్చును.

మాధవవర్మ
|
విక్రమేంద్రవర్మ (I)
|
ఇంద్రవర్మ (ఇంద్రభట్టారకవర్మ)
|
విక్రమేంద్రవర్మ (విక్రమేంద్రభట్టారకవర్మ II)
ఈపూరు మొదటిశాసనములోని సంతతిక్రమమిది :

గోవిందవర్మ
|
మాధవవర్మ
|
పాలమూరు శాసనమునందలి సంతతిక్రమమిది :
విక్రమహేంద్రవర్మ
|
గోవిందవర్మ
|
మాధవవర్మ
|
ఈపూరు గెంజవ శాసనములోని వంశవృక్షక్రమమిది :

మాధవవర్మ (I)
|
దేవవర్మ
|
మాధవవర్మ (II)

విక్రమహేంద్రవర్మయు, విక్రమేంద్రవర్మయు, విక్రమేంద్రభట్టారకవర్మయు వొక్కరేయని కొందర మతము. ఈ రీతిని ఇరువురు ముఖ్యులు మాధవవర్మలు, విక్రమేంద్ర వర్మలు కనబడుచున్నాడు. ఈ శాసనములలోని తరముల నన్నిటిని గలిపి ఏకైకవంశవృక్షము నేర్పరచు ఎట్లనువది చరిత్రకారులకు గొప్ప సమస్యయైనది. పాలమూరు శాసనములోని విక్రమహేంద్రవర్మ చిట్కొక్క శాసనములోని గెంజవ విక్రమేంద్రవర్మయగునా? గోవిందవర్మ కుమారుడు మాధవవర్మ మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ తండ్రియగునా? ఈపూరు గెంజవ శాసనములోని మొదటి మాధవవర్మ కాని,

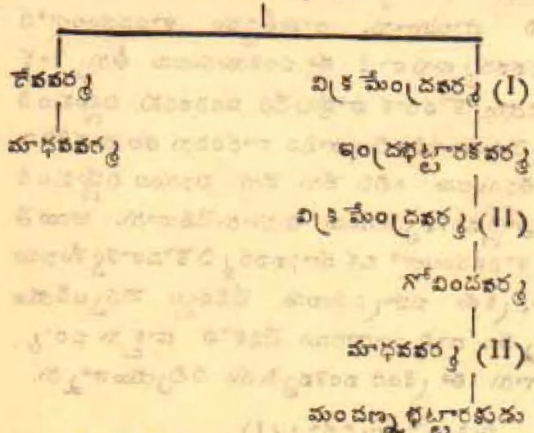
గెంజవ మాధవవర్మకాని ఈపూరు మొదటి శాసనములోని పాలమూరు, రామతీర్థము శాసనములలోని మాధవవర్మయగునా? ఈ సంగియములను తీర్పుకొక మేదియు కానరాక పోవుటచేత ఇంతిరకు విష్ణుకుండి చరిత్రమును గురించి వ్రాసిన వారందరు తలయొకరితని ఈ తరములను గలిపి వేరు వేరు విగ్రముల విష్ణుకుండి సంత్రాస్తవంశవృక్షమును తయారుచేసినారు. అయితే ఈ శాసనములలో ఒక మాధవవర్మ ఏకాదశాశ్వ మేగములు, క్రతు సహస్రములను చేసినట్లు చెప్పబడియున్నాడు. దాని నాధారము చేసికొని డాక్టరు సంగి రుగారు ఈ క్రింది వంశవృక్షము నిచ్చియున్నారు.

విక్రమహేంద్రవర్మ (I)
|
గోవిందవర్మ
|
మాధవవర్మ (I)
|
దేవవర్మ మంచన్న రిట్టారక విక్రమేంద్రవర్మ (II)
|
మాధవవర్మ (II) ఇంద్రవర్మ
|
విక్రమేంద్రవర్మ (III)

ఈ వంశవృక్షములో మొదటి మాధవవర్మ ఏకాదశాశ్వ మేగములు, క్రతు సహస్రములను చేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. కాని రామతీర్థము శాసనములన దీనికి యపవాదము సంతరించుచున్నది. ఈ వంశవృక్షము ప్రకారము ఇంద్రవర్మ పితామహుడు మొదటి మాధవవర్మ. కాని రామతీర్థము శాసనము అతడు ఏకాదశాశ్వ మేగములు, క్రతు సహస్రములు చేసినట్లు చెప్పదు; ఈ శాసనము ప్రకార మిదియున్నది చెప్పవచ్చును. దాని, ఇంద్రవర్మ తండ్రి విక్రమేంద్రవర్మ. విష్ణుకుండి వంశజుల ఏయితిర శాసనమును విక్రమేంద్రవర్మ (II) ఇన్ని క్రతువులను చేసినట్లు చెప్పదు.

ఈ పై వంశవృక్షమునోపాటు ఈ క్రిందిదియు కొందరి కంగీకారమయినది. దీని నేర్పాటు చేసిన వారు ఆచార్య కే. యే. నీలకంఠ శాస్త్రిగారు. అయితే దీనిని మొదటిమారు ఏర్పాటుచేసినవారు శ్రీ వడ్డాది రామచంద్రమూర్తిగారు.

మాధవశర్మ (I)



ఈ వంశవృక్షము ప్రకారము మొదటి మాధవ వర్మ, మొదటి విక్రమేంద్రవర్మ, రెండవ మాధవవర్మ మువ్వురును ఏ కొదవకాశ్యమేగములు, క్రతుసహస్రములు చేసినవారగుచున్నారు. ఇది ఎంతవరకు సమంజసమన్న దిగో ఆలోచనీయును. ఈరీతిని వంశవృక్షము విచ్చుటకు నాణికలే కాంక్షము కనిపించుచున్నది. మాధవ వర్మ పాలమూరు కాసనము పూర్వచాళుక్య జయసింహ వల్లభుని పాలమూరు కాసనముతోపాటు దొరికినది. జయసింహవల్లభుని పాలమూరు కాసనములోని ప్రతి గ్రహీతిగౌతముగోత్రుడు, తైత్తిరిక సప్తవ్యాచారితయిన శివశర్మ పుత్రుడు గుద్దిశర్మ. ఈ గుద్దిశర్మ తండ్రి శివశర్మకే మాధవవర్మ ప్రాశ్నికను జయించుకోర్కెతో గోదావరి నదిని దాటి పాలమూరుగామమును దాన మిచ్చెను. అందువలన నే జయసింహవల్లభుని పాల మూరు కాసనములో ప్రతిగ్రహీత గుద్దిశర్మ పూర్వ

గ్రహీతిను చపబడినాడు. విష్ణుకుండి నృపతులను జయించి ప్రాగాంగ్రనేశమును పరిపాలించినవారు పూర్వ చాళుక్యులు. జయసింహవల్లభుని తండ్రి కుబ విష్ణువర్ధనుడు తన యగ్నజ్ఞదేవ సత్కృత్యైయ రెండవ పులకేశి వల్లభుడి ప్రాగాంగ్రమును జయించిన విష కొంతకాల మాలిని ప్రతినిధిగ పరిపాలించి తరువాత క్రీ. శ. 624 లో స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించి పదు నెన్నిసేండ్లు రాజ్యమును పాలించెను. అటునెనుక ఈ రాజ్యము శిలినవాడు జయసింహవల్లభుడు. ఇతని అయిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరములో నిచ్చినదే పాల మూరు కాసనము. జయసింహవల్లభుని నాటికి విష్ణుకుండి రాజ్యము చాళుక్యాక్రొంతమునట్లవలన సర్కారుగా రిచ్చిన వంశవృక్షములోని మొదటి మాధవవర్మయే పాలమూరు కాసనదాతయైనయెడల విక్రమేంద్ర వర్మాను లేలుట కవకాశ మేదియని శంకించుకొని కాలనిర్ణయమునకు సంబంధించిన చిక్కును తొలగించుట కీరీతిని గెంపవవంశ వృక్ష మేర్పాటుచేయుటకే నే నూహించుచున్నాను.

ఎట్లయినను విష్ణుకుండి వంశవృక్ష కాలనిర్ణయములు ఇంకను సమస్యలుగ నే యుండిపోయినవి. మొత్తముమీద ఈ మాధవవర్మలలో ఒకడు సుప్రఖ్యా తుడు, ఏ కొదవకాశ్యమేగములు, క్రతుసహస్రములు, ఎవరో ఒక మాధవవర్మ తూగ్గునేశమును జయించుటకు, అనగా ప్రాయికముగా కళింగమును జయించుటకు గోదావరిని దాటి వెళ్ళెనుటకు పాలమూరు కాసనమే ప్రమాణము.

విష్ణుకుండి వృత్తులు క్రతుకర్మానుష్ఠానపరులు, వేదధర్మావలంబకులు, పురుష మేధ సర్వమేధములను కూడ ఆచరించినవారు.

[సశేషము]

(II) ప్రతిభా

విష్ణుకుండి వృత్తులు క్రతుకర్మానుష్ఠానపరులు, వేదధర్మావలంబకులు, పురుష మేధ సర్వమేధములను కూడ ఆచరించినవారు.

అడదగ్గరదక్రొత్తపాటపద్యోదయ

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

ముగ్ధ జలజాధరదళము ముద్దువెట్ట

కఠిన హేమంత హిమవాలుకాఃఫము

లవతరించినచ్చు నవారుణాంశువట్లు

క్రొత్తపాట నన్న వెదకికొనుచు నచ్చె.

2

కన్నెయెడంద తొట్టువడు కమ్మని కాంతులువోలె, మబ్బులో

నన్నగజారు వెన్నెలల జాలుల రీతి, నవోదయంబుతో

క్రొన్నన తేరు తేనె నురుగుల్వలె, భావధురీతరంగ సం

భన్నములైన కల్పనలు సందడి నేయును క్రొత్తపాటకై.

3

అలన సమీరచంచల తృణాంచల చారు తుషారబిందు, పు

జ్వల లవలీలతా చికురజాత దరస్మిత కుట్టుంబు, కో

మల లలనాద్యంత వలమాన ముద్రశు కణంబు లీల కాం

తిలు నవగీతి మద్వదన దేహళి నూయెలలూగు చెల్వునన్.

4

భూమికి ప్రావృణంబుధరమున్ దిగి

వచ్చిన పూలవాన చి

నో - మధురాత్మ మానవ మనోహరు

సంకము జేరు అప్పరః

కామినియో - హిమాచల శిఖా

నిలయమ్ము డిగ్గు పావన

వ్యోమనదంబా నాగ పొదుపున్

మృదుభావ వినూత్న గీతియున్.

5

మందానిల బృందాశిత

సుందర మందార కుసుమ సురభిళ మధురా

నంద మధుపూరములు మా

అందమ్ముల క్రొత్తపాట లలగుండోటల్.

విశ్వనాథవారి ప్రణయదర్శనము

శ్రీ సాక్ష్య కృష్ణమూర్తి

1

66

బొలకులు మూగి విన్నెల వత్తికోలుకు
శ్లేష్మదృష్టులు పెరుకొడు చందమునను
ముగ్ధహృదయులు నా మిత్రములు మదీయ
గీతి కార్థమృదుకు నెదికెదయ చేవి!"

అవును. నేనీ కావ్యమునిట్లె చదివితినీ, ఏదో
“వన్నెలవత్తి” కై నెదికొడితిని. నాకేదియో దొరికిన
దనుకొంటిని. ఆ గీతికలమాటన కవి నిశ్చయించిదియు
నేగన్నదియు నొక్కటియగునో కానా నాకు
దెలియదు. ఆయాట గలుపొట్టులతో నాకు నవిలేదు.
క్రీడా విసేదఫలము మాత్రము నాకల్పిన జాలును.

“గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు” విశ్వనాథ సత్య
నారాయణగారి ఆలవాటితోలివాళ్ళు రచన. కవితా
సాధనోద్యుక్తులై శ్రీ ౧. 1902-28 ముగ్యకాలమున
వ్రాసినది. అదియు ‘గిరి కుమారుడు’ను గుప్తనామముతో
జేసిన రచన. ఆ వయసునకు అప్పటి యెదుగుడుకుల
భావ వేగమునకు ఆ పేరు తగినది.

ఇం దాయన యన్నియు గీతములే వ్రాసినాడు.
ఒక్కొక్క భావము సాధారణముగా రెండుమూడు
పద్యములలో జెప్పబడినది. పెంచుటయన్నదే లేదు.
తనకువచ్చిన యాహ ఎక్కడాగిపోవునో పద్యము
గూడ అక్కడి కాగిపోవును. వ్రాయుకముగ ముందటి
రెండుమూడు పద్యముల భావమును చివరి గీతికలమున
జెప్పి వైచును. ఇంక శిల్పముపై దృష్టియు గాన్పించును.
భావమును దీర్చుటయందు గూడ మెలకువకై ప్రయ
త్నములేదు. అప్పటి కాయన వట్టివగ్గుమతి. కాని
ఆగికోలేని దూకుడాయనచే నా గీతముల జెప్పించినది.
ఆ పేగాతికయ మెట్టిదనగా మిట్టబల్లముల నొరసి
పొరువదిగాదు. ఎగసి మిట్టబల్లముల తలదన్నుచు
బోయెడి ప్రవాహ వేగము. ఆ మిట్టబల్ల బరికిలింపగా
నా ప్రవాహ వేగ స్వభావములు నానికంటినంతవరకు
మనకు దెలియగలవు. ఈ కావ్య రుక్మిణియక యుదాత్త
తన బొదివి కొన్నది.

ఆధునిక కవిత్వమునకు వ్రాయుకముగా శ్లేష్మత
యొక్క ఊణము. అట్టిశ్లేష్మత ఈ కావ్యమున గూడ
నున్నది. నేను నేను సమయములం దాయన మనసున
నాడిన భావము లిందులోనున్నవి. ఆ యీ భావ
సమీకరణమున కొక క్రమము నచ్చుబోతగా దెచ్చి
పెట్టట సాగ్యముకాని పని. లేక ఈ కావ్యము పరమార్థ
మిదియని నిర్ణయింపటము పిలుచాలగు. ఈ స్వ
భావముల ననుసంధానముచేసి చూచినచో నంగు
మూలముగ గాన్పించు ఒకటిరెండు ముఖ్యలిప్సయముల
ముంగుగా చువని చేయుదును. తరువాతి పని యాయన
భావ ప్రవాహము వెంటబడి మనమును ఆ మిట్టబల్ల
నొరయుచు బోవుటయే. నెలయేటి యొడ్డు వెంట
నెదిలేడి వాహ్యశి శిశిరశికరాపాడి గదా!

ఇది సాధనకావ్యము. దీనిని జరుపుకొనుటకు
కవి మున్సంస్కారము నొకొంత యోజుకలెను. వారి
యిలుఖేల్లులైన అంబికావిశ్వేశ్వరు లీ సంస్కార
ముఖమున నెలసినవారు. ఆయన అదైవతి.

ఈ కావ్యమున విశ్వనాథ కవితాకళను సాధింప
బూనినాడు. ఆ సాధనలో వదైవతరూపమున ప్రణయ
తత్త్వ మానుషునికముగ సిద్ధించినది. కవితా పరమార్థము
ఆనందము. లేదా ఆనందరూపమును చిత్కళనే కవిత్వ
మావిష్కరించును. దీనికధిపాత్రి ఆనందభైరవి రూప
ముననున్న యంబిక. కవితాకళను సాధించుట
కాచేవి నే యుపతేవింపవలెను. ఆమె సర్వరసాత్మిక
మూర్తి.

“శివ శృంగారాద్ధౌ తదితరజ నే కుత్సనపరా
సశోష గడ్డాయాం గిరిశయ నే విస్మయవతీ,
హరాహిభ్యో భీతా సరసిహ హాభాగ్యజయినీ
సఖీమ స్యేరా లే మయి జనని దృష్టి స్సకరుణా.”
యని శంకర భగవత్పాదుల సౌందర్యలహరీ శ్లోకము.
విశ్వనాథ రచనలోని ‘చేవి’ సంబుద్ధి ఇతిరకవులు చేసిడి
గౌరవ మాత్రవ్యంజకము ‘చేవి’ సంబుద్ధివంటిదిగాదు.
చేవి యనగా సందికయనియే కవిహృదయము.

కవి తన కవితాసాగనకై చేపి మహాసించుటలో తోడకకైగా ప్రియురాలు జలవీసది. కావ్యమున మన కొక్కొకచో గలి యంబికనుద్దేశించి యనుచున్నాడా, ప్రియురాలి సుద్దేశించి యనుచున్నాడా యను సంశయము గలుగును. తాకికమగు రత్నాగరుల స్వర్ణయున్న నే ఇది శృంగారముని యెఱుగదగును. నవీగతిమైసరతి త్రిక్తిరూపముగ భాసించునుగదా! ఉత్తము ప్రకృతుల శృంగార ముదాత్తదశలో స్థితి ప్రసన్నమై యాత్మకముగ వెలయుననుటకు పెద్దలు ప్రమాణము; అం తాకికమగు రీత్యాగరులస్థితి యెక్కడిది? 'యద్విక్రామా హృదయస్య'. కాగా నీకావ్యమున చేపి దయిత లిగువురు నొక్కొకచో గలసి పోయి నట్లును. ఒక్కొక్కచో విడివిడిగాను గాన్పించును. తల్లి మగు చేపి త్రిమూర్తులకు తానె కారణ మయ్యి పరమేశ్వరుని భర్తగా గొన్నదిగదా. ఆ మార్గము నిట యనుసంధింపవలెను. అంబికా పరమేశ్వరులకు వలెనె ఇటు కవికిని చేపి—దయితా రూప మునకును కేషకేషిభావము. ఏమనగా కవి తనకు జ్ఞాన కరీ నాపాదించుకొన్నాడు. చూడుడు.

ఆ పయోరాశిలో ద్రిలోకాతి భీక
రముగ వివరహీన హేలహలము సమద్భు
వించె నది యోధుగలిగి లేది! గళియు
నందు నిలిపితి నేను జ్ఞానాకృతినయి.

మూలముగ నీ కావ్యమునవల మువ్వగు పాత్రల సంబంధము నిట్లు చెప్పవచ్చును.

కవి——కవిత——దయిత లు
జ్ఞానము——క్రియ——ఇచ్చ యను సంశయ.
జ్ఞానకరీ నాపాదించుకొన్నకవి ఇచ్చాకైక్తి రూప ముగు దయిత తోడనకైచే కవిత మను నానంద రూప ముగు క్రియాగిదిని భజించుచున్నాడు.

ఇదియంతయు కావ్యమునుట్టి నాకు వ్రాసిన భావాతోపణమేగాని మరెయికటిగాదు; తింత్ర విద్య యంతయు నీ కావ్యమున నిట్లు నిట్టి ప్రమేసదని నా వాదమునగాదు. ఇంక కావ్యము ననుసరింతు.

2

అస్పదీయ కంఠమునయం దాడుమందె
నొకయెడో గీతి బలుటికి నులికిరాగు
తొమ్మకొని లోనికెందోను వ్రచ్చిపోయె
నా హృదయ మీ మహా ప్రయత్న మునందు.

ఈ కావ్యమున నిది తొలిపద్యము. కవి కవితా వాణి యూనిష్కృతి వందలేదు. కృత్యాద్యకథకంపె వేయిరెట్లు కప్పమైన పురిటిసొప్పరిని. వేదనా కలిగు దైన కవి యా వాణి నావిష్కరించుట కెంతయో కప్ప పడినాడు. తన వట్టిప్రతుక్తియులు భరింపలేదు. ఆ బాధచే నుండె ప్రణయంత పనియైనది.

విఫలిత పువఃపునః కృతి వివిధయత్న
భావిత ప్రచందబాధా తగా విదా
తాస్పదీయ హృదంతరం బంగు వ్రాచె
మృతి సంత్రుల నవజపాశోగ సంగ్ర.

కవి నుండెట్టిబగా నవతరించిన జపాశోగ సంగ్రలో కావ్యాదంధు. అవును. ఈ జపాశోగ సంగ్రవిమిటి? అంబికా తమకాంతి ప్రసారము!

కవితాగ్రాం చేతః కమలవన బాలాతపరుచిం
భజస్తే యేప నః కలిచి దిగుణా మీన భవతీమ్,
విశిష్ట ప్రేమసాగ్ర ప్రయతిర శృంగారలహరీ
గభీరాభి రావగ్ని ర్విదగ్ధి సతాం రజ్జవ మమి.

(సాంకర్యలహరి)

అయిన యాపిణిముగు తల్లి తమ కాంతిప్రసారమున గలికి వ గావిష్కృతి యొనది. శింకరులుచెప్పిన చివరి రెండు శ్లోకచరణములు విశ్వనాథయెడ ఎంత నిజమైనవి!

ఈ సుహాసంధ్యలో శారదా మయవారి
రమ్య కింకిణి కిణికిణి రధిన పాద
మంజుల విలాస వృత్తి పాత్రాజ్యలక్ష్మీ
యనుచు గచ్చపి మృగుగీతు లనుసరించు—
దీవితో గావ్యాతిరణ మైనది :

ఇటునుండే కొంతమారము కవి యావ్యవస్థత గాన్పించును. కలికివిషయమున తనలో దివికై ప్రతియబుద్ధి కుదరలేదు. నిలుకడ యెఱుగని వవాంతి నిర్లక్ష్యమువలె తన భావ మీ శిలాదృఢపథమున జలజల మనుచుపోంగి యొక్క బొట్టైన మిగులచేమో చివర కవి జరియును. తన కొఱవైన కవితా మగుకలశెమును దా వాస్వాదించలేక పోవుచుంటివని విచారపడును. కిరికి బాధావిధితును నానందము తప్ప అచ్చపు టా నంది మందదా యని విచారపడును. పట్టుదల చూపును. కాలకూటమైన గ్రోలుచు ననును. అంతిగుఱుచును. ప్రకృతి ఎంత బలవ త్తిరమో ఈ కవి 'లలితసృష్టి'ని గూర్చి వ్రాయుచు నే మమచున్నాడో చూడుడు.

ఈ లలితపూజి యెట్టిదో యింకను మీద
బాపసెల్లా పరచి నిద్ర పట్టుకున్న
బట్టివల్లు వడించ బాల్పరచు నటవె
ప్రతి యోగ్యంతరం గేట పద్యనాథు.

బ్రహ్మదేవునిగన్న యా భగవంతుడు గూడ
యోగమాయకు వశిక్యమే! మరి తాను ప్రకృతిగతుడై
బాధపడుట యెంత? అందుచే నుండె గాయి చేసె
కొన్నాడు. అలవాటు పడినవీధులు తన నుండెనై
వాడి యమ్ములైన పడును తెట్టువచ్చునట! 'మను
ప్రపంతికలలో దిగునను' 'మొయిల్ల నంపులకు
దైన పారలుచుండి' మున్నకు, అచ్చపులేటి బతుటి
ప్రకృతితో సామరస్యమును గోరుచున్నాడు. తన
కిష్టములైన కొన్నిటిని చెప్పచున్నాడు:

ఇంతలోన వికాసమ్ము లింతలోన
వీలవచ్చు లీ ప్రాణవేగే బ్రాహ్మ
కాగగవలంబి నీచ దిశుముతోన
నా మనోవికాస వీలవచ్చును వోలుచు.

అంగకపులలో మిల్లక తన కే యుతువున
భావము ప్రచలితమగునో చెప్పకొన్నాడు. విశ్వ
నాథకు వర్తల్లు విద్వంసు!

ఈ యచేతన ప్రకృతిలో జలదగర్భ విగ్రహ
త్రిభులు చూచి విశేషమైన ప్రణయినీ శిలాపాంగకేళుల
స్వలింపినాడు కవి—కవి హృదయమున దయితా
దూపముద్ర రూపు గ్రహములకు చేతనావధి కాను
మనుష్యలోకమున బహులకు నిదియే మొదలు—అంతే
కాదు. మొయిల్ల గర్భస్థూర్తి మంధరగర్భలు విచిత్ర
కరి హదయమున ప్రణయ మధునగీతములు బాహిరిల్లి
వవి. ఆ గర్భలు పాంశ్యస్వత్వ దీప్తిరమంజముల
చక్కల్లవంటి వంట—ప్రకృతి పురుష మమమృతధిగ
మన్నది భావము—పూర్తిగా లోకమున బడవి కవి
స్థితి రామగ్రస్తమును చంద్రాద్ధరింబమువలె నున్నవట!

ఈ పువుండీగ బోయెలో నిట్టె ముకుచు
కొని భుజగమనై నిడురపో గోర్కిలగు
ఓలిగా పొగసు నా ప్రియురాలివోలె నీ ప్ర
మాన వసలలే నాకు నుక్రూడ చేయు.

తిరువార గ్రీష్మ వర్ష వర్షనలలో నా ప్రియు
రాలి స్వరూప విందుక చెప్పినాడు కవి. క్షేష్ట
మాపపు తొలి సంజరేకలలో గానెడు పలుచని వెన్నె
లలు పిమంతినీ చారు మందహాసముతంతివట. పాంశ్య

తీతలమైన నల్ల గాలి ముద్దుటిల్లాలి కనోల్లెని మున్ను
రించువట. వర్ష గురువున ప్రియురాలి నల్లగలవలవంటి
కనులలోని కాటుకవలె నాక సముగ్రమిట్ల యాహుధ
జలగుని గొడుగునీడల యొదిగి లోకముతో బ్రకృతితో
స్నేహము భుజించుచున్నాడు కవి.

కవి తాను సమీర బాలుడట. కవిలే పూజలు.
పరస్పర స్వర్ణచాత్రమున వాగు పులకిత బ్రహ్మపదమున
బోవుగురు. దిగంతములందలి మగదంకురముల దెచ్చి
పూచిన మొక్కకు ఆతికు వీటజేయును. ఆ పూచిన
పూవులోని రుమారదించువు లమృతమని తల్లి చెప్పినది.
అది యామె యాయువట!

ఒక్కటో నామె వనదీవత. ఆమె యిచ్చిన
యమృతపుటావు మానుచా స్వాదనదే వాడిపోయినది!
ఒకవారి ఇరువురు ప్రయాణమై పోయిపోయి చంద్ర
లింబమున నమృత ప్రవాహమునబడి దాని తుది మొద
తెరుగలేక పోయినవట! విందవకల ఆఖండవ్యయును
చెప్పచున్నాడు కవి.

ఆమె కన్నులలో వత్సనికి విశ్వమంతయు గాన్పించును.
అందులో మరల తనహృదయమే ప్రతి ఫలిం
చినది.

అవంతిత్వ గన్పితమున మధురభావధునికి తన
తనువు జన్మస్థలము. ఆ భావ మీ విశ్వయును ప్రతిఫలిం
చును. తాను తనతల్లి కనువున కల్పవృక్షమువలె
పుట్టెను. ఇట్టి తనవంటి రేణుసహస్రముల దాల్చిన
తల్లి యనంతరూపము అవంతమే కాదే!

ప్రణయ పయోరాశి నాశయము కవ్యపు గొంప
తో జలుకగా హాహలము పుట్టినదట. దాని
నాతికు జ్ఞానాకృతియతి గొంతులో విడువ్వుకొనెను.
దానితో నామెయు తానును నొకరైరట! తలపై
కలిక కలి కలిరకాంతయు తాంబూలంబు నట!
కవి తనజీవితానుభవమును చెప్పచున్నాడు. ఈ
యదైవతభావమును లోకమున నెంతనుంది సాధింప
గలదు? ఇదట నేను చెప్పిందానికన్న చెప్పని
దెక్కువ. ఇటునుండి కవి గృహస్థుగా భాసించును.
కవితా విషయమున నుండెడిటవు కచ్చినది. ఆతికు
నూగుడు - ఆమె ప్రాద్దుపాడువు పూవు. వారి పరి
స్థిరాలోకవ మధుర సుందరాపాంగ నూత్రములచేత
అనిల పథములలో పృథివ్యాకాశములకు రేఖామణ్ణము
లైన ముగ్ధి పడినవట!

ఆమె సుధావ్రవంతిక. తానామెను గలసిన
చోటు నురుతే. అధిక మూర్ఛియగు తాను ప్రవహించు
చుండుగా నామె యేనాయెకో తెలియదట. తాను
కారద స్వచ్ఛ విజ్ఞానమూర్తి—ఆమె తన యట్టయగునవ
నణగియున్న చిక్కణ శ్యామ జంబాలమూర్తి. ఆమె
కాన్పింపగు. సముద్రతీర శతమున బంగారు పచ్చ
కంకులు వదిలిన రాజనాల పైగులో నామె
ముమ్మాదుల గాన్పించునట. ఆమె నిజస్వరూపము
నకు నెదికి నెదికి విశిష్ట ప్రస్థాంతరములందు కనుగొనలేక
చివర కాత్మకోటమున నున్న సూర్యకృతిగ
దెలిసికొన్నాడు.

‘ఎపుడు నీ పాలులే నాలపించ లేదో
రవులుకొను నాగు హృదంతరమున యంగు
నీ వియోగాన్ని యపుడు—’

కవితా చయితల కిరువురకు సమానముగ
నన్వయించున దీ మాట.

ఇట్లు నడచిన కవి వాగవ దేవి కృపాబలము
నెఱిగినది.

నీ వసంత భావాలకువై విశాల
భావ సామ్రాజ్య మేలుచున్నావు దేవి!
నీ కృప నదింత భావమేనియును నుపరి
చితిను యట్టులదోయి, నాచిత్తి ఓధి

మరి ఈ సాగన ఫలమేమియుని యాశంకించుకొని
కవి యనుచున్నాడు.

నీ పయన బాడినట్టి నా నిర్భయగీతి
పాగుటయే పరమార్థ మామైన దేరి
ఆంగు ప్రతిగీతరమ్ము నీ మందహాస
బాలచంద్రదాపతపములలో బ్రజ్వలించు.

దేవిని సురించిన యవంతభావముల దలభాగ్యో
కనులు మూసిన కలత నిద్దురలో నామె యాకృతి
ఇట్లు పాక్షాత్కరించినది :

పృథివి యంతయు నీ పాదశీకముగను
నలవరించి యనంతాకాశ మావసించి
ఆనిలపీచికా స్తంభన మాచరించు—
నిన్ను నేలించు చుందు యిగ్నివరుణులు.

భూతత్త్వము గలది మూలాధారము. వాయు
తత్త్వము గలది యానాహతిప్రకము. ఆకాశతత్త్వము
గలది విశుద్ధము. జలతత్త్వము గలది మణిపూరకము.
అగ్నితత్త్వము గలది శ్వాధిపానతత్త్వము. వీని
కన్నిటికి పైన సహస్రారమందున్న తల్లియే యిట్లు
క్షుతింపబడినది.

ఈ కావ్యమున విశ్వనాథ దర్శించినది కుల
పాలికా ప్రణయము. నిర్మలప్రాణున పెరిగి పూచి
పండిన చాలతి. ఆ పూల వాసనలే యాశంకి మగురి
యే ఈ కావ్యమున నుభావించుచున్నవి.

విశ్వనాథ తీర్చిన ప్రణయము లోకము చాలున
నడిచినది. అంతకు పై లోకమైనది. లోకమున సర్వలకు
సహాధికుమైనది. భార్య, గోవు, దైవము, గర్భము మన
కింను దర్శన విస్తురు. మన తీవరియలకింత సన్నిహిత
ముగనన్న ఈ ప్రణయాగ్రయము మగురాలి మగురమును
బలో సంరక్షణమేమి? ఆ తీర్చిన విధము నించుక
యౌతిను.

లోకమున విశేకులవలె నాయనయు భార్యను
సురించి మేపకు గట్టివ బండి యనుకొన్నాడు. అప్పటి
కాయనకు లెనపురాకృతి పుణ్య మింతయని తెలియదట!
అప్పటియు పురాకృతిమైన పుణ్య
మింతయని యిట్టిదని నాకు నెఱుగబడని
వేళలో నీవు మర్మింక విడిచిన కి
యూర్థ కర్మిత శిలవరి యాడుకొంటి.

ఇది యొక యుదాత్త మగురమున చిత్తి ముద్ది
విచయము. ఆహుతి యనిపించుకొన్న ఇల్లాలి సౌభాగ్య
పాష్కల్యమునకు మేరలున్నవా?

ఆమె యపాంగరేఖా చలన్యందహాస వాహినీ
తిరంగాల నాలిని సుండె చలించి ప్రేమ గీతములు
ప్రాసినా డాయన. తామిరుగు కృష్ణలోని జమిలి
నావలవంటివారట. ప్రణయభావా విప్లవజే కవి ‘నర
లక్ష్యదయితు’ డైన తిన్ను దా నె ప్రతిష్ఠించుకొని
పూజించుకొనును!

ఆ ప్రణయమిట్లు వాసినది. అతిడాకాశమువంటి
వాడు. ఆమె పృథివి వంటిది. అరకు సాగరునవంటి
వాడు. ఆమె సాధుజలసరితు. వారి కలయికలోని
యాతిని యాక్రమణము ఆమె ఒరుగుల కవికి ఆంద
మైన నివాసే నూహకువచ్చును. ఇట్టి విలోచనార్థ
మీలన పోఖ్యము లెన్నియో!

ఉండి యుండి తిను ప్రేమబంధముంత దృఢతర
ముగా నులకు కారణము వెదికినాడు కవి. ఆమె
సౌందర్య శీలములాదిగా నెన్నియో చెప్పకొ
దలచి తొలుతి తొలుతనె త్రోసిపుచ్చెనట! చివరకు
దెలిసినది పసితనపునాటి పితృజ్ఞ నెంచి జనని యను
మరి గని విధేయమై తన యెడ యుండుటయే యని.
కవి ఈ కావ్యమునందంతలను స్వేయాత్మనే గవేషించు
చున్నాడు.

తను వివాహోచిత కన్యకోపేన జన్మియాపును
నియతభావుడై యెడల నినురును. నిత్యప్రసన్నము
లగు దాని మాపు తెట్ల దాని పాలు నట్టివని తల

పోయెను. పరస్పరము సేవించు తన ఇల్లాలిని ఆవును జూచి కవి వినుచుచున్నాడో చూడుడు—

ఉజ్జ్వల తాళు దివ్యమృత నుభయసంగ్య
లను బరిష్కర సేవా విలాస శేత్ర
లగు భవత్పితౄపాంగ పయః ప్రవాహ
వీచికా మఖ నీమిత విలోచనము!

జీవితమున ప్రసన్నత శాంతి యనువానివలన గలగు నానందము మరి నేనితో గలగును? ఈ పద్యము గార్ల పృథ్వీ గర్వ పర్యవూహ పరాకాష్ఠాగలగు ప్రకాంఠిత నోడిచిపట్టినది. నాగరిక కృత్రిమతీవనులకు ఈ భావమునకు వేరి దివ్యు!

కాక మలినభావ సమావృత్తి జీవనుల కీ యుద్వేగితీవన సాధన సాగ్యపడు సేవా చూడుడు: కా రీతిహాసమున కలిసి యుపవాసములు చేసిరి. కాళ్ళు తూలిపోయినవి. సంధ్యాకాల వనాంశువు లాతిని మేన ఇందనములచే మెత్తిపడినది. కమ్మలు నివృత్తులు గ్రక్కుచున్నట్లు న్నవి. సహనర్మకూటికేటాక్షి సంతాప లహరి శివశిరో ప్రదేశ కృతాభిషేకమువలె చల నెనట!

మరియుక సారి ఉషః కాలమున చల గాలిలో నిద్రలేచి కృష్ణలో న్నానమాడి శివార్చన కుపవాస మానిరి. ఆనా డాసంగ్యముగ శివున కభిషేక విధి నిర్వ రించినారు. కర్పూరహారతి పూనినారు దంపతులు. అప్పటి యా దంపతుల చరితార్ధి యాయన నోట చే వినవలయును.

‘ఆ మహాఖండ హారతియంగు దీప్త
మైం యిలువేల్పు విశ్వేశ్వరాచ్చ లింగ
మంగు ప్రతిఫలించిన మన యాకృతులివి
అగ్ర వారిశ్చంద్రాంతి నావహించు’

అది యొక నిత్యప్రతిగమగు సద్యత భావసాగన. పత్నీ సాహచర్యమున ఆయన చిత్రములగు నూహల కెన్నింటికో సమాధానములు నిదీకొనును. విభృత చిక్కణమూర్తులగు నామెయు నిసువులు నిర్మి గుఖము లెట్లు దాగియున్నా రనుకొనును. తిను ప్రేమ బలముచేత భవిష్యత్ప్రజా ప్రణయ చరిత్రలు పాలించ వలెనని యూహించును. జీవనమార్గమున ములుపు మలు పున గాన్పించి నీవంతిమారము వచ్చితిమి యామె చెప్పవలె!

ప్రణయగీతములకు గూడ నామె యామెదముద్ర వలసినదే. తిని యొక సారి యరమూతి కనులతో ననుమ తించును. ఒక సారి మొగ్గులగ కనులుమూసి నిద్రించును. అయినచో మరునాటిసంకు దాని నాపవలసినదే—

ఇంక నొక్కకవోగవి ధర్మాచరణవ్యగ్రుతు.
భార్యతో నేమనుచున్నాడో చూడుడు.

పాలతి మనపెండ్లికట సాక్షిభూతుడైన
గార్ల పత్యాగ్ని మజల నా కరముపంట
నక్షితలచేత హవ్యకవ్యములచేత
నర్పితుడు కానెలేద, యేమనగవలయు.

కాని యామె కారణముగా నీ దోషమంతయు దొలగినదట! ఎట్లు?

నీవు నా గుండె గదలించినావు జేరి!
జేరి! తల్లితమ్ములను సర్వ జీవతలును
అనభిహృతములు హవ్యకవ్యములపొంది
నా యకర్పిష్ఠిత క్షమించినారు జేరి!
ఒక్కొక్కోగవి కృతజ్ఞతా మూర్తియై భార్య నిట్లనును.

అతివ! ఈ కుండమాది నిత్యాగ్ని చోత్ర
నైన నాదు కర్పిష్ఠితకు సహాయ
పడెద నీ పాగవోయి నా పలిత శేత్ర
కోణములు జ్యోతులై వెలుంగు గృహలక్ష్మి!
ధర్మసంవర్తిమైన యిట్టి నైషిక జీవితమున గరి యెన్నో మధురామధూతుల నెనుకొన్నాను. పున్నును నాటి నన్నెలలో ప్రియురాలువరచిన నెల్ల నెజ్జపై పరుండి కనులు మూసికొని యామెను తలచుకొనును. యాని వదనాని వయసుతి జగ్గముతాని జల్పతి జననీ,
తా నేగవ లేన ప్రజ
ల్పితాని హృదయం మఖయంతి.

(గార్లపద్యకృతి. 7-49)

యగ్గనాయకా పరముగ నీ చూటలెంత హాదక మయములో నాయకపరముగ పయిజెప్పిన మాటలు గల దయితాచింతిన మంత మధురము.

చంద్రకలితముగు నాకాళము మబ్బుపట్టుట యెట్లున్నదనగా నల్లని తాను తన యరమున నాన్విన ముఖముగల ప్రియురాలి నాక్రమించకొన్నట్లున్నదట. ఈ కావ్యమునకు ప్రాగవదమైనది చిత్రశుద్ధి. మహానాభావకల్పనమింగులేను. ఉన్నదంతయు నుదా తము గంభీరము. అధికారి భేదమునబట్టి మధురమును, చాలని వారి కిది చాలదు.

విశ్వనాథ దర్శించిన ఈ కులపాలికా ప్రణ యము ధర్మము సుపతీవించును. ఇహపరముల సాధిం చును. అద్వైతవిద్ధి దానిలక్ష్యము. తెలుగున ఆనులిన శృంగారము, భావశ్రుతి ప్రణయము, కులపాలికా ప్రణయమునను మూడు మార్గములు. ఈ కులపాలికా ప్రణయమునకు విశ్వనాథ ప్రవ ర్తకుడని చెప్పవచ్చును. చిన్నతనపు ఈ రచనకంటె కనితారసాంతోధి కేతములై తన ‘వరలక్ష్మి త్రిశిరి’ ఈ మార్గమున పతాక. వర్ణనా పౌధుల ప్రణయము నాయని సుబ్బారావు గారి కృతి. విశ్వనాథ ఈ కావ్యమున దానిని ప్రేర్కొని వదలినాడు. ‘సాధద్రుని ప్రణయయాత్ర’ మేల్పడిన వారి యెడదలోతులు త్రిపున్ము—ఈ మార్గ మున సంయోగ శృంగారమునకెదియు విప్రలంభమునకు ‘వరలక్ష్మి త్రిశిరి’యు హృదయావర్తకములు. ‘గిరి కుమారుని ప్రేమగీతాల’కు దిర్భవశుల్యమును ప్రక న్నిని చెప్పకొనవచ్చును.

దులుప బూజు

శ్రీ శ్రీరంగం నారాయణబాబు

కనుక

పాటలకారు గనుక,

మాకంతము మరి మరి

మకరంద ఝరి,

మధుకర వనప్రియా మధురగీతికాలహరి!

విమ్మట

కష్టకాలపు వేనగి చెమ్మట!

తరువాత

మరిలేన లేదు వరువాత!

అహోరాత్రులదేవనిగ

వానకారు వలపోత!

బ్రతుకుటింటి మింటిపైన

కారుమొయిలు మరిపూత!

అందుచేత

మాకంతము ఒకొకప్పుడు

చలిపిడుగుల చప్పుడు!

చల జ్వల చ్చంచల అవ్వడప్పుడు!

కానరాదు నేడు ఋతువుకు

ఋతువుకు నడుమ నేల!

కనుకనేలేదు నారాయణ

బాబులకున్న శర ద్వేళ!

వచ్చిపడెను ఒక్కసారి

హాసమృత్యు ప్రతీహారి!

మోడు నీతువు

పాడు నీతువు!

కంతమిప్పుడు

చీకురాయి!

చీకటి నూయి!

అయితే నేడు కవితాకామినికే

వచ్చింది ఖాయిలా!

అసలు గూటిలోనుంచే అదృశ్య

మైదా కోయిలా?

కల్పనకీడి కానిరోజు

కవి కంతంలో పట్టింది బూజు!

కలదింకా నీ కొకరోజు, దులుపుబూజు!

హరివంశము : సంస్కృతి మాధుర్యము

శ్రీ మల్లంపల్లి శరథయ్య

మృత్యుంటు ప్రాక్షులవాటి పూతవానిపాతవము
శిశుభంజనోదంతకు గొల్లల స్పృశినిశ్చల
దూరమై పానుగుప్తహృదయము మందల ఆనాకుల
ముగిసె రాత్రులు తెల్లవాదయందెను. వింతలులేక పగులు
తాంతిమగదయగ పండుచుండెను. పంధ్యమాగర్భము
నందు కేళీరదతరంగము కదలజొచ్చెను. ఈ పరిణామ
మును ప్రెగడ ఇట్లు ఉన్నీలితి మొనగ్గెను.

ఉత్తరవాయు క్రమముగ బోరగిలి మెలగి మెలగి
పాన్పు వాలుమూలకు రాసేగ్గెను. లీలగా చెక్కి
శులపై గిరిగింతలు పెట్టి నవ్యంప కలకల వన్యసేగ్గెను.
ముద్దులు తోలుకొని మోకొల-తేల-తేలపుచు ఇళిల
పాతాప సేగ్గెను. నిలుచుంపెట్టి అంగులి తొత్తి
చూపగా తప్పకుండులు పెట్టసేగ్గెను. 'అన్న గంటిని.
తిండిని గంటిని. అయ్యోంటిని. ఇంగు రావయ్య!
విందులు వింగులని యశోదానందులు దివ్యుల నిలిచి
పిలువగా నవయోధి సేగ్గెను. ఎవ్వరు చూచినను
ఎరికొని వేడుకతో ముగులాడుదురు. అరికు వారి
బారి కగపవక పరువిడిపోయి తెగరుచూపులతో వెను
దిరిగి చూచుచు మువ్వలు గంటలుచెంక - మందటి
కుకటిరాచితక తూల - అడుకొనునందము జవలోచన
ములకు అమృతినేచనము. ధూళిలో పాతాదనపుకు
మన్ను, గొంపియు, పేదయు ఒంటికంటికొని మసలు
పట్టి అనేక ధారు రంజితమైన కెలకరికలభయవలె
అరికు వాకిట దూగాడుచుండును. నీలి కుకుకగని
చాలినంత పాలు వెన్నయు కొడుకునకు నెలవిని
వేలుంచి ఇంతలింతలుగ జెరవుతో రుచిమరపునట్లు
క్రొలించును. కడుపునకుపెట్టి మూతిజిడుమాముని -
మేమ-జిదిరి అక్క కలయని మరుసంతలో ఏనుగుతిన్న
చలాపండువలె అరికు వెన్నకు తిరిగి కంటపడు
నించును. ఎట్లకలకు తన్ను ఆహ్వానియగుని చెయువేళకు
ప్రాక్షిల్లి రెపట గృహకృత్యములు చూచికొనదొడ
గిన తిరి కనుగొప్ప ఆటమేపడి తప్పకుండులతో వాకిలి
వీడిపోయి పొరుగిండ్ల పెరుగులు తిరుచుచున్న యిలాం
ద్రును వెన్నలు వేడికొనును. ఎంత పెట్టినను తినివి
లేదు. పెట్టినదెల్ల ఇంపుగ్రమిగి మఱు మఱు వేం
చుటమానకు. తన అభ్యర్థనమును వినక వారు క్రేడింతు
రని తిరిద్రాడు-చేతికవ్వము తిరుగుకుండా నాగి ఎత్తుటిది
అప్పుకు తినుచు వేరెల్ల వెరగుపట్టి యీడ్చును.
'మాయన్న! వెన్నపెట్టెదము అడుము.' అని
వారు తిన్న మఱింపజూతురు. మువ్వలు మొల
గంటలు మొరియ మందల భ్రమణము లాడియాడి
మసలులు బ్రమయించి వారిసే పెరుపుతరవ మఱ

నించును. ఏనికతోంచునున పుండక చుకుగిమువలె
అతనిచేత నన్నముని ముద్దుగొలుపుచుండును. మరలు
తిరువందగవ- అమృతి విందువులు నెమిన జిందిన
వాటి కల్యాణము కవ్వములక్రింద నవయోధునపుకు-
తిరుణి విర్యభంజనంబు విందువులవలన ఆపుగుచోతి
మునకు ఒడవెను. నవనీత యాహ్లా విస్మయముల కోర్వ
లేక 'పాపని పట్టికొవరమ్మ!' అని తెచ్చి తెచ్చి గోప
కలు యశోదకు ఒప్పించినవాడు ఒప్పించినతే
యందుకు. ఆమె ఆగినది ఆగినతే యందును.
గడియశివులో గోకుల విల్లిలు తిప్పకుండా లక్ష్మీపతి
ప్రస్ఫురుమండును.

ఇటుచి క్షుద్రపువంట నిత్యపుగ ప్రెగడ చూపు
నిగిడిన తోలుల నందుని వాకిలినుండి ఘోషగృహ
ముల యందలి కవ్వములవలకు పరిచెల్ల అమృతాను
లిప్తమైనది. నందుని యింటనుండి కదిలిన కెరటము
తెలివ్వునురువులతో ఘోషాంగణములకు పారిరి.
గవవలవాటి- అంతర్గతములలోని దృఢాంశములకు
నిగిడి - కవ్వముల సాహ్చరించి నెలికొల్పెను. ఆర
విచ్చుకొనుచున్న ఉత్తర తరదకలు. అంతరాంతర
దరియలై కృష్ణ లోకవింద మెట్లు విరిచెనే! గర్భగతి
సీగుపు నెఱచూత లగుచున్నది! బోతనగాను భగవ
న్మాధుర్యమును కడవలతో ముంచిపోయుదురు. అంత
కర్ణికను పొదివికొనియున్న ఈ కేకుల క్రమాన్నిల
తోభ నాలోకించుటకుగాని, ఈ తెల్లని వృద్ధులకంద
ముల విధిత్వానభగమునకుగాని ఆయన గంభీరునిందు
వ్యవధిలేదు. ప్రెగడ చేసినది కేవలము మనుష్య శిశు
క్రీడా వర్ణననుకొను. నిహితమై పరమేశ్వరత్వము
దీనియందు కలదు. కవ్వములక్రింద నవయోధులలో-
వేటి నవనీతాప కి అడుగున వాడు కవ్వపుకొండ
క్రింద పీట పెట్టికొనియున్న పురాగామర్మ స్ఫురణ
యన్నది. అచ్చట కూర్చున్న కెంత నిలవరమున్నదో
వర్ణనమాన శిశువుయొక్క పరమేశ్వరత్వ ప్రత్యేకభిజ్ఞకు
ఇచ్చట ప్రెగడ లోలోపల అంత నిలవర మున్నది. ఉప
రితలమునకు- ఈ తొంగ భేలవము చూచిమే కనబడును.
కరణ దొంతరల అడుగున పురాగా కూర్చున్నది.
మేనచించిన దృఢిండువులలో అది లోపలి లోపలి
నుండి మెఱసింది.

మరలు తిరువక సుధాశీ

కరములు మెయి జిలుకువాటి కల్యాణం కా
పురుషోత్తమునకు నొదవన
దరుణి విర్యభంజనంబు దృఢిండువులన.

అలవోకగా నెప్పినట్లున్న దీనియం దది కనబడను. దీనిలోనున్న కూర్మము వాన కైకగవ్యము.

అవంతరిదశి యిట్లుభి చ్ఛితి మైనది. కృష్ణుడు మఱి కొంత పెరిగెను. సంగడిం గ్రు పలువురు కూడిరి. కేళీలల నులె తిన్న పొదివికొని వానకైకకు తిగుగ బలి గుడై నెలైడల వానజొచ్చెను. ప్రేతిలు తిన్నపట్టి తెచ్చి తిరిగి ఒప్పించు వనుస్సు నెల్లొంది. పెడికొని నెప్పలు తివలసిన అగత్యము తీగెను. గడినెగెను. నిండియున్న పవటలలో మానుబిడి పాలు నేయి పుక్కిరించి ఎరెలెల మదియెను. దోయినించి నెదజలుగు. మంటి పొలావచ్చి ప్రోక్కి తెలిగన్నుల పొలుగులచర తాంబెంచును. తిగునటెట్లిన భావలొని పెగురులు మునుముందర తానే గిలకరించి మరువులు గలుచు పెప్పిన నెప్పలు వలసివంతి (కొలి - ఆలల ఉక్కి పుడై భావలను ఉగలదన్ని కొనుచు బావును. డీరాంబుగ మధించి మరలకు అమృతసంతర్పణముచేసిన అల మొదలిడి ఆరంగాగిన పాలబొగ్గలు ఇగుగేల నేరితెచ్చి లీలారమ్యముగ నెచ్చెలులకు పెట్టును. తాను ఆగరించును. ఓలిగట్టిన ఉట్టలు భరికి పెనకెద భావలొని నెప్పలు బావికొని తినుచు ఉట్ట తెంచి భావలను ఉగుల్దొడి చెలుగు మామిడిది అచటినుండి కనుమారును.

ఈ యల రియందును దిశాభేదము ననుసరించి శిల్పభేదముకలదు. పేర్వచ్చాపారణమునకు నెనుక శిల్ప గోరెములను వినియోగమునకు పరికరాభిరం చేయుట - అందొకటి. కడవలపాలు పగము చటకు త్రాగి నీళ్లు తెచ్చి అన్నింటవించును. అంత పెనుగకొలి ఆలల భావనింపె ప్రాచీ చలలుంచును. పేనులు కొని బొయి నిష్ఠలపాలుచేసి బిందొంపె మంటలు విగికించును. పెగురులో పాలు నెప్పలో పెగురు చలలో నెప్ప నేలిలో చల్లయులు గలుపును. ఇంకొకటి - గోర సోదయకూలమునకే సూత కల్పించునది. తిలుగుబాడ్చి పెయ్యలనెల తిల్లులకు విడుచును. కొన్నింటిని చలంగల గోలును. దామనకొయ్యలు పెజేకి పారచైచును. కొవర్చి ఉట్టను వచ్చి తెంచును.

జీవనద్రవ్యములయందలి శాధ సంగము సంవృత్తి నిమగ్నత కుపలక్షణము. ద్రవ్యహానికే ప్రాణహానికంటె ఎక్కువకొంతురు. ప్రాణులెల్ల గను ద్రవ్య నిష్ఠులును సంస్కృతినెమన్నులును. ద్రవ్యములయందు నిష్ఠమత్వమును శిక్షించుట పర మేష్ఠ్యంకేలియందలి రహస్యము.

తాను పెగురుమన్నది మంతలలో. మందహారి జీవనము గోరెములు. తిత్పరిపాలనాభినివేతి మే నూపెన వారు గోపికలు. వారి చి త్తములలో... జీవనాధార ములైన గోరెములయందలి మమకారమునకును - తివ యందలి ప్రీతికిని నకును పర మేష్ఠ్యుగను స్పర్ధ యుండ యింపచేసెను. పుగుషిలు ఉదాసీనులు. ఈ గోడెల్ల

గోపికలకే పట్టెనది. యశోదయొద్దకువచ్చి గోపికలు కృష్ణునిచేసి వికలితములైన తిగుసంపాం కథలెల్ల చెప్ప కొని చివరికందెలు వికవాక్యముగ నిట్లనిరి.

“అన్నా! నీవే గారాబమైన కొడుకును కలలేదు. నూ పకుమన్నపాలు చూడెవు. చిన్నవాడిని నమ్మి మిన్నకుంటున్నా? ఎంత కలవాడైన తగవు పాటిం పరా! మేము పేదనాము. ఇంతటి పీడపడినాము. నూ కొలది కిడియో చాలును. నివరిచ మిలులె న మాకింక బ్రతుకు తెగవేది? నీ కొడుకుక కుపులలో ధూతియు లున్నవి కొనగలయును. ఇది శిశువునందు అచరుపనులు కావు. ఉన్న పాలములెల నితే పాడుపడలేదుగదా! ఇదిగో! మేమీ పలేను చిచ్చు పెట్టికొవుచున్నాము. ముంగు నూ పగులని ఒకటి మిగిలియున్నలో మే మె చ్చులైన ఎటైన బ్రతుక లేకపోముకదా! ఇంక నిర్విచారముగ నిష్ఠుల నీవును నీ గారాబుకొడుకును ఒక్కై యుంచుదు.”

యశోద వారికథలెల రని ఒక్కగొక్కగుగ వారి నందిటిని అనువయించి “మీసేతులెల తీర్చెదను. మీగు లేక నాకు తెల్లనాగుల్లు? ఆమృతకృత్రియము లిది ఈ శిశువు చేసెను చేరుకు. ఇది నిజములా! మీగు అంత్యనాడితిని యెట్లనవచ్చును? ఇక చూచికొనుకు. ఇతినినెల్లు శిక్షించెనకో! నిర్విచారముగ మీరిండ్లకు పొండు.” అని పంపెను.

ఇట్లు భాగవతసంవర్ణమునకు హరివంశమునకు ఎంతో భేదమున్నది. ఈకుకుమించిన కృష్ణుని నశోకకు లింగులేవు. శేక్ష్మనపట్టి కుట్టించుట, వాములను మీద పడెనె చుట మున్నుననిలేవు. హరివంశము మొత్తము మీద కృష్ణుడు నాటాడిన సందివ్యములే మిక్కిలి కొలది. ఇందలిని అల్లరి పాడికి సంబంధించినంతవరకే. భాగవతము నావియున్న వారిది దిదిమిచో ఇందలి నాగరికత్వము జౌచిత్ర్యము తెలియగలవు.

కొండంత నిందమోసిని కొడుకునంక తలి మాచెను. ఈగల ఒక్కైచిచ్చి వానావిధముల ఆడి బాడికొనిరి. లేకలేక కలిగి గండములుగించి బ్రతికిన దిద్దని కింత అరిడియా! ఇన్ని నూటలాడిపోయిరి. తిరిగి చూచిన అందఱును చుట్టుమలే. కిల్లనికింత ఘోష తిరులరా దనుకొనెను. అరిడిపాలైన బొలనిపె తలి హృదయమవందలి గ్రథము విక్రేణ వారి. పాలి పాల కడలియో ఆమె హృదయమున బాటె తెను. ఉత్పలమన ఆ సముద్రములో విశ్వంధరుడు శిశువై తేలేయాడు నన్నచో, అతిని అల్లరియును, తిరిమాణును అంగు అగుగం టెనమ మాట చెప్ప నెల? అచట మందయును లేదు. అల్లరియునులేదు. గోపికలునులేదు. పగిమితి మానభావములనెల కవలించి జీకెకాలముల పాలిమేర లును దాటి అనుకంపాక్షీరములు నెల్లి విరిసెను. అది ఒక

సమాధివంటి నీతి. అందు శిశువు తల్లి అయ్యోనో! తల్లి శిశువయ్యోనో!

మును జువనీ సువంబులకు
మోవక ప్రేమయి యున్న యట్టి య
వినుతపయస్సు లన్నియును
వేకుకతో గజపాద వారగిం
చిన బ్రయమంది వందపతి
తెక్కులు వక్కును మున్నకంబు మా
గొనుచును ముద్దులాడి మఱి
కొండొక నేవునకున్ బ్రయంబునన్.

ఆ నీతి విశేషమైనది. మంద గుర్తుకు వచ్చెను. గోపి కలసి తానిచ్చిన మాట తేవున భావెను. దురిలో కృష్ణుని అలరి వానాటికి మిలిమిటి బావుచున్నది. ఆమెకు శిశువనము వోవెను.

‘అయ్యోనోనయ్యోనోనీ.

వలువారి లేచి నీవరు
కొలగాముల నెల ద్రాచికోవోవోయో దినం
బలుగువడి ననియో నీవను
లజలాతిని విన్ను శేషియననే గు! నుతా!
విడిచిన పెన్నటిచని యా
గజములు చేపెదవు నిన్ను గామలు మాకుం
గడు ప్రేమ గుఱునునిల
దడయక యెఱుకొ మెయి త్రోవు తరు మందెందుకొ.

ఇందు రమ్మనుచు మెల్లని జంకతోడి లింకం బునం గొడుపుం గేలపట్టి యొకొన దివిచిగొనిపోయి పెన్నుగదామైన త్రాటంగని శిశువసూపంబున బలితం బునతోల మందంబుబంధించి మన్నని నెలగోలచేతంగొని:

కదలిన మొన్నగు పెచ్చుల
గదలెదవి? వలు గజులూడ! కదలును! యేజా
వైన నంచు.బోయి యిమ్ముల
నుదిలి విజకుటుంబ కార్యముల దప్పరయై
ఉన్నంతి—

అభిగర్భితములై కాని భవ్వాకృతులగు దైవ ములు ప్రజ్వలితములై కావు. అట్టి అభిమర్శ అని రాత్రుమనంగు పూతనవలన జరిగినది. వివిక్తమైన వేళి శిశువుని వలన జరిగినది. వారిపురు రాక్షసులం. రాక్షసు లభిమర్శించు ప్రోవలును—అప్పటి ప్రజ్వ లన ద్వభావమును వేలు. ఇది యట్లుకాదు. ఇచ్చట గోపికలు బంధుస్త్రిలు. యశోదతల్లి. వీగు ప్రాకృత భావవశించగులై తనయంగు శిశుత్వ భావన కలిగి యున్నన్నివాళ్ళు శిశునినీరమైన దైవమునంగు కద లిక కలుగలేను. నేడు కలిగింది. గర్భిత మహిమము లయిన శిశుక్రీడలకు తానుకొనలేక గోపికలు వచ్చి యశోదను రారావుపెట్టిరి. ఆమె ఆత్మీయ సంధివభా బుద్ధిని ప్రకృతమైన మమతాబంధముతో బంధువుల మెచ్చుదలకు కుమారుని ప్రాకృత మార్గమున శిశింపెను. ధూమి వ్రీలి మందవాకిల నున్న జమలిమద్దులు

వేళ్ళతో పెళ్ళిగిరి కూలెను. ఆ ద్వగి కుదిరినది పాల ములలో నున్న గల్లలెలరును వచ్చి కూగబడిరి. గోపిక లదిచూచి పలకెంగి యశోదతో నిల్లవిరి.

‘ఎక్కడి విప్ల! నీకు!

నిలు రెంతయు గట్టి వే యుగంబులన్
బొక్కడి తోటితో లలియ
బుమెలి ద్రాకుల గట్టు వాడు వా
గక్కల! కలికే! వింక;
వాడి బోయి కుమారు వేవునన్
మిక్కుటమైన మాకులన!

మీద బడ వ్యధిదా పెడంగునకొ.
నేరుపు గలననుచు వనం
కారమున మిడినపడిరి! కమ్మన జని బం
గారము బోలెకు కొడుకు ని
శేనూపున నైవ భావుని సంకటమున్

అంత గుడ్డిని—శిశు ప్ర శయ ము వలన ద్రవ్య గతాభి నివేళి వివేకతలై మౌలిక చిత్తవృత్తులై గోపి కల—యీ కరుణాక్రొశముల యశోదయొక్క మాతృత్వాహంకార ముత్తేషింపబడుచున్నది. మానవభావపరిధిలో పాపనిపె నేరములు మోపి శిశింపచేసిన ఆతిశృతమునకు ఈయత్పాతము తమకు దైవ మొసగిన శిక్షగా నె కొని అనుభవ వర్షిలో గోపికా మృదయ నవనీతములు క్రొగి యశోదాభి క్షేప రూపమున పరిమళించుచున్నవి. పాలములనుండి వందాది గోపకులును ఇంకనుండి యశోదాది గోపిక లును మందవాకిలికి వచ్చి కలసికొనిరి.

‘కూలిన చెట్ల నడుమ తేఱువ్యయ విద్యోతి శీతాంశు లింబమువలె అలోల లోనవముల మధానీచన గోమలహర మందస్మితావన మందలమున అగ్ర చూడా మందనము కదలియాడ ఉదర నిబద్ధోబాధలను నీడ్చి కొనుచు నంద నందనులు! కవబడెను.

నంగుడు చెదబోయి కొడుకు కడుపునకు పెనచి యున్న కల్లుమెల రిచ్చి ఎఱుకొని ‘ఇదియేమి వందంబు? ఈ బాలు నుదరంబు తోలనేల కట్టితిరి? ఇంతమార మెట్టిద్యే? ఇమ్మహిరుహంబు లెప్పుడిదిం గూలె?’ అని విజ కర్మిత్రిమును ప్రశ్నించెను. అతని ప్రశ్నలుకూడ. ముదటిది బంధన నిమిత్తము. దానికే యశోదనుండి సమాధానము వచ్చినది. ఈబాలుకు అంతతోలు ఇంత మార మెట్టిద్యేనన్నది అతని కాశ్చర్య స్థానము. మహిరువా నిపాతమునకు హేతువున్న పాలము దన నితనిబుద్ధి ప్రసరింపగు. అతని ప్రమేయ పరిధిలో శిశు వునకును చెల్లు కూలుటకును కార్యకారణ సంబంధ మురణయే లేదు. అది మనుష్యబుద్ధికి అవలీ ధూమి. అతని వివేదనకు లోత పొసగిన ఆరికి మొక్కటియే. అది ఇంత దూరము తోటినికట్టుట. కావున అది పర మాశ్చర్యము. ఉలూఖలాకర్షణ సర్వాప్తమైన కొడుకుబలమున కతడు మార్చి విస్మయ దయ్యెను.

స మ ధ్ధ డు

శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం

“బి. ఏ. కాగానే ఏ రివిన్యూ డిపార్టుమెంటు లోనో గుమాస్తాగా చేరవలసింది... పొర పాటువ లి. యికి. లో చేరాడు. అనుభవిస్తున్నాను” అన్నాడు రాఘవయ్య ఒకసారి.

“మిత్ర అలా అంటే మేమెవరితో చెప్పకో వాలి? మీరలా అంటారు గాని మీకు వచ్చిన లోకే మిటి? మీ కున్న పలుకుబడి, కిక్కి సామర్థ్యాలు ఎవరికి ఉన్నయ... అంటూ రాజ ముఖమిది ప్రారంభించాడు... బాత్రిగా వ్యక్తిత్వం లేనిరాజు... నాకు విసుగుపట్టి అక్కడినుంచి తప్పుకున్నాను... కాని ఆ ముఖమిది వట్టిదికాదని నాకూ తెలుసు. రాఘవయ్య సమర్థుడు, ఉపాయశాలి, బువ్వకుడు... కాబట్టే అతనంటే నాకు అసహ్యం, భయం.

రాఘవయ్యకు యిరవై ఏళ్ళ అనభవం వుంది—ఒక ఉపాధ్యాయత్వంలో నేకారు; రోజులలో, ముందుకు నెగ్గకొని పోవటంలో, పనులు నెరవేర్చుకోవటంలో... అతనే రాచకొండలో ప్రవేశించివుంటే తప్పుకుండా యీపాటికి మంత్రిగానో, మాజీ మంత్రిగానో వుండేవాడు. సందేహంలేదు!

రాఘవయ్య మా స్కూల్లో ఫస్ట్ అసిస్టెంటు— అంటే హెడ్ మాస్టరు తర్వాత హెడ్ మాస్టరు. హెడ్ మాస్టరు గారికే రాఘవయ్యను మా ప్రేభయం. రాఘవయ్య మాత్రం ఆయనతో చాలా ‘స్వేచ్ఛ’గా చనువుగా వుంటాడు. ఉపాధ్యాయవర్గంలో చాలామందికి రాఘవయ్యమీద భక్తి; నాకూ, నాలాంటివా కొక్కరిద్దరికి మాత్రం అసహ్యం, కోపం; పైకి ఒప్పకోకపోయినా లోపల తగనిభయం, ఎక్కడైతూ కొంపలు తగుల బెట్టేస్తాడోనని! మిగతావాళ్ళపట్ల రాఘవయ్య ఎలా వున్నా, మా ఒకరిద్దరితో ముఖ్యంగా నేనాపూర్వకంగా వుండాలని తన ఉద్దేశ మెనట్లు ప్రవర్తిస్తాడు. తను ఏ కార్యంచేసినా, అందిరిపొగడ్తలూ ఒకవైపు అలావుండగానే, ముఖ్యంగా మా అభిప్రాయాలకోసం తాపత్రయ పడటం మేము గమనిస్తూనేవుంటాము. అత

నంటే మాకు పెద్దగా సద్భావంలేదనీ, గౌరవంలేదనీ ఎక్కడో అతని మనస్సులో ఒక చిన్న అనుమానం వుండివుండాలి; అందరినీ గెలిచిన తను మమ్మల్ని గెలిస్తే ఎంతలావుంటుందనీ, అందరినీ గెలవటం ఒక ఎత్తు గులుపుగా లొంగక తప్పించుకోనే మమ్మల్ని గెలవటం ఇంకొక ఎత్తు అనీ, ఏదో తెలిసీ తెలిసి ఉత్తేజం బహుళ అతిన్ని ప్రేరేపిస్తూవుండాలి. కాని అతని ప్రయత్నాలమాత్రం సర్వధా వృథా అవుతూనే వచ్చాయి. అందుకు చాల కారణాలున్నాయి:

రాఘవయ్య గణితంలో బి. ఏ., డి. యికి; అదే అతను బోధించేవిషయంకూడా. కాని ఏదెనిమిదేళ్ళ క్రితం అతను ప్రయత్నాలుగా తెలుగులో ఎం. ఏ. పర్యావరణం. అప్పటినుంచి తనకు తెలుగుమీద సర్వాధికారం (ఎవరూ యివ్వకుండానే) వచ్చిందని అతని భావన. అంతేకాదు, తెలుగులో కవిత్వం, ముఖ్యంగా నాటకాలు, వ్రాసుగలకీ క్రితంలో కుసుమించి, వికసిస్తూవుందనీ, ఆ పరిమళంతో తెలుగు జగత్తుని పులిమి పులితం చెయ్యటం తన విద్యార్థకర్తగృహనీ అతని గాఢ విశ్వాసం... దాని తాటాకు ప్రభావం వామిదే ప్రసరిస్తూ వుంటుంది తరచు!

నాలుగేళ్ళయింది నేను తెలుగు బోధించటానికి నియమించబడి; తెలుగులో ట్యూచర్ చెప్పమని ఎవరూ నాదగ్గరకురారు. పాఠాధికారిగా తెలుగులో పరీక్ష రిజల్టెవాళ్లు చాలతక్కువ; తప్పినా ట్యూచర్ కావాలనుకునేవాళ్లు మరి అరుదుగావుంటారు. అలాంటిది నా ఆదృష్టం (!) నేను వచ్చిన రెండవ ఏడాది, నలుగురు స్కూల్లపైసలు తప్పిన విద్యార్థులు, ట్యూచర్ కోసంవచ్చారు. వచ్చాకోలేదో పదికోజులు తిరక్కుండానే వెళ్లిపోయారట... అంటే రాఘవయ్యదగ్గర తెలుగు, లెక్కలుకూడా నేర్చుకోవటానికి వెళ్లిపోయారు! వెళ్లి లేవకొచ్చారు, అందులో అన్యాయం ఏమీలేదు అనుకోవ లి... కాని వాళ్లు పరీక్ష నెగ్గటం మాత్రం తెలుగు నేర్చుకునికారు ... రాఘవయ్యని

“తైత్రియాశ్ర” పంపి, మార్కులు వేయించుకొని, కష్టంచేసి సులభమార్గంలో ‘ఉత్తీర్ణులయ్యాడు!’

రాఘవయ్య కిక్కిరాడు. “ఏమిటా? నాకిది ఏం? అనుభవమైన తర్వాత నేనా మనిషిని ఎలా గౌరవించగలను? అతనింటే ఎలా భయపడకుండా వుండగలను?”

రాఘవయ్య నన్ను చూడగానే చిరువత్సవత్సవ తాడు—“ఏమండీ కాస్తాల్లా!... ఈ నాటకం కాస్త దిద్దిపెట్టవయ్యా! ఈ సారి మార్కులు వార్షికోత్సవానికి వేయించక తప్పదని హెచ్చరిస్తున్నారని అజ్ఞ! అయినా మీ ఆందరి పనులు నాతలమీద దగ్గుటం ఆయన కిష్టం... ఏంచేసింది, మొహమెలాంటి!... ‘ఇది నా పనికాదు, తెలుగుమేష్టరుడి’ అని చెప్పలేక పోతున్నాను.” అంటాడు. ‘ఫరవాలేదు, మీ కంటేనా?’ అని నా నోటిగుండా వివాలని ఎదురుమాస్తాడు; కాని లాభించలేదు! ఇక ఆ నాటకం విషయంకూడా నేను దాన్ని నిజంగా దిద్దిపెట్టాలని అతని అభిప్రాయంకాదు. దాన్ని చదవమనీ, మెచ్చుకోమనీ, పొగడమనీ అడగెం! అది గ్రహించే, కిక్కిరుమనకుండా తీసుకుని, రెండు కోజలతర్వాత భద్రంగా తిరిగి యిచ్చివేస్తాను; ముక్త సరిగా ‘బాగుంది’ అంటాను. ఏమిటి బాగుందో తెలుసుకోవాలని, నానోటిముత్యాలు రాల్చాలని తాపత్రయ పడతాడు మానవుడు!

ఒకసారి డి. యి. వో. గారొస్తే వెంటనే విన్నవించేశాము. మా హిందీ టీచరుకి మార్కులూ తెలుసుమీద చెప్పరాని అభిమానం. ఒక హాస్యనాటిక వ్రాసి, ప్రదర్శనానికి తయారుచేశాడు. అది నిజంగా బాగుంటుందని మేనుందిరా అనుకున్నాము; మూడంటు కూడా సరదాపడ్డారు. డి. యి. వో. గారు తన ఎనిమిదింటికి సరిగ్గాలేని వెళ్లిపోతామని ముందేచెప్పారు.. ఇక చూడండి... రాఘవయ్య వ్రాసిన పోడి నాటకమే ఎనిమిదివాకా పోగింది. హిందీ టీచరు నాటకానికి చాన్సురాలేదు. డి. యి. వో. ఆవులిస్తూ కునికిపొట్టుపడి (అంత పెందలాడే నిద్రా?) 7-80 కే వెళ్తునిలేచారు. రాఘవయ్య ఏంకేశాడు?... నాటకాన్ని అలానే మగ్గులో ఆపుచేయించి, డి. యి. వో. గార్ని స్టేజీ మీదికి రమ్మని ఆయనతో రంగంమగ్గునంచుని ప్లాన్ కమెరాతో ఫోటో తీయించుకుని పుల్లీ పంపాడు! ఇక డి. యి. వో. ను మెప్పించడంమీద హిందీ టీచరు దిక్కులేకుండాపోయాడు,

రాఘవయ్యకు ముందుకు వెళ్తున్న పోవటంలో ఆమోక్షమైన ప్రతిభవుంది. ఆ మగ్గు యూనివర్సిటీ పెనేల్ కి రిజిస్టర్డ్ గ్రాడ్యుయేట్స్ నియోజకవర్గం నుంచీ పోటీచే చూడాలని సర్వసన్నాహం చేశాడు. కాని దైవం ఆనుకూలించలేదు, వెంట్రుకవాసిలో తప్పి పోయింది ఆ యోగం... డిప్రీట్ల బోధనారు—ఈయనకు యూనివర్సిటీతో ప్రమేయం లేదనే కారణంతో నమకుంటాను— అనుమతించలేదు. ఎటొచ్చి మరి యాయన జిల్లాబోర్డు టీచరే కదా!

ఇప్పటికీ ఏడాదినుంచీ రాఘవయ్యకు హెడ్ మాస్టరుగా ప్రమోషన్ వస్తుందని అందరూ అనుకుంటున్నారు... అందులో ఆశ్చర్యం ఏమివుంటుంది? ఇంతకుపూర్వమే రాకపోవటమొక్కటే నిజంగా ఆశ్చర్యపడదగ్గ విషయమని అనుకున్నాను...

నాలుగైదురోజులుగా రాఘవయ్య కనిపించలేదు... బహుశా బోర్డు స్పెషల్ ఆఫీసర్ని, డి. యి. వో. గార్ని కలుసుకుని ఆర్డరు వేయించుకోడానికి వెళ్లివుంటాడని ఊహగానంచేశాము. కాని, ఒక సినిమా వటుణ్ణి మా స్కూల్లో ప్రదర్శనకి ఆహ్వానించటానికి ముద్రాను వెళ్ళాడని వివరో అన్నారు.

నిన్నటిరోజు ముద్రానునుంచి తిరిగివస్తాడని అందరూ ఎదురుమాశారు... రాలేదు... బహుశా ఆ సినిమావటుకు “రేపు ఒక్కరోజు మా ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించి వెళ్లండి రాఘవయ్యగారూ!” అన్నాడేమోలే, పాపం, ఎలా నిరాకరించగలను మానవుడు! అనుకున్నాం.

ఇవారే తెలిసింది... పిడుగులాంటి వార్త... రాఘవయ్యకు పక్షివారం వచ్చింది, హాస్పిటల్లో చేర్చారు అని.

“నేను వెళ్ళొచ్చానండి... మనిషి చాల దిగాలు పడిపోయాడు... సెలవుపంగలి చూడమని మీతో చెప్పమన్నాడండి” అన్నాడు రాజు హెడ్ మాస్టరు గదిలో ప్రవేశించి... నే వెళ్ళడేవున్నాను.

రాఘవయ్యకు పక్షివారమా! అనుకున్నాను. “పాపం!... రెండుసెలవులుగా మనోవ్యాధితో సరిమత మవుతున్నాడు... ‘ఎందుకయ్యా యింతబాధ పడతావు, వచ్చేప్రమోషన్ ఎప్పుడో వచ్చితిరుతుంది, ఏమిటివ్యధ?’ అంటే కూడా మనసుకు దార్శనికం చిక్కింది కాదు!... ముద్రానుకు వెళ్ళానని సెలవుపెట్టిన

వాడు చెప్పినేలేదు...ఈ నాలుగురోజులు యిల్లుకదలేదట...మనిషి ఇంతగా చెదిరిపోతాడని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు" అని విట్టారావు పాడేమాడ్చుతూ గారు.

"ఏం జరిగిందంటే మేష్టామా?" అన్నాను. రాఘవయ్యకు మనోవ్యాధి ఏమిటో నాకు బోర్తిగా అర్థంకాలేదు.

"ప్రమోషన్ వచ్చే ఆ రోజుని రెండు నెలలప్పుడు తెలిసింది...మొన్న, అంటే నాలుగురోజులప్పుడు రాఘవయ్య జూనియర్ సుబ్బారావుకి ఆ చేకన్నీ యిచ్చారు...ఇక దాస్తో రాఘవయ్య గుమ్మంవాటి బయటకు రాలేదు." నా సందేహాలు తీరలేదు. కాని పాడేమాడ్చుకున్నాన్ని స్రచ్చి స్రచ్చి ప్రశ్నించే తాహతు లేదు నాకు.

"వెళ్ళిచూచిరావాలి; మనసుంతా వెళ్ళి డైర్యం చెదిలేగాని బాధంలేదు...పాపం సిల్లలుగలవాడు!" అన్నారు పాడేమాడ్చు.

రాఘవయ్యకు ప్రమోషన్ రాలేదా! తను ప్రయత్నించికూడా సాధించలేకపోయాడా! ఆశ్చర్యంగావుంది! ఒకచేత్తోచేస్తే ఇంకోచేత్తో అనుభవిస్తారంటారు...కాని, ఇలా అనిపించిందోలేదో, మళ్ళీ ఏమైనా పక్షవాతం రావటంమాత్రం చాలాభయం అనుకున్నాను. మనిషి ఎలాంటివాడైనా, అందుకు అతని పెళ్లాంసిల్లులు శిక్షింపబడటం, అది దోహింపరాని అన్యాయం కదా! రాఘవయ్యచాలమంది మనసు నొప్పించాడు; అయితే అన్యాయానికి, అవినీతికి ఎక్కడో ఒక అవధివుంది! ఇన్నాళ్ళకు ఆ శిక్షిసామర్థ్యాలు బోర్లపడ్డాయన్నమాట!

ఆరునెలలక్రితం తెలుగు సంస్కృతి సంఘంవారు నిర్వహించిన వ్యాసరచనపోటీలో నాకు బహుమతి రావటం, రాఘవయ్య రహస్యంగా పంపిన రచనకు బహుమతి రాకపోవడం—అది రాఘవయ్య మొదటి ధింకపాటు..."నాకు తీరకలేక ఏమీ వ్రాసేసంపలేక పోయాననుకో!...ఎలాగై నా మన స్థూలుకేళ గౌరవం దక్కింది నీ మూలంగా...కం గ్రామ లేషన్స్, కాస్ట్యూల్లా!" అన్నాడు రాఘవయ్య, తన మామూలు చిటునవు్వతో. బహుమతి తనకురావాలని రాఘయ్య తొక్కిన అడ్డదార్ల వివరా లన్నీ ఆ సంస్కృతిసంఘం తాలూకు మిత్రుడొకడు నాకు అప్పటికే తెలియకేదాదు. నిజం ఏమిటో ఎరిగన్న నాకు రాఘవయ్య

బుకొయింపుమాటల ధోరణిలోని నటనకాళం ఆశ్చర్యాన్ని కలుగజేసింది. ఎలాంటి అపజయాపైనా, లోటుపాట్లపైనా క్రమ్ముకుని రాగలకై రాఘవయ్యలో ఏదోవుందని అనాడు గట్టిగా నమ్మాను!

అలాంటివాడు—చెట్టుంతుమనిషి—ప్రమోషన్ రాకపోవటంతో...మనోవ్యథతో...కుప్పకూలిపోతాడా?

"ఆ...మనోవ్యథ ఏమిటోయ్...ఆ మనిషికి దేమాతెదేవ ఎన్నాళ్ళనుంచో వుంది...ఈ మ్యగ్నూర్వారాల్లియాతో బాధపడుతున్నాడు... అందువల్ల వచ్చిందికాని, పక్షవాతానికి, ప్రమోషన్కి సంబంధమేమిటి?" అన్నాడు సందేహంగా నా మిత్రుడు... రాఘవయ్యని అనవ్యాయకుని నే వారిలో ఒకడు.

"ఏది కారణమైనా, ఆ కుటుంబం సంగతి ఆలోచిస్తే దారుణమనిపిస్తోందోయ్...మనం ఒకసారి హాస్పిటలుకు వెళ్ళిరావాలి. ఏమంటావ్?" అన్నాను.

"అలాగే...శీత్రువైనా అవడలోవున్నప్పుడు పరామర్శించటం మానవగర్భం...ఇంతకూ రాఘవయ్యంటే మన కిష్టంలేదుగాని, అతను మనకు శీత్రుడేంకాదుగా!" అన్నాడు మిత్రుడు.

హాస్పిటలుకి వెళ్ళాము.

తలగడలమ్యగ్న, చలనం, చైతన్యం లేకుండా, మాసిన తెల్లటిగడ్డంతో నిస్సహాయుడుగా పడివున్న రాఘవయ్యనుచూస్తే బాలివేసింది... గుర్తుపట్టాడు, బావమరది మేము వచ్చామని దగ్గరగావంగి చెప్పిన తర్వాత.

ఇప్పుడు కొంత స్పృహగావుందనీ, టెంపరేచర్ తగ్గిందనీ అన్నారు...కాని విపరీతిమైన తలపోటువుందట. "అంతా మనోవ్యథ...ఏం చెయ్యిస్తున్నావుండి" అన్నాడు రాఘవయ్య బావమరది. దాక్తనూ అడే అన్నాడట! "మీరు డైర్యంగా, ప్రశాంతంగావుంటే కొంతవరకు మళ్ళీ కోలుకు నే అవకాశంవుంది!" అని. రాఘవయ్యకు దగ్గరగావంగి, మేమూ అడేమాటలు చెప్పాము.

"మీకేమిటంటే లోటు? మీకు జరిగిన అన్యాయాన్ని గురించి యిప్పుడాలోచించటం చేనికి? అందువల్ల మీకు మీరే మరీ అన్యాయం చేసుకుంటున్నారు. మనసు మరలుకోండి...మీరు డైర్యంగా, ఉత్సాహంగావుంటే ఆరోగ్యం కుదురుతుంది, అన్నీ చక్క

బడుతాయి; ప్రమోషన్ మాత్రం రాక ఎక్కడికి పోతుంది?... ఇది మామూలు పక్షవాతంకాదు; మానసికమైన కారణాలవల్ల వచ్చిందంటున్నారు; భగవంతుడిమీద భారంవేసి ధైర్యం గావుంటే చాలా... ముందు ఆలోచించటం మానుకోండి!”

“అవ్వాయం... చేశారు... లాభించేదు... నా పని...” అయిపోయింది అన్నట్లు తల ఆడించబోయి విఫలపద్యోక్తుల రాఘవయ్య, మాటలు అప్పట్లోగా వున్నాయి.

“మేం వెళ్తాం... మళ్ళీ కలుసుకుంటాం” అని చెప్పగానే “వివా... మా వాళ్ళని... చూడండి” అని కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నాడు.

ప్రమోషన్ రాకపోవటంతో ఏమంత నష్టం వచ్చిందని రాఘవయ్య యిలా కూలిపోయాడో మాకు అర్థంకాలేదు... ట్యూషన్ల మూలంగా, మార్కులు వేయించేమూలంగా, హెడ్ మాస్టరు తీరంకంటే చాల ఎక్కువే గడిచివున్నాడు. హెడ్ మాస్టరు పదవి వస్తే యీ రెండువిధాల డబ్బు గడించటం బహుశా వీలు కాకపోవచ్చుకూడా. కాబట్టి ఆర్థిక దృష్టి, ప్రమోషన్ రాకపోవటంవల్ల, రాఘవయ్యకు నష్టమేమిటలేద!

మరి కారణమేమిటి?

యూనివర్సిటీ సెనేట్ ఎలక్షన్లలో స్పెషల్ ఆఫీసరు బంధువోకాయన! రాఘవయ్య ప్రత్యర్థి అవుతాడని అప్పుడు అనుకుని నిరాకరించారట; అందుమీద రాఘవయ్య ఆ వ్యక్తి ఓడిపోవటానికి బాగా కృషి చేశాడు. రాఘవయ్య యిలాచేశాడని స్పెషల్ ఆఫీసరు, డి. యి. వో. కూడబలుక్కొని ప్రమోషన్ లేకుండా చేశారు. మార్కులు వేయించే అలవాటుండనీ, ట్యూషన్లు చెబుతున్నాడనీ డి. యి. వో. వ్రాసిపెట్టాడట... కాని యిదంతా ఒకరిమీదొకరు ఎదుకుపైఎత్తువేసి చదివడం ఆటలాంటిది... ఎవరైతే సరే గలుపు ఓటమి, రెండింటికీ సిద్ధం గావుండాల్సి... రాఘవయ్య మాత్రం ప్రమోషన్ విషయంలో తనకుతగిలిన డబ్బుకు తాగుకోలేకపోయాడు! ఎందువల్ల?

‘పదవి వ్యామోహం’ అటువంటిది అంటే... అది అంతగా చావుబ్రదుకులకు ముడిపెట్టుకున్న విషయమా!

... నాకు నమ్మకం కలగటంలేదు! రాఘవయ్య జీవితమంతా ఒక్క ‘హెడ్ మాస్టరు గిరి’ అనే లక్ష్యం చుట్టూనే తిరిగిందా యిన్నాళ్ళూ? పోనీ అలానే అనుకున్నా, ఆ లక్ష్యపాదవలో ఆటంకం కలిగినప్పుడు దాన్ని తొలగించటానికి అతను చెయ్యవలసిన ప్రయత్నం ఏదీ? అతని తెలివీ, శక్తిసామర్థ్యాలు ఏమై పోయినట్లు?

రాఘవయ్య సమర్థుడు, బలవంతుడు, నీతి—అని నీతి అనే భయం అతనికిలేదు, ముందుకు పోవటానికి ఎన్ని సందుదాళ్లు అడ్డదాళ్లువున్నాయో అవన్నీ తెలుసుకునేవని ఎదురువచ్చిన వాల్లవైవాసరే వాళ్ళ అంతు చూడగలడు—ఇదీ అతని నుంచి మాలో స్థిరపడిన అభిప్రాయం... కాని రాఘవయ్య ప్రస్తుత, పరిస్థితి అతను బలహీనుడు, పసిపిల్లవానికంటే బలహీనుడు, అని నిరూపణచేస్తోంది.

అదనీతి, అడ్డదాళ్లు అనేవి ‘బలహీనికాదు, ‘బలహీనత’కే చిహ్నాలుకాబోలు! రాఘవయ్యకు నిజంగా తెలుగులో పాండిత్యమా, ప్రతిభా వుంటే, అతను మంచి నాటకాలే వ్రాయగలిగితే, అతను విద్యార్థులకై బాగా చదువజేయగలిగితే—తన మికాయంపుతో, డిప్లొమాతో, చిన్నవృత్తితో, నన్నూ, యితర్లని బాధపెట్టే అవసరమే వుండేదికాదు కాబోలు! అతనిలో నిజంగా లోపించింది సామర్థ్యమే! ఇక ఆత్మవిశ్వాసం మాత్రం ఎలావస్తుంది? అంతే అనుకోవాలి, లేకపోతే మనిషి యిలా కుప్పకూలిపోతాడా?

* * *

రాఘవయ్య పోయాడని తెలిసింది.

ఒక్కొక్కసారి మనం గమనిస్తూనే వుంటాము... పసిపిల్లలు చెడ్డవాళ్లుగా నటించటం... బలప్రదర్శన చెయ్యటం... అలాగిగాని పనుల్ని చెయ్యగలిగినట్లే ప్రయత్నించటం... చివరకు ఏ కుర్చీయో, ఊయో, తగిలితే చప్పున దిలికిలబడి, చెడ్డగా ఏడుపు లంఠించుకోవటం... అప్పుడు ఎవరైతే వావచ్చి ఎత్తుకొని లావించి, ఆ పసివాడికి వాని పసితనాన్ని గుజావు చేస్తేగాని ఓదార్పు అంటావుండదు... రాఘవయ్యలాంటి వాళ్ళ వ్యక్తిత్వంయొక్క పసి తనానికే చెబుతగిలినప్పుడు ఓదార్పు ఒక్క భగవంతుడే ప్రసాదించగలడు!

మన వ్యవసాయ ప్రణాళికలు

శ్రీ ములుసు వేంకటసుబ్బారావు

గతచిన మూడు నాలుగు దశాబ్దాల కాలంలోను మన దేశంలో పారిశ్రామిక పురోగమనం చురుకుగా సాగుతూన్నప్పటికీ, ఇదివరలో వ్యవసాయానికి కల ప్రాముఖ్యత మాత్రం తగ్గలేదు. మొత్తం జనాభాలో వ్యవసాయంపైన ఆధారపడే వారి కాలం వాదాపు విలకడిగానే ఉంది. కొబ్బటి వ్యవసాయ ప్రణాళికల ప్రాముఖ్యత మాత్రం జాతీయార్థిక రంగంలో ఏమీ తగ్గలేదు. నిజానికి ఎక్కువభాగం దేశీయ వాటిని విపరీతంగా పెరిగిపోతున్న జనాభాకు మన వ్యవసాయ దారుడు ఆహారం సరఫరాచేయలేక ఇసుబడిపోతున్నాడు. ఆహారోత్పత్తి పరిమాణం పూర్వంకన్న అనేక సంస్కరణలవలన, ప్రభుత్వకృషివలన పెరుగుతున్నప్పటికీ, జనాభా పెరుగుదల కంటే ఎక్కువగా పెరుగుతూనే ఉంది. ఈ అధిక విదేశీమారక ద్రవ్యవ్యయంవలన మన ఆర్థిక ప్రణాళికలు అనుకున్నంత చురుకుగా సాగడంలేదు. ఇంతేకాక మన దేశంలో వ్యవసాయ ప్రణాళికలకు ప్రాముఖ్యం రావడానికి మరొక ప్రధాన కారణం వ్యవసాయపు ధరల ప్రత్యేకత. ధరల అడుపు విషయంలో వ్యవసాయ రంగానికి పారిశ్రామిక రంగానికి చాల వ్యత్యాసం కనపడుతుంది. దీనికి కారణం పారిశ్రామిక వస్తువుల ధరలు చాలవరకు గిరాకీపై ఆధారపడుతుందిగా వ్యవసాయవస్తువుల ధరలు ఆ విధంగా ఆధారపడకపోవడమే. పారిశ్రామిక రంగంలో అధికసంఖ్యాకమైన వస్తువులవిషయంలో, సరఫరా తక్కువఅయి, ధరలు పెరిగిపోతుంటే ప్రజల గిరాకీతగ్గి దీర్ఘకాలికంగా సమస్థితి ఏర్పడుతుంది. కాని వ్యవసాయ వస్తువుల ధరల విషయంలో ఈమాత్రం వర్తించదు. ఉత్పత్తి తక్కువగా ఉన్నా, ఎక్కువగా ఉన్నా, గిరాకీ పరిమాణమాత్రం వాదాపు స్థిరంగా ఉంటుంది. అనగా, ధరలు తక్కువగా ఉన్నాయని మనం ఇప్పుడు తిసి అన్నం కన్న రెట్టింపు తినలేము! అలాగే ధరలు మండిపోతున్నాయని పూర్తిగా నూనివేయలేము. బియ్యపు

బస్తా పదిరూపాయలైనా వందరూపాయలైనా, మనం కొనుక్కు తీరవలసిందే! కాబట్టి ఆహారోత్పత్తి కొద్దిగా లోటువచ్చేసరికి వాతాత్మకంగా ధరలు అన్ని వస్తువులను వాటి తాళప్రమాణానికి లేచిపోతాయి. దాంతో మనదేశం లాంటి బీదదేశంలో ఆహారధాన్యాల ధరలు పెరిగినాకూడ ధాన్యపు సరఫరా తరుగుతూనే ఉంటుంది. ఈ సూచన చేసినవారు ముప్రసిద్ధ మేధావీ అయిన అశోక మెహతా. ఆయనమాటలు పైకి విపరీతంగా కనబడినప్పటికీ, పరమ సత్యాలు. ఏమంటే, ఇప్పటివరకు అధునిక ధాన్యాలను తింటూ ఉత్కృష్ట ధాన్యాలను విక్రయిస్తున్న రైతు ధరలు ఎక్కువైతే ఉత్కృష్ట ధాన్యోత్పత్తిలో కొంతభాగం మాత్రమే విక్రయించినా పూర్వపు రాబడిరావడంవలన, తాను అధునిక ధాన్యాలను మాని, ఉత్కృష్ట ధాన్యాలను తీసుకోవడానికి, మిగిలిన భాగాన్ని మాత్రమే విక్రయార్థం తీసుకవస్తాడు.

ఇట్టి క్లిష్టసమస్యలలో కూడుకున్న వ్యవసాయార్థికరంగంలో అభివృద్ధికి అతి విపులమైన ప్రణాళిక అవసరం. ప్రతిచిన్న అంశంపైన పూర్వోపశాఖలను అతి నూత్నంగా పరిశీలన జరిపినపైన గాని అట్టి ప్రణాళిక సాధ్యంకాదు. ఎన్నో సంవత్సరాలు క్రిమించి, ఎంతో మంది నిపుణుల సలహాలను సేకరించి, పరిశోధనలుజరిపి, పరిశీలక సంఘాలను నియోగించి, తయారుచేసిన ప్రణాళికలుపైతం, తీరా ఆచరణలోనికి వచ్చేసరికి అర్ధాంతరంగా అంతరించడం జరుగవచ్చు. మన వ్యవసాయార్థిక ప్రణాళికలను పరిశీలన జరపడానికి, అందులో, ఇంత చిన్నవ్యాసంలో, చర్చించడానికికాదు. వాని ముఖ్య విభాగాలనుమాత్రం చర్చించి, కేవలం విహంగరూపుత్పత్తితో మాడవలసి ఉంటుంది. కొబ్బటి మన వ్యవసాయ ప్రణాళికలో ముఖ్యభాగాలైన ఈ క్రింది అంశాలను మనం పరిశీలనచేద్దాం. మొదటి అంశం: వ్యవసాయోత్పత్తి లక్ష్యాలు, అంచనాలు, ఫలితాలును. రెండవది: ధూ సంస్కరణముల పథకాలు. మూడవది: నీటిపారుదల సౌకర్యాలు. నాలుగవది: వ్యవసాయ పరపతి పథకాలు. అయినవది: వ్యవసాయ వస్తువుల ధరల అడుపు

విధానాలు. ప్రైవిటులను స్థూలంగా పరిశీలనచేస్తే మన వ్యవసాయ ఆభివృద్ధివర్ధకాలను - తత్సాధక బాధకాలను ఒక్కసారి మనసం చేసినట్లుగుంది.

ప్రజాశికా లక్ష్యలదృష్ట్యా, ప్రథమప్రజాశికలో వ్యవసాయరంగంలో మనం ఘనవిజయాన్ని సాధించామని ప్రభుత్వపక్షీయులు తెలుపుతున్నారు. ప్రథమ పంచవర్ష ప్రజాశిక ముఖ్య అశియాలలో వ్యవసాయోత్పత్తిలో అభివృద్ధి ఒకటి. ఈ ప్రజాశికలో అంత్య సంవత్సరాంతానికి ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తి లక్ష్యం 61.6 మిలియను టన్నులు, అయితే 1953-54 లోనే ఉత్పత్తి, లక్ష్యాన్ని దాటిపోయి 68.7 మిలియను టన్నులైంది. అంటే ప్రజాశిక మూడవ సంవత్సరంలోనే అయిదుసంవత్సరాల లక్ష్యాన్ని 7.1 మిలియను టన్నుల అధిక ఉత్పత్తిలో మించిపోయింది అనలు ఉత్పత్తి. కాని ఈ ఆర్థికభివృద్ధి (68.7 మి. ట.) స్థిరంగాలేదు. మరుసటి సంవత్సరం అంటే 1954-55 లో 66.6 మిలియను టన్నులకు, ఆ మరుసటి సంవత్సరం 1955-56 లో 65.2 మిలియను టన్నులకు పడిపోయింది. కాని మొత్తంమీద లక్ష్యాలను భేదించడమే కాక, ఉత్పత్తి బాగా అధికం కావడం చాలా ఘన విషయం. ఇదేవిధంగా ఆహారేతరములైన వాణిజ్యపుంబులలోనూ 1954 నాటికే లక్ష్యాల సాధింపబడినాయి. ప్రతి ఉత్పత్తి 45% వృద్ధి అయింది. చమురుగింజల ఉత్పత్తిలో 8% అభివృద్ధివచ్చింది. ఆహారోత్పత్తిలోని వృద్ధి 20%.

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రజాశిక ఆఖరు సంవత్సరాంతానికి ఆహారధాన్యాలలో 75 మిలియను టన్నులు, చమురుగింజలలో 7 మిలియను టన్నులు, ప్రత్తిలో 5.5 మిలియను టన్నులు, జనపనారలో ఐదు మిలియను టన్నులు, పొగాకులో 2.5 లక్షల టన్నులు, టీలో 700 మిలియను పౌండు ఉత్పత్తి లక్ష్యాలగా పెట్టుకొనబడ్డాయి. అనగా ఈ అయిదుసంవత్సరాల కాలానికి, ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తివిషయంలో 15%, చమురు గింజల ఉత్పత్తిలో 27%, ప్రత్తిలో 31%, జనపనారలో 25% అభివృద్ధి కాగలవు. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రజాశికాంతానికి దేశంలో ఆహారోత్పత్తి రెట్టింపు కావాలని లక్ష్య ప్రాయంగా మనప్రభుత్వం పెట్టుకొన్నది.

అయితే, మనం పెట్టుకునే లక్ష్యాలకు, మనం చేసే అంచనాలకు, యథార్థంగా అవుతున్న ఉత్పత్తికి

చాల వ్యత్యాసం కనబడుతుంది. 1953-54 లో కలిగిన మహాభివృద్ధి కేవలం ప్రజాశిక కృషివలననేని చెప్పడానికి వీలులేదు. మనదేశపు వ్యవసాయరంగంలో "పాటు, పోట్లన్నీ" ఋతు పవనాలమీద ఆధారపడిపోయాయి. ఆ ప్రత్యేకసంవత్సరంలో మన వ్యవసాయదారులకు ప్రకృతిసహకారం విరివిగా లభించడం వలన ఆహారోత్పత్తి అత్యున్నత శిఖరాన్ని అందుకుంది. కాని తరువాతి రెండుసంవత్సరాలలో అది క్రమంగా దిగిపోయింది. తిరిగి 56-57 సంవత్సరాలలో ఉత్పత్తి బాగా పెంపొంది 68.7 మిలియన్ టన్నులకు పెరిగింది. ఈ పరిస్థితులలో ద్వితీయప్రజాశికాంతానికి మరొక 15 మిలియన్ టన్నుల అభివృద్ధి సాధ్యమగుదని భావించడంలో యదార్థత్వాన్ని నిర్ణయించడం కష్టం. ఉత్పత్తి అభివృద్ధివిషయంలో మన అదుపులో లేని శక్తులు అనేకం అర్థాంతరంగా వచ్చి మన అంచనాలను తారుమారు చేస్తూంటాయి.

వ్యవసాయసాయరంగంలో భూ సంస్కరణలకు అధిక ప్రాధాన్యం ఉంది. ఏనాడో ప్రారంభింపబడినప్పటికీ మన దేశంలో భూ సంస్కరణల విషయంలో ఏమీ ఒక స్థిరాభిప్రాయం ఏర్పడినట్లు తోచదు. భూమి కమిటీల పరిమణానికి ఒక గరిష్ట పరిమితిని నిర్ణయించి, సాధ్యమైసంతవరకు గైతుకు, ప్రభుత్వానికి మధ్య పరాన్నభుక్కుల నందహసు తోలగించి, ఒక సమతమ ఏర్పాటుచేయాలని మనవారి ఆశయం. గరిష్ట పరిమితులను నిర్ణయించిన మీదిట మిగులుభూమిని ఇంతవరకు భూమిలేని హాళికులకు పంచియున్నామని తన ఎన్నికల ప్రజాశికలో కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం హామీ ఇచ్చింది. అయితే మిగులుభూమి సంతమ సమష్టి వ్యవసాయం క్రిందకు తీసుకొనిరావాలనే మరొక తీవ్రకాంక్ష కాంగ్రెసు పెద్దలలో బయలుదేరింది. సమష్టి వ్యవసాయం నునకు పనికిరాదని చెప్పిన పెద్దలంతా నిశ్చేపంలా కాంగ్రెసును వదిలి, తిరుదారి చూసుకోవచ్చునని మన ప్రజాశికా రథసారథి అయిన నెహ్రూగారు ప్రకటించారు. నెహ్రూగారి సదుద్దేశాన్ని అటించితే, ఆయన ఉద్యమాన్ని వ్యతిరేకించిన శ్రీయుతులు ముస్లిం, రంగా, సంతానం ప్రభృతుల వాదంలోని ఔచిత్యం గోచరిస్తామి. మార్క్సిస్టు భారతీలో సమష్టి వ్యవసాయం మనదేశానికి ఏవిధంగా ఆసమంజసమో విపులంగా చర్చించాము. రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక శ్రేయస్సుదృష్ట్యా ఆ విధానం మనదేశానికి ఆచరణసాధ్యం

కాదు, అభిలషణీయం కాదు. అది నియంతృత్వ దేశాలకు మాత్రం సాధ్యమయ్యేవిధానం. అయితే, రిఫర్రండ్ లకు ఆ మార్గం పూజ్యమార్గంగా కనబడింది. కివల మనం చేయకల్గినది ఏదీలేదు. అభియంకర్ నగర్ కాంగ్రెసు తీర్మానం ప్రకారం 1959 సంవత్సరాంతానికి గరిష్ఠ కమతాలకు సంబంధించిన శాసనాలన్నీ ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ ముగిసిపోవాలి. ప్రతి గ్రామంలోనూ వ్యవసాయరంగమంతా సమష్టిగా పాలనచేయబడాలి. అంటే ఆందోళనాములు ఒక శ్రేణిగా సమైక్యపరుపబడి సభ్యులందరి సహకారంతో సాగుచేయబడతాయి. భూమిపై హక్కులమాత్రం ఏ మాన్యుల లేక యథా తీర్థంగానే ఉంటాయి. సమష్టి వ్యవసాయ సంఘాల యంతరి సభ్యులు రెండు తరగతులనూ రుంటాగు. మొదటివారు భూములు కలిగి, వానిని సహకార శ్రేణిలో లీనపరచినవారు. వీరికి సహకార వ్యవసాయ ఫలితంలో తమ వాటా భూమి వసపరించి భాగం వస్తుంది. రెండవ తరగతివారు భూమిలేని వ్యవసాయ శ్రామికులు. వీరికి వారి కృషి వసుపరించి ఫలితంలో భాగం లభిస్తుంది. అయితే గ్రామస్థులందరూ సహకార సంఘంలో చేరాలనే బలవంతం లేదు. విత్తనాల సరఫరా, నిపుణుల సలహా గైకొనే శక్తి, పరపతి పోకర్ణం, నూతనాలైన ఎరువుల పంపిణీ మొదలైన పౌలభ్యాసకారకు అనేక గ్రామసహకార సంఘాలు కలసి ఒక సమితిగా ఏర్పడుతాయి. ఈ విధమైన సహకార సేద్యంవలన గ్రామంలో సభ్యం, సమైక్యభావం, పరస్పర సహకారం ఏర్పడడమేగాక, భారీ వ్యవసాయంవలన కలిగే లాభాలు అనేకం కలుగుతాయి. చాలా పరిమాణంకల ఎరువుల సన్నిటిని ఒక్కమారు కొనడంవలన రుసుము లభిస్తుంది. పరపతిని వాంఛించేది ఒక వ్యక్తికాక ఒక సంఘం కావడంవలన అది మనాయాసంగా లభిస్తుంది. రకరకాలైన వ్యవసాయపు ఇబ్బందులన్నీ ఒక్కనిమీదగాక సంఘంపై వీక్షించి కరింప బడతాయి. బ్రాడ్లర్లు, ఎరువులు, నిపుణుల సలహాలు, పాదదల పోకర్ణాలు వగైరాలన్నీ కొల్లలు కొల్లలుగా లభించడంవలన ఉత్పత్తి బాగాచెరిగిపోయి ప్రతివాడికీ కడుపునండా తిండి దొరకడమేకాక విదేశీ యులకు ఉత్పత్తిచేసే మనకు కావలసిన వస్తుసంపదాన్ని ఇంకనూ దిగుమతిచేసికొన గలిగిన శక్తి పామర్థాలు ఏర్పడతాయి. ఇంతఎందుకు? ప్రతి గ్రామం ఒక చిన్న తరహా స్వర్గం క్రింద మారుతుంది. ఇదే భారతీయ

భూ సంస్కరణల పరమావధి—అని అభియంకర్ నగర్ భూ సంస్కరణ ప్రణాళికావాదుల ఊహాచిత్రం. అయితే సహకార వ్యవసాయంవలన ఉత్పత్తి పెరగదనే విషయం అటుంచివా ఆచరణలో ఎన్నో ఇబ్బందులను ఎదురుకొనవలసి వస్తుంది. ఈ ఇబ్బందులేమిటో, ఎందుకు ఎదుర్కొనవలసి వస్తుందో మొదలైన విషయాలనుంటేనే సేమ ఆ వ్యాసంలో పూర్తిగా వివరించాను.

భూ సంస్కరణల క్రిందకు వచ్చే మరొక ముఖ్య విషయం మనదేశంలో తరతరాలుగా ఏర్పడడంకొలుపద్దతి లేక టెనెన్సీ విధానం. ఈ కొలుపద్దతివలన చాలా అరిష్టాలు ఉన్నాయని అందఱూ అంగీకరించారు. ప్రథమంగా కొలుదారుడు (Tenant) యజమానికి ఈయవలసిన అద్ద సుమాణం. మనదేశంలో మొత్తంమీద సరావరి మాస్త్రీ భూస్వామి కీయవలసిన పంటభాగం మాటికి ఏదై, అరవైంవతులవరకు ఉంది. ఈ అద్ద కొన్నిచోట్ల పంటలో భాగంగాను కొన్నిచోట్ల ఒక నిర్దిష్టమైనవాటాగాను వసూలుచేయబడుతోంది. మొదటిపద్ధతి ప్రకారం కొలుదారుడు ఎక్కువ పంటపండిస్తే, భూస్వామికి కూడా ఎక్కువభాగం ఈయవలసి రావడంవలన, అతని ఉత్సాహం దెబ్బతింటుంది. రెండవపద్ధతి ప్రకారం ఒక నిర్దిష్టభాగం చెల్లించడంవలన, ఏ అవాంతరాలువచ్చి పంట వాళినమైనా, కొలుదారుడు భూస్వామికి ఆ భాగాన్ని ఇచ్చితీరవలసిన విషయస్థితి ఏర్పడుతుంది. అద్దరిషయం తిరువారీ, కొలుదారుడు భూస్వామి క్రింద కేవలం ఒక కూలిగా ఉండవలసి వస్తుంది. భూస్వామి రెన ఇష్టంవచ్చినపుడు కొలుదారుని మార్చి వేయవచ్చును. కాబట్టి కొలు ద్ధిరత్వంపోయి అతడు అనేక కష్టపష్టాలకు గురికావలసివస్తుంది. ఈ దోషాలను తీసివేయడానికి భారతదేశంలో దాదాపు అన్ని రాష్ట్రాల యంగు భూసంస్కరణలు జరిగాయి. చాలాచోట్ల ప్రభుత్వం న్యాయమైన అద్ద నిర్ణయించింది. ఇది సరాసరిన మొత్తం పంటలో నాలుగు లేక అయిదవ వంతుంటుంది. అదేవిధంగా కొలు సీరత్వానికి అనేక శాసనాలు చేయబడ్డాయి. ఏమైనా, పెక్కుచుంది భూ సంస్కరణ నిపుణులు తెలిపినట్లు మన రైతులు నిరక్షిరకుటుంబాలు కావడంవలన ఈ సంస్కరణల విషయమే వారు పట్టించుకొనక భూస్వామి దాస్యంలోనే ముగియబోతున్నారు. అందువలన ఈ కొలువిధానానికి సంస్కరణకాక, పూర్ణంగా ఆ విధానాన్నే

మార్చివేది, క్రమంగా దున్నేవానికే ధూమిపంచం జరుగాలని అభిజ్ఞాన మూచించినారు. ఈ సందర్భాలలో ధూమి కమతాలు మాడు తిరగకుండా విధి క్రమే నాయి. మొదటిది కనీసపుపరిమాణంకల కమతం (Basic Holding). రెండవది కుటుంబపు కమతం (Family Holding). మూడవది వ్యక్తిగత కమతం (Individual Holding). మొదటిరకంలో కమతంపై ఒక కనీసపు పరిమితి నిర్ణయమాతుంది. తర్వాత అంతకన్న చిన్న కమతం, ఆర్థికదృష్ట్యా సేద్యానికి పట్టకరమని, కాబట్టి అటువంటి చిన్నవాటి నన్నిటిని ఈ కనీసపు పరిమాణానికి తీసుకొనిరావాలని సంస్కరణలఅభిలాష. రెండవది కుటుంబపు కమతం. అంటే ఒక రైతుకుటుంబమంతా శ్రమించి సేద్యం చేయడానికి తగిన కమతం. ఇది కృషినిర్ణీతమైనదైనా కావచ్చును, లేక దాని మూలంగా వచ్చే భవాన్నిబట్టి అయినా నిర్ణీతం కావచ్చును. మూడవది ఒక వ్యక్తి కృషిచేయడానికి తగిన పరిమితికలది. గరిష్ఠ కమతాలను నిర్ణయించడంలో సంస్కరణలకు ఒక సందేహం జనించింది. గరిష్ఠ కమతం, కుటుంబకమతాల సంఖ్య నిర్ణయించాలా, వ్యక్తిగత కమతాల సంఖ్య నిర్ణయించాలా అని ప్రజాభిప్రాయం ఏది నియంత్రించే ధూమిసంస్కరణ పరిశీలకసంఘం ఈ పరిమిత కుటుంబ కమతాల దృష్ట్యా నిర్ణయమవాలని లేవనెత్తారు. ఒక కుటుంబమంటే భార్య, భర్త, తత్వోపగ్రాంతి ఉన్న కుమారులు, కుమార్తెలు, మనుమలు, మనుమరాలు కలదిగా అసంఘసభ్యులచే నిర్ణయించబడింది. అయితే కడపటికి, కుటుంబంపై విధించాలో, వ్యక్తిపై విధించాలో నిర్ణయించే అధికారం వివిధరాష్ట్రప్రభుత్వాలకే విడిచి పెట్టబడింది. అలాగే, కుటుంబ కమతపు పరిమాణం కూడ అనేక పరిస్థితులను పరిశీలించినమీదట నిర్ణయంప వలసివడిగా కేంద్రప్రభుత్వం, రాష్ట్రప్రభుత్వాల నాడే కనించింది. గరిష్ఠపరిమితి మాడు కుటుంబ కమతాలను నిర్ణీతమైతే బాగుంటుందని మూచింపబడింది. పచ్చిక దీప్తు, చెరకుతోటలు, కాఫీ, టీ, రబ్బరు తోటలు మొదలైన కొన్ని క్షేత్రాలు ఈ గరిష్ఠపరిమితి నిర్ణాయక కాసవాలనుండి తొలగింపబడినాయి. గరిష్ఠ పరిమితుల నిర్ణయం పూర్తిఅయినతర్వాత-అంటే 1959 వ సంవత్సరాంతానికి, మిగులు ధూమిలన్నీ సహకార సేద్యానికి సమ్మతించి, తదనుగుణంగా వ్యవహరించగలమని హామీ ఇచ్చే ధూమిలేని రైతులకు పంచియవ్వడం జరుగు

తుంది అనే నిర్ణయం అయింది. అయితే అభయంకర సగర్ తీర్మానంప్రకారం, అవి రైతులకు ఇస్తానో, లేక సంఘాల అధీనంలోనే ఉంచుతానో మొదలైన విషయాలన్నీ ఇంకా స్పష్టపరచబడలేదు. అయితే ఈ ధూమిసంస్కరణలన్నీ సహకార సేద్యంతో ముగుస్తాయనిమాత్రం స్పష్టమయింది. ఈలోగా కమతాలను స్థిరీకరించడానికి, గ్రామాభ్యుదయానికి, చిన్నతరహా సీటిపాదుదల సౌకర్యాలకు, వాతీయ వికాస కార్యక్రమాలు (N. E. S.), సహజాభివృద్ధి కేంద్రాలు ముగుగుగా పనిచేస్తున్నాయి. మొత్తంమీద ఒక్కముక్కలో చెప్పాలంటే మన సంస్కరణల ప్రధానలోపం స్పష్టమైతే లేక పోవడమే!

ధూమిలేని వ్యవసాయకూలీల విషయంలేరిచే ఏ వ్యవసాయసంస్కరణ ప్రజాభిప్రాయం సంతృప్తికాదనే చెప్పాలి. ప్రజాభిప్రాయం సంఘం అందనాల ప్రకారం, మనదేశంలోని వ్యవసాయ శ్రామిక కుటుంబాలలో పది హేనువంతులు ధూమిలేమైనవి, ఇంకొక పదిహేను వంతులు చాలీచాలని ధూమిలే కలది. మన దేశంలోని నన్నింటిని మించి పెరిగిపోతున్న జనాభా ఈ సంఖ్యలను మరింత పెంపొందిస్తోంది. పది పదిహేను సంవత్సరాలలో వీరిసంఖ్య మరొక రెండు మిలియన్లు పెరిగిపోగలదని అంచనా వేయబడింది. గ్రామీణ పరిశ్రేణాభివృద్ధి, సహజ వికాసాది కార్యక్రమాల వలన వీరికి ఇతర వృత్తుల కల్పింపబడతాయనీ, సహకారసేద్యం అమలు జరుగుతే వారి జీవనప్రమాణం పెంపొందిగలదనీ ప్రజాభిప్రాయం నూదనచేసింది. అయితే ఈ సందర్భంలో జనించే ఒక్కసందేహం ఏమంటే సహకారకృషి గాహనవ్యవస్థలో ధూమి వసతికల శ్రామికుల స్థితి అసలు లేని కూలీలతో సమమాతుండేమానని! అలాంటి దేమీ జరగదని, ధూమిలేని కూలీలస్థితి, ధూమి వసతికలవారి స్థితితో సమమాతుందని, సహకార సేద్యాభిలాషుల పాదన! ఏదైనా, సమత్వంమాత్రం సిద్ధిస్తుంది!

ఇక మూడవఅంశమైన సీటిపాదుదల పథకాలను సరించి పరిశీలనచేద్దాం. మనదేశంలో నదులు బాగా ఎక్కువే అయినప్పటికీ మనం వాటి జలాలను వ్యవసాయ అభివృద్ధికి వినియోగించుకోవలేక పోతున్నాం. 1951 నాటికి నదీజలాలలో నూటికి అయిదున్నర పాళ్ళునుమాత్రం మనం వ్యవసాయరంగానికి తరలించినాము. ప్రథమ పంచవర్ష ప్రజాభిప్రాయంతో మరొక 4.4 పాళ్ళును వినియోగింప కలిగినాము. ఒక్క

1950-51 సంవత్సరాంతానికి చిన్న, పెద్ద నీటిపారుదల పథకాలనుండి మొత్తం 51.5 మిలియన్ల ఎకరాలకు నీటివసతి ఏర్పాటైంది. అంటే మనకున్న వ్యవసాయ క్షేత్రంలో మొత్తం 16 వ వంతున్న మాట. ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికాంతానికి ఈ వసతి 51.5 మిలియన్ల ఎకరాలనుండి 67.8 మిలియన్ల ఎకరాలకు పెంపొందింది. ఈ మొత్తం 67.8 మిలియన్ల ఎకరాలలోను ప్రభుత్వపు కాలనల ద్వారా 32.0 మిలియన్ల ఎకరాలు, స్వంత కాలనల ద్వారా 3.8 మిలియన్ల ఎకరాలు, చెరువుల మూలంగా 10.1 మిలియన్ల ఎకరాలు, బావులమూలంగా 16.4 మిలియన్ల ఎకరాలు, ఇతరత్రా 6.0 మిలియన్ల ఎకరాలు నీటిపారుదల సౌకర్యాలు పొందగలిగాయి. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికాంతానికి మరొక 21 మిలియన్ల ఎకరాలకు నీటి వసతి కల్పించాలని అంచనా వేశారు. దీనిలో 21 మిలియన్ల మ్యూరగతి, పెద్ద, నీటిపారుదల పథకాల మూలకంగాను, మిగిలిన 9 మిలియన్ల చిన్న పథకాల ద్వారాను నీటివసతి కల్పింపబడతాయి. పెద్ద పథకాల మూలంగా నీటి సౌకర్యం కల్పింపబడే 12 మిలియన్ల ఎకరాలలో 9 మిలియన్ల ఎకరాలు ప్రాజెక్టుల మూలకంగాను, ఇతర 3 మిలియన్ల క్రొత్త ప్రాజెక్టుల ఫలితంగాను నీటి సౌకర్యం పొందుతాయి. నీటి సౌకర్యానికి ద్వితీయ ప్రణాళికలో మొత్తం కేటాయింపు 880 కోట్ల రూపాయలు. అయితే ఆ కాలంలో రూ. 172 కోట్లు మాత్రం వ్యయింపబడతాయి. సింఘసాగరాల వినియోగానికి రూ. 85 కోట్లు, ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో తయారుచేయబడిన పథకాల వినియోగానికి రూ. 209 కోట్లు వ్యయింపబడతాయి. అంటే మొత్తం ఖర్చు రూ. 416 కోట్లు. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో చిన్న, పెద్ద పథకాల మ్యూరగతి అభివృద్ధియైన సమతీకారం కృషిచేయబడింది. మన వ్యవసాయ ప్రణాళికలలో చాలా నిరాశంకం గాను, విజయవంతం గాను నడపబడుతున్నవి నీటిపారుదల పథకాలు.

మన వ్యవసాయాభివృద్ధి ప్రణాళికలందు మరొక ముఖ్యమైన విభాగం వ్యవసాయదారులకు పరపతి విస్తరణ కార్యక్రమాలు (Agricultural Credit Development Programmes). మన వ్యవసాయ దారులకు మూడు విధాలైన పరపతి కౌవలసి ఉంది. మొదటిది దీర్ఘ కాలిక పరపతి (Long Term Credit). రెండవది అల్ప కాలిక పరపతి (Short Term Credit).

మూడవది అంత దీర్ఘము, అంత అల్పము కాని కాలానికి లభించవలసిన పరపతి (Medium Term Credit). ఈ అవసరాలను పూర్వం చాలవరకు గ్రామీణులైన వడ్డీ వ్యాపారస్తులు (Village Money Lenders) తీర్చేవారు. అప్పులైతే విరివిగా ఇచ్చేవారు. కాని వీరు విధించే వడ్డీరేట్లు, చూపించే ప్రభావం, వీరికి చిన్న రైతుల పంచరూపా శ్రేణిని బానిసలుగా చేసివేసింది. స్వతంత్రం రాక మునుపు, వచ్చిన తరువాత కూడా ఈ దోపిడీ దార్లని అణచడానికి, ప్రభుత్వం కృషిచేసింది. వడ్డీ రేటు 6 1/2% కంటే ఎన్నడూ మించరాదని శాసనం చేయబడింది. కాలక్రమేణం వారి పలుకుబడి తగ్గిపోతూన్నప్పటికీ, వారిస్థానంలో ములం గాను, తక్కువ రేట్లకూ రైతులకు అప్పరిచ్చే మరొక సంస్థ అవశ్యకత ఏర్పడింది. అప్పటికి అంటే 1961 నాటికి సహకార సంఘాల ద్వారా కేవలం 8% మాత్రమే అప్పులుగా రైతులకు లభిస్తున్నాయి. 1904 లోనే స్థాపింపబడిన సహకార పరపతి సంఘాలు గ్రామీణ వ్యవసాయ రంగానికి చెప్పకోదగ్గ సేవ ఏమీ చేయలేకపోయాయి.

ఈ గ్రామీణ పరపతి పరిస్థితి సంతమా అతి విరులంగా పరిశీలించిన మింట్ల రిజిస్ట్రార్లుగాను మరొక సమగ్ర నివేదికను తయారుచేసి 1954 లో ప్రభుత్వానికి సమర్పించినారు. వీరి నివేదిక ప్రకారం సహకార సంఘ సంస్థలే గ్రామీణ పరపతి సౌలభ్యానికి మూలకంబాలు. అయితే ఇంతవరకు అవి తమ కర్తవ్య నిర్వహణలో బాగా వెనుకంజవేసినవి. ప్రాథమిక సంఘాలు అటు కేంద్ర సహకార బ్యాంకులవద్దనుండి, ఇటు రాష్ట్ర సహకార బ్యాంకులనుండి కూడా ఉపకారం పొందలేక గ్రామాలలోని సంకుచిత రాజకీయాలలో నలిగి పోయాయి. పూర్వం రైతులకు అప్పరిచ్చి, వారిని పీడించి, వారి ఆస్తులను లాక్కొని నాశనంచేసిన పెద్దలే గ్రామీణ సహకార పరపతి సంఘాలకు నాయకత్వం వహించారు. దానితో ఈ సంఘాల ఆశయా లే పేరయ్యాయి. రైతులకు అటు ప్రభుత్వం, ఇటు వడ్డీ వ్యాపారస్తులు కూడ దూరమయ్యారు. కొబ్బటి జేతంలో సహకార పరపతి సంఘాల పునర్నిర్మాణం జరిగి ప్రభుత్వకృషి ఆధికతరం కావాలని ఈ నివేదిక నూచించింది. అనేక పరపతి సంఘాల మధ్య రక్షిత అమృతం-కొడుగులు సంఘాల నడుమకూడ సహకారం పెంపొందించాలని నూచించింది. ప్రాథమిక సంఘాలు బాధ్యత (Liability) తగ్గి విస్తృతం కావాలని, వాతీయ, రాష్ట్ర

యజేత హాసింస సంఘాల సహకారంతో జేతమంత బాగోదాస్తు, నిలువజేసే గృహాలు నిర్మింపబడాలని, సహకార సంఘంలో పనిచేసేవారికి తగినశిక్షణ ఇచ్చేందుకు ప్రత్యేకసంస్థలు నెలకొని, వివిధాగా శిక్షణ ఈయబడాలని విజ్ఞప్తిచేసింది. అంతేకాక ఇంటిరియల్ బ్యాంకు ప్రభుత్వపరమై, విప్రుతకాఖలతో సహకార సంఘాలకు చేయూతగా ఉండవలెనని నూచించింది. రాష్ట్రీయ, సహకార పరపతి ధనాగారాలలోను, తనఖా బ్యాంకులందు, నూటికి యేబై ఒకవంతులు ప్రభుత్వపు వాటాతో పెట్టుబడి విస్తరించాలని అదే విధంగా ప్రభుత్వపు బ్యాంకుకూడా వాటాలను కలిగి ఉండాలని సలహా ఇచ్చింది. ఈ ధనసహకారానికి రిజర్వబ్యాంకు జాతీయ వ్యవసాయక పరపతి నిధి ద్వారా సహకార బ్యాంకులకు దీర్ఘకాలిక ఋణాల వసగలని, ఆ నిధికి ప్రథమంగా రిజర్వబ్యాంకు ఐదు కోట్లు కేటాయించి, ప్రతిసంవత్సరం అంతే మొత్తాన్ని ఇస్తాండాని నూచించింది.

భారత ప్రభుత్వం ఈ నూచనలను దాదాపు పూర్తిగా అంగీకరించి తత్ప్రకారం గ్రామీణ పరపతి విస్తరణకు ఒకపథకాన్ని తయారుచేసింది. ప్రప్రథమంగా ఇంటిరియల్ బ్యాంకు ప్రభుత్వ బ్యాంకుగా పరివర్తించబడింది. 10 కోట్లు మూలధనంతో జాతీయ వ్యవసాయ పరపతినిధి ఏర్పరుపబడింది. దీనికి రిజర్వబ్యాంకు ఏటా ఐదు కోట్లు ఇస్తాంటుంది. అవగా పంచవర్ష ప్రణాళికాంతానికి ఈనిధి 85 కోట్లవుతుంది. గ్రామీణ ప్రాంతాలలో మరి 400 కాఖలు స్థాపింపబడి ప్రభుత్వం బ్యాంకు వృద్ధిపండుతుంది.

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో గ్రామీణపరపతి విస్తరణకు మొత్తం 10,400 భారీ సహకార సంఘాలను, 1,800 క్రయ విక్రయ సంఘాలను, జేతమంతటా నెలకొల్పాలని, ఉన్న వాటిని సక్రమ విధానం క్రిందకు తీసుకొనిరావాలని, మొత్తం 850 నిలువపుంచే గృహాలను, 5,500 గోడవునులను నిర్మించాలని ప్రభుత్వం సంకల్పించింది. రాబోయేపంట నాధారంగా చేసుకొని రైతులకు ఋణసౌకర్యం చేయబడుతుంది. దీర్ఘకాలిక, అల్పకాలిక, మధ్యకాలిక ఋణాలకు 225 కోట్ల మొత్తం కేటాయంపబడింది.

ఈ భారీవిస్తరణ కార్యక్రమంలో అంతర్జాతీయమెయన్న విషయం ఒకటుంది. ఈ కార్యక్రమాన్ని అమలుజరుపుతూ ప్రణాళికా సంఘం వాటించిన

విధానం ఒక్కొక్క గ్రామానికి ఒక్కొక్క సహకార సంఘం అనేపద్ధతికి విరుద్ధంగా 'అనేక గ్రామాలకు కలిపి ఒక పెద్దసహకార సంఘం' అన్నది. అంతవరకు అమలులోనున్న విధానం—అవగా ఒక్కొక్క గ్రామానికి ఒక్కొక్క సంఘం అన్న పద్ధతి అనభిలషణీయమైనదని ప్రణాళికా సంఘం పేర్కొంది. వియంఠే, అది మన జేతంలో విజయనంతం కాలేదు. అటువంటి చిన్న సంఘాలలో సభ్యుల పరస్పర సహకారం వృద్ధిపంది, గౌరవోద్యోగుల సేవధర్మిస్తుందని అనుకున్న ఊహలు పరికౌవని, అందువలనే ఆ సంఘాలు మనకు పనికిరావని, ప్రణాళికా సంఘం తీర్మానించి, చాలా గ్రామాలకు కలిపి ఒక భారీసంఘం నెలకొల్పబడాలన్న సిద్ధాంతాన్ని బలపరచింది. ఈ సంఘాల పరిమితిని నిర్ణయిస్తూ కనీసపు సభ్యులసంఖ్య 500, మూలధనం 15,000 ఉండాలని, సభ్యులబాధ్యుత వారివారి వాటాపెట్టుబడులకు అయిదు రెట్లుండాలని తెల్పింది.

ఐతే అందజేసే ఆకృర్గ మున్నులను కావించిన విషయమేమంటే గత సవంబరు నెలలో జాతీయాభివృద్ధి సంఘం (National Development Council) క్రొత్తథిల్లిలో సమావేశమై ఇంతవరకు అమలులోనున్న విధానం—అంటే చాలా గ్రామాలకు కలిపి ఒక పెద్ద సహకారసంఘం ఉండాలన్నది మన పరిస్థితులకు, అభివృద్ధికి అనభిలషణీయమైనదని, కాబట్టి దాన్ని తత్క్షణం వదిలిపెట్టి 'ఒక్కొక్క గ్రామానికి ఒక్కొక్క సంఘం' అన్న విధానాన్ని అమలులో పెట్టాలని తీర్మానించింది! ఇది చాలా హఠాత్పరివర్తన. ఎన్నోవత్సరాల కఠిన కృషిమూలకంగా నిర్ణయంపబడిన విధానాన్ని మొదలంటా గ్రుంచి, తిరిగి ప్రాతపద్ధతిని ఆవలం విచరణం కష్టమైనపని. వానీ ప్రస్తుతవిధానం ఆవలం విచరణంవలన గత మాడునంవత్సరాలలోను అభివృద్ధి జరగలేదా అంటే, అలాగవడానికే వీలులేదు. మొదటి రెండువత్సరాలు ఎన్నికలతోనూ, రాష్ట్ర పునర్వ్యవస్థీకరణతోనూ గడచినా, ఆ విధానంక్రింద చాలా అభివృద్ధి కనబడింది. 1956-58 లో మొత్తం 4,470 నూతన సంఘాలు ఏర్పాటైనాయి. 1,800 సంఘాలు స్థాపింపబడుతున్నాయి. అంటే ఈ రెండేళ్లలో 6,270 సంఘాలు నెలకొల్పబడినాయి. అయిదు సంవత్సరాలకు లక్ష్యంగా నిర్ణయంపబడినవి 10,400 సంఘాలు. 725 క్రయవిక్రయ సంఘాలు (లక్ష్యం-1800) నెలకొల్పబడినాయి. ఇవికొక 1950 గోడవునుల నిర్మాణం జరి

మన వ్యవసాయ ప్రణాళికలు

గింది. 1955-56 లో-అంటే ప్రథమ ప్రణాళిక అంత్య వత్సరంలో సగభరాచేయబడిన మొత్తం పరపతి 58 కోట్లు. 1956-57 లో అది 6 కోట్లకు, మరుసటి వత్సరం 1957-58 లో 100 కోట్లకు పెరిగింది. 1958-59 లో ఈ పరపతి మొత్తం 140 కోట్లు. సభ్యులసంఖ్యలో కూడా ఇదేవిధమైన అభివృద్ధి ఉంది. ఈ విధంగా అన్ని అంశాలు తగినంత విజయం సాధించి నప్పటికీ ఆ విధానాన్ని త్రోసిరాజనం చాలా ఆశ్చర్యకరమైన విషయం. వారి మనసులలో మెదులుతున్న భయమల్లా ఒక్కటే-ఈ సంఘాలు బాగా విస్తృతమై అత్యధికమై పోతాయేమనని. ఉత్తర ప్రదేశ్ లో సగటున ఒక్కొక్క సంఘం 31 గ్రామాలకు, ఆంధ్రప్రదేశ్ లో 8.6 గ్రామాలకు, మధ్య రాష్ట్రంలో 5.6 గ్రామాలకు, ఉత్తరంలో 20 గ్రామాలకు, రాజస్థాన్ లో 20 గ్రామాలకు విస్తృతమై యున్నాయి. ఇంతపెద్దవిైతే ఏదో పెద్దవ్యాపార సంస్థలవలె ఉండడమే తప్ప పరస్పర సహకారానికి, సభ్యులనడుమ సమైక్యానికి తావుండదని వారివాదన. అయితే ఈ దోషాలను పోగొట్టడంకోసం విధానాన్నం తమ పూర్తిగా మార్చివేయవలసరనేదు. ఆయా రాష్ట్రాలలో తనమార్పులు గావిస్తే చాలును. ఏమైనా దీని విషయంలో పునఃపరిశీలన అవసరం.

ఇక మనం పరిశీలించవలసిన మరొక ముఖ్య విభాగం ఆహారధాన్యాల ధరల ఆదుపు విషయం. ఈ ఆహారధాన్యాలధరలకు జాతీయార్థిక రంగంపై ఎట్టి పటుతరప్రభావం కలదో ప్రారంభంలోనే పరిశీలించి నాము. 1958 వ సంవత్సరపు ప్రారంభదశలో 2.74

మిలియను టన్నుల ఆహారధాన్యాలను భారత ప్రభుత్వం దిగుమతిచేసింది. తరువాత ఆహారధాన్యాలను విరివిగా కొని లాభంపొందేవారికి-రిజర్వ్ బ్యాంకు బుకా రియ్యవం బాగా తగ్గించింది. దేశానికంతకు ఆహార ధాన్యాల ధరలవిషయంలో ఒకదుడుకులు రాకుండా ఉండడానికీ ఒక పెద్ద రిజర్వ్ ఏర్పాటు చేయబడు తున్నది. తత్ప్రకారం సుమారు 10 కోట్ల విలువ చేసే రెండు మిలియను టన్నుల ఆహారధాన్యాలు ప్రభు త్వంచే రైతులవద్దనుండి క్రయింపబడి, ఒక పెద్ద రిజ ర్వ్ గా ఏర్పాటుచేయబడతాయి.

ఆహారధాన్యాల క్రయవిక్రయ విషయంలో ప్రభుత్వ యా జమాన్యం (State Trading in Food Grains) ధరలను చాలవరకు అదుపులోనికి తేవచ్చును. అయితే ఆ విధానంలోకూడా అనేక సాధక బాధకాలున్నాయి. ప్రభుత్వం వాణిజ్యం చేయడంలో నష్టాన్ని పొందవచ్చును. కొనేసరుకు నాణ్యాన్ని నిర్ణ యించడమనేది ఒక పెద్దసమస్య. తరువాత దాన్ని నిలువచేయడం మరొకసమస్య. ప్రభుత్వ వ్యాపారంలో ఆహారధాన్యాల ధరలు ప్రభుత్వంచేతే స్థిరీకరింపబడు తాయి. కనక రైతులలో ఉత్సాహం సగిస్తుందని కొందరివాదన. అంత భారీ వ్యాపారంలో వ్యర్థంగా చాలా సామ్య సప్తమాతుందని మరికొందరి వాదన. అయితే ప్రాథమిక దశలో కాకపోయినా క్రమంగా నైవా ఆ విధానం అవలంబించడంవలన దేశీయార్థిక స్థితిలో ఒకవిధమైన స్థిరత ఏర్పడవచ్చును. అయితే ఈలోగా తాత్కాలికంగా ధరలను తగ్గించేదుకు వీలైన కట్టుబాట్లు చాలా అవసరం.

ల వ ం గీ జ గ న్నా థ ము

శ్రీ భట్టారం మల్లికార్జున కవి

విలువల్ గట్టగరాని మేలి నకిషీ విన్నాణముల్ నించు కెం
పులు దాపించిన చందువాలు నెఱసాంపుల్ గుల్క, పన్నీటి చి
న్నులు సాంబ్రాణి పొగల్ బుగుల్కొనగ, నిగ్గుల్ దేఱు గందంపు బూ
తలు తావుల్ విరజిమ్ముచుండు మొగలాయ్ దర్బారు చెన్నొండెడున్.

విడుపు దోపనీని వేనవేల్ సీలాల
చెక్కడంపు బనుల నుక్కుమీఱు
సింహపీఠమందు చెలువారె అక్కరు
సీలిమబ్బు మీద నెల విధాన.

కడలం గొల్వున అర్థచంద్ర వలయాకారంబునం దీర్చగా
బడి యున్నట్టి మహాననంబుల పయిక్ బంధుల్ నలుల్ మంత్రు : లా
వడుమన్ చారుసువర్ణ పీఠములపై నానా కళాసీమలన్
గడులన్ చాటిన మేటులున్ సభ కలంకారంబులై రయ్యెకన్.

తంబూరా జతయించి పంచమగతిన్ తాన్ నేను దర్బారి రా
గం బాలాపము నేయ, నచ్చటికి జొరల్ మేరలకా మాని న
చ్చెం బండల్ పులకించె మ్రోళ్లు చివురించెన్; సభ్యు లవ్వేనాళ నే
త్రంబుల్ మూసిరి పారవశ్యమున నాదబ్రహ్మ లీనాత్ములై.

కట్టుం బొట్టును హైందవుం డగుట వక్కాణింపకే చెప్ప గ్రాం
బట్టుం దుప్పటి వల్లెవాటుల పయిం బొత్తాడు మైచాయ రా
కొట్టుం లైడి మెఱుంగు, జవ్వనపు నిగ్గుల్ నీటులుం గూడి క
న్నట్టన్ మీనపుకట్టులో, సభకు శోభం గూర్చె నొక్కం డటన్.

సతతారాధిత శారదా చరణ పూజానక్త సత్సాహితీ
వ్రతనిష్ఠాతుడు, శాస్త్రు పారగుడునై, వ్రత్యర్థి మత్తేభ సం
హతి కంఠీరవుడై, కవీంద్రమకుటంబా ఆ జగన్నాథ పం
డితరాయందు రసాద్ధి నిర్మళన శౌండిర్యాస్పదం దాతడే.

లలితకళాభిమాని మొగలాయివిభుండు కప్పిందహళి కం
జలి ఘటియించి యిట్లనియె “సత్కవిత్వాశ్రవణోత్సుకుల్ నద
స్యులు — బహుభాషలన్ రసమయోక్తి చమత్కృతి గల్గినట్టి వా
రలు గద మీర — లీ యవసరంబున దీర్చుకు మా యభీష్టమున్.”

అని అక్కర్ వినయంబు మీఱ బలుకన్ హాసాంకురశ్రేణి యా
నన సీమన్ దులకింపుచుండగ జగన్నాథుండు గంభీర గుం
భన శబ్దార్థరసాదితీవచురభావస్ఫురక స్వీయ వా
గ్ధని వీచిన్లవమాన హంసగతులన్ గూర్చె నదస్యాభికిన్.

ఉఱుము వినిన వనమయూరాల చందాన
జెరిగి రెల్లెవారు గొలువునందు :
ఉర్వివిభుడు మాటి కుట్టుతలూగె ఆ
నందవార్ధి తరగలందు చేలి.

“నరసాలాపవిలాస విభ్రమ కళా సామాజ్యలక్ష్మీ ధురం
ధరులౌ మీకు గజాశ్వ రత్న కలధౌత స్వర్ణ పీఠాంబరా
భరణైక షీతిపాలమాత్రుడను సంభావింపగా నేర నే
కరణిన్ సంస్కృతి సేయనానౌ” అని అక్కర్ పాదుషా పల్కినన్.

“స్తంభేరంబులు ఘోటకంబులు మణుల్ సౌవర్ణ భూషల్ దుకూ
లంబుల్ నా కొక లెక్కగావు నరపాలా! కమ్మ కస్తూరితో
గంబూరా వలపుల్ గుబుల్కొనెను బాగాల్ రాగ మూరించు మేల్
తాంబూలంబు నొసంగుమా యదియె సత్కారంబు మాజ్ఞాంట్లకున్.

“రసికుడైన కవికి రాచకొల్వులలోన
నింతకంటె నేమి యాయదగును
మావి చివురు గాక మధుని వేటొక్కటి
కోరబోదు మత్తకోకిలంబు.”

కవించామణి పల్కులన్ విని రసజ్ఞశ్రేష్ఠుడైనట్టి య
య్యవనాధీశుడు కన్నునన్న నొక లాస్యప్రీతి రప్పించి “నీ
వవరోధంబున కేగి నేటి నభ వృత్తాంతంబులన్ రాణికిన్
నవిశేషంబుగ చెల్పి ర” మృదుదు నాజ్ఞాపించె దా నయ్యెడన్.

ఆటవెలది యరిగె సంతఃపురమునకు
మఱు నిమేషమున నె మబ్బుమీద
మెఱుగు లట్లు వెల్లు తెరలపై బర్వెను,
ఘల్లుమనియె కాలిగజై రవళి.

కుసుమ పూవుల రంగు కోక నెమ్మేన్నివై సంజ కెంజాయల నవురు గూర్చు
చేర కొల్తకు మీఱి చెలువారు కందోయికాటుకల్ మొలకచీకట్లు నింప
నడుముపై నటియించు నిడువారు జడలోన్వీరిమల్లియల్ రిక్క వెల్లు లీన
చిఱునవ్వు గుంపులై చిందులాడెడు మోముపండు వెన్నెల రుచుల్ నిండజేయ

రమణి రూపుగొన్న రాతిరి చందాన
జిలుగు తెరలదొలచి వెలికివచ్చె
మందయానవిజిత మత్తసారంగి క
టాక్ష జితకురంగి ఆ లవంగి.

సరస భోగయోగ్య సాగంధ్య బంధుర
ద్రవ్య సంచయంబు దనరు నట్టి
పెండి పల్లెరంబు పండితరాయని
ముందుబెట్టి నిల్చె సుందరాంగి.

తెలిదమ్మి పూవునకు బా
రులు దీరుచు షర్వులెత్తు రోలంబములన్
దలపించు వాలుజూపుల
కలభాషిణి కన్గొనన్ జగన్నాథకవిన్.

మేలి గురాబీతావి గు
బాళింపుచు చలువ లెనగు పన్నీరంబున్
కాలాహివేణి సత్కవి
తాలంకారికుని మీద హాళిం జిల్కెన్.

రంగారు మంచిగండము
బంగారపు గిన్నెలో లవంగి యొనంగన్
శృంగారాభిజ్ఞ డతం
డంగంబుల నలదికొనియె నతిముద మొదవన్.

గుమగుమల్ గుప్పించు గొజ్జంగి పూసీటకడిగి తెల్లనియాకుమడుపుసుట్టి
బుగబుగల్ పూరించి జిగివెల్లువల్ నించు క్రవంపు బల్కుల గలయ గల్పి
కనటువో గరగించి గరగరల్ గావించు కస్తూరి పంకంబు గుస్తరించి
నిగనిగల్ నిండించు నెఱిముత్తయంపు సున్నంబు నొక్కించుక నడుమ రాచి

ఏలకుల్ పోకలున్ లవంగాలు జాజి
పత్తిరియు చల్వమిరియాలు నత్తమ్మి
కరయుగళ రత్నకంకణ క్యామనగ
వీటియొసగ లవంగీవధూటి కవికి.

తమ్ముల మందియిచ్చు వనితామణికేల్ కవిరాజు స్వీయ హ
స్తమ్మున దాకినంతనె వనంత సమాగమ మాధవీ రసా
లమ్ములు పల్లవించెడు విలాసములన్ దలపించు స్వర్స సా
ఖ్యమ్మున సాంద్రసాత్వికములై తనరారె దనీయగ్రతముల్.

గగ్గరుపాటు మున్నెపుడు గాంచియెటుంగని పూజపాయ మం
దగ్గలమైన సిగ్గు కడ లల్లన పాలగులాచిరంగు లే
బుగ్గలపై నటంప విరిబోకి తటాలున మోమువంచి యి
ల్లిగులుగా నిలంబడె కవీంద్రున కించుక దూరదూరమై.

అత్తటి నంతదాక తరళాయతలోచన మోముదమ్మిలో
నెత్తము లాడుచున్న యళి, నెప్పున గుప్పను కమ్మగాడుపుల్
గొత్తగు తమ్ములంపుజిగి కోకనద్రభమ గూర్పు, రాగ సం
పత్తికి మెచ్చెనో యనగ పండితరాయల మోవికై చనెన్.

పరభావజ్ఞుడు తాననేను చతురవ్యాహార మేపార అ
కృరుతో నిట్లనె : “రాజచంద్ర! కవితావామాక్షితో నియ్యెడన్
హరిణీనేత్రి లవంగికిన్ సవతిపోరాటంబు గల్పించుట
చరితార్థంబగునట్టి నేత — అదియే సామాజికాభీష్టమున్.”

దరహాసం బిగురొత్త ఢిల్లీసులతాన్ “తాన్ నేను దన్నట్టులే
జరుగుంగావుత — పద్మరాగమణికిన్ సావర్ణ సంయోగ మీ
సరణిం గూర్చుట మేలు మే”లనియె : ఆస్థానిక జగన్నాథుపై
సరసీజాస్య లవంగిపై గుఱిసె పుష్పవాతముల్ జల్లులై.

స్వాతంత్ర్యానంతర తమిళ సాహిత్యము

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ

ప్రాచీన భారతీయ సాహిత్యమునకు మతము చెప్పేముక అవసరము. ఆ సాహిత్య సమాజమున మతమునకు విశేష ప్రాధాన్యముండెను. కనుకనే మన ప్రాచీనకవుల రచనములలో ముక్కలు ముప్పీసము పౌరాణిక గాథలే కొనవచ్చుచున్నవి. నేకును పౌరాణిక గాథలు వ్యాప్తిలో ఉన్నవి. అయినను నేటి సమాజమున మతమునకు పూర్వమున్నంత ప్రాధాన్యము లేదనుట సమంజసము.

కడమ భారతీయభాషలలోవలె, తమిళము నందును మతము సంబంధముకొనియే ప్రాచీన వాఙ్మయము వర్ధిల్లెను. తమిళ కావ్యపంచాంగము నందిమణిమేకతై, కుండలకేశి కావ్యములు శాస్త్రమత పరములుగను, పిలప్పదిగారం, జీవకచింతామణికావ్యములు జైనమతపరములుగను పంపిరింపబడెను. సార్వకాలికము, సర్వజనీనము వగు తిరుప్పవళ్ గ్రంథమును రచించిన తిరువళ్ళువరు జైనమతావలంబకుడనియు, కనుక అతని రచనమునందటనట జైనమతరహాస్యములు కనబడుచున్నవనియు పండితులు కొందిరు తెలచుచున్నారు. శైవ వైష్ణవధర్మకవులకు నాయనార్కరులు, ఆధ్యాత్మముల మున్నగువారు వెలయించిన మధురమనోహర గీతములలో తార్త్వికరహస్యములు అందాలు దిద్దుకొనెను. అటుపిమ్మట తమిళ వాఙ్మయము రాజాశ్రయమును కోలుపోయెను. మతాధిపతులు కొంత కాలము తమిళవాఙ్మయమును పోషించిరి. మరి కొన్నాళ్ళకు పాశ్చాత్యుల దోరతనముతోపాటు క్రైస్తవమతము కూడ మనదేశమున స్థిరపడుటతో తన్మత సంబంధమగు రచనలు కొన్ని వెలువడెను. అటులనే మహమ్మదీయ మతపరములయిన రచనలకును తమిళ సాహిత్యమున తావు లభించెను.

ప్రాచీన సాహిత్యమునకు వివిధమత సిద్ధాంతము లెటుల సహాయపడెనో, అటులనే ఆధునిక సాహిత్యమునకు కొంతవరకు వివిధ రాజకీయ పక్షముల సిద్ధాంతములు దోహదక్రియ లగుచున్నవని చెప్పవచ్చును. కాంగ్రెసు, కమ్యూనిస్టు మొదలగు పక్షముల సిద్ధాంతము

లను వ్యక్తీకరించు రచనలు, నేటిభారతీయ భాషలన్నిటను కావ్యమృతముని. తమిళ సాహిత్యమునందు పై రాజకీయపక్షములకు సంబంధించిన రచనలే కాక ద్రావిడ కళగం (ద్రావిడ సంఘము), ద్రావిడమున్నెట కళగం (ద్రావిడ ప్రగతి సంఘము) మున్నగు సంఘములకు చెందిన రచయితల వ్రాతలు కూడ కొల్లలుగా గలవు. అందువలన ఆధునిక తమిళ సాహిత్యముపై వివిధ రాజకీయ పక్షముల ప్రభావము స్పష్టముగా గోచరించుచున్నదనుట నిర్వివాదము. ఈ కారణమును పురస్కరించుకొని కొందరు విమర్శకులు నేటి సాహిత్యమును ప్రచారసాహిత్యమని విమర్శింతురు. ఇట్లనుట సమంజసము కాదని నాయభిప్రాయము. ఏలనన మన ప్రాచీనాలంకారికులు నిర్వచించిన కావ్యప్రయోజనము వేరు; నేటి రచయిత లాశించు కావ్యప్రయోజనము వేరు. వాగు స్వీకరించు యిత్యుత్తములు వేరు; వీరు స్వీకరించు కథలు వేరు. అటులనే భాషయందును నాటి నేటి రచనములందు భేదము కనబడుచున్నది. కనుక కావ్యప్రయోజనమున దృష్టిభేద మెప్పుడేగడెనో అప్పుడే సాహిత్య చరిత్రలో మార్పు వీర్చడెనని మన భూషింపవచ్చును. వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియల ద్వారా సమాజశ్రేయస్సును సాధింపవలెనను మహర్షిర కాంక్షయే నేటిరచయితల ప్రధాన లక్ష్యము. 'జనుజనహితాయ', 'జనుజనసుఖాయ' అనునవియే ఆధునిక కావ్యప్రయోజనము లనదగును.

రాజకీయపక్షముల ప్రభావము ఆధునిక తమిళ సాహిత్యముపై గోచరించుచున్నను, తమిళరచయితలకు తమ ప్రాచీన సంస్కృతియందును, చరిత్రయందును ఆపారమగు గౌరవము కలదు. స్వాతంత్ర్యోద్యమంతరము మన రచయితలకు ప్రాచీనాచార వ్యవహారము లందును, ప్రాచీన గాథలందునుగల గౌరవము ద్విగుణీకృత మయ్యెనని నుడువవచ్చును. ఈవిషయము తమిళరచయితలకును వర్తించును. కాగా, ప్రాచీనసంస్కృతిలోని వైశిష్ట్యమును తెలియజేయు రచనలు, క్రొత్త

భావములతో చెప్పబడిన ప్రాతకాలపు కథలు మొదలగు వని నేడు తమిళ సాహిత్యమున స్థానము సంపాదించుచున్నది. ప్రాచీనకాలమున పరిచివ చేర వోళ పాంప్య మహిషతులు తమిళ భాషాభిమానులనియు, మహా పీఠులనియు, ధర్మపథావలంబు లనియు లెలదుట నేడు పరిపాటియైనది. కనుక స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించినపిమ్మట మన ప్రాచీనసంస్కృతియందు విశేష గౌరవ మేర్పడుట నుంచిన కౌని, యిది అతిగా పరిణామించుచో ఆధునిక సాహిత్యము సమకాలిక సామాజిక జీవనమును పరిగా చిత్రించబాలదు.

స్వాతంత్ర్యసంతరము ప్రచారమునకు వచ్చిన తమిళ సాహిత్యము పవలోకించిన మరికొన్ని విషయములు కూడ తెలియవచ్చును. ష్యభాషా సాహిత్యముల యందు ఆదరాభిమానములు కలుగుటతోపాటు, రచయితలకు అన్యభాషా సాహిత్యములను పరిశీలించుటను వికాసభావముకూడ కలిగినది. ఇది యంతయు కొందఱుదగినది. ష్యభాషాభిమానము అతిగా అతిశయించుచున్న యీ దినములలో అన్యభాషాపరిశీలన మొనరిన యవసరము. అట్లుని రచయితలు అనువాద రచనములతోనే తృప్తిపడరాదు; స్వజానాత్మిక సాహిత్యమును సంతరించుటకు సన్నద్ధులు కావలెను. నేడు తమిళమున హిందీ, బెంగాలీ, మహారాష్ట్రము మొదలగుభాషలనుండి అనువాదగ్రంథము లెన్నియో జలసినవి. కాని తెలుగు, కన్నడము, మలయాళము మున్నగు బోలుట్టుభాషలనుండి మాత్రము తమిళమున చెప్పదగిన అనువాద రచనలు జలయకపోవుట చింత్యము!

స్వాతంత్ర్యసంతరము మదరాసు ప్రభుత్వము వారు అంగ్రద్రవిడ కర్ణాల మలయాళ భాషలందు ఆస్థానకవులను నియమించుట హస్తాంతరము విషయము. తమిళమున సుప్రసిద్ధి కవి, ద్విభిక్షువునకు శ్రీ నామకర్మల్ ప. రావాలింగంపిళ్లై ఆస్థానకవిగా నియమితులయ్యిరి. అంతేకాక మదరాసు ప్రభుత్వము శ్రీయుతులు పి. సంబంగం మొదలియారు, మ. కరద రాజ్ క ప్రభువులను గౌరవించి తమను తాను గౌరవించినను. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము వారు శ్రీ ఆర్. పి. నేతుపిళ్లైగారికి డాక్టరేటు నిచ్చి గౌరవించిరి. తమిళరచయితల సంఘము కూడ యథాకర్త గ తమిళ రచయితలను గౌరవించుచున్నది. ఈ సందర్భ

మున శేంద్ర ప్రభుత్వమువారు జ్యేష్ఠామరచయితల కిచ్చుచున్న ప్రోత్సాహము కూడ స్మరణీయమే.

1954-వ సంవత్సరమున శేంద్ర ప్రభుత్వము సాపింఛిక సాహిత్య అకాడమీ రాజ్యాంగమున ప్రేర్కొనబడిన భారతీయ భాషల యభివృద్ధికి కృషి చేయుచున్నది. బహుముఖమైన కార్యక్రమమును నిర్వహించుటతోపాటు ఏటేట ఉత్తము రచనలకు 5,000 రూపాయలు బహుమతు లొసగుచున్నది. ఇంతవరకు ఈ క్రింది తమిళ గ్రంథములకు అకాడమీ బహుమతులు లభించినవి.

1. శ్రీ ఆర్. పి. నేతుపిళ్లై రచించిన తమిళసంస్థం (సారస్వతి న్యాసావలి) 1955.
2. డి. శే. 'కల్పి' రా. కృష్ణమూర్తి సంతరించిన అల్లె ప్పిల్లై (వనల) 1956.
3. శ్రీ చక్రవర్తి రాజగోపాలాచార్యులు వ్రాసిన చక్రవర్తి తిరుమగన్ (వదన రామాయణము) 1958.

దక్షిణభాషా పుస్తకసంస్థ కూడా తమిళభాషాభివృద్ధికి కృషిచేయుచున్నది. ఈ సంస్థ యాజమాన్యమున తమిళమున పెక్కు గ్రంథములు వెలువడెను.

తమిళ విజ్ఞాన పర్యవ్యయము (కల్లెక్కరింజితుం) తయారుచేయుచున్న తమిళ వీర్విక్రమమును (తమిళభాషాభివృద్ధి సంఘము) గురించికూడ ప్రస్తావించవలసి యున్నది. 1947-లో ఇది స్థాపింపబడినది. ఇప్పటికి విజ్ఞాన పర్యవ్యయ ఆరు సంపుటములు వెలుగులోనికి వచ్చినవి. ఈ సంఘమువారు కూడ ఏటేట ఉత్తము రచనలకు 500 రూపాయల వాప్సన బహుమతు లిచ్చుచున్నారు.

ఈ సమయ పుస్తక ప్రకాశకులు కొందరు చాకగదలకు ఉత్తము తమిళ రచనములను ప్రజల కంఠజేయుచున్నారు. ఇటుల వెలువడిన వానిలో తిరువాయ్ మొలి (వైష్ణవగ్రంథము), తిరువారకం (శైవగ్రంథము), మణి మేకలై, సిలగ్గదిగార కావ్యములు మున్నగునవి కలవు. వీనియందు విసంధి పాటించబడుట గమనింపదగు నంశము. ఇంకను సుబ్రహ్మణ్య భారతి కావ్యములు, ప్రతాపముదలియార్ చరిత్రం, రాజాజీ 'వ్యాసర్ విగుడు' వంటి యుద్ధగ్రంథములు కూడ చాకగదలకు ప్రజల కంఠజేసిరి. సగుర్జీయతో తలపెట్టబడిన యీ యుద్ధమును విజయవంత మగుట

లోను, ప్రజాభిమానమును మారగొనుటలోను ఆశ్చర్యము లేదు.

ఇటుల స్వాతంత్ర్యానంతరము కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వములు, గ్రంథ ప్రకాశకులు, సంస్థలు తమిళ భాషాభివృద్ధికై కృషి చేయుచుండుట ప్రశంసార్హము. ఇక ఈ పరిధియందు సంవత్సరములలోను ప్రచురింపబడిన కొన్ని ముఖ్య గ్రంథములను మాత్రము పరిశీలించు :

క వి త :

భారతీయ సాహిత్య చరిత్రయందేకాక ప్రపంచ వాఙ్మయ చరిత్రయందును కవిత అతి ప్రాచీనమైన సాహిత్య ప్రక్రియ. మొన మొన్నటివరకును కవులకు మాత్రమే సమాజము బ్రహ్మరథము పట్టుచుండెను. నేటికిని ఉత్తమకవితకు ప్రచుర ప్రచారము గలదు. కాని యీ వదును రచయితలకు ఛందస్సంప్రదాయము లందు మోజు తగ్గుటవలననో, మరి యేకారణముల ననో వచనకవితలు వెలుగులోనికి వచ్చుచున్నవి.

నేడు తమిళమున వచనకవితలు పెక్కులు వెలువడుచున్నవి. అంతమాత్రమున సంప్రదాయబద్ధమయిన కవితారచన వాడుకలో లేదనుకొనరాదు. కాని ఒక్క విషయము నిశ్చయము. ప్రాచీన కావ్యములను తలపించు మహాకావ్యములు నేటిదిగా వెలుగులోనికి వచ్చుటలేదు.

నేటి తమిళకవులలో క్రియుతులు నామక్కల్ జి. రామలింగప్పై, శుద్ధానందభారతి, పెరియస్వామి తూరన్, సోమ (మి. ప. సోమసుందరం), కి. వా. జగన్నాథన్, భారతిదాసన్, త్రిలోక సీతారాం, శుత్రువన్ మున్నగువారు ప్రసిద్ధులు. తూరన్ 'ఇళం తమిళా' (1948, 186 పుటలు), కి. వా. జగన్నాథన్ 'మేఘమండలం' (1955, 120 పుటలు), భారతిదాసన్ కృతులు మున్నగు కవితాసంపుటములు పేర్కొనదగినవి. భారతిదాసన్ అభ్యుదయకవిగా గణింపబడుచున్నాడు. యవ రచయితలు పలువు రీతిని అనుసరించుచున్నారు.

ఇటీవల సంకలనకావ్యములు కూడ వెలువడినవి. ఈ కోవకు చెందినవానిలో శ్రీ రా. సి. సేతుప్పై సంతరించిన 'సెంబోల్ కవిజ్ఞానై', శ్రీ త్రిలోక సీతారాం కూర్చిన 'పురుషులల్ వెలియాడు' మొద

లగునవి నమోదవినవి. మొదటిది ప్రాచీన కవితాకదంబము; రెండవది నవ్యకవితా సంపుటము. తరతరాలవారి కవితలను చవిచూచుట కీ సంకలనగ్రంథములు తోడ్పడుననుటలో సంశయములేదు.

గేయభటిని శ్రీ కొత్తయంగలం సుబ్బు రచించిన 'గాంధీ మహానకై' (1947, 266 పుటలు) కూడ సంభావించదగిన రచనమే.

వి మ ర్శ :

నేడు తమిళమున విమర్శగ్రంథము లనేకములు సంతరింపబడుచుండుట గమనింపదగిన విషయము. ఉత్తమ విమర్శ కావ్య రసాస్వాదనమునకు మిక్కిలి తోడ్పడును. ముఖ్యముగా వ్యాఖ్యాసాపేక్షకములయిన ప్రాచీన కావ్యములకు చక్కని విమర్శ గ్రంథములు వెలువడవలెను.

తమిళ వేదమని వార్తకెక్కిన తిరుక్కుళళుకు ప్రాచీనులు కొందరు చిక్కని, చక్కని వ్యాఖ్యానములు వెలయించిరి. అయినను, నేడుకూడ ఆయుధ్యంధమునకు క్రొత్త వ్యాఖ్యానములు రచింపబడుచున్నవి. అట్టివానిలో నామక్కల్ జి. రామలింగప్పై 'తిరుక్కుళళ పునుక్కితై' (1954, 850 పుటలు) ఎంతో ప్రశంసింపదగినది, శ్రీ ము. వరదరాజన్ రచించిన 'తిరువల్లవర్' లేక 'వార్క్కై విళక్కం' (1948, 392 పుటలు) వల్లవరును గూర్చిన సవిమర్శక గ్రంథము. తమిళ వేదకర్త వివరించిన తీవనదిధానమును లేటలేలము చేయు రచన యిది. శ్రీ టి. పి. మీనాక్షసుందరప్పై వ్రాసిన 'వల్లవర్ కణ్ణనాడుం, కామముం' గ్రంథమున (1954, 205 పుటలు) వల్లవరు వర్ణించిన దేశము, చిత్రించిన ప్రేమయు వివరింపబడినవి. ఈ రచన లన్నియు తిరుక్కుళళుకు సంబంధించిన యుత్తమ విమర్శ గ్రంథము లనదగును. ఈ నడుమ ఒకరు వల్లవరు జీవితము నాధారముచేసికొని ప్రశస్తిమగు నొక బృహత్కావ్యమును రచించిరి.

శ్రీ ఆర్. పి. సేతుప్పై తమిళ సాహిత్యమును గూర్చియు, తమిళ సంస్కృతినిగూర్చియు ప్రకటించిన వ్యాససంపుటి 'తమిళిస్సం' (1954, 265 పుటలు) సాహిత్య రచనములలో నుడువదగినది. ఇందు 40 వ్యాసములు గలవు. శ్రీ టి. ఎ. సదాశివ పండారత్నర్ శత

బ్రతులవారిగా తమిళ సాహిత్య చరిత్రను వ్రాయుచున్నారు. ఇంతవరకు 16 శతాబ్దములచరిత్ర ప్రచురింపబడినది. శ్రీ యస్. రామస్వామి నాయుడు రచించిన తమిళలిక్కియం (1954, 185 పుటలు) కూడ తమిళ వాఙ్మయపరికిలనకు వోడ్పడును. ఈ సందర్భమున శ్రీ మయిలై సీని శేంకలస్వామి రచించిన 'శిరుగుముం తమిళం' (1954, 225 పుటలు), 'వాఙ్మయం తమిళం' 'కిటివ్వుముం తమిళం' మున్నగు గ్రంథములు సంభాషింపదగినవి. వీనిలో తైన, వాద్ది, కైస్తవ మతానుయాయలు తమిళ భాషావాఙ్మయములకు చేసిన సేవ వివరింపబడినది. అటులనే తమిళ సాహిత్యమును సంపన్నము చేసిన మహామృదీయకవులను గూర్చిన గ్రంథముకూడ ఇటీవల ప్రచురింపబడినది. దీనిపేరు 'ముస్లిం తమిళ్ పులవ్ గళి' (1957, 450 పుటలు). అబ్దుల్ రహీం అను ప్రసిద్ధ రచయిత దీనిని రచించినాడను.

సాహిత్య విమర్శకు సంబంధించిన గ్రంథములు కూడ ఈ నడుమ వెలువడినవి. వీనిలో శ్రీ ఎ. యస్. జ్ఞాన సంబంధము వ్రాసిన 'ఇలక్కియ కలై' (1958, 324 పుటలు), శ్రీ ము. వరదరాజన్ వ్రాసిన 'ఇలక్కియ త్తిఱు' ప్రసిద్ధములు. ప్రాచీన తమిళ కావ్యములనుగూర్చి శ్రీ కి. వా. జగన్నాథన్ వెలయించిన తమిళ్ కావ్యయంగళి (1955, 280 పుటలు) చక్కని పరిశోధన గ్రంథములలో ఒకటి యనదగును. శ్రీ ఆ. సీనివాసరాఘవన్ రచించిన 'కావ్య అరంగళి' (1956, 225 పుటలు) కూడ పేర్కొనదగిన రచన. కొంబ మహాకవి ప్రసాదించిన రామాయణము నందిలి వైశిష్ట్యమును తెలియజేయు విమర్శగ్రంథమిది.

భాషాతత్త్వ శాస్త్రమునకు సంబంధించిన గ్రంథములు కూడ ఇటీవల తమిళమున వెలువడెను. ఈ కోవకు చెందినవానిలో శ్రీ ము. వరదరాజన్ వ్రాసిన 'మొళివఱుద' (1954, 444 పుటలు). వీరిచే మరియొక రచనవును 'మొళి నూల్', కి. కే. యస్. వైయాపురి పిల్లై సంతరించిన 'సాజ్ కలై విరుద్దు' (1956, 188 పుటలు) మున్నగునవి ప్రశస్తరచనములనదగును. ఇరువదవ శతాబ్దపు తమిళ వాఙ్మయమును — ముఖ్యముగా వచన వాఙ్మయమును — విశ్లేషించు 'వళిరుం తమిళ్' (1956, 408 పుటలు) అను గ్రంథమునుండి తమిళ వచన

వాఙ్మయమునందలి తీరుతెన్నులను గ్రహింపవచ్చును. దీనికి కర్త శ్రీ 'సామల' (యస్. యమ్. యల్. లక్ష్మణన్ చెట్టియారు). మొత్తముమీద విమర్శ గ్రంథము లనేకములు స్వాతంత్ర్యానంతరము వెలువడెనని చెప్పదగును.

నాటకము:

ఈనాడు నాటకములు, ఏకాంక నాటికలు, రేడియో నాటికలు పెక్కులు రచితము లగుచున్నను, వీనిలో ఉత్తమము లనదగినవి బహుశముగా లేవు. ఇతివృత్తము పేర్కొనినట్లు స్వాతంత్ర్యమునకు పిమ్మట చారిత్రక గాఢలయందు ఆభిమానము ఆతిథి యందుటచే సందర్భమున్నను లేకున్నను దేశాభిమానము, తమిళభాషాప్రశంస — మున్నగు విషయములను గురించి దీర్ఘములు, గంభీరములు నగు సువన్యాసములను నాటకములందు చెప్పుట నాటక రచయితలకు పరిపాటియైనది. అయినను, అవైయార్, రాజరాజ చోళన్ వంటి చారిత్రక నాటకములు, వేలైక్కారి, నుమాస్తావిన పెల్ వంటి సాంఘిక నాటకములు మొదలగు వానికి తమిళ నాటక వాఙ్మయమునందగు విశిష్టస్థానము గలదు. శ్రీ నారణ గురైక్కణ్ణన్ ('శీవా') వ్రాసిన 'ఉయికోవియం' (1949, 186 పుటలు), శ్రీ కె. ఎ. పి. విశ్వనాథం వ్రాసిన 'తమిళ్ చెల్వం' (1955, 118 పుటలు), శ్రీ నామక్కల్. వె. రామలింగంపిల్లై రచించిన 'మామన్ ముగళి' (1954, 459 పుటలు) మున్నగునవికూడ చక్కని నాటకము లనదగును. ప్రస్తుతము దేశమును పీడించుచున్న ఆర్థిక దుస్థితిని మనసునందుంచుకొని శ్రీ రామలింగంపిల్లై మామన్ ముగళును రచించుట మెచ్చుకొనదగిన విషయము. ధనికుడొకడు తన యావదాస్తిని బీదలకొనగి సర్వోదయసిద్ధాంత ప్రచారమునకు కడంగుటయే యీ నాటకమునందలి ప్రధానాంశము.

ఇంకను శ్రీయుతులు యస్. డి. సుందరం, సి. యస్. అణ్ణాదురై, ము. వరదరాజన్, తూరన్, అరు. రామనాథన్ ప్రభృతులు వ్రాసిన నాటకములు తమిళులను మిక్కిలిగా ఆకర్షించుచున్నవి. ముఖ్యముగా శ్రీ అణ్ణాదురై రచనలు గమనింపదగినవి. ద్రావిడ ప్రగతిసంఘ వాయభులైస వీరి రచనలలో రాజ కీయాది విషయములకు ప్రముఖస్థానము గలదనట నిర్వివాదము. అయినను, చెప్పదలచిన విషయమును

నూటిగా, శబ్దాలంకార సమన్వితమగు తమిళమున చెప్పట వీరికి వెన్నతోపెట్టిన విద్యగా గోచరించును.

తమిళనాటక పితామహుడు డిసదను శ్రీ పి. సంబంధంతుడలియారు ప్రస్తుతము వాఙ్మయముచే నాటకరచన చేయుచున్నను, అధునిక నాటక వాఙ్మయ మునకు ఆయన చేసిన సేవ కొండొడదగినది. సంగీత నాటక అకాడమివాడు ఇటీవల వీరిని గౌరవించిరి.

నవల :

ఒక్క తమిళ సాహిత్యమునందే కాక భారతీయ సాహిత్యమునందును నవల, నవలిక, కథ, కథానిక — వీనికిగల ప్రచారము మరి యేయిదిగ సాహిత్య ప్రక్రియ కును లేదు. పత్రికలు కూడ వీనికి ప్రాధాన్యమిచ్చుటతో వీని ప్రచారము ద్విగుణీకృతమయ్యె నవనవ్వును. గడచిన పండ్రెండు సంవత్సరములలోను పుస్తకరూప మున నైనవేమి, పత్రికా ముఖమున నైనవేమి తమిళ మున పెక్కునవలలు, నవలికలు వెలువెనని స్థూలదృష్టికి కూడ గోచరించును.



భారతి సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు	కాజువల్	కంట్రాక్టు
4 వ కవరు పేజీ		
2 లేక 3 రంగులు రు.	125/-	రు. 100/-
2 లేక 3 వ కవరు పేజీ		
ఒకే (వలపు) రంగు	90/-	75/-
లోపలి పేజీలు		
పూర్తి పేజీ	70/-	60/-
అర్ధ పేజీ	35/-	30/-
పాపు పేజీ	20/-	15/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం.
సంకీర్ణము వరుసగా 12 ప్రకటనలు చేయు వారికి కంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును.
*కవులు, కళాకారులు, రచయినిలు మొదలైన వారి ప్రకటనలు ఒక కాలం ఇంచీకి లేపకు రు. 2/- చొప్పున ప్రకటించబడును.

మేనేజరు, భారతి,
మద్రాసు-1.



శ్రీ. శ్రీ. 'కల్కి' రా. కృష్ణమూర్తి (వాసిన అలైజై (1953, 828 పుటలు), పార్థివక కవపు మున్నగు నవలలు, శ్రీయుతులు 'సోమ' రచించిన రవిచంద్రిక (1956, 520 పుటలు), మ. వరదరాజన్ (వాసిన నెంజల్ ఒగుముల్ (1956, 546 పుటలు), తి. జానకిరామన్ సంతరించిన మోహముల్, 'అఖిలన్' వెలయించిన పావైవిళిక్కు, నెంజన్ అలైగల్, ఆర్. వెంకటరామన్ (వాసిన అలైయూవిళిక్కు, ఇ. బాలకృష్ణ నాయుడు రచించిన దనయక్కున్ కోట్టై (1955, 480 పుటలు) మున్నగు నవలలు బహుళ జనాదరమును చూరగొన్నవి.

ఇక కథాసంపుటయులా అనేకములు వెలువడుచున్నవి. కనుక కథా రచయితలుగా పేరుపెంపులు గడించిన కొందరినిమాత్ర మిట్ల నుదాహరించును. 'పుదుమైప్పిత్తిన్' కు. ప. రాజగోపాలన్, ప. విచ్చమూర్తి, తి. జానకిరామన్, క. న. గుబ్రహ్మణ్యం, కె. అశ్వీరిస్వామి, తి. ప. కుమారస్వామి, ల. స. రామామృతిం, చిదంబర గుబ్రహ్మణ్యన్ మున్నగు వారెందరో చక్కనకథను వెలయించి తమిళకథా సాహిత్యమునకు వన్నె చిన్నెలు సమకూర్చినారు.

ఇతరములు :

తమిళ సాహిత్యమున తొలియుగమయిన సంగయుగమున వెలువడిన గ్రంథముల నాధారము చేసికొని శ్రీ కె. వా. జగన్నాథన్ ప్రతిష్ఠములగు కథాసంపుటములు సంతరించుచున్నాడు. శ్రీ. శ్రీ. డా. టి. యస్. యస్. రాజన్ స్వీయచరిత్ర మగు 'విన్నెపు అలైగల్' (1947, 894 పుటలు), ప్రాచీన రాజ్యాంగ విధానమును గురించి శ్రీ జ. న్యాయినాథశర్మ (వాసిన 'పురాతన ఇండియావిల్ అరశియల్' (1954, 280 పుటలు), శ్రీ క. సంతోషం కాలిదాసుని కాకుంఠలమేఘ దూతములకు చెప్పిన చక్కని యనువాద గ్రంథము, శ్రీ మ. పొ. శివజ్ఞానగ్రామణి రచించిన వీర పాండ్య కట్టబొమ్మక (1949, 104 పుటలు) మున్నగు గ్రంథములు కూడ పేర్కొనదగినవి. తెల్లవారి దొర తనమునకు భరత వాక్యము చెప్పవలచిన కట్టబొమ్మన్ వీరచక్రగిని కమనీయగాథకు విశేషవ్యాప్తి కలుగజేసిన శ్రీ శివజ్ఞానగ్రామణి అభినందనీయులు.

ఇక శ్రీ రాజాజీగురించి పేర్కొనవలసినచో ఈవ్యాస మనుగ్రముగా నుండును. వీరి చక్రవర్తి

స్వాతంత్ర్యానంతర తమిళ సాహిత్యము

తెలుగుగన, వ్యాపర విరుద్ధ ముట్టి యుత్తమరచన లీనదును ప్రచురప్రచారము గడించినది. రజాజీ వచనరచన ముఖ్యముగా కేర్పొనవదగినది. నేటి పండితులు కొందరివలె ఈయనకుద్దరావిడమునే గ్రంథములందుపయోగించవలెనని వాదించని సహృదయుడు. రజాజీ వ్యావహారికభాషావాది. ఈనడుము ఈయన బాల్యం నుద్దేశించివానిన నీతికథల పంపుటకును కర్పనైక్కొడు (కల్పనాటవి) ప్రశస్తిమైన రచన అనవచ్చును. బాలవాఙ్మయమున కృషిచేయుచున్న శ్రీయుకు ఎ. యల్. వల్లి యప్ప, కల్వీగోపాలకృష్ణన్ ప్రభృతుల రచనలుకూడ గమనార్హములు.

సాహిత్యమునగా కథలు కాకరకాయలు మాత్రమే యనుభావము నేడు ఎనపన్నగా తొలగి పోవుచున్నది. ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రమును గురించి మంచి రచనలు చేయవలెననుతిలంపు మన రచయితలకు కలిగినది. కొందరు తమిళరచయితలు నిజముగానే ఉదాత్తరచనలు చేసిరి. 'కల్లెక్కడిక' ఆను మాసపత్రిక యొకటి యిటీవల వెలుగులోనికి వచ్చినది. ఇందు శేకలము విజ్ఞానశాస్త్రమునకు సంబంధించిన విషయములే యుండుట ప్రశంసార్హము. కాని యీ పత్రికలోని భాషాతైలి వ్యావహారిక మైయున్నచో ఇంకను లెస్సగ నుండెడిది.

శ్రీ శివపాదమందిరం వ్రాసిన 'ఒలిపరప్ప క్కలై' శబ్దప్రసారమునకు సంబంధించిన ప్రశస్తి రచన. ఇంకను శ్రీ పి. యన్. అప్పస్వామి ప్రభృతు లీతెగకు చెందిన రచనలు చేయుచున్నారు. శ్రీ ఎ. క. చెట్టియార్ వ్రాసిన 'మలనూముదల్ కనడావరై ఒక చుక్కని ప్రయాణ గ్రంథము. ఈయన యిట్టిజే మరకొన్ని రచనలుకూడ కావించిరి.

ఆధునిక సాహిత్య ప్రక్రియలను ప్రాథమికులకును పత్రికలను గురించికూడ రెండుమాటలు చెప్పట

సమంజసము. తమిళమున నేడు వెలువడుచున్న దిన, వార, పక్ష, మాస పత్రికల సంఖ్యను గమనించినచో తమిళులకు, తమ భాషాసాహిత్యముల యందంత మక్కువ కలదో ప్రవ్యక్త మగును.

దినపత్రికలు : 20

వారపత్రికలు : 107

మాసపత్రికలు : 144

ఇతరములు : 62

మొత్తము : 333*

తమిళులకుంటే తెలుగువారమయిన మనము సంఖ్యలో ఎక్కువగా నున్నను తెలుగులో 145 పత్రికలే వెలువడుట చింతిత్యము. పత్రికాపతనము మనదేశమున నింకను ప్రచురప్రచారము పొందలేదనుట నిశ్చయము!

ఉపసంహరమున, స్వాతంత్ర్యానంతరము మన దేశభాషలకు ప్రభుత్వాదరముతోపాటు ప్రజాదరము కూడ లభించినది. కాని విశ్వవిద్యాలయములందుమాత్ర మింకను దేశభాషలకు ప్రముఖస్థానము లభింపలేదు. ఏమయినను, ఆధునికయుగము విజ్ఞానశాస్త్రయుగ మనియు, ప్రజాస్వామ్యయుగ మనియు మన రచయితలు గుర్తించవలెను. లేకున్న ఆధునిక సాహిత్యము సమకాలిక సామాజిక జీవనమునకు దర్పణమై ప్రతిభా సింపజాలదు. ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు ఆధునిక భారతీయ సాహిత్యమున నింకను విజ్ఞానశాస్త్రమునకు సంబంధించిన రచనలు, ప్రజా సమస్యలను సజీవముగా చిత్రించు మేలిరచనలు బహుళముగా వెలువడవలె ననుట సాహసము కాదు. ఈ విషయాదికము నేటి తమిళ సాహిత్యమునకును వర్తించును.

*ఈ వివరములు 1958 సం॥ డిసెంబరు 31 నాటిది. వివరములకు చూడు: Advertisers Vade mecum, P. 283.

ప త్ర నా వ లు

“కృష్ణ మురళి”

దుర్గిళా యాస్య సుఖం సుఖాయ న పున ర్దుఃఖం పరేషాం పరం
సంతృప్తిః పరమాధ్య చింతనవిధౌ నిర్లజ్జతా దుర్మతౌ,
ముగ్ధం తైశవ మాత్మకేళిమధురం లోకార్థమేత త్పునః
కామార్థ ప్రతిపత్తయే క్షణాధియా భ్రష్టం వినష్టం కథమ్?

ఆయత మేఘమండల విహాయన మార్గమునన్ విచిత్రపుం
జాయలు నివృటిల్లు నెఱసంతతి కైకొనగోయి గూళ్లకై
యేయెడ జూచినం గలతనేగు విహంగము లంతిమ ప్రయా
ణాయతి వృద్ధముగ్ధ హృదయాంతర భావములట్లు తోచెడిన్.

నెమ్మది నూగి రేగి పయనించెను వాయువు నాల్గుదిక్కులన్
దిమ్మని ప్రమాన్యడెన్ జగము నివ్వెఱగొల్పెడు గాలి వీవ డెం
దమున నాశలన్నియు యథాయథలై వెనువడ్డ పక్షి సం
ఘముల నొండురెండు నసుఖ ప్రతిహాసములై గమించినన్.

ఒక వచ్చిరాని చీకటి
వికటా భీలాంతరాళ విద్యోతిత కం
టకమై చనుదెంచెను సూ
ప్రకటిత నకల ప్రమాదభర భీకరమై.

కలకల లాడెడు సుమకో
మలవని ఝంఝనా సమీర మందిత శోభా
విలమైన యట్లు ధరణీ
లలమెల్ల యెడల ననహత దహతహ పడియెన్.

వాత వర్ష మనుచు వాపోవ గొందఱు
విలయమనుచు గొంద టలసత గన
పారపశ్యమందు బాల బాలికలెల్ల
హాయి నుండి రింత యంతలోన.

పత్రనావయ

గాలివేగము కొంచెము తూలిపోయె
ఘన ఘనారవ మింత కరగిపోయె
ప్రాణి హృదయాంతరాళ భీభరము వాసె
రోదసియు నించుక ప్రసన్న రుచిరమయ్యె.

చిటపట చిన్మృచప్వడు విచిత్రలయన్ ధ్వనియింప మేఘ సం
ఘటన ఛటచ్చటారవ నికాయము మే మది తోభవెట్ట ని
స్తట జలవాయు నిస్వన విషాదము ఘూర్ణిలజేయ నొక్కరీ
తి టపటప ధ్వనుల్ వెలయ దీర్ఘములాడెను వానభూమిపై.

తెల్లవాటి వాఱుమునుపె తీయగాలి తిన్నగా
నల్లవచ్చి దాగుచూత లాడి పూలతో వనిన్
బ్రల్లదంబులాడురీతి బ్రమదమొప్ప గ్రీడలం
దెల్ల బాల బాలికలకు నెంత విందొ వానలో!

ధీరత యత్కించి త్సం
స్కాదులమై విగళితాత్మ సహృదయ పరతన్
గూరిమి తాకికమునకై
మారకముగ సీయవ్రీతి మాదు మనుజుతన్!

ఇది మంచి యిదియు తెడుగని
యెడలో సర్వము నెఱుంగు నెల్లజనుమనున్
మొదటిది చేయడు; చేయక
వదలడు రెండవది మనుజు వర్తనమపురా!

ఆయత మోహరూప తరుణాతప వీడితనప్త మాధురీ
హేయవిలాస శుష్కధృతిహీన మనగ కుముదుండనై యెడన్
బయక వాడు సంపదలు ప్రాయపు గోర్కులు సింద్రచాపశం
పాయుత మేఘబృంద పరిపాటి మెయిన్ గవనోపనైతిగా.

చదువన్నేరనివారు ఘోర తిమిరస్థాత్యంధ లోకమ్ములం
దిద మిథమృనిలేని జీవనమునం దెక్కాల ముండంగ నా
చదువే సర్వమటంచు నెంచు జడు లృశాంతమ్ము సంధాంధమా
పదమందంగల రట్టె నేడె పరికింపన్ లక్ష్య మద్దానికిన్.

వాసనీటిలో జిందులు వైచుచుండి
కాగితమ్ములను రక రకమ్ములైన
నావలుగ జేసి నీటిలో వైవదొడగి
పెక్కు లీలల నుండిరి పిల్లలపుడు.

కలిసి వచ్చినవాని కలిమిరీతిని బోలి
తలయెత్తి పోయెను ధన్య మొకటి
బ్రదికి చెడిన వాని భాగ్యమ్ము వోలెను
నీటి పాలయ్యెను నెట్టనొకటి
కలిమి యెక్కువయైన కామకలన వోలె
మొదలు తుదియులేక మునిగె నొకటి
పేదబ్రతుకు లోని బీదసుఖము వోలె
నూగినలాడుచు నేగె నొకటి

లోక జనులవోలె లోలత్వములు తోడ
మిడిసి పాటుతోడ గడిమితోడ
దర్శమదము లెసగ దండ్రమ్యమాణములే
నావ లిట్లు వోయె వేవిధముల.

జీవితసార సర్వలవ సేకరజైక విశ్చిక్షనక్రమ
ద్భావ పరంపరాస్మృతి యుదాత్తగుణ స్ఫురణావిరోధియా
త్రోవను గ్రుడ్డివోయెను ముదోద్ధరతన్ గడు రిత్తవోయితిన్
నా వయసెల్ల మాటువడె నావలరీతిన్ కాలవాహినిన్.

ఈ సంసార మహాప్రవాహమిది యిట్లెన్నేర్లుగా నొక్కొక వ
ర్షా సాయం సమయాతివేగ గతి భారాచాప్త రథ్యావిధిన్
వేసాగున్ మఱి చిత్రచిత్రగతులన్ వేద్యంబు నింతైన వే
నీ సంపాదన చేయలేక జనులున్ వే పోదురో నావలై.

‘వక్షోముఖాంగేషు’ చింత్యమా?

శ్రీ శ్రీనివాస పోదరులు

శ్రీ వాణీ గిరిబా శ్చిరాయ ద్యవో
వక్షో ముఖాంగేషు యే
లోకానాం స్థితి మావహం త్యవిహతం
స్త్రీపుంసయోగోద్భవాం,
తే వేదప్రియమూర్తయ స్త్రీపురుషాః
సంపూజితౌ వ స్సుతైః
భూయాసుః పురుషౌ తిహంబుజభవ
శ్రీకంఠరాః శ్రేణువే.

త్రిపుటామవాగమశాసన విరుదాంచితుడైన వన్నును
భట్టారకుడు మహాభారతంలో కృత్యాదిని రచించి
చిన శ్లోక విడి. ఇందులో ‘వక్షోముఖాంగేషు’ అన్న
సమాసం చింత్యమని నేటి కొందరు వైయాకరణుల
మతం. నేటి వైయాకరణులని ప్రత్యేకంగా ఎంగు
కన్నాచంటే అంగభోజుడైన రాజరాజవరేంద్రుని
మహాస్థానంలో నానాదేశాంత విద్వద్వరేణ్యులు
అనాడు తప్పకట్టివుంచిన, తప్పకట్టివా వామశాస
నకు వారి అనుమానాలు వారించివుంటానని లోసు
న్నది గమక. ఇంగు కాధారం ఏమిటంటే ఆశ్లోకం
కృత్యాదిని ఈనాటివరకు యథావస్థితిగా నిలిచి
ఉంటున్నది. నిజంగా తిప్పేఅయితే అరిశ్మెంలు
విహారులైన అనాటి విద్వల్లోకంలో అది బ్రతికివుంచ
దలచినట్లే సందేహం లేదు.

ఏమిటి యింగులో వోషం?—అంటే యిది
“ద్వంద్వశ్చ ప్రాణీతిార్యసేవాం గానాం” (పాణి.
2-4-2) అనే సూత్రానికి విరుద్ధం. ప్రాణ్యంగాలకు
ప్రాణ్యంగాలతోనూ, తూర్వ్యాంగాలకు తూర్వ్యాంగాల
తోనూ, సేవాంగాలకు సేవాంగాలతోనూ
చెప్పే ద్వంద్వసమాసం ఏకవచనంలోనే వుంటుంది;
“స వస్తుంశకం” (పాణి. 2-4-17) అనే సూత్రం
ప్రకారం ఎపుంషకలింగ మానుంది. “ప్రాణ్యంగానాం
ద్వంద్వ ఏకవ ద్భవతి. తథా తూర్వ్యాంగానాం,
సేవాంగానాం చ. ప్రాణ్యంగానాం తావత్ పాణి
పాదం, శిశోగ్రీకం. తూర్వ్యాంగానాం మార్దంగిక

పాణిగం, వీణానాదకపరివాచకం. సేవాంగానాం
రథికాశ్వాశోహం, రథికపాదాతం” (కాశికా
వృత్తి 2-4-2). అని వైమాత్రానికి వివరణం చెప్ప
బడింది. కనుక ప్రాణ్యంగాలైన వక్షోముఖం,
అంగం అనేవాటికి సమాసం చేసినప్పుడు ఏక
వచ్ఛావం, సపుంషకలింగమూ ప్రాప్తిస్తవి. కనుక
‘వక్షోముఖాంగే’ అని ప్రయోగించవలసివుంటుంది.
పాహానికిలైన కొందరు పండితు లిలా నిద్దటానికి చెను
డియరుకూడాను.

వైగా, ప్రాణ్యంగాలకు సమాహారమండే ద్వంద్వ
సమాసం వస్తుందనీ, ఇతరేతరయోగద్వంద్వం రాదనీ,
కాశికాకారుడు విప్రుద్వంగా వ్రాశాడు. “ఇతరేతర
యోగే సమాహారే చ ద్వంద్వో విహితః. తత్ర సమా
హార స్త్యైకత్వా త్సిద్ధమే చైకవచనం. ఇదం తు
ప్రకరణవిషయవిభాగార్థం. ప్రాణ్యంగానాం సమా
హార ఏక ద్వంద్వః. దధిపయ ఆదినా మితరేతర
యోగ ఏక. వృక్షమృగాదినా ముఖ్యయత్రేతి”
(కాశికావృత్తి. 2-4-2). “ద్వంద్వసమాసం ఇతరేతర
యోగంలోనూ సమాహారంలోనూ చెప్పబడింది.
అందులో సమాహారం ఏకత్వావచ్చిన్న మే గమక ఏక
వచనం వస్తుందని చెప్పనే అక్కర్లేదు. అయితే ఈ
ప్రకరణం విషయవిభాగంకోసం చెప్ప బడింది.
ప్రాణ్యంగాలకు సమాహారమండే ద్వంద్వం వస్తుంది.
దధిపయఅగులకు ఇతరేతరయోగమండే ద్వంద్వం
వస్తుంది. వృక్షమృగాదులకు ఇతరేతరయోగ సమాహా
రాలు రెంటియందూ వస్తుంది.” ఈవిషయం భాష్య
కారుడు “విభాషా వృక్ష మృగ త్పుణ ధాన్య వ్యంజన
పశు శిశు వ్యక్తి వచన పూర్వాపరాభో త్తరాణాం”
(పాణి. 2-4-12) అనే సూత్రవర్ణచివర “నికవచన
మవర్తకం సమాహారైకత్వాత్ ” అనే వార్తికం పఠించి
“వక్తవ్యం చ. కిం ప్రయోజనం? పూర్వత్ర నిత్యార్థం,
ఉత్తరత్ర వ్యభిచారార్థం” అని తేల్చివున్నాడు.
ఇక్కడ ‘పూర్వత్ర’ అంటే “ప్రాణ్యంగాదీనాం
సమాహార ఏక త్యైకమర్థ మిత్యర్థః” అని కైయబోధా
భ్యాయుడు వివరించివున్నాడు.

విలే "సర్వో ద్వంద్వః రిభాష యోగవద్భవతి" అని పరిభాష వుండిగదా! దాన్ని ఆశ్రయించుకొని 'వక్షి'ముఖాం గేఘా' అనికూడా వుండవచ్చు సందాహ అంటే "ప్రాణ్యం గానాం సమాహార ఏవ తేజ్యవర్ణం" అన్నచోట ఈ సర్వశబ్దాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ నాగేశ భట్టు "సర్వో ద్వంద్వ ఇత్యత సర్వశబ్ద ఏవత్ప్రకరణస్య సూత్రానుపాత్తిరివయ ఇతి భావః" (ఉద్వోక్తం) అని చెప్పాడు. అతడే తన పరిభాషించుకొనేటంతలో ఇదే ప్రస్తావనలో "ద్వంద్వశ్చ ప్రాణి...ఇత్యాది ప్రకరణావిషయః సర్వో ద్వంద్వ ఇత్యర్థః" అని పుష్ప పరిచాడు. కనుక ఇంక 'వక్షి'ముఖాం గేఘా' అనే ప్రయోగం చింత్య మవటం తప్పనిసరైతన్నట్లు కనబడుతుంది.

"రిభాష సమీపే" (పాణి 2-4-16) అనే సూత్రంపై భాష్యం ప్రారంభంలో "ఓ మదా హరణం? ఉపదశం పాణిపాదం. ఉపదశాః పాణి పాదాః." అని వుంది. ఇక్కడ నాగేశభట్టు "సమా హారవిషయే ఉపదశం పాణిపాద మిశ్యేత. ఇతరేతరయోగ ఉపదశాః పాణిపాదా ఇత్యే వేష్యతే" (ఉద్వోక్తం) అంటాడు. భాష్యంలో తరువాత "ఏవం తర్హ్య వ్యయస్య సంఖ్యయా అవ్యయాభావో ఽపార్థకభ్యతేః బహువ్రీహీశ్చ. తద్వదా తావ దేకవచనం తదా వ్యయాభావో ఽపప్రయుజ్యతే ఏకార్థ స్త్యైకార్థ ఇతి. యదా బహువచనం తదా బహువ్రీహీ రమ ప్రయుజ్యతే బహ్వర్థస్య బహ్వర్థ ఇతి" అని వుంది. అంటే "అవ్యయానికి సంఖ్యతో సమాసంచేసేటప్పుడు అవ్యయాభావమూ వస్తుంది, బహువ్రీహీ-వస్తుంది. విశేష్యం ఏకవచన మైవవస్తు-పాణిపాదం అని వున్నప్పుడు- విశేషణం ఏకవచనంలో ఉండాలిగనుక 'ఉపదశం' అనే అత్యయాభావం వాడుతాము. విశేష్యం 'పాణిపాదాః' అని బహువచనంలో ఉంటే "ఉపదశాః" అని బహువచనంలో ఉన్న బహువ్రీహీ వాడుతాము" అని అంటాడు భాష్య కారుడు. ఇక్కడ గమనించదగ్గ అంశం విశేష్యులుగా 'పాణిపాదం, పాణిపాదాః' అనే గెండురూపాలూ- సమాహారం, ఇతరేతరయోగమూనూ- ఉంటాయనీ, విశేషణం విశేష్యున్ని అనుసరిస్తుంది గనుక ఏకవచన విశేష్యునికి ఏకవచన విశేషణమూ, బహువచన విశే ష్యునికి బహువచన విశేషణమూ ఉపయోగించుతామని చెప్పటం. ఈ సందర్భంలోనే "తథా చేతరేతరయోగే

ఉపదశం పాణిపాదా ఇత్యసి పాణితి భాష్యర్థః" అని (వాచాడు నాగేశభట్టు. అంటే పాణిపాదాఃకు ఇతరేతరయోగద్వంద్వంకూడా వుంటుందని భాష్య కారుని ఆశ్రిపాటుమనీ, దాన్ని నాగేశభట్టు ఉట్టం కించాడనీ విచిత్రమాకున్నదిగదా!

విలే "పాణిపాదాః" అన్నరూపం "ద్వంద్వశ్చ ప్రాణిపూర్వసేవాం గానాం" అనే సూత్రానికి విరుద్ధంకదా? దీనికి సమాధానం "అధికరణైతా వత్వే చ" (పాణి 2-4-15) అనే సూత్రం ఆశ్రయం తెలుసుకుంటే దొరుకుతుంది. ఈ సూత్రాన్ని భాష్య కారుకు వ్యాఖ్యానించలేదు. దీని వివరణ కాశికా వృత్తిలో "నేతి విర్తతే. * అధికరణం వర్తిపదార్థః. సహ సమాసపూర్వపూర్వధారః. తస్యైతావత్వే పరి మాణే గమ్యమా నే ద్వంద్వోన్వైకవద్భవతి. యథాయథ మేకవద్భావః ప్రాప్తః ప్రతిషిద్ధ్యతే. దశదంతోష్ఠాః. దశమార్దంగిక పాణింకాః" అని వుంది. అధికరణమంటే (వర్తి) సమాసపదార్థం. సమాసార్థానికి అది ఆధారం. సమాసంయొక్క పాండిక సమాసఘటక పదార్థాలమీద ఆధారపడివుంటుంది. సమాసఘటక పదార్థాలు వ్యక్తి ప్రాధాన్యంలేక సముదాయార్థానికిమాత్రమే గ్రహాకా రణమంటే అటువంటి సమాసం ఏకవద్భావం పొందు తుంది. అంటే అక్కడ అధికరణపదవ్యాల సంఖ్యకు, సంఖ్యానానికి- ఇయత్రాపరిచ్ఛేదానికి- తావులేదు. సమాసఘటక పదార్థాలు వ్యక్తిప్రాధాన్యం కలిగివుంటే అక్కడ సంఖ్యకు- సంఖ్యానానికి- ఇయత్రాపరిచ్ఛే దానికి తావేర్పడుతుంది. కనుక ఏకవద్భావం రాదు- సమాహారంకాదు- ఇతరేతరయోగ మాకుంది. అందు వల్లనే సంఖ్యావిశేషణంచేత విశేష్యమైన ద్వంద్వ సమాసానికి ఈ సూత్రం ఏకవద్భావాన్ని నిషేధిస్తు న్నది. ఇక్కడ కాశికాకారు డుపయోగించిన "గమ్య మానే" అనే పదం గమనించదగినది. అది విస్తృత భావంకల శబ్దం. అంటే సంఖ్య ప్రత్యక్షంగా ప్రయుక్తమైనా కాకపోయినా, సంఖ్యాసం- ఇయత్రాపరిచ్ఛేదం గోచరించినట్లయితే ఇతరేతరయోగం చెప్పకోవచ్చువని అర్థమాకుంది. దయావంద సరస్వతి అష్టాధ్యాయ భాష్యంలో ఇక్కడ "ప్రూఢసవ చక్షిస్త్యక్రోత్రాణి పంచేంద్రియాణి" అని చక్కని ఉదాహరణ యిచ్చాడు.

* "స దధిపయ ఆదీని" (పాణి 2-4-14) అనే సూత్రంనుండి 'స' అనువృత్త మాకుంది.

'వక్షోముఖాంగేసు' చింత్యమా :

ఈ విషయం కాకటాయనవ్యాకరణంలో "ప్రాణి తూర్వాంగం" (2-1-101) అనే సూత్రానికి చింతా మణివృత్తిలో "ప్రాణ్యంగావయత స్తూర్వాంగావయ తస్య ద్వంద్వ ఏకాగ్ధో ధవ త్యధేదే" అనేవోట 'అధే' అనే పదం చేత తెలుసుబడింది. అంటే ఆవ యవత్యక్త్యధేదం అభిశేత మైవప్యకు ఏకవద్యావం వస్తుంది. అవ తవత్యక్తిధేదం అభిశేత మైవప్యకు ఏకవద్యావం రాదు. ఈ విషయం "సంఖ్యాసే" (కాక. 2-1-104) అనే సూత్రం వృత్తిలో "వర్తి పదార్థావాం సంఖ్యాసే—ఇయత్రాపరిచ్ఛేదే ద్వంద్వ ఏకాగ్ధో న ధవతి" అని స్పష్టం చెయ్యబడింది. ఇక్కడ ఇచ్చిన "కలి సుద్ధంగిపాణికాః, ఏతా వంతో గతా గతావ్యాః" అనే ఉదాహరణలు గను నిందిత్యవి. కనుక త్యక్తిధేదం, ఇయత్రాపరిచ్ఛేదం, అభిశేత మైవప్యకు ఏకవద్యావం రాదని తేలింది.

భాష్యంలో "అల్పాక్షరం" (పాణి 2-2-84) అనే సూత్రందగ్గర "మృదంగశంఖతూణవాః పృథ జ్ఞదంతి సంఘి" అని ఒకప్రయోగం ఇయ్యబడింది. ఇక్కడ తూర్వాంగాలైన మృదంగ, శంఖ, తూణ వదాలు కలిపి సమాసం బహువచనాంతం చెయ్య బడింది. అంటే ఇతిలేపియోగద్వంద్వం చెప్ప బడింది. అక్కడే "శంఖగుండుభి వీణావాం" అని యిటువంటిదే యింకోక ప్రయోగ మియ్యబడింది.

నాగేశిధట్టు తూర్వాంగం లంటే వాదమలని అర్థం చెప్పాడు. "భాష్యంలో నై 'మృదంగశంఖ తూణవాః' అనే ప్రయోగం బహువచనాంతం గా ఉంది. అని తూర్వాంగాలే అయితే ఏకవద్యావం రావాలి. పాణిని సూత్రానికి విరుద్ధంగా భాష్య కారుడు ప్రయోగం చూపించాడు. కనుక అని తూర్వాంగాలక్రింద తీసుకొనూడదు. మరి తూర్వాంగం లంటే ఏమిటంటే తూర్వాంగాలను వాయించేవాళ్లు అని అర్థం చెప్పకోవాలి." ఇదీ నాగేశిధట్టు ధోరణి.

సేవాంగల విషయంలోనూడా నాగేశిధట్టు "తూర్వాంగ శబ్దంతోపాటుగానే ఈ శబ్దంనూడా ప్రయోగించబడింది. కనుక దానికి రథాద్యాదుభుజే అర్థం చెప్పకోవాలి" అని వ్రాశాడు. ఎందుకంటే భాష్యంలో "యేవ విధి ప్రదంతస్య" (పాణి 1-1-72) అనే సూత్రం మీద చర్చలో "సంగ్రామం మాస్త్య శ్వరభ పదాతిభిః" అని ప్రయోగించబడింది. మాస్త్యశ్వ

తథ పదాతులు సేవాంగాలైతే సమాపానికి ఏకవ్యావం రావాలి. భాష్యకారుడు అప్రప్రయోగం చెయ్యటం అసంభవం. కనుక మాస్త్యశ్వరభపదాతులు సేవాంగాలుకావు. రిదాదుభుజే సేవాంగ పదమాచ్యుతాత" రని అర్థం తీశాడు. మఱీ మాస్త్యశ్వరభాలకంటే రిదాదుభుజు లుంటారుగాని పదాతుల గలేమిటి? పదాతులు సేవాంగాలలో చేరదనటం చోస్యాస్పదం కాదా?

మఱీ—“శంఖాంభికాది సమవాయ స్తూర్వం" (హ్రోమ శబ్దానువాదసం బృహద్వృత్తి 3-1-187); "సేవాంగ త్పిద్రజంతు" (కాకటాయనవ్యా 2-1-98) — "సేవాంగావయవః త్పిద్రజంత్వివయవశ్చ బహ్యార్థాంకో ద్వంద్వ ఏకాగ్ధో విత్యం ధవత్యధేదే. అత్యాశ్చ రథాశ్చ అశ్వరభం. రథకావ్యాకోమాం" (చింతామణివృత్తి); "తూర్వాంగావాం వాదవాం గావాం — కంకి చ వీణా చ వంపీణం. మృదంగశ్చ, శంఖశ్చ, పథశ్చ మృదంగశంఖపథం. సేవాంగావాం—మా స్తివ్యావ్యాశ్చ ఉప్రొత్త మాస్త్యశ్వోష్ట్రం రభశకటం." (దయానంద పరస్వతి అష్టాధ్యాయా భాష్యం 2-4-2) ఈ విధం గా ఇతిర వైయాకరణులు శంఖాదులను తూర్వాంగం గాల్లోనూ మాస్త్యాదులను సేవాంగం గాల్లోనూ చెప్పివున్నారు. వీటిని తూర్వాంగ సేవాంగాలు కావని నాగేశిధట్టు చెప్పటం నై భాష్యప్రయోగాల ఆశయం గ్రహించక పోవటమే అవుతుంది.

భాష్యకారుడే "విభాషా కృత్ కృగ త్విగ ధాన్య త్యంజన పస శకు న్యశ్వ వసవ పూర్వాపరార్థ రోతిరాణం" (పాణి. 2-4-12) అనే సూత్రం క్రింద "బహువ్రకృతిః ఫల సేవా వసస్పతి మృగశకుని త్పిద్ర జంతు ధాన్య త్విజావాం" అనే వాక్రికంపై చర్చలో "సేవా—మాస్త్యశ్వం, మాస్త్యశ్వాః" అని వ్రాశాడు. నాగేశిధట్టు ఈ విషయంకూడా గమనించకపోలేను. అందుకే "ఫలసేవే త్యక్త తు సేవాశ్చేదే మాస్తి రథా దయ ఏ వేత్యహాః" అని వ్రాశి ఊహిస్తున్నాడు. దయానంద పరస్వతి అష్టాధ్యాయాభాష్యంలో ఇక్కడ "సేవాశ్చేదే సేవాంగావాం ద్వంద్వః మాస్త్యశ్వం. మాస్త్యశ్వాః" అని స్పష్టంగా వ్రాశాడు.

కనుక పరస్వతసాని మేమంటే భాష్యకారుడు ఉదాహరించిన "మృదంగ శంఖ తూణవాః, పృథ జ్ఞదంతి సంఘి" అనే ప్రయోగంలోనూ, శంఖ

దుండుభి వీణానాం" అనే ప్రయోగంలోనూ వున్న మృదంగములు తూర్వాంగాలే. వాటికి సమాహారానికి బదులు ఇతరేతరయోగం చెప్పబడింది. ఈ "మృదంగ శంఖ తూణవాః, శంఖ దుండుభి వీణానాం" అనే సమాహారు చింత్యాలు కాకపోతే సన్నయధట్టు "వక్షోముఖాంగేషు" అని ప్రాణ్యంగాలకు చెప్పిన ఇతరేతర యోగద్యుంద్యం చింత్యం కాదనటాని కధ్యం తరం వుండదుగాదా!

మరి "మృదంగ శంఖ తూణవాః" అనే ప్రయోగం చింత్యమా? కాదు. వాగేతధట్టు చెప్పినట్లు వీటిని తూర్వాంగాలు కా వచ్చులేదు. ఎందుకంటే రెండో పాదం చదివితే తెలుస్తుంది. "పుథక్ బృదంతి సంపది." పుథక్ బృదంతిచేత ఇక్కడ మృదంగ శంఖ తూణవాలు సముదాయార్థాభిప్రేతాలు గాక వ్యక్త్యర్థాభిప్రేతాలని స్పష్టమౌతున్నది. ఇయతాపరిచ్ఛేదం — అధికరణైతావత్త్వం గమ్యమానమౌతుంది. కనుక "అధికరణైతావత్త్వే చ" (పాటి 2-4-15) అనే మూర్తించేత ఇక్కడ తూర్వాంగాలకు ఇతరేతరద్యుంద్యం సాధునోతున్నది. ఈ విషయం గమనించివుంటే వాగేతధట్టు, తదమయాయులూ తూర్వాంగాలను తూర్వాంగాలు కావనీ, సేవాంగాలను సేవాంగాలు కావనీ అనటం సంభవించివుండేది కాదు.

పైగా, "సంగ్రామం హస్త్యశ్వరథపదాతిభిః" అన్నచోట వ్యాఖ్యలో కైయబోపాధాయమ "బహుప్రకృతిత్వాభావా దేవద్యావభావః" అనీ, వాగేతధట్టు దాన్ని వివరిస్తూ "సేవాంగత్వా దేవత్వ మాహ్నతీ త్యత ఆహ — బహ్వీతి. బహ్వర్థవాచి పూర్వోత్తరపడకత్వాభావాత్" అనీ వ్రాశారు. ఇక్కడ గమనించవలసిన అంశాలు రెండు. (1) హస్త్యశ్వరథపదాతులు సేవాంగాలని వాగేతధట్టు అంగీకరించాడు. అయితే దీనికి విరుద్ధంగా "ద్యుంద్యశ్చ ప్రాణీ తూర్వసేవాంగానాం" అనే మూర్తందగ్గరమూర్తం "సేవాశ్చేదేన రథాధ్యాయాథానా మేవ గ్రహణం" అంటాడు. (2) "హస్త్యశ్వరథపదాతిభిః" అనే బహువచనాంతసమాహాన్ని సాధించిన విషయ చిత్రంగా వుంది. సమాసఘటకపదార్థాలు బహుప్రకృతులు కావందు వల్ల ఏకవద్యావం రావేదంటారు. 'బహుప్రకృతి' అనే పదానికి "బహు" బహుత్వసంఖ్యాయుక్త వర్తిపదార్థాః ప్రకృతయః కారణాని యస్య స బహుప్రకృతిః" అని కైయటని వివరణ. "హస్త్యశ్వరథపదాతిభిః" అన్న

చోట సమాసఘటకపదార్థాలు బహుప్రకృతులు కావంటే ఒక్క ఏనుగు, ఒక సురం, ఒక రథం ఒక్క పదాతితోటి సంగ్రామం జరుగుతుందని చెప్పినట్లువుతుంది. అది సమంజసం కాదు. కనుక ఇక్కడ "హస్త్యశ్వరథపదాతిభిః" అనేది బహుత్వా వచ్చిన్న వ్యక్తిప్రాధాన్యవిశిష్ట వివక్ష గల ఇతరేతర యోగద్యుంద్యమే వనీ, "అధికరణైతావత్త్వే చ" అనే మూర్తించేత సాధు వనీ తేలుతున్నది.

ఇటువంటి ప్రయోగాలు వాచ్యయంలో చాలా వున్న వని ముగ్ధబోధ వ్యాకరణ వ్యాఖ్యాత శ్రీరామ తర్కవాగీషుని కొన్ని ఉదాహరణలు "వైక్యా యుదమహోఽ" (నూ. 324) అనే మూర్తించులో ఇచ్చివున్నాడు. "ముఖవాసికాభ్యాం యో విమోహ మతి స ప్రాణవాయుః", (గ్రీవా కుక్షి లలాటేషు నిత్యం స్వేదః ప్రశస్యతే ఇతి వైద్యకే. 'గండే యంబో లలాటాక్షికక్షోరు ధగమూర్ధను" ఇతి కామరాస్త్రే. 'సైత్రాస్య వాసికా లాహు హృదయేర్ధ్యః' ఇతి చండి." అయితే అయిన వీటిని "దధి పయ ఆదు" కింద జమకట్టుకున్నాడు. ("న దధిపయఆచీని" పాటి. 2-4-14) అయితే గణపాకంలో ఎక్కడా ఈ ప్రయోగాలు కానరావు. కనుక ఇవి పైని చెప్పినట్లు వ్యక్తి ప్రాధాన్యవివక్షగల సమాహారు — ఇతరేతరద్యుంద్యాలేనని స్పష్టమౌతున్నది. వ్యక్తిప్రాధాన్యవివక్ష లేకపోతే — "గండే యంబో" అన్నచోట లలాటాక్షి కక్షోరు ధగ మూర్ధను" అని గనక సమాసం లేకపోతే భావమే కుదురును.

శ్రీమద్రామాయణంలో "కురంగఖర విధ్వస్తం రథ నేమి సముత్థితం" యరోధ కర్ణ నేత్రాణి యుగ్యతాం ధరణీరజః" (యు. కాం. 44 సం. శ్లో 10) అనే శ్లోకంలో 'కర్ణ నేత్రాణి' అనే ఇతరేతరయోగ ద్యుంద్యం ప్రయోగించబడింది. 'యుగ్యతాం' అన్న పదంవల్ల బహుత్వం కర్ణనేత్రపదాలకు అనుకృష్టమై అధికరణైతావత్త్వం గమ్యమానమైనందువల్ల సమాసం బహువచనాంతంగా — ఇతరేతరయోగద్యుంద్యం సుప్రయుక్తమైంది.

వైకేషికద్యుసంపై ప్రశస్తపాదభాష్యంలో "అక్షరాణిండియాణి ఘోరరసన చక్షోస్యక్త్రోత మనాంసి" అని వుంది. తిర్కసంగ్రహం వ్యాఖ్యాన మైన వ్యాయబోధినిలో "ద్రవ్యగ్రాహకా ణిండి

‘వజ్జీముఖాంగేషు’ చింత్యమా ?

యాణీ చక్షోః స్త్ర్య జ్ఞానాని త్రీశ్శేషః. అవ్యాని ప్రాణరసనక్రమణాని సుఖగ్రాహకాణి... రసన ఘోషయో మ్మ రసగంధ తద్దత్తబాతీ గ్రాహకశ్చేవ ద్వితీయత్పత్తియయోః సంవికర్షయో రేవ తత్ర హేతుతా హేచ్ఛా” అని ప్రత్యక్షపరిచ్ఛేదంలో ఉన్నది. ఇక్కడ సుద్దుపెట్టిన సమాసా లన్నీ ప్రాణ్యం గాలకు సంబంధించిన ఇతరేతరయోగద్వంద్వాలే.

ఇదేవిధంగా నన్నయదీప్తారకుడి శ్లోకంలో “తే వేదత్రయమూర్తయ స్త్రీపురుషాః” అనే వాన్నుండి త్రిత్యానుగతివ్యక్తి ప్రాధాన్యం వజ్జీముఖాంగ పదాలకు అనుకృష్టమైపంతులల్ల “వజ్జీముఖాంగేషు” అనే ఇతరేతరయోగ ద్వంద్వం ఆవశ్యికమైంది. “శ్రీ వాణీ గిరిజాః వజ్జీముఖాంగేషు ద్విరేః వేదత్రయమూర్తయ స్త్రీపురుషాః” అన్నప్పుడు “శ్రీయం వక్షసి (ఏకః పురుషః), వాణీం ముఖే (అన్యః పురుషః), గిరిజాం ఆంగ (అన్యః పురుషః)” అని యథాసంఖ్య నిర్దేశంవల్ల కూడా వజ్జీముఖాంగ శబ్దాలకు వ్యక్తిప్రాధాన్యం బలీయ మాతున్నది. ఏకవచనాంతం చేసి సమాహార ద్వంద్వం చెప్పితే అక్కడ అనుద్యూతావయవభేద మైన రాశిమాత్రమే గ్రాహ్యమాతుంది గనుక యథా సంఖ్యలంకారం కుదరదు.

పైగా ఒక్కప్రాణీ ఆవయవాలను రాశిభూతం గా ‘పాణి పాద శిరో గ్రీవం’ అని చెప్పటం తగి వున్నట్లు ఒకటి వక్షస్సు, ఇంకొకటి ముఖం, ఇంకొకటి అంగం కలిపి రాశిభూతంగా చెప్పటం తగదు. అది సామాన్యజ్ఞానానికి విరుద్ధం. అ. అలా చెప్పటానికి ఒక్కొక్కప్పుడు వీలు కుదురువచ్చు. “రణాంగగణే సర్వత్ర పాణి పాద కబంధ కీర్ణం ద్విష్టం” అని చెప్ప వచ్చు, ఇది— పాణి పాద కబంధ కీర్ణ ములు— భిన్న భిన్న వ్యక్తుల జైన వారినుండి వేగచేయబడి కుప్పగా పడివున్నాయి గనుక ఇక్కడ సమాహార ద్వంద్వం చెప్పవచ్చు.

ఏతావతా ఫలితాంశం ప్రాణీ తూర్య సేనాంగా లకు ఏకవచ్ఛావం అనుద్యూతావయవభేదంగా చెప్ప దలచినప్పుడే కాని, అద్యూతావయవభేదంగా చెప్ప వలసినప్పుడు రాదనీ, అప్రభాపావాగనుశాసనము ఈ వ్యాకరణమర్కం ఎరిగినవాడు గనుకనే ‘వజ్జీముఖాంగేషు’ అని ఇతరేతరయోగద్వంద్వం సుప్రయుక్తం

చేరాడనీ, అది చింత్యం ఎంతమాత్రమూ కాదనీ, ఏకవచ్ఛావం చేపివుంటే తప్పయ్యేదనీ స్పష్టమాకున్నది.

ఇంకొక విషయంకూడా ఇక్కడ గమనించదగి నది వున్నది. “ముఖవాసికావచనో ఽనువాసికః” (పాణి. 1-1-8) అనే సూత్రంలో ‘ముఖవాసికావచ నం’ అనే సమాసాన్ని సాధించినవిధం పరీక్షించదగి వుంది. భాష్యంలో “! మిదం ముఖవాసికా వచనః?” అని ప్రశ్నించి “ముఖంచ నాసికావ ముఖవాసికం. ముఖవాసికం వచన మస్య సోఽయం ముఖవాసికా వచనః” అని మొదట సమాధానం చెప్పబడింది. ముఖ వాసికా శబ్దాలకు సమాహారద్వంద్వం చెప్పకొని, తరు వాత వచనశబ్దంతో బహువ్రీహి చెప్పకుంటే పరి బాతుందని. అయితే సమాహారం చెప్పకుంటే ముఖ వాసికా శబ్దం ఏర్పడక ‘ముఖవాసికం’ అని రూపం వస్తుంది. అప్పుడు కాకు దీర్ఘానికి అవకాశం లేదుగదా? అని ప్రశ్నించుకొని “నిపాతవా దీర్ఘం భవిష్యతి” అని సమాధానం చెప్పాడు భాష్యకారుడు. నిపాతనం అంటే స్యాసామాన్యంగా వుండే సూత్రానికి భిన్న మైన ప్రయోగం ఆవశ్యకాన్నిబట్టి సూత్రంలో చెప్పి చూపటం. అటువంటి ప్రయోగం వచ్చినప్పుడు మూలకారునికి ఈ రూపంకూడా అభిమతిమే కనుక ఇది సాధువు అని చెప్పకుంటాను. ఇదే “నిపాతవా త్యానుః” అనేదాని అభిప్రాయం. ఇక్కడ ‘ముఖ వాసికా’ అనే ఇతరేతరద్వంద్వమగురూపం అభి మతంకాదు గనుక ఆ రూపాన్ని సాధించుకోటానికి నిపాతనాన్ని ఆశ్రయించవలసి వచ్చింది. ఐతే యిది తృప్తికరంగాలేదని, ఇతర విధాల సాధించదానికి భాష్యకారుడు పూనుకున్నాడు. మూడు విధాలు చూపించాడు.

“ముఖవాసికం అవచన మస్య సోఽయం ముఖ వాసికావచనః” అనేది మొదటిది. ఆ వచనం అంటే ఈషద్విచనం అని అర్థం చెప్పకొని కొంత ముఖంచేత, కొంత నాసికచేత పలుకబడేది గనుక “ముఖవాసికం అవచన మస్య” అని సాధించాడు. ఈ పక్షాన్నే దిరూపందసరస్వతి తన భాష్యంలో స్వీకరించాడు. ఐతే, ఈషద్భక్త మన్నా కుక్లమే అయినట్లు ఈషద్విచన మన్నా వచనమే అవుతుందిగదా! వచనమంటే ఇక్కడ ఉచ్చారణకరణం—ఉచ్చారణ సాధనం అవుతున్నది గనుక ఈషద్భక్త మన్నా కర

తత్వవచ్చిన్న మే అవుతున్నది. అప్పుడు 'ముఖనాసిక వచనం' అంటేనే సరిపోతుందిగాదా! కాకు దీర్ఘ మెంగుదు? అనే శంక కలిగింది. (మా. కైయటుని వివరణ.)

అప్పు డింకొక విధంగా సాగవ చూపించాడు భాష్యకారుడు. "ముఖద్వితీయా వా నాసికా ముఖ నాసికా" అని మృదుపదలోపి సమాసం చెప్పకో వాలి. అలా చెప్పకుంటే ఉత్తరపదమైన నాసికకు ప్రాధాన్యం వచ్చి ఉత్తరపదార్థ్యం సువచనం కాకుండా పోతుంది. అంగుళి దీనికి వివరణం కైయ టోపాధ్యాయుడు ఇంకొకరికంగా చెప్పాడు. "తత్ర నాసికా ముఖసాహచర్యా మ్ముఖేజ్ఞే నోచ్యతే. ముఖం చ తన్నాసికా చ ముఖనాసికా. సా వచన మస్యేతి" అన్నాడు. ముఖసాహచర్యంచేత నాసికకూడా ముఖ శబ్దవాచ్యం వాస్తుంది. ముఖమైన ఆ నాసికయే ముఖ నాసిక. అది వచనం (కరణం)గా కలది ముఖనాసికా వచనం అని వివరించాడు. ఇది భాష్యకారుడు చూపిన దారి కాదు గనుక చింత్యం అన్నాడు నాగేశద్భట్టు. ఇలా చెప్పినాకూడా నాసికకే ప్రాధాన్యం వస్తున్నది. ఉత్తరపదవచనత్వం సువచనం కాకుండాపోతున్నది.

అందుచేత భాష్యకారుడు ఇంకొక మార్గం చూపించాడు. "ముఖోపసంహితా వా నాసికా (ముఖ నాసికా) వచన మ్యు సోఽయం ముఖనాసికా వచనం" అన్నాడు. దీనికి కైయటోపాధ్యాయుడు "ముఖోపసంహితేతి. ముఖస్య చ నాసికాయా శ్చాంతరాలం స్థానాంతర మేవామనాసికస్య దర్శ యతి" అని వివరణా చెప్పాడు. అంటే ముఖనాసికల అంతరాలం అమనాసికానికి జన్యస్థానం అని భాష్య కారుడు చూపుతున్నా ఉంటాడు. "ముఖం చ తన్నా సికా చే త్యుభాభ్యాం అంతరాలం వ్యపదిశ్యతే" అంటాడు. ముఖనాసికా అంటే ముఖనాసికల అంత రాలం అని అర్థం చెప్పకోవాలి. ఈ సిద్ధాంతం ముఖం, నాసికా గెండ్లూ కరణాలుగా కలది అమనాసికం అనే సిద్ధాంతానికి విరుద్ధ వాస్తుంది. "జఞానసూత్రం స్యస్థాన నాసికాస్థానాః. (పాణినీయశ్లోక-1-24) జఞాన ములు స్యస్థానం నాసికాస్థానం గెండ్లూ స్థానాలుగా కలది." అని గదా పాణిని వాతం. ఇతర వైయాకరణుల మతంగూడా ఇదే. "జఞానసూత్రం స్యస్థాన నాసికా స్థానాః" (హైమశిల్పముగానవ బృహస్పతి-1-17). "పూర్వం ముఖస్థానం పశ్చాత్తానాసికాస్థాన ముచ్చారణ

మిత్యర్థః" (కాతంత్రిపంచకం 1-1-15). "ఇమనగానాః స్యస్థానా నాసికాస్థానాశ్చ" (అపిశిలిశ్లోక 1-24). "ముఖవచనా నాసికావచనా శ్చేతి" (కాతంత్రిం దుర్గవృత్తి 1-1-15).

ఈవిషయంలో భ ద్రవూతి "సహి వశ్లోన ముఖే నైవ నాసి నాసికయైవ చాత్మివృత్తిం లభతే. కింను నాయా నానుపరతికే నాన్యతిరకరణ మభిహ త్యాన్య తంకరణే లభిహన్యయానే అత్యన్యత్వం లభతే" అని కాస్త్రీయసిద్ధాంతం ప్రతిపాదించాడు. అమనాసికవర్ణం కేవలం ముఖంచేతగాని కేవలనాసికచేతగాని అభి వ్యక్తం కాదు. తిరగనికే గల వాయువు ఒక కరణాన్ని తాకి, వేరొక కరణాన్ని తాకుచున్నప్పుడు అభివ్యక్తి పొందుతుంది. ఇందులో రెండు కరణాలూ ముఖం నాసికాకూడా ముఖ్యమైనవే. కనుక ముఖానికి ప్రాధాన్య మిచ్చి నాసికను గౌరవించేసినా, నాసికను ప్రధానం చేసి ముఖాన్ని గౌరవం చేసినా నిర్వచనం దుష్టవాతుంది. దీన్ని బట్టి పై భాష్యవిర్వచనాలు ముఖ నాసికాశబ్దాన్ని ప్రాణ్యంగత్వేన వీ:వద్ధావ సమృంస కరింక ప్రాప్తంగా తీసుకోటంవల్ల శబ్దసాధనకు వేరు వేరు మార్గాలు త్రొక్కువలసివచ్చి చెప్పిన ప్రతిభా ప్రయత్న సాధనలేకాని వేరు కాదని విదితివాతున్నది.

కుళ్లయజ్ఞాప్రాతిశాఖ్యంలో "ముఖనాసికా కరణోఽనునాసికః" అని (1-75 మా.) ఉంది. "వచ నాసిక" బదులు 'కరణం' ప్రయోగింపబడింది. కరణ శబ్దం ముఖానికి చెందుతుంది. నాసికకూ చెందుతుంది. ఈ వ్యవస్థ ముఖనాసికాశబ్దం ద్వంద్వసమాస మైవ ప్పజే—అందులోనూ ఇతరేతరయోగద్వంద్వ మైన ప్పజే చెల్లుతుంది. సమాహారం అమద్భూతవయవభేద రాశిమాత్ర గ్రాహకంకనుక దానికి చెల్లదు. అందు చేతనే పాణినికి ముంగునుంచీకూడా ముఖనాసికాశబ్దం ఇతరేతరద్వంద్వంగానే రూఢమైపోయింది. అవయవ భేదప్రాధాన్యం— అధికరణైతవత్త్వం— ఉంటుంటే ఇది సాధువు. సర్వవిధిత్వమృతీమూ కూడాదు. ఆగోజల్లో ఎవరూ దీనికి విసంవాదం చేసినట్టు కన పడదు. పారాశరీశ్లోకలో "ముఖనాసికాభ్యా ముచ్చార్యమాణో వశ్లోఽనునాసికః" అని స్పష్టంగా వుంది. కుళ్లయజ్ఞాప్రాతిశాఖ్యంలోనే ఇంకొక మూత్రం "సవ సక్రమే ణోరఃకంకరూమధ్యాని" (1-80) అని వున్నది. ఇందులో "ఉరఃకంకరూమధ్యాని" అనే

సమాసమూ ఇటువంటిదేగా! ఋక్ ప్రాతికాఖ్యం లో “రక్షో వచనో ముఖవాసికాభ్యాం” (ప 13 సూ 20) అనివుంది. ఋక్ ప్రాతికాఖ్యంలో రక్షభంజం అను వాసికపర్యాయంగా ప్రయోగించబడింది. ఇక్కడా “ముఖవాసికాభ్యాం” అని ఇతరేతరయోగ ద్వంద్వం పుట్టంగావుంది.

పైని వివరించినవిధంగా వున్న రూఢిలి కాదవ లంబల్ల భావ్యకొనుకు పతంజలి మహర్షి ముఖవాసికా వచన శబ్దాన్ని అన్యథా పాఠించటానికి సూక్ష్మాంశాలు తొక్కవలసినవ్వింది. సరళంగా చూటిగా ఉన్నదని కోసం ప్రక్కదారులకు పోవలసినవ్వింది.

సారస్వతవ్యాకరణంలో “ముఖవాసికాభ్యా ముచ్చార్యమాణో వక్షోఽనువాసికః” అని సుళంగా చెప్పబడింది. పాణినీయప్రభావం పక్ష వ్యాఖ్యాత చంద్రకీర్తిమూరి “ముఖవాసికాభ్యాం” అన్న ప్రయోగం తిప్పవలేదు గాని రూఢిపద మిది అన్నాడు. ప్రక్రి యాకామదిలోంచి ఉదాహరణా లిచ్చి ఇక్కడ కాస్త్రప్రకారమైతే ఏకవచ్ఛావం, నపుంసలింగమూ రావలసినవే నన్నాడు. ఏలే లోకరూఢి ఇంకా వుందని ఒప్పుకోటం ఉదాహరణు లక్షణం. రఘునాథశిరోమణి భట్టోజదీక్షితుల శిష్యుడు తాను సారస్వతమాత్రాలపై వ్రాసిన లఘుభాష్యంలో “ముఖవాసికాభ్యా ముచ్చార్యమాణోఽనువాసిక ఇతి వక్తవ్యం” అని చెప్పాడు. అయితే తాను “ముఖవాసికే వాసికే ముఖవాసికే. తాభ్యాం. అత్రి ద్వీవచనం చిద్రవ్యమాభిప్రాయేగ” అని సమర్థించాడు. ‘ముఖవాసికయైవ వాసికలు’ అని ద్వీవచనాంతంగా మన్యుమపదలోపినమాసం చెప్పి ‘ముఖవాసికాభ్యాం’ అని పదం నిర్దీపితేకాడు. అయితే ఇందులోనూ ముఖం గొణం, వాసిక ప్రధానమూ అయినందువల్ల ఉభయప్రధానత్వం నిర్దీపించవంగు వల్ల లక్షణం గుప్తమైంది. “ఇంకాకొందరు ‘ముఖం చ వాసికా చ ముఖవాసికే’ అని ద్వంద్వం జెప్పారు. అది సమంజసమే” నన్నాడు. అయితే ఇతరవ్యాకరణం ప్రకారం (పాణినీయం ప్రకారం) ఏకవచ్ఛావమూ, క్రితలింగత్వమూ రావద్దా అని పూర్వపక్షం చూపించి ఆ పాణినీయమే “ముఖవాసికావచనోఽనువాసికః” అనీ, “వాసికా ప్రసయోగ్ధాభ్యాం” (పాణి 3-2-29) అనీ ప్రయోగించి సమాహారనిర్దిష్టత్యం చూపించారనీ, అందుచేతనే “కాటిల్యం మిచ నేత్రయోః”, “కంచరణా ధరదంతేషు రాగ సే” ఇత్యాది ప్రయోగాలు సాధు వులుగా గ్రహించబడ్డాయనీ సమర్థించాడు.

అభిజ్ఞానశామంతలం ద్వితీయాంకంలో—“విదూ డకః :— (తథాస్థిత వివ) భో వఅస్య ! య మే హన్త పానా పవరంతి, వాఅమైతేణ విఅతా హనోహి. (చాయా) భో వయస్య ! వ మే హన్తపాదా ప్రస రతః. వాత్కాల్లేణ విజయీభవ.” (పుట 105 వాచిక్ 1931) అని వుంది. ఇక్కడ “హన్తపాదా” అని ఇతరేతర యోగద్వంద్వం ప్రయుక్తమైంది. “హన్తపాదా” అని ప్రాకృతంలో బహువచనాంతంగావుంది. “ద్వీవచనవస్య బహువచనమ్” (ప్రాకృత ప్రకాశం, 6-64) అనే మాత్రాన్ని బట్టి సంస్కృతంలో ద్వీవచనానికి ప్రాకృ తంలో బహువచనం వస్తుంది. కనుక “హన్తపాదా” అనే ప్రాకృతమాలానికి “హన్తపాదా” అనే సంస్కృతీచ్ఛామే సరియైనదని స్పష్టం. ఇది వచనంలో వుంటుందేత మకాగ్రుద్ధులైన మన పరిష్కర్తలు “వ మే హన్తపాదం ప్రపరతి” అని దిద్దిచేశారు. (మా. కాశ సంపాదితం అభిజ్ఞానశామంతలం పు. 62) అయితే అదృష్టవశాత్తూ వారి కలంపోయి ప్రాకృతంమీద పద లేదు. అంచేత అదిమాత్రం యథాతథంగానే వుంది. ఈ దిద్దుకు ఒక అంటువాఙ్మం. దీనిమూలం గా ఎన్నో గ్రంథాలు చూత్యకలకు భిన్నమైపోయి ప్రయోగమర్హ జ్ఞతకు అఘాతం ఏర్పడింది. పరిష్కర్తలు తేలిక ప్రమాదా లేవో వ్యాకరణమర్హజ్ఞ తాస్ఫరక ప్రయో గవైచిత్ర్యా లేవో గ్రహించకపోవటం దురదృష్టం.

ఈ వర్ష చందర్శనంలో సారస్వత వ్యాకరణంలో వున్న సమాహారమాత్రం గమనించదగి వుంది. సారస్వత వ్యాకరణంలో ప్రధానంగా రెండుమాత్రమాతాలు కొంతకొంత భేదంతో కనపడుతున్నాయి. ఒకటి భట్టోజదీక్షితుని మరగాడు ధానుజీ అనే అపరవాసుం కిల రామాశ్రమి సారస్వతసిద్ధాంతచంద్రికలో అమస రించినది. ఇంకొకటి అనుభూతిస్వరూపాచార్యు జనుస రించింది.

రామాశ్రమి చూపిన మాత్రాలో— “సమా హార ఏకవచ్ఛావః”, “ఏకేష్వ ద్వీవద్వంద్వం”

* “స్వాంత్యాత్మోపపక్షనా దశంయోగోపధాత్” (పాణి. 4-1-64) అనే మాత్రంక్రింద “అంగగౌత రంతేభ్య ఇతి వక్తవ్యం” అని వా రికంవుంది కాశికలో. ఇక్కడా సమాసం అటువంటిది. ఈ వా రికమే కొం చెం మ్యాత్మో “అంగగౌతరంతేభ్యో వా ప్రతిషేషః” అని తై శేంద్రవ్యాకరణంలో “స్వాంగ్మాత్మోఽ ప్సాదః” (3-1-47) అనేమాత్రం క్రిందవున్నది.

(557, 558 నూ.) అనే మాత్రాలున్నాయి. అంటే "సమాహారే (సరి) ఏకవద్యావో, ఏకవద్యావే (సరి) (ద్విగుద్యంత్యై వపుంసకలింగా భవతః)" సమాహారం, చెప్పినప్పుడు ఏకవద్యావం చెప్పాలి— సముదాయార్థం ప్రధానం గనుక, ఏకవద్యావమూ వచ్చినప్పుడు ద్విగుద్యంత్యై సమాహారం వపుంసకలింగా లభుతాయ అని ఈ మాత్రాల భావం. అంటే సమాహారం చెయ్యటం చెయ్యకపోవటం వత్తునని నుబట్టి వుంటుంది. వక్ర ప్రకరణాచిత్యాన్ని బట్టి సమాహారం చెప్పదలచుకుంటే చెప్పవచ్చు. లేకపోతే మానవచ్చు. సమాహారం చెప్పినప్పుడు మాత్రం ఏకవద్యావం, వపుంసకలింగా ప్రాప్తిస్తాయి. సారస్వతవ్యాకరణం యొక్క ధ్యేయం వ్యాకరణం సులభంగా, సరళంగా చెప్పవచ్చు. ఈ మాత్రావచన ఆ ధ్యేయానికి తగినట్లు సరళంగానూ, అసందిగ్ధంగానూ ఉంది.

ఇంక అనుధూతిస్వరూపాచార్యులు పఠించిన మాత్రం ఇంకొకరికిగా ఉంది— "ఏకవద్యావో వా సమాహారే వక్రవ్యయే" అని. ఇక్కడ మాత్రంలో సమాహారపక్షంలో ఏకవద్యావం రావచ్చు, రాకపోవచ్చు అని చెప్పబడింది. దీనికి చంద్రశ్రీమూర్తి వ్యాఖ్య చూపింది. "సమాహారే ద్యంత్యై పదానాం సమాహేత్యతే ఏకవద్యావ ఏకవదనం వా భవతి. ఏకమివ ఏకవత్. తస్య భావః, పక్షే పదానాం సమాహారత్వా ద్విమూల్యా ద్విమూలవచనం భవ త్యేవ— ఏకవద్యావో వా సమాహారే వక్రవ్యయే ఇతి. అత్ర సముదాయార్థ ప్రాధాన్యవిమోచనం ఏకవదనం అవయవార్థ ప్రాధాన్యవిమోచనం బహువచన మితి. నిపాతావాచనేకార్యై ద్వాగ్రహణాత్ కన్యచిదితరేతరయోగే లక్ష్యేక వద్యావో భవతీతి తేషః." సమాహారద్యంత్యై చెప్పినప్పుడు ఏకవదనం రావచ్చు రాకపోవచ్చు. అంటే సముదాయార్థం వివక్షితమైనప్పుడు ఏకవద్యావం, అవయవార్థం వివక్షితమైనప్పుడు బహువచనం వస్తుందనీ, 'వా' అనే నిపాతం అనేకార్థకం కనుక తత్సామర్థ్యం చేత ఒక్కొక్కప్పుడు దితరేతరయోగంలో కూడా ఏకవద్యావం వస్తుందనీ చెప్పబడింది. దీని తర్వాత "ఏకత్యే ద్విగుద్యంత్యై" అనే మాత్రం చెప్పి సమాహారమందుగానీ, ఇతరేతరయోగమందుగానీ ఏకత్వం వచ్చినప్పుడు ద్యంత్యై సమాసం క్లిబంగా మారుతుందని చెప్పబడింది.

ఇక్కడ సిద్ధాంతిత్యా కొంత వివరింప తీకన పడుతున్నది. "చార్థే ద్యంత్యై" అన్నప్పుడు చక్క

గా తాదేన సముచ్చయ, అన్యాయం, ఇతరేతరయోగ, సమాహారాల్లో మొదటి గండింటిలోనూ ఏకార్థభావ సామర్థ్యం లేదు గనుక సమాసం రాదు. ఇంక మిగిలినవి ఇతరేతర యోగమూ, సమాహారమూ, ఇందులో "ద్యై తేదా వస్య కాన్యాకా సమాహారేతరేతరా, ఏకవ్యవధాకాంతా హాహాదాసతి శ్చ తా" (శబ్ద శక్తి ప్రకాశిక 49 శ్లో.) ఏకవద్యావ్య ముఖాకాంతా హాహాదాసతి ఇమాహామూ, తథావిధి ముఖాకాంతా హాదాసం చేత ఇతరేతరయోగమూ ఎప్పుడుతాయి. ఇక్కడ హాహాదాస పదాలు గమనించవలసివచ్చి. వీటినిబట్టి సమాహారేతరయోగద్యంత్యై వత్తునని ధృవీకరించవచ్చు.

సమాసంలో చివరిపదం ఏకవదనంలో ఉండి క్రియతో అన్వయించినప్పుడు సమాహార మవుతుంది. 'హాహాదా' అన్నప్పుడు గెండు చేతులు, గెండు కాళ్ళూ అనేవి వచనమున్న బట్టి అవకాశాలనూ సమాసాంతమైన ఏకవదనమంటే అది హ్యవసితాలై సముదాయాన్ని మాత్రమే బోధిస్తాయి. సమాసఘటకాలైన అర్థాలు వైయక్తికంగా ప్రధానాలు కానిందులల్ల సముదాయవాచకమైన ఏకవదనం ప్రధానమై సమాసఘటకపదాలు తాత్పర్యమాత్ర గ్రహణకాలే గణాకాలే బాతాయి. ఇతరేతరయోగద్యంత్యై దీనికి వ్యతిరేకం.

వ్యక్తిప్రాధాన్యం లేనప్పుడు ఏకవద్యావం లేదు. ఏకవద్యావం లేనప్పుడు సమాహారం లేదు. కనుక సమాహారంలో అనేకవద్యావం ఉంటుందని చెప్పటం సముంజసంగా తోచదు. అలాగే వ్యక్తిప్రాధాన్యం ఉన్నప్పుడు అనేకవద్యావమే ఉంటుంది. ఈ అనేకవద్యావమే ఇతరేతరయోగద్యంత్యైకి ముఖ్యలక్షణం. కనుక ఇతరేతరద్యంత్యైలో ఏకవద్యావం వస్తుందనటమూ ఎముంజసం కాదు. ఏకవద్యావమంటే అది సమాహారమే. ఏకవద్యావం లేకపోతే అది ఇతరేతరయోగద్యంత్యై. "ప్రాణ్యం గాదీనాం సమాహార ఏక ద్యంత్యై, దిగ్భవయ అదీనాం యితరేతరయోగ ఏక, వృక్షమృగాదీనా మధియ లేతి" అన్న కాశికా కౌముది వచనంలో 'ఉధియత్ర' అనే పదం వ్యక్తం చేసున్న భావ మిదీ. ఇంకా ఇందుకు సంబంధించిన సంప్రదించిన "చార్థే ద్యంత్యై" అనే మాత్రాన్ని గురించిన వ్యాసంలో విస్తరించబడుతుంది. ప్రస్తుతం ఫలితాంతం ఏమిటంటే ఏకవద్యావం ప్రకరణాచిత్యాన్ని అనుసరించిన వత్తునని నుబట్టి ఆధారపడి వుంటుందనేది. ఏకవద్యావం అవశ్యకమైతే సమాహారమూ, వ్యక్తిత్వం అవశ్యకమైతే ఇతరేతరయోగ ద్యంత్యైమూ ప్రాణ్యం గాలకైవా, తౌర్యం గాలకైవా, సేనాం గాలకైవా సరే చెప్పకోవచ్చును.

పేరులేని మనుషులు

‘మంజీర’

అమెరికన్ లెడ్లలు చుట్టూ విడుస్తుండగా వస్తూ దా హోటలు వైపు. ఎముకల కంటుకొన్న శరీరము నల్లగా మలకలు దేరి, అచ్చటచ్చట కురువులతోనున్న చేతులు, కుములుతూ విచారంగా కనపడేమియూ, మేనుమీద మలినమయి మానరక్షణకయినా పనికిరాని వస్త్రం; నన్నుగా వస్తూంది, పంకలోని పసికంగు నిద్రపోతుండగా.

అహోటలు చేరగనే అమెనువదలి హోటలులో భోజనముచేసి పారవేసి ఎంగిలకుల బిళ్ళావైపు పరుగెత్తరు అకుట్టాళ్ళు అనందంతో. ఆమెకుడా ఆరు రెతితో త్వరితగమనం సాగించి దా వైపుకు కొంచెం ఆగితో కట్టి మెరుస్తుండగా. అక్కడున్న కుక్కలతో కుర్రాళ్ళు పోరాటం మొదలెట్టేసరికి సరిగా చేరుకుందామె వాళ్ళ సహాయరమయి. వాళ్ళంతా తిలో ఆకు తడుముకున్నారయిత్రాల్లగా, మిగతా ప్రపంచంతో సంబంధంలేవట్లుగా. కొంచెం దూరంలో నుంచున్నాయి కుక్కలు కోపంగాను, కవీగాను, తమ ప్రత్యర్థులవైపు వీక్షిస్తూ, చిన్న గోండ్రింపుతో.

భోజనాలుచేసిపోయే పెద్దరుసువులు, ఫలహారములు తినిపోయే మంఝిరిమలూ తమ తమ వదనాలవతల వైపుకు తిప్పుకుని అసహ్యించుకుంటున్నాడు పైకి కనపడేలాగ. ఏదో హేయమయిన దృశ్యాన్ని తిప్పని సరిగా చూడవలసివస్తే తిప్పించుకుపోయేటట్లు పరుగెడుతున్నాడు అంగ లేసుకుంటూ వెళుతో.

ఇంతలో హోటలులోనుండి భూమి బ్రద్దలయ్యేటట్లు వినిపించి దో పెద్ద గడ్డింపు మేఘు గడ్డలగా. ఆమె ధియంతో వణుకుతూ చూచింది దావైపు క్షీగంట. పిల్లలు వ్యాకులపాటుతో కదలతూ తమ తిల్లి జనకాలకు జేరారు, గడ్డ ఆరవునకు ధియపడి ఆహారం వసలివ కోడిపిల్లలవలె. ఆమెకు ఎదురుగా ప్రత్యక్షమయ్యాడు హోటలు మేనేజరు అగ్గిబరాటాలాగ. ఆమె ఏమీ మాట్లాడకుండా నిలబడింది ప్రకాంతంగా.

“ఎన్నిసార్లు దా సొల్లి ఉండాది, అంగ ఎంగిలాకులు లోకవేండ్లదని” అని అరచాడు, తీవ్రంగా

వచ్చిరాని తెలుగులో, యాదగా పలుకుతూ, జాతీయ నిధులకు విరాళాలుయిచ్చిన మహాఘనుడు. ఆమె దానికేమీ సమాధానం చెప్పకుండా అచ్చటనే నిలబడింది శిల్పప్రతిమలాగ.

“నీకే దా సొప్పేడు. ఫో శీఘ్రం. అంటూ ఉరిమాడు. లోపలనుండి బిల్లు లివ్వడానికి వచ్చివస్తోంది పిలుపువల్ల తనవెబ్బుకోసం ఆంతర్ధాన మయ్యాడా మేనేజరు ఆస్థలం వదలి.

అక్కర్తీ కొంచెం విసుగ్గా ఆమె నేజరునైపు చూచి “ఏమయ్యా వాళ్ళా ఎంగిలకుల్లోని మెతుకులు రెండూ విరుకుంటూంటే, నీ సొమ్మే బోయిందయ్యా? వాళ్ళతో ఎందుకలా కొట్లాడుకున్నావు, నీపని నువ్వు చూచుకోకుండా.” అన్నాడు.

“వాడు అందమాదిరికీస్తే బాన్సి అసహ్యంయిల్లే అప్పా. యిది దా హోటలునుందా.”

“నీ హోటలు అంతకన్న బాగుందా ఏమిటిలే. ఏదో నీపని నువ్వు జానుకుందా?”

“వాడికి దా ఒమ్మం విశ్వాసంయిల్లే అప్పా.” అంటూ గొణిగాడు మేనేజరు.

“ఎంగిలకులు తినినిచ్చినందుకేమిటి విశ్వాసం”

“వాడిసమాచారందా, ఉంగళి కన్న తెలియుంసారీ. వాకిదా నిండా తెలియుం. యీసాంటువోడికిదా నిండా (చాల) గుడ్డదాపిండాది. తెలియూ. వీడికి యిదిదావృత్తి. కిరుస నేయరప్పా. వాక దా నిండా బాహా తెలియుం.” అనిపై పెద్దఉపన్యాసం ఉంచేవాడు మేనేజరు తెలుపభాషని చిలికిప చెస్తూ.

“బావుంది. నిండా తెరింజుండాది. చిల్లరియ్యి” అన్నాడాయన మేనేజరుతో అవస్థపడలేక. అతడు పిలకతిడుముకుని గల్లాపెట్టులోని చిల్లరతీసి ఆయన కిచ్చాడు. చిల్లరలెక్క పెట్టుకుంటూ పోతూపోతూ ఒక అణాకొను ఆమెనుందు విసిరిపోయా దా పెద్దమనిషి.

మేనేజ రిలా సంభాషణలో నున్నప్పుడే ఆమె డబ్బాలో ఆకులన్నీ—నక్కగోరిలో శివాన్ని లాగి వట్లు—లాగి, ఓ ప్రక్కకు తీసుకుపోయి, అందులోని అన్నం మెరుకులూ, కూరముక్కలూ తోడుకుని, తనదగ్గరన్న చీనా రకు డబ్బానిండా ప్రోగుకేసుకుని, ఆ ఆకులు తిరిగి ఆ డబ్బాలో పారవేసింది. ఆ మెరుకు లామె తననీల లకుపంచి, మిగతా పదార్థం తన తిండా మని కూర్చుంది.

ఆమె యిచ్చిన మెరుకులూ, కూరముక్కలూ, వములున్నారా గుడ్డాళ్ళు అనంత సంత్పత్తితో సంతోషంతో, నాట్యించేస్తూ, మేనేజరులాగే కోపంతో వాళ్ళమీద తీక్షణంగా ఎండకాస్తున్నాడా దీనిబాంధవుడు, మార్చుకు.

వాళ్ళలాగే ఆకులకోసం పరుగుతుకు వచ్చిన ఓ ఆవు, ఓ కుట్టాడిచేతిలోని ఆకులనుకుని వాడిని క్రిందికిత్రోసింది. వాడు క్రిందపడి కెళ్ళుమని ఎదుస్తూ దొర్లుతున్నాడు. ఆమె వెంటనే లేచి, అర్థంలేని ఆ జెకోతో ఆ ఆవును ఆవతలకు తరిమి, తనమోము వివర్ణంజేసుకుని వాడిని నాలుగు బాదింది. విసుగు కుంటూ తనుతినే నాలుగు మెరుకుల్లోను కొన్ని వాడికి యిచ్చి కొట్టిననే పళ్ళాత్రాపంతో బాధ పడుతూ కళ్ళంటనీళ్లు కారుస్తూ ఆ అన్నం తినేసింది. తన మూతి చేతులూ చూసి మేనునంటిని తనకోక చెంకుతో శుభ్రము జేసుకునివచ్చి నిలబడింది ఆ హోటలుద్యారానికి కొంచెందూరంలో ఓ ప్రక్కన.

లోపలలిని పెదిములు చప్పరించుకుంటూ తిరిగి వచ్చే ప్రతివ్యక్తిని నిలదీసి ఆడుకుంటూంది ఒకకానీ యిమ్మని, యిచ్చివా యివ్వకపోయినా విచారం లేకుండా.

మేనేజరు తన స్వంతడబ్బు బారిపోతూన్నట్లు బాధపడుతున్నాడు ఆమెచేతిలో ఓ చిల్లరడబ్బు పడగానే. తీరుపడి దొరికినపుడల్లా గడ్డిస్తున్నాడామెను నిర్దాక్షిణ్యంగా.

ఇదంతా తన్ను గానట్లు, తనకు సంబంధం లేనట్లు, మానంగా తనపని తను నెరిచేయివోందామె. రాను రాను అతనిబాధ ఎక్కువవుతుంది. ఇంకచాలు యీ అవస్థ-అనకుంటూ ఆమె బయలుదేరింది పిల్లలను కూడగట్టుకుని తనయింటికి. పిల్లలదే ఏడుపు ఆకలంటూ.

ఆ విధిని నడచే మనుష్యుల సమూహంలో యిలాంటి దృశ్యాల నేకం, తనపరిస్థితి కనుగొనయిన

సంఘటనలు తనదృష్టికి రెగిరినపుడు, ఆమె హృదయం తంకింలో ఏదో మెదులుతూఉంటుంది తనకు తెలి కుండానే, తన ప్రమేయంలేకుండానే. ఆ అనుభ వించేవాళ్ళు తనకు మిక్కిలి ఎన్నిహితుల్లా కని పిస్తారు. ఇలాంటి దృశ్యాలు దినదిము ఆమెకంట పడడం మామూలే. ఏదో అంతులేని ఆవేదనా బాధా అనభివీస్తూండడంకూడా మామూలే. ఆమె గ్రహిం చింది తనలాంటి అవస్థి చాలాకుంది పగుతున్నారని, కొందరు యిళ్ళలోను, కొందరు వీధుల్లోను, అంతే లేదా. తనకన్న పీనాతిహీనయైన పరిస్థితుల్లా ఉండి ఎందుకో, ఆనందంగా బ్రతికిపోయ్యే మను ష్యులననేకుర్చి చూచింది.

జీవితం అంత విగుఢమయినది. అలాంటి వాళ్ళనుజూచే తనలాంటివాళ్ళు జీవించడం.

అసలు యీ ప్రపంచంలో జీవితరహస్యం కూడా అనేకమో అనిపిస్తుంది. ఉన్న వాళ్ళనుజూచి తనకూడా వాళ్ళలా బ్రతికాలని కలలుగంటూండడం, తనకన్న లేనివాళ్ళనుజూచి తన అవస్థ చాలా ఎయ మని సమాధానపరుచుకుంటూండడంవల్ల జీవిస్తున్నా రీ నాగరిక ప్రపంచంలో ప్రజలు. అలా సమాధానపడని వాళ్ళే ఆత్మహత్యిచేసుకు నేనాళ్ళూ, అలాకాకుంటే మొండిచేరిన సంఘాన్ని, చట్టాల్ని, ప్రభుత్వాన్నీ ఎది రించేవాళ్ళూ.

దారుణంగా కోదించే పిల్లల నోదాన్యతక పోతుంది. ఆ బబూలులో పెడచే ప్రతిజయకూడా తన పిల్లలనూ, తన అవస్థకూడా ఏకగిండుకొని, ఆ త్రోవలో అగుం నడచడానికికూడా తనకు హక్కు లేనట్లు, తనేవో వాళ్ళిస్వేచ్ఛలో అర్హులేని భాగం తీసుకుంటూన్నట్లు యోచిస్తూ, ద్వేషిస్తూ, తీక్షణంగా చూస్తూ పోతున్నారు.

అలాంటి పరిస్థితిలో తనవద్ద కానీ భుయ్యకు నైనా, తనకు కావలసినదిచ్చే కొట్టువా డెవడున్నాడా బబారులో. అది పెద్దబబారు. తనలాంటివాళ్ళా దుకా ణాల్లోకి తొంగిదూడ్డానికైనా వీలేదు. అది ఆ పిల్ల కుంకల కేమి తెలుసు. కుట్టాళ్ళు గోరెట్టినకొద్దీ తన గయ నాన్ని తొందరకేస్తూవచ్చింది. ఎంతకేంగా ఆ పెద్ద మనుషుల బబారు వదులుదామో అవి ఉందామెకు.

ఆమె దీనత్యక్తూ, ఆ పిల్లలవిగుహ, చుట్టూ నడచేవారి హేయతి, అసహనాన్నే రెచ్చగొడు

తొన్నాయిగాని, పానుధూరిని, బాలిని మేల్కొలుపడలేదు.

చాలామంది చూసేయాడనట్లు పోతున్నారు. కొందరు పన్నుంగాతిట్లు గొణుగుకుంటూ పోతున్నారు మనిషి అడ్డుపడితే అగే ట్రాంకౌరుచాగ. ఇంతిక్ని చేసేదేమో వారిచేతులో లేదుగనుక.

అమెరికాలో స్వీగ్సరి లించి (lynch) చేసే మరణ విధానాలని అమెరికానదాని కేసుయినా పిలువెక్కితే అదీ చేద్దురు కొందరు పెద్దలు.

కాని మన భరతఖండము ఆధ్యాత్మిక శక్తిగా. అసరి ఆధ్యాత్మిక చింతకీ, ఈ అసంత దార్మిద్యానికీ చాలాదగ్గర సంబంధం ఉంది. ఒకటి లేకపోతే ఒకటి ఉండదు.

అందుకే గాంధీ గారిలాంటి మహామభివురుగుడా అనేవాడు పన్ను పన్నుంగా, డబ్బున్న వాళ్ళు ఉండాలి, డబ్బు లేనివాళ్ళు ఉండాలి. ఒకళ్ళు నొకళ్ళు వాణిం జేసుకోగూడదు హింసాయుతంగా. డబ్బులేనివాళ్ళను గర్హదరిదులుగా జేసుగూడదు. ఆ త్యాగిత డబ్బున్న వాళ్ళిది. డబ్బుకీ డబ్బులేనివాళ్ళకీ మ్యుఖ్యులు డబ్బున్న వాళ్ళు అన్నాడు ఆధ్యాత్మిక చింతి విశ్వమందనే భీతిచే. ఆధ్యాత్మిక చింతే పునాదిగా నిర్మింపబడిన భారతచారి అలాగే ఉండాలని.

అందరి పేదవాళ్ళలాగే ఆమెకూడాను ఆధ్యాత్మిక చింతాక్తితోనే జీవిస్తూంది. అందుకే కుర్రాల్లు బుర్రది మొక్కలాగ ఏమేస్తూ, వారావరణం, సమాజం కూడా నిర్దాక్షిణ్యంగా చూస్తున్నా జీవించుకొస్తోంది.

అదిగాక ఎవరికీ తగిన తావులు వారికీ లభిస్తోంటాయి.

ఆమెకోసం గూడా కొట్టున్నాయి ఆ పూళ్ళో. ఏకిచే పిల్లల మారుకోతెట్టుకుండా ఆ పెద్ద(ల) బజారు వదిలి ఎందుగొందుల్లో ఏడి శీఘ్రమనం సాగిస్తోందామె.

కోడ్లమీ దోమాల, ఓ గోడప్రక్క, మురికి కాలువదగ్గర, నేలమీ దో గోని, గోనిమీ దో జంగిడి, దాన్లో ఏవో పదార్థాలూనూ, గోనిమీద కూర్చుని గోడకు తలనుకుని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడో ముసిలాడు. దుమ్ముఘాలి పడుతుండేమోనని దయదలచి కోలోలు ఆ వస్తువులనిండా గాలికూడా పోలేసంత

దట్టంగా కప్పకుని ఉన్నాయి ఈగలు ముసలివాడి నిద్దుర నాధారంజేసుకుని.

అక్కడికురచ్చి నిలబడి “తాతా” అని పిలిచిందామె. ఉలిక్కిపడి లేచి కుళల ప్రశ్నలు వేశాడు ముసలో దామెమ. తన కుర్రాళ్ళతో కూర్చుంటూ “ఏమన్నాయి, తాతా” అంది జంగిడికేసి చూస్తూ. “అంతా మామూలే” అన్నాడు చేతిలో గుడ్డతో తన లాగే కునుకుతూన్న ఈగలను కొడుతూ. అన్ని ఈగలూ ఒక్కసారి లేచాయి పెద్ది రొదజేస్తూ, ఆమె తినుగడించిన నాలుగు డబ్బులూతీసి ఆ పిల్లలలోసహా ఏవో కాస్త తిన చెతులు తుడుచుకుంది. కాస్తపేళ్ళ తాతితో పిచ్చాపాడి మాటాడేసరికి చీకటి పడివస్తూంది. ప్రక్కగా, అసంతలో, ఆమామకంగా అటూడే పిల్లలను పిలిచి, తాతిదగ్గర కలవు తీసుకుని బయలుదేరింది తన బసకు. కాలే కడుపులో మంట రాలాయి కాస్తేళ్ళు.

ఉరంతా మాత్రం దీపాలతో నిండింది ఆకాశం లాగే. ప్రతీ యింటనుండి ఓ దీపం ఎర్రగా పరుగడుతూంది. ప్రతీయిల్లా జీవితంతో కలకలాడుతోంది.

ఆమె ముంగు వెనకా నడచే తినపిల్లల వైదొకసారి దృష్టి మరల్చింది. ఆమె ముఖంలో ఏవో అనిరిష్టమైన ఆవేశం గోచరిస్తూంది. కొంచెం త్వరగా నెవనెం మొదలెట్టింది. పిట్టలకూతలు అప్పుడప్పుడు వినిపిస్తున్నాయి. ఉరు చివరకు వచ్చిందామె. పిల్లలు తిప్పట్లుకొట్టుకుంటూ గంతుతూ తిలి వెంట వస్తున్నారు. ఆమె తిన్నగా వెంతెనున్న ఓ పెద్ద చింతి తెట్టువద్దేరింది. అదే ఆమె యిల్లు.

ఆ ప్రదేశం చాలా ప్రాణులకీ స్థావరం.

అప్పటికే ఆమె స్నేహితులు చాలామంది వారి వారి స్థానాల్లో నిద్రపోతున్నారు. ఆమె జాగా మాత్రం ఖాళీగా వదిలిజేయబడింది. తన యినుప డబ్బా లా తెట్టుమొదల ఓ ప్రక్క ఉంచింది. తెట్టు తొట్టిలో జాగ్రత్తిపరచిన రెండు గోసెలు, చింతి గుడ్డలు తీసి నేలమీదపరచి, పిల్లలను పడుకోతెట్టింది. ఆ ప్రక్కగానున్న చెరువుకుపోయి ఓ డబ్బాతో నీళ్ళు తెచ్చుకుని ఓ ప్రక్కగా ఉంచుకుంది. తను నిద్ర పోతున్న కుజ్జువాళ్ళప్రక్క కూర్చుని రెప్పవచ్చుకుండా వాళ్ళి వలలోకిస్తోంది.

నిక్కబాన్ని ఛేదిస్తూ, దూరాన్నుండి వినిపిస్తోంది మధురంగా ఓ పక్షిపాట. గాలిత్రోవుకుకు తెట్టు

కెప్పుడిగా పోగుకూడి చిన్న కబ్బం చేస్తూ. చెట్టు కొమ్మల భారీస్థలాలలోనుండి చంద్రకాంతి ఆమెమీద పడుతూంది అప్పుడప్పుడు. చెదరి కదలుతూన్న ఆమె కురులు ఆ పండు వెన్నెలను పురించినపుడు బంగారు తీగల్లా మెరసిపోతున్నాయి. ఆమె శరీరంకూడా తెల్లగా కనిపిస్తోంది జాడల్ని తెల్లవనంలో. వెన్నెల స్థిరంగా ఉన్న ప్రదేశానికి జరిగి, చంద్రునివైపు కూర్చున్నట్లు బలపడి చూస్తూంది. ఏదో కూనిరాగంతీసింది మెల్లగా.

హృదయం కూర్చుంటూ ఉన్నపుడు, ఆలోచన తట్టినపుడే సాధారణంగా యీ మందరాగాలాపన వస్తుంటేమా!

ఆమెకు మాతాత్మగా "ఈలాంటి బ్రతుక్కన్న చస్తే నయం" అనిపించినట్లయింది. ఆమెకు తెలియకుండానే శరీరం సర్వం గనుకొచ్చింది. "అమ్మో" అంది పైకి మెల్లగా. పడుకున్నవాళ్ళు ఎవరయినా లేచారేమోనని చుట్టూ కలయజూచింది కలవరపడి. సంతృప్తిపడింది ఎవరికీ నిద్రాధంగం కలగకపోవడంవల్ల. ఆ చెట్టుక్రింద నున్నవాళ్ళంతా గాఢంగా నిద్రపోతున్నారు సహస్రాన్ని మరచి.

ఏమీ అలికిడిలేదు, కీచురాళ్ళుమాత్రం సంగీతం పాడుతున్నాయి. ఒక్కసూ అర్ధరాత్రి ఒంటరిగా కూర్చుంటే కీచురాళ్ళ కర్ణకళోరమయిన గోలకూడా ఎంత మధురంగా వినిపిస్తుంది! దీనికి తోడు ఉదారంగా ఒకపోస్తున్నాడు చల్లని వెన్నెల.

ఆమె అలాగే కూర్చుంది. ఏ మాలోచిస్తోందో ఆ నిశ్శబ్దనిశీధినిలో. ఆమెకు ఆలోచించడాని కేముంది? ఏమీలేనివారౌకే ఎన్ని ఆలోచనలయినా !!!

ఆమెకున్నదిల్లా ఒకటే ఆలోచన. ఒకరోజు గడిస్తే రెండోరోజు సమస్య. గడిచినరోజుల్లోని సౌఖ్యం! అంతే. చిద్దామనే ఆలోచన మాతాత్మగా మెరసింది చామెహృదయంలో. బ్రతుకుదామనే ఆశ తమ కొయ్యకీపులా సాధ్యమయినంతవరకు నిరాశిను, చిత్త హత్యనీ దూరంగానే నిలబెడుతుంది. కానీ యీ రెండూ ఆదనుమాచుకుని ఒక్క గంతేస్తాయి దగ్గరికి. మళ్ళీ పోట్లాట! ఈ పోట్లాటే మనుష్యుల బాధ. అదిలేకపోతే బాగోలేదు. చిన్న నాల్గోజులూ ఏదో తినడం, లేనివాడు అన్నం

తిన్నట్లుగానే ప్రాణంపట్కుని చచ్చిపోడం మామూలయిపోను!

ఈ మెట్టవేదాంతాలన్నీ ఆమె కేమాత్రం తెలివు, ఏదో జీవితప్రవాహంలో కొట్టుకుపోవడం తప్ప. ఏదో తెలిసి ఆవేదనా. బాధతో ఆమె హృదయం బరు వెక్కిరింది. ఎందుకో ఆమె గ్రహించకుండానే కమ్మల నుండి నీరుకారుతూంది మెల్ల మెల్లగా. మాసి మరిన మయిన ఆమె కట్టుబట్టలపైబడి ఆకన్నీరు రబ్బరు ఉండల్లా తూలుతూంది క్రిందకు చిందరవందరయి. మళ్ళీ ఏదో అస్పష్టంగా మాతృంగా పాడుతూంది, అక్కడే పడుకున్న మిగతావాళ్ళుకూట మరచిపోకుండా. ఆకస్మికంగా ఏదో సవ్యడి వినిపించింది. సంగ్రహంతో వెనదిరిగి చూచింది వలకుతూ.

ఎవరో వ్యక్తి తొందైపుకే వస్తూన్నాడు. ఇలాటి విషయాలు, అనుభవాలు మామూలే. చాలామంది చాలాసార్లు వస్తూంటారు ఆ చెట్టుక్రిందకు. తనకురించి కూడా వస్తూంటారు నే ఆమె అనుమానం. చాలా విచిత్రమయిన మాటలూ, వాగ్దానాలూ ఆ కాన్సేపూను. తనకుమాత్రం ఆదో విచిత్రమయిన నాటకంలా తోస్తుంది. తన ఆంతరాత్మ కదురుగా ఆ నాటకంలో తన పాత్రను తను నిర్వహించకుండా ఉండలేక పోతూంది.

దీనికంతకూ కారణమింతన బాహ్యపరిస్థితులే నని ఆమె కేంతెలుసు?

వైతికంగా క్రిందికి దిగజారిపోయేవారిని జూస్తే సంఘానికి అసహ్యమూ, కోపమేగాని వారి పతనానికి గల కారణాలనుచూర్చి ఆలోచిస్తే ఎంత బాగుండును; అసలు ప్రస్తుతిపు సంఘానికి పునాదులే ఆ కారణాలయినప్పుడు.

ఆమె కాస్త వెనక్కిజరిగి కూర్చుంది. ఇప్పుడామెపైపూర్తిగా పడుతూంది చంద్రకాంతి. ఏదో చాలా ఎరుకున్నవాడిలా, ఆ వ్యక్తి సరాసరి ఆమెకెదురుగా కూర్చున్నాడు, గబాగబావచ్చి. అంతనిస్సంగో చంగా, మోటుగా, ప్రవర్తించే ఆ వ్యక్తిని చూసే ఆమెకు అమిత అసహ్యం వేసింది. కాస్త మనస్సులో కలవరపడిందిచూచి.

ఇద్దరూ ఒకరి కెదురుగా ఒకరు నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్నారు. వెన్నెలలో కూర్చున్న అతని మోము స్పష్టంగా కనిపిస్తోందామెకు, దట్టంగా పెరిగినగడ్డం,

గుండ్రనీముఖంలో ఎట్టగా కఱకుగా జూచే ఆ గ్రుడ్డు, గిరజాలు తిరిగి దుబ్బులా తలంటూ ఆటంబాంబు పొగలా పైకిలేచి నిలబడి గాలికి చలించిన ఆతనిజాట్టూ, అతి నిరసనగాను, నిరహంకారంగానూ కన్నుతే ఆతని ప్రవర్తనా, ఆమెకు జానుప్ప, హేతుల కలుగజేరాయి. అతిసుమాత్రం ఎందుకో చిద్విలాసం జారవిడుస్తూ వ్వాగు పశ్యమ్యమండి. కౌంకడుస్తూ దీ గ్రహాల మగ్గనుండి. ఆమెకు యింక ఉండబట్టలేదు.

“ఎవరు నువ్వు?” అంది హేవస్వరంలో.

“నానా” అన్నాడు పసుగురూ.

“ఆ” అందికోపంతో.

“ఆ” అంటూ దీర్ఘంతీకాను, చిరునవ్వుతో మాట్లాడడానికి అనుమానిస్తున్నట్లు.

“సావ్య”

“సెప్పుడానికేమింది. నానే”

“ఎందుకోచ్చా విక్కడికి,”

“కొంత పనుండి” అన్నాడు తిరెత్తి.

“ఏటాపని” అంది వికారంగా.

కోపంతో ఎట్టపుడే ఆమె కన్నులు చంద్రకాం తిలో మంకురున్నాయి; చీకట్లో పెద్దపులికండ్లుప్రకాశించినట్లు.

ఇప్పుడతను జంకుతున్నట్లు స్పష్టంగా కనిపిస్తోందాతని ముఖకళలలో. మాట్లాడలేక తలగోక్కుంటున్నాడు. ఆమె రెప్పవాలకుండా అలాగేచూస్తూ—

“ఏటా పనిసెప్పు” అంది.

“యేమీలేదు. నీకుమాత్రం తెలీదేటి?”

“యేటాసెప్పు” అంది ఆతని సరళి వ్యభావాన్నాధారంజేసుకుని.

“యేవుంది” అని పనిగాడు ఆమె కళ్ళల్లోకి తీవ్రంగా జూస్తూ.

అతనలా రెప్పవాలకుండా తన కళ్ళల్లోకి చూస్తూంటే, అతినివైపు చూడలేక తలవంచుకుంది. అలాగేకూర్చున్నా రిద్దరూ కొంతకొలంపాలు. తనతల అప్రయత్నంగా ఎత్తినదామె. ఆ వ్యక్తిమాత్రం రెప్ప వాలకుండా తనవైపు అలాగే చూస్తున్నాడు మరురిమిది కాకిలాగ.

“అ, ఏమంటావు?” అన్నాడతను కూర్వంగా చూస్తూ.

“ఛా. అవలంబుతో అంది నెమ్మదిగా కోపాన్ని కుదించి.

ఆప్పుడామె కంఠంలో వర్షరాల తరబడి తను అనుభవిస్తున్న బాధ, నీచత్వమూ, తన్నావరించిన ఓర్పు కిలకి ప్రతివ్యసించాయి. అతిదీపంగా ఆమెముఖం కనిపిస్తోంది.

అతిదామెవైపుచూచి కొంచెం సంత్సప్తి జొంది పట్టు చిరునవ్వు నివృత్తున్నాడు.

ఆమె కళ్ళల్లోనుండి జారే నీటిదిగువులు ఆ నిండువెన్నెల్లో, నింగినుండి జారేతారల్లా కనిపించుంటాయేమో బహుశా. లేకపోతే ఆ పుద్రికోత్పన్నలో చరించే ఆమె కురులు తిప్పకుండా అతని కన్నులకు ముట్టల్లో మాయమయ్యే మెరుపుల్లా గోచరించి ఉంటాయి.

అంగుకే వత్తుకున్నాడు.

ఆప్పు డామెకు నిజంగా కోపంవచ్చింది. అయినా ఎంచేతో ఆమె చల్లగా పీనుకుక్కపిల్లలా చూస్తూ “యింకెట్లు - నాలు-ఛా” అంది నెమ్మదిగా, నిర్లక్ష్యంగా.

అతడుమాత్రం తనకు గావల్లుచూస్తూ, జేబు నుండి కొన్ని రూపాయినోట్లతీసి అధిచేతుల్లో ఆడిస్తూ నిలబడ్డాడు; లంచంపుచ్చుకునే అధికారివద్ద నిలబడ్డ పల్లబజారు వర్తకుడిలాగ. అని వెంటనే ఆమె దృష్టి నాకర్చించకపోలేదు. ఆమె అతలో ఆ నోట్లవైపు చూసింది. అతని చూపులలోనికిరూడా చూసింది, తన కనుగొలకులలోనుండి సన్నంగా. తనవేవో అతడు తీసుకున్నట్లు తిరిగి యిప్పుని అర్థిస్తూన్నట్లు, అనందనూ, మధురంగా మనస్సు గంతులువేస్తుంటే, తన్నుతాను మరచి వెలిగి తనేకదృష్టితో అతినివైపు చూస్తోంది.

అతడు తన విజయానికి సంత్సప్తిపడే ఒకసారి చిన్నగా వత్తుకుని ఆ నోట్లు తనజేబులోనికి పొనిచ్చాడు. “నిం” అన్నాడు మళ్ళీ.

ఆ నోట్లు అదృశ్యమవగానే ఆమె ఆలోచన లన్నీ కరంబుతెగిన ఎల్క్విక్ కాంతిలాగ మాయమయ్యాయి. వెంటనే తిరిగి తన యథాస్థానానికి వచ్చింది భావనా ప్రపంచంలోంచి. వాకు ఆమె మానం ఆధారంగా తీసుకుని కొస్త దగ్గరగా జరిగాడు. ఆమె తీవ్రంగా మరోసారి తననివైపు చూచింది-వాడు కొస్త ఖంగారుపడ్డాడు-హఠాత్తుగా అరుస్తుండేవా

నది భయపడ్డాను. అయినా తన నిర్లక్ష్యమును వదలలేదు. ఆమె కోపంతో “నిశ్చయంలే—ఏటిది?” అంది.

కోపం తప్ప మరేరసం కాన్పించని ఆమె మోము చూసేసరికి అతని నిర్లక్ష్యం పారేపోయింది. తన కిష్టం లేకపోయినా తనకొప్పు లేవనెత్తా యతనిని—మాట్లాడకుండా బయటగాలేని నిలబడి, చాతానిన్నట్లు, నిరాశగా చూతూ డామె కళ్ళలోకి కోపంలా బంగారంలా మెరిసిపోతున్నాయి ఆమె కళ్ళు.

అతడు చింకి పంట్లాం చేబుల్లోకి చేతులుదూర్చి వెనుదిరిగి తిలూపుతూ పోతున్నాడు, నెమ్మదిగా అడుగులు లేక్క పెట్టుకుంటూ. అతికష్టంమీద కాళ్ళు మెడుపురున్నాడు తనకు తెలిస్తే.

ఆమె నిర్వికారంగా, శూన్యంగా, వెనుదిరిగి పోయే ఆ వ్యక్తివైపు చూస్తూంది. ఆ రూపాయల గూర్చి ఆమె మనస్సులోకి విసుర్నిల్ల తల్లా వస్తున్నాయి ఆలోచనలు. ఆనేక వాంఛలు. ఆనేక ఆసంద్యశ్యాలు చిత్రించుకుంటూంది వట్టి నే. అంతరి త్వ వాడిని పిలవమని బలవంత పెడుతూంది. అలాగే మరోమూలమంటే అమిరి అనవ్యం, కృష్ణం రగుల్కొలుపుతూంది. ఆమెకు నైతిక సంబంధాలేమీ లేవు. తనకిలాంటి పలుకు సామాన్యము. తనజీవితము ఆలాగే గడుస్తోంది.

ఆ అవస్థలో పాపపుణ్యాలకు తావేలేదు. ఒక వేళ ఆ బీదతనంలో, ఆ నీచస్థితిలో ప్రజలనుకునే పుణ్యమార్గంలో నడిచినా పాపంలాగే పరిగణించబడుతుంది. సంఘంలో దిబ్బన్నవాళ్ళెంత విచిత్రంగా కాలం జిగ్గెబుచ్చుతచ్చు, పాపపుణ్యాల లేక్క లేకుండానే వాటిని బీదవాళ్ళకు ప్రబోధిస్తూ.

ఈలోకా ఆమె అతనిని తిరస్కరించడానికి కారణం ఆమెకు బోధపడలేదు.

బహుశా అతని బాహ్యస్వరూప ప్రవర్తనలే నేమా!

అయినా తనంత తేలివితక్కువగా ప్రవర్తించడం తలచుకుని తన్నుతనే నిందించుకుంది. అయినా గాని తనకతని బాహ్యస్వరూపంతో సంబంధం లేదనుకుంది మళ్ళీ. తనకు కావలసింది ఏబూ, జీవించడమూను. అంతే. అతనంత మోటుగాను, నిర్లక్ష్యంగాను ప్రవర్తించడమేం? అనుకుంది తనలో తను. తనుచస్తే తిరిగి పిలవకూడదు—యింతకీ తన కిష్టంలేదు—అని తమాయించుకుంది హృదయా రాటం.

ఆ రూపాయలు మాత్రం మెదులుతున్నాయి! మాట్లాడుతున్నాయి! అపార్థమంగా. చెధవరూపాయాలు అలాటివన్ని కావాలి యీ దర్శితపాగరంలో కొట్ట పోయే తనకు.

కాస్తమారంలో నిలబడి ఆ వ్యక్తి తనవైపు చూస్తున్నాడు పిచ్చిగా. ఆ చూపుకో లేక అతని జేబులోనిబ్బ గోలకో ఆమె లాంగిపోయింది. రమ్మన్నట్టు చెయ్యాగిపింది.

ఆ చంజ్జ కనీ కవచపింతో నే, అంగలు చేసుకుంటూవచ్చి నిమగ్నం ఆమెముందు నిలబడ్డాడు, ఆమె కెదురుగా, అతి చినుపుగా, దగ్గరగా ఆమె బంధువుగా కూర్చున్నాడు.

కొంతనేపు మళ్ళీ మనస్సుతో పెనగులాడిండామె, తన దృష్టిభూమిలోకి స్రుచ్చుతూ.

ఇద్దరూ అలా మానంగా కూర్చున్నాడు నిశ్చలంగా. అతడు జేబులోని రూపాయలను తీసి ఆమె ముందుపడేశాడు. ఆమె క్రింగంట చూసిందాతనివైపు ఒకపారి, ఆ డబ్బునైపాకపారిన. ఆమెను తాకాలన్న ఉగ్రకంకొద్దీ ఆ రూపాయలనుదీసి ఆమెచేతిలో ఉంచాడు బలవంతంగా.

ఆమె అలాగేకూర్చుంది. మనస్సులో ముసలి కోమటి కొట్టు, దొంగచాకలి యిల్లు, కాఫీహోటలు మెదిలుతున్నాయి. దొంగచాకలిదగ్గర చింకిచీర కొనుక్కొనవచ్చును. గెండుమాడురోజులు ఆయ్యగుబాన, మునుషుల అల్లరి తవ్వకుంది. కష్టపడకుండా కడుపు నిండుతుంటే. అని లేక్కలు గుణించుకుంది. మెల్లగా, నరక పిట్టి విద్రపోతూన్న పిల్లల తలకిందుగా ఉన్న గోనెసంచీక్రింద భద్రపరచింది ఆ పాపూయినోట్లు.

లేచిమించని కోక పరుకుంటూ “అలా పోదాం పద” అంది వాజాగ్గా సిగ్గుతో.

“యేది?” అన్నాడు ప్రశ్నార్థకంగా చూస్తూ. “మనం గట్టిగా మాట్లాడితే తొంగున్నోళ్ళు లేత్రైదు” అంది ముందు దారితీస్తూ.

అతడు మాట్లాడకుండా మంత్రముద్దుడిలా ఆమె వనకాలే నడుస్తున్నాడు మానంగా. కొంతమారం నడిచాక ఆమెచేయి తన చేతిలోకి తీసుకున్నాడు వాడు. ఆమె మాట్లాడలేదు. ఇద్దిరూ పరాసరి నడుస్తున్నారు.

చంద్రుడు చల్లగా నవ్వుతున్నాడు. ఆ చెట్టుకు ముప్పుయి, నలభైగజాలదూరంలో మరో చెట్టుందా

చెరువుగట్టుమీద, ఆ చెట్టు ఆమె అభిమానస్థలము. ఆ చెట్టును, ఆ స్థలాన్ని జూచి ఆమె మరిపేటాతాం టుంది. ఆ చెట్టు యింకా కొంచెం దూరం ఉంటుంది.

అలా ఆమె చేరినవది, బుజాన్ని పట్టుకు తన కామెను అనించికొని ఆమె కరీరస్పర్శవల్ల కలిగిన ఆనందంతో మత్తుగా నవ్వువేస్తాడు. ఆమె మారు మాట్లాడక ఆతని స్వంతవస్తువులాగ, ఆతని సందిగ్ధో యిరికి సమంగా ఆతని కనుగుణంగా నవ్వాంది. ఇద్దరూ ఆ చెట్టుక్రింద చెరువుగట్టున కూర్చున్నారు. ఆమెవైపు జూస్తూ, ఆమెచేరిన వెలుతురూ “యేం, నేనేకో యిప్పుడు తెలిసిందా” అన్నాడు నవ్వుతూ.

“నేనేం బావుంటానని పెప్పు నా యెనకాల బడ్డావ్” అంది ఏవో ఆలోచిస్తూ.

“ఫట్టుగా యుంటావ్” అని కాస్తేవురుగున్నాడు.

“సుఖం గా తానంటేనే మంచినక్షణం కట్టుకుంటే సరి” అన్నాడు మళ్ళీ.

“ఏలా అందాని కేటిలే? తానంటేనే కట్టుకోదానికి మరోగడ్డే?” అని తెలిపించి మానంగా కూర్చుందామె. ఇద్దరూకూడా అలా మాట్లాడుకోకుండా ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటూ చెరువువైపు చూస్తూ కూర్చున్నారు.

చంద్రకాంతి చెరువులో నీటిమీదపడి గాలికి చలించే జలాన్ని తనూ పసిడియద్దగా చూపుంది. కాస్త గాలి యెక్కువగా తిగిలితే ఆలలు వెగిషీ చెక్కుతున్నాయి. దూరంనుండి వక్కూస్తూంది కళోరంగా.

అతడు మాతాత్తుగా తన స్వంతవస్తువు వోగట్టుకున్నట్లు అనుమానపడి చుట్టూ వెతికినట్లుగా ఆమెవైపు జూశాడు.

“మరి మొదటపొమ్మని మళ్ళీ ఎందుకురమ్మన్నావ్.”

“డబ్బు, డబ్బుకోసం” అందామె.

“అయితే నేనంటే యిట్టం వేదన్నమాట”

“హూ” అని కాస్తవదించి నిర్లక్ష్యంగా.

“యేయి?” అన్నాడు.

“మద్యంలే చెప్పలేనంత ఆసక్యం” అందామె.

“ఎంచేరి” అన్నాడతడు మళ్ళీ.

“నీమొకం మాత్రే అలాగుంది, యిక నీబుద్ధులెలాటిమోగ్”

“అయితే యిట్టం నేకుండానే వచ్చావన్నమాట యిక్కడికి” అన్నాడతడు పరుషంగా.

“నెప్పాగా-డబ్బుకోసం-” అంది అది మళ్ళీ.

“యెదవడబ్బు! డబ్బుకోసం! డబ్బు” అన్నాడు విసుగ్గా.

“ఆ-డబ్బుకోసమే, డబ్బు ఎలా వస్తాదిఆడదానికి.”

“కూలివారి కేసుకోరాదు!”

“ఎంగుకు కూవగు! అక్కడుంటారు నీబోటి మొగాళ్ళు.”

“మరి బతికేవాళ్ళో.”

“బతికేవాళ్ళు బతుకుతున్నారు. నేనూ బతుకుతున్నాను. తేడా అంతే.”

“ఆహా” అన్నాడు ఒళ్ళురిరుచుకుంటూ.

“ఆడది యిట్లుదాటితే చాలు మనప్రజల్లో-యిక మొగాడులేదు, దిక్కులేదని తెలిస్తే మరీని” అంది యీ ప్రపంచంలో మగవాళ్ళివందరినీ మారణచోటుంచేరుగాని తెలిపిస్తూన్నట్లు.

“పోనీద్దూ-ఆగడవ” అన్నాడతడు ఆమె దగ్గరగా జరిగి. “అయితే మగళ్ళంతా అంతే నేటి” అన్నాడు మళ్ళీ.

“అంతే, నువ్వు నీమాట మాడ్దూ”

“అందరూ ఆనానంటే యీ ప్రపంచకమే నేను. అన్నిరకాలవోళ్ళుఉంటారు. నామాటకేం. నామ నీకు పెప్పనే నెప్పాను.” అంటూ ఆమెను తనచేతులలోనికి లాక్కుని తనకుండె గట్టిగా ఆడుతుకున్నాడు.

“నిన్ను చూస్తే నా కంఠకే సంతోషం” అన్నాడు.

“యేం?” అంది చిల్కలాగ సిగ్గుతో తెలవంచి.

“ఉన్నగున్నట్లు, కచ్చితంగా నెప్పేవాళ్ళంటే నాకు సానా యిట్టం”

“అలా అందరూ నెప్పొద్దూ”

నే పెప్పెంటా నీకు” అన్నాడామెవైపు జూస్తూ.

“అందుకే నాకు యిట్టం నీవంటే” అందామె.

ఆమాట విన్నవారికి అతనికి ఏవో అర్థంకొని ఆనందంవచ్చింది. ఆప్యాయంగా, ఆమెను తన బలమయినచేతులతో, చాతీమధ్యనిలికించి, కత్తికోర్కీ ఆమె ప్రాణం, తన ప్రాణంకూడా ఒక్కసారి ఎగిరిపోయే

లాగ వలికేపాడు. ఇద్దరూ తీవ్రంగా ఉచ్చాసవిధానాలు విడుదలచేసారు. కొంచెం కొలంబోయాక నిశ్చయించుకున్నా "అలాగా" అందామె అక్షరాలన్నీ ఆయాసంతో వేరువేరువుతుందిగా. అతిదామెను తని తొడలమీద పడుకోబెట్టుకుని ఆమెముఖంలోకి చూస్తున్నాడు. ఆమెనూడా ఉన్మాదంగా వాడి కళ్ళలోకి జూస్తుంది. అతిదామెను పిచ్చిగా ముద్దెట్టుకుంటూ "నన్ను పెళ్ళాడతావేటి" అన్నాడు నవ్వుతూ.

"అదొక్కటే లోటు మిస్సిరికి" అందామె.

"యేం?" అన్నాడు తీవ్రంగా చూస్తూ.

"నాకు పెళ్ళేటి నీమొకం"

"యేంసేర సెపునూ"

"నన్ను పెళ్ళాడి నువుతెరుకు బతికే చేటిలే"

"మన కలాటిబాగా లేవీ లేవు తెల్పిందా?"

"యిలా నా నామందయారు. యేవో యిలా పిచ్చి పిచ్చికబుద్ధులెప్పుడం, పోడం, మామూలే. మరికొందరయితే నన్నే దెబ్బలూ నూసేవారు. యెందుకొచ్చినాననితే యెల్లింక" అందామె గర్వంగా.

"కాదు, నిజంసెపున్నా" అన్నాడు మళ్ళీ రెట్టిస్తూ.

"అరే పిచ్చినాయనా, నాబతుకు తలపుకొస్తే నువు బతికేచేటి నలుగురిలో తిలక్తుకుని! నా కతకొత్తయింటే పెళ్ళిమాట మరచిపరుగెడతావ్. యెందుకులే ఆ మాటలు? ఊరకో." అంది చల్ల చల్లగా ఆకులమీద నుండి రాలే మంచుచుక్కల్లా మాటలు జారవిడుస్తూ.

"ఆ కేటో కొత్త సెపునూ యింటా"

"అయితే రా ఆ పెట్టుమొదలికి, సెప్టా." అని లేచి ముందునడిక ఆరంభించింది, నాడు లేచాడో లేదో తనకు సంబంధించనట్లు.

అతిదుకూడలేచి ఆమె నెనకాల నిశ్శబ్దంగా నడుస్తున్నాడు. ఇద్దరూ పోయి ఆ చిమ్మచీకట్లో కూర్చున్నారు. వాడామెను తనబడిలో కేర్చుకుని, మూతిపై ముద్దెట్టుకుని, వేగంగా చెప్పమన్నాడామె చరిత్రను.

నిజాని కామెలోని ఉద్దేశపూరితమయిన అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేయడానికి తగిన వాక్ సామర్థ్యం లేదు. తికమక పడుతూ నోటంట మాటలాడితే పోయింది.

కొంచెంకాలం గడిచాక "నా కథకేముంది మామూలే" అంటూ నసిగేసింది.

ఆమె నిగ్గుపడుతూనేనూ అనుకున్నా నెత్తున చెప్ప, చెప్పమంటూ మళ్ళీవేధించడం మొదలు పెట్టాడు.

"ఇంతవరకూ నేను తిండికోడం చేయరానిపని లేదు. నోటాటేలు పక్క పుల్లకుల్లో ఎంగిలిమెతుకులు కూడా తిన్నాను. తింటున్నాను." అని బాహ్యో నవ్వుతూ అతినివేపు చూసింది. మళ్ళీ కొత్తసేపులాగుకుని "నీలాగే ఎంతమందితో..." అని చెప్పలేక తిల వాల్చుకుంది. "నా ఆనందం, యీ పిల్లలను చూస్తూ ఎందుకీలా నన్ను వెంటాడుతున్నావ్" అంది దించిన ముఖం ఎత్తికుందానే.

అతిదుమాత్రం నిశ్చలంగా వింటున్నాడు. ఆమె యింక మాట్లాడలేదు.

"అంతేనా" అన్నాడు తేలిగ్గా.

ఆమె మానంగానే కూర్చుంది.

"అందుకే నచ్చావు నాకు నీవు అలా నిక్కచ్చిగా సెప్పాలి నిజం. యెవకటి యిషయంవదిలేయి. నాకు నచ్చింది నీ సంగతి అంతే." అంటూ ఆమెనులంగా అర్థంలేని ఆనందంతో తన హృదయానికి హత్తుకున్నాడు.

అలా ఆ చెట్టుమొదట ఆ వ్యక్తులద్వారా నిశ్శబ్దంలో తాచుపాముల్లా పెనవేసుపోయాడు.

2

వేకువసోకింది. పక్షులువాటి గూళ్ళనుండి కలకలంతో లేస్తున్నాయి. బద్ధకంవిరుచుకుంటే కాబోలా కలకలం. చీకటి క్రమక్రమంగా పోవడం, దాని స్థానంలో ఆలాగే వెలుగుప్రవేశించడం అనే యీ పరిణామం హృదయానందకరం. అనుభవించగలగడమే కాని వర్ణించడం చాలాకష్టం. పై ఆకాశంఅంతా మామూలుగానే నీలంగా ఉంటుంది. వాతావరణంమాత్రం తెల్లబడుతుంది. ఈ వైండి తెలుపులో విసిలాకాశం చిచ్ఛితశోభంతో వికసిస్తూంటుంది. మూడుగురుదయించేకాలానికి పరిగాచుట్టు ప్రక్కలనున్న చిన్నచిన్న మేఘాలు రంగురంగులు వేచాలు ధరించి గుంపుగుంపులుగా మూడుగడికి స్వాగత మిస్తూంటాయి. అప్పుడుమాత్రం ప్రకాంతత విస్తరించుకు కూర్చుంటుంది కాలంప్రక్కన కబుర్లుచెబుతూ,

చోరిబయట చెరువుప్రక్కనున్న పెద్దచెట్టు మీదనున్న పక్షులతోపాటు క్రింద నివసించే జనం కూడా మామూలుగాలేచి ఒకళ్ళొకళ్ళు పలకరించుకున్నారు. కాస్త పొద్దుటగానే ఆ ప్రదేశాన్ని చాలామంది ఖాళీచేశారు ఎవళ్ళో ఒకళ్ళిద్దరు; సోమరి తనాన్ని తీసేసోదరులు తప్ప!

అదేజా ఆమె మామూలుప్రకారం లేవలేదు.

ఆమె లేవలేదని పట్టింతుకునే వాళ్ళెవరూలేరు. అప్పడప్పుడలా జరిగడంకూడా కద్దు.

పిల్లలులేచి ఆమెమీదపడి ఆలరిచేశారు. అయివా లేవలేదామె, అలాగేపడుంది రాయిలాగ. కుర్రాళ్ళు కాస్తదూరంలో ఆడుకుంటున్నారు.

మధ్యాహ్నం పన్నెండుగంటలయింది. ఆ కుర్రాళ్ళు ఆకిరికి సహించక లేక కొబ్బలు ఆమెమీద పడి ఎలాగోలేపారు ఆమెను. ఆమెలేచి నాలుగువేళలా చూచింది వికారంగా కళ్ళునిరుచుకుంటూ. పొద్దు మాటిగాఉంది. “అంతాబోయారు” అని గొణుగుకుంది. కుర్రాళ్ళెవ్వ ఆప్యాయంగా చూస్తూ “సావ పొద్దుక్కిబోయింది” అనుకుంది.

రాత్రి తేచ్చుకుని ఉంచుకున్న డబ్బాకు నీళ్ళతోటి మొఖం కడుక్కుంది గబగబా. తన సామానంతా ఆ చింకీగోనెలో చుట్టచెట్టి పెట్టిబంటి ఆ చెట్టు తొట్టలో జాగ్రత్తపంచింది. నేలమీద నున్న గెండు రూపాయలుతీసుకుని పిల్లలను వెంటచెట్టుకు తన పాత స్నేహితుడా ముఠిరితోచుటి కొట్టుకు దారితీసింది. ఈగలతో యుదంచేస్తూ గోజుతూ ఉన్న ఆ ముసలాడిని పలకరించి, ఆ రోజ్చెల్ల కొనుక్కొని పిల్లలూ తనూ తిని మళ్ళీ సాయంత్రానికికూడా కొనిపట్టుకొని తిరిగి వెళ్ళింది చెట్టునీడకు.

చల్లటి ఆ చెట్టునీడ ఆయోమయంఅయిన వాళ్ళ జీవితాలకు కాస్త స్వర్గసుఖం చవిచూపిస్తోందేమో!

“అంత పొఖ్యంగా, నిర్విచారంగా, చల్లటి చెట్టు నీడలో ఆనందం, సంతృప్తి అనుభవిస్తూ, ఖాలావాగా, స్వేచ్ఛగా జీవితంకడుపు కొంటూన్న అస్వరంక్రిత్యకులను రెచ్చగొట్టి కాంతిని ధగ్గుంచేస్తూ మానవహిందకు వోవ్వచేటట్లు చేసే వ్యక్తులు, సంస్థలూ బయలుదేరాయి.” అన్నాడో మహాకవి.

ఏమిటో యావర్ల నకి ఆర్థం !!!

అలా చెట్టునీడరబడి కూర్చుంది. ఎంతతీవ్రంగా ఉంది. మరల గెండురోజులవరకూ హోపేలు మేనేజరు బాధ తప్పించనే సంతోషంతో ఆమెముఖం వికసించింది. రూపాయివోటు చెరులో యిటూ

అటూ త్రిప్పింది. మిగతా చిల్లరను గెండుమాడుపాడు అభిమానంతో లెక్కచెట్టుకుంది. కుర్రాళ్ళు నేలమీద పడుకుని నిద్రపోతున్నారు. ఆమె సంతృప్తితో చూచిం చటు జైపు.

ఎండవేడి చాల హెచ్చుగాఉంది. వేడిని చిమ్ముతూ అప్పుడప్పుడు గాడ్చులు కొడుకులాన్నాయి. దూరాన్నుండి నేలమీద ఆవిరి బయలుదేరినట్లు కనిపిస్తూంది. చెట్టు ఆకులు చలగా రారి క్రిందపడుతున్నాయి అప్పుడప్పుడు. చెట్టుమీదనుండి ఒక చిన్న పక్షిపిల్లక్రిందపడి గిలగిలా కొట్టుకుని అరుస్తూ చనిపోయింది.

అప్రయత్నంగా ఆమె కన్నులనుండి గెండు నీటిచుక్కలు రాగాయి. చనిపోయిన పక్షి వామె దూరంగా పారవెచి తన పూర్వసాసంలో ఆసీన అయింది. ఆమెముఖంలో కళ్ళమారింది. ఏదో అర్థం కాని ఉక్లేశం గోచరిస్తూంది స్పష్టంగా. ఆమె మనస్సును వేధించేది ఆమెకు అర్థమవని ఏకైకసమస్య. ఆ ఆలోచనతో అనేకరాత్రులు దొరికే ఉద్రేకంతో దోగుతూ నిద్రమాని కూర్చునేది. కూర్చుంటూ ఆలా కూర్చుని ఏదో ఎడతెగని బాధపడేది. అదంతా చెట్టు క్రింద నివసించే మనుష్యులగూర్చి.

ఆమె తప్ప మిగతా వాళ్ళెవ్వరూ ఆ సమస్య కూర్చి ఆలోచించినట్టులేను. ఆమెనుమాత్రం ఎందుకో ఆ ఆలోచనలు, అవసరంలేని ఆ బాధాను! కొలవ్యవధి కొనలసినంత ఉన్నందుచెత నేమో! అలా ఆలోచించి ఆలోచించి ఎంతకీ అర్థంగా మరోవిధంగా దృష్టి మరల్చి ఆ అర్థంగాని సమస్యను అవతలకు నెట్టుకుందామె.

ఆమె గెండుకో మగవాళ్ళనుమానే అమిత ఆసహ్యం. అంత ఆసహనంతో దగ్ధమయినతర్వాత పుట్టిన ప్రేమకాళితమేమో! ఆమె మగవాళ్ళను వాళ్ళ ప్రకృతిని తరచి తరచి ఒదిరింది.

ఆడది దారంటపోతే చూడని మగాడేలేదు. ఆమె అడుక్కు నేటవ్వకు,చనినిగురించి ప్రాకులాడేటవ్వకు, పుల్లకుగ్లో మెతుకులేదను తినేటవ్వకు, ఆఖరుకా చెట్టుక్రింద కూర్చున్నప్పుడుకూడా, తన బాధితహృదయానికికో మూదిపోటులేకుండా ఒదలని వాళ్ళనిమాస్తే ఆమె హృదయంలో అసహ్యంరగలక అనురాగం ఉదయిస్తుందా?

ఒకప్పుడు తన జీవితం అంతా పాపభూయివం అనుకునేది. తీవ్రంగా ఆలోచించి ఎలాగో బెలాగ పేరి సితులను సమన్వయించుకో గలిగేది.

అకలి తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు పాపపుణ్యాల గూర్చి ఆలోచించడానికి ఆమెకు సమయం కన్పించేది కాదు. కాస్త కడుపునిండా అన్నం తిని తీరుబడిగా చెట్టుక్రింద కూర్చున్నప్పుడుమాత్రం పాపపుణ్యాలు స్మరణకు వచ్చేవి.

ఎటుప్రక్కజూచినా పచ్చగా, ఏపుగా పెరిగి అఖండంగా, పెక్కుపంటలనిష్టాన్న మొక్కలతో కలకలాదే ధూమినిచూచినప్పుడు, తిండిలేక చావడమే ఓ మహా పాపంలా కనిపించేది ఆమెకు. ఇంత అమితంగా పండుకుండగా తిండిగూర్చి, అఖరుకు చావడం ఎలా ఏర్పడుతుందో అరంకాలే దామెకు. అకలివేసి అబుమటించి పోయేటప్పుడు, దొంగతనం చేసినా, బలం ఉండి దౌర్జన్యమొనర్చినా, అదిలేక సత్యాగ్రహం చేసినా, అడ్డదయిలే రంకుతనం చేసినా, ఏమిలేవ్వా, పాపమూ ఆమెకు అర్థమయ్యేదిగాదు. అఖలికి తప్పులేదని నిర్ణయానికి వేగంగావచ్చేది. పాపం! ఆ బాధవల్ల అలా అనిపించి దామెకు!

తిండిలేకుండా ఉండడం తప్పుగాదా? ఉండడానికి యిల్లు, కట్టకోడానికీబట్ట, చెయ్యడానికి పని లేకుండా ఉండడంతోకూ!

జీవితంలో ఆమెకు అపవమృతంలేదు. తనలో తనకు తీవ్రమయిన నమ్మకము లేకపోలే అదరిదంతో, ఆ పిల్లలతో, ఆ వాతావరణంలో ఎలాజీవిస్తుంది? తన జీవితం యిద్దమిద్దమని లేల్చుకోలేకపోతుంది. తనెలా బ్రతకాలి అనలే అర్థంకావడంలా.

అగమ్యగోచరమైన యీ సాంఘికవ్యవస్థలో, కుంగి, కృశించి, అణగారి, పీడింపబడే మానవుల జీవిత పంథా చూర్చే విప్లవ శక్తు లేవేమో!

పాపం ఆమెకు యిప్పుడు తన జీవితంకన్న మీన స్థితి ఏమింది?

ఆమె హృదయంలో ఆరనిఆకలి ఏమిటో— ఎందుకో?

బహుశా చావకుండా ఉండడమే ఏమో!!

ఈరోజు ఆమెకు కాస్తతీరుబడి దొరికింది, ఆలోచించుకొనడానికి తనజీవితం పునర్విచారించుకోడానికి.

ఈలాంటి రోజు లామె పతిజీవితంలో లేక పోలేదు. అలాంటి తీరికసమయాల్లో ఆమె మనోదృష్టి చాలవరకు మసకగా ఉంటుంది. ఆ చెట్టునీడ, ఆ ధూళిలో వెలకిలా పరుండి ఏడుపుంది ఊరికే. హృదయాన్నంతా నీరుజేసి సేత్రాలవ్యాధాద్రవంప చేస్తుంది. మానీ ధూళిగట్టి దట్టమయిన, ఆమె మరినాం బరం గూడా తడిసి ముద్దవుతుంది.

తీరికగా వున్నప్పుడు అదే చేస్తుంది.

అంతేట ఆమెపని.

ఏమవాలని ఉంటుంది. ఏడిస్తేగాని తనకు ఆరోగ్యంగా ఉండవలసింటుంది.

అలా కన్నీడు ఆశ్రయత్నంగా కారిస్తే మనో వేదన మాయం అవుతుందేమో!! హృదయరాటం ఊరటచెందుతుంది కాబోలు!!! పాపం! ఆరోజు అలా ఎంతనేపేడ్చిందో! ఆమెకూతెలిదు.

అటు ఏడుపులోఉన్న ఊరడింపు అదే.

ఒక్కసారి కళ్ళింట కాలువల్లా నీరుకారేలా ఏడిస్తే ఎంత తేలికవుతుంది హృదయం!

ఆమెకు కాలమానం వెలుగుచీకట్లు మాత్రమే. ఆరోజుకు చీకటిపడింది.

ఆ చెట్టుమీద పక్షులతోపాటు ఆ చెట్టుక్రింద మనుష్యులుగూడా చేరుకున్నారు. తమ తమ స్థావరాలకి. సందడిగాఉండి చుట్టుప్రక్కల. ఆ సందడి అంతా కాస్తేవుమాత్రమే. తిండితని పడుకుని ఎవో అర్థంతెలిసి కూని రాగాలు తీస్తారు అవ్యయా వందలలో; తిర్వాత నిద్రపోతారు.

ఆమె, ఆమెపిల్లలూ మధ్యాహ్నం వాళ్ళు తీసుకువచ్చిన రొట్టెను తిన్నారు. కుట్టాళ్ళు పడుకుని ఆడుకుంటున్నారు ఆ చీకటిలోనే.

చంద్రుడు చాటంత మొగంతేకుకుని వస్తువున్నాడు బంగారుచాయ లాలకతోస్తూ. చల్లని అతని చిరునవ్వు సాధ్యమయినంతవరకు ఏచారంలో మునిగియున్న వారికైనా సరే సంతోషం చేకూర్చేలాగుంది. అతని సహవాసం చూసుకుని తొరలెంతి ఉబ్బిపోతాయి; గర్వంతో గంతులేస్తాయి; ఆనందంతో నాట్యంజేస్తాయి.

ఈ ప్రకృతిలో కొన్నితేకులు అతీతమయి పోయాయీగాని లేకుంటే యీవాటి మనఆహారం కూడా కరువుచేసి, దాన్నీ తమ లాభాలకోసం, వినియోగించి, మానవలోకంలో పతన జీవనాశయలకు తెలికుండా లాగుకునే ఘనులున్నారు. ఈ చెట్టుక్రింద ఉన్నవారే గొడవ లనలేమీ అవసరంలేదు.

ఆనందం కల్గించే వస్తువులను చూచినప్పుడు ఆనందం, అది తమ పొందగలిగితే బాగుండు ననిపించి నప్పుడు సంతృప్తి కలుగుతుంది. అంతే. అందుకు మనవో యీ సృష్టిరహస్యాలను విడిదీసి అర్థంచేసుకోవలసిన బాధ్యత తమకున్నట్లు వారికితోచదు. పగలు ఎలాగో

తొడి దంపాదించుకోవడం; రాత్రి ముఖంగా నిద్ర పోవడం; యిదేవాళ్ళకు బాగుంది.

ఆ చెట్టుక్రింద ఆమె ఒక్కరే, కళ్ళంట నీళ్ళు కారునూ, నిర్మలంగా, స్వచ్ఛమయిన నీరులాగ, నిశ్చలంగా రాతిబొమ్మవలె కూర్చుంది. కుత్తాళ్ళు ఆమెప్రక్క గాఢంగా నిద్రపోతున్నాడు నవ్వు మొగాలతో.

మధ్యమధ్య ఆ నిశ్చలతను భేదిస్తూ ఏదో పక్షి కూత వినిపిస్తోంది అదోలాగ. బహుశా అదిగూడా యీమెలాగ దుఃఖిస్తుండేదో అనందంగా! అనందంతో దుఃఖించడవల్ల మనోభారంలేరుతుంది. ఈ సత్యాన్ని గ్రహించిన పరమబుద్ధులు యీ రెండు జీవులూను.

ఆ అరరాత్రి ఓ జట్కా ఆగింది ఆ చెట్టుకి కొంచెందూరంలో. బండిలో సామానేజ్ పట్టుకుని, ఒకవ్యక్తి ఆ చెట్టువయపు వస్తున్నాడు. సరాసరి ఆమె ముందుకువచ్చి నిలబడ్డాడు. ఆమె అతనివై పుజించింది. కళ్ళుమలుపుకుని మళ్ళీచూచింది.

“నీవే!” అంది మెలగా వెదురాకులమధ్యనుండి రాలే వాన చినుకుల సవ్యదీలా.

“అ, నేనే. ఇయ్యి తీసుకో!” అన్నాడు ఉత్సాహంగా.

“ఏటయ్యి?”

“యిది కోక” అన్నాడు చెత్తో ఓమూట చూపిస్తూ.

అలా చూస్తూనే కూర్చుంటామె నిర్వికారంగా.

“యియ్యి నుంటలకి నుడ్డుముక్కలు” అనిమందుకు వచ్చి ఆమెఎదుట కూర్చున్నాడు.

కొంతసేపు నిశ్చలంగా ఉన్నారద్దరూ.

“యియిగో, యిదిగంటే మంగు. ఆ నీతిమీది పుళ్ళకుపట్టించు. పోతాయి”

“అహా” అందామె. వాడు చెప్పేమాట లంత లెక్కచెస్తూన్నట్లు కన్పించకుండా.

“యియి కట్టుకో పోదాం” అన్నాడు జంకుతూ.

“ప్రే! నే రాను” అందామె.

“నిన్నొత్త సన్నావు!”

“నిన్ను నిన్నే - యీరోజు యీరోజే”

“యేటిమాటలు! నిజమే నేటి!!!” అన్నాడు ఆశ్చర్యంగా.

“అ! నిజమే. దీనికిగూడా అబద్ధంవుందా?”

“అయితే నా బతుకే పోదాది. నవ్వొత్తావు— వాడు కొంత ధైర్యం ఉంటాడనుకున్నా. యేటి

నెయ్యిను” అంటూ చతికిలబడ్డాడు నేలమీద, ఆమె కెదురుగా.

అతని అవస్థకూ, అమాయకత్తానికి ఆమె అళ్ళ ర్యపడింది. అతనిమాటల్లో ఏదో ఆర్థం, అతని నిర్మలత్వం కనుపించిందామెకు. ఇకవరలో అతనిమీదున్న అనుమానం, అనిశ్వాసం, అసహ్యం చాలావరకు కదలి పోయాయి. తన్నుగూర్చి అతను అంత ప్రాకులాడ్డం, ప్రాధేయపడ్డం చూస్తే అతనిలో నిమ్మకం ఏర్పడడానికి అవకాశం కల్గించాయి. అయినా ఎందుకో అతనికి మంచీమాటలు చెప్పే పరాశ్చర్యుని చెయ్యాలనుకుంది. అలా కానివాడు భవిష్యత్తులో ఎలాంటి కష్టాలు పడాలో అని భయం పడడం మొదలుపెట్టింది.

“అవాగయితే పద - నిన్ను పోయినదోటికి. నీతో మాట్లాడాల” అంది.

అతడు తలెత్తకుండా మౌనంగా ముందుకు పోతున్నాడు. ఆమెగూడా వానిసవకారే నెరుకుుంది వాడిలాగే. ఇద్దరూ యిదివరకు వెళ్ళిన చెట్టుక్రిందకు సరాసరి పోయి కూర్చున్నాడు.

సంరక్షణలేక ఆలిలిలిగా ఎగురుతున్న ఆమె కురులకుచూస్తే, అతనికి అనందం కలిగింది చాలా; ఆప్రయత్నంగా వానిని తనచేత్తో సరిచేయడం మొదలుపెట్టాడు లేని స్వాతంత్ర్యం తీసుకుంటూ.

“నువు రావనుకున్నాగాని వచ్చావే!” అందామె తలెత్తకుండానే.

“నేను! నిన్ను సాప్పలా! వత్తానంటే అంతే. మరి తిరుగునేను.”

ఆమె మరి మాట్లాడలేదు. నిశ్చలంగా ఉండి వుంది. అతడు కాస్తనీ పూరకున్నాడు. ఆమెమాట్లాడకుండా కూర్చోడంచూచి మళ్ళీ మాట్లాడడం మొదలెట్టాడు.

“మరినాతో అది నేను. నెన్నేనంటే నేనెయ్యి పమే. పొగంపోయినా సరే.”

“ను వేయింపని చెత్తావుంటావు.

“బండితోల్తా. జట్కా.”

“యేజాతి నీది?”

ఆమె ఆ ప్రశ్న అడిగే అవకాశంతోటి కాస్త నవ్వొచ్చింది అతనికి—

“మనకి జాతేటి నెవ్వ. యేజాతయినా యేదూ యింత తిండిపడెయ్యకు. మనకి కావలసింది తిండి, అంతే.”

“నీకు యింతవరకు పెళ్ళవనేదా?”

“యేటోలే యీ పెళ్ళిళ్ళు. నవ్వు నేనూ కలసి కుకంగా ఉంటే, నవ్వు నా పెళ్ళాం కాదనేవాడెవడు? పెళ్ళాం” అన్నాడు.

ఆమెకు వాడి మాటలు సమంజసంగానే తోచాయి.

“కాస్సేపూరుకున్నాక “నేను నీ ఒక్కడి తోటే ఉంటానని నీ కేటావమ్మకం?” అంది.

“అది నీయిట్టం. దానికి లెక్కేటి? నీకూ నాకూ కుదిరింది కవక మనం ఒకటట. నేకపోతే నీదారి నీచే నాదారి నాచే — అంతే మనసంగతి”

“నాసంగతి నీకు తెలియకా సరే...” అని సగంలా ఉండగనే ఆతడు అడుగుతాడు—

“అయ్యోన్నీ మనకవసరం నేడు. ఆమాతరం నీకు తెలిస్తే చాలు.”

“నా యిట్టం వచ్చినట్టు నేనుండాల. యీనా ఉండు అనాఉండు అని బలవంతచేస్తే నీక్కే...” అందామె ముఖం నేలలో కిరిసి.

“నీ యిట్టం వచ్చినట్టు నెయ్యొచ్చు. వచ్చింది కాత్త నీచేతికిస్తా.”

ఆతినిమాటలు వింటూంటే ఆమె తనమనస్సులో నున్న విషయాలన్నీ నిస్సంకోచంగా చెప్పివేయడం మంచిదనుకుంది.

“యిదిగో యిలాయిన. నా నలుగురు పిల్లల్ని బాగానూడాల. నవ్వుతాగొచ్చి తన్నులాటలు, దెబ్బలాటలు మొదలెడితే కుదరదు.”

“తాగుదులేదని నే నన్ను. గాని మనంతాగి యేం దెబ్బలాటలూలేవు.”

“అదేం కుదరదు. అలాగయితేనే వస్తా. చూడుకో”

“ఆవాగే చూద్దాం పద” అన్నాడు.

“పదవంకాదు. నేటిలో నెయ్యొయ్యి.”

“నెయ్యొయ్యి! బాగా నెయ్యొయ్యి” అంటూ తన బరువయిన హస్తాన్ని ఆమెచేతిలోపేసి, కెంపవచెతని, సన్నని ఆమె వయస్సుకు చుట్టి తనలోకి ఆమెను లాగుకుని గాఢంగా ఆమె చెదవుల్ని చుంబించాడు.

3

ఆతను తెలువారిలేచేసరికి, ఆ తల్లి పిల్లలూ, ఆ పూరిగుడిసెలో చొవమీద ఉన్నట్లాగా నిద్రించుచున్నారని పూర్తిగా కప్పుకుంది. ఆ కుట్టాళ్ళ జీవితంలో అదే మొదటిసారి, మెత్తటిగుడ్డలు తమ శరీరంనిండా కప్పుకోవడం.

కళ్ళు ములుపుకుని ఆతను బడకం విరుచుకుంటూ లేచి నిలబడ్డాడు. చప్పుడు చెయ్యకుండా తిలుపుతీసి పైకి పోయి కాలక్యతాల్లు నిర్వర్తించుకుని, కావిడితో కెండుకుండల నీళ్ళు తేచ్చి, అచ్చట ఉండి, పెరటిలో పాత్యుంటించి, దానిమీద నీళ్ళుపడేసి, క్రిందికికోలా తనాయితీపరచిన పాముగి అంతా ఆమెకు కవవడేలాగ తన మంచంమీదపడి, కొఱడాకట్ట తీసుకుని, బండి తోలుకోడానికి బయటకు బయలుదేరాడు.

ఆమె లేచేసరికి బాగా ప్రాణైక్కింది. ఇంటి కప్పులోనున్న కన్నాల్లోనుండి ఎండపడి చెవుగా తగుల్తోంది శరీరానికి. తన మొద్దునిద్దురకు తనే స్వీర్వదించి తనలో. తను లేచి పిల్లలను లేపకుండా, కప్పుకున్న గుడ్డను బాగాపడింది. ఎదురుగా మంచంమీద పడి ఉన్న పామానుచూచి ఆశ్చర్యపడింది. ఆనందపడింది. ఆతని మెలుకువకు, నేర్పరితనానికి చాలా మెచ్చుకుంది. పూర్వం తెలిగడమైన జీవితం జ్ఞప్తి వచ్చింది వెంటనే. మరల తనొక వ్యవస్థానిని నిజంగా అనుభవించానుకుంది. ఆ చిన్నయిలును ఆతను అంతిబాగా కాపాడగలిగినందుకు చాలా సంతోషించింది.

ఇంటిచుట్టూ ఉన్న యీతాకులదడిలోపల కెండు కూడు చెల్లు హృదయంగమంగా ఉన్నాయి. పరిస్థితులు చాలా ఆహ్లాదకరంగా కనిపించాయి.

ఆమెదృష్టి దానంతట అదే ఆ పాత్యులపై పులికింది. దానిమీద కుంచించా నీళ్ళుకనిపించాయి. అక్కడకువెళ్ళి చెయ్యిపెట్టి నీళ్ళుచూచి క్రింతపుల్లలు పర్తి నివృద్ధిపడేసింది.

గడచినరాత్రి ఆతను తనకుచెప్పిన మాటలు మనసుకువచ్చాయి. మొట్టమొదటి విషయం: తనూ పిల్లలూ శుభ్రంగా స్నానంచేసి కొత్తబట్టలు ధరించాలన్నాడు.

“అందుకే కావాలి, మంచంమీద బట్టలనూట, పాత్యుమీద నీటికడవ ఉంచాడు” అనుకుంది. వెంటనే శుభ్రంగా స్నానంచేసి, తనశరీరంమీదున్న పుళ్ళకు ఆతడు మంచంమీద ఎదురుగా ఉంచిన మందురాసుకుని కట్టుకట్టుకుంది. పిల్లల్ని లేపి స్నానం చేయించి బట్టతోడిగి ఓమూల ఆడుకోమ్మంది. ఆ మంచంమీద ఉంచిన వంటసాముగి అంతా తీసి జాగ్రత్తగా అగడిలో ఓమూల పరింది. ప్రక్కబట్టలన్నీ వారసరిగా పర్తి మంచంమీద ఓప్రక్కను ఉంచింది.

ఎందుకో హఠాత్తుగా, ఏదో అగంగాని మావనికప్రవృత్తి ఆవరించింది ఆమెను. నిన్ను మొమ్మటి వరకు తనుగడిపిన జీవితం మళ్ళీ జ్ఞప్తిపథంలో తిరుగు

కూంది. ఓసారి తన పూర్వచరిత్ర వివరాలతోకనం చేయవలసి వచ్చిందామెకు. తనకు నాలుగేళ్ళు ఆశ్రయమిచ్చిన ఆ మఠానికిట్లు, దానికిందనే తనలాగే జీవించే ఆ మానవసమాహారం, ఆ చెటువూ అన్నీ సృష్టించినవారే వడ్డాయి.

దానికింద ఆశ్రయించుకుని ఉన్న వాళ్ళందరికీ తనకు మల్లేనే అమాచితంగా యిప్పుకోరికే ఎంత బాగుంటుంది! ఎంత ఆనందిస్తారో! పాపం, పంతోషంతో వచ్చిపోతారు వాళ్ళయితే!

ఆ చెట్టుకింద కూర్చున్నంతసేపూ, మార్పుకు ప్రశయాన్నిచ్చాలి కురిపించినా సరే, శరీరం కరడుగట్టుకుపోయి కంపం ఎత్తించే చలివేసినాసరే, మిమ్మ మమ్మ వికారగా వర్తించినాసరే, ఆనందించాడే. ప్రకారంగా కనిపించే. అదే అనందింపులు. జీవితం అంతా బాధ్యతారహితంగా, నిర్బంధంగా, అలాగే గడిచేయ్యాలనే దండే దామెకు. అస్థిమిండి యామెట్లు ఎక్కడవల్ల ఉన్న హెచ్చుతగ్గులూ, బాధ్యతలూ అమెకన్నులకు కదులుతాయి.

ఆయినా జీవితంలో బాధలుమాత్రం చాలా తక్కువ ఉంటాయి అనుకుంది లోలోపల.

ఈ అయోమయ భావాలలో ఆమెకుంటూన్న ఆమెకు వంటమాల హతాశుగా జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఎందుకో భయంకరిగింది. వంటసేలేదీ సంతర్పణల తరబడి అలవాటు తప్పినవనిని చేతులం మొలలు పెట్టింది.

పాశ్చాత్యులకోకపోవడం, పొగ కళ్ళలోకి రావడం, చూసే విధుగే తి ఒక్కసారి యింటోనుండి పారిపోదామా అనిపించిందామెకు. “వెనువెంటనే అంతి ద్రోహంచేయడమా” అనుకుంది.

అతిని ఆమామకత్వము, నిష్కాపట్యము, అవ్యాజ్యప్రేమ అప్పటికప్పుడే ఆమె హృదయంలో చెరగని స్థానం సంపాదించుకున్నాయి.

కుత్తాళ్ళు ఓమూల ఏదో అనుకుంటున్నారు. వాళ్ళవైపు దృష్టిచూర్చి వాళ్ళ ఆనందంలో పాలు పంచుకుంటూ కూర్చుంది; వాళ్ళవద్దకు వెళ్ళిప్రక్కగా. కుత్తాళ్ళు ఆ అరంగేటి అలలలోనే తగవులు తీర్చుకుంటున్నారు. ప్రక్కనే పరున్న చిన్నకుత్తాడు కదిలి కూనింగం మొదలెట్టాడు. తీసుకుని ఒడిలో కూర్చుండ వెట్టుకుని ఏవో వెట్టిపాటలు పాడుతూ ఉరడిమోంది. వాడిలాగే నిద్రపోయా దామె ఒడిలో ఆమెపాట ఆగే సరికి.

ఆమె తన పూర్వజీవితం, అతని మీద ఎందుకో తనకు తెలిసి అపనమ్మకమును మరుద్దామని

ఎంతప్రయత్నించినా ఆమెను జెప్పాడుకూంది. తన జీవిత పరిణామాన్నంతా అతనికి పూర్తిగా సవిధంగా తెలియజేస్తే ఆమెబాధ కనం ఉపశమిస్తుందనే నిర్ధారణకు వచ్చింది. అతనదంతా తెలియనివ్వకు. తన కళ్ళంతా వివరాలపై అవసరం లేదంటాడు. గతమంతా ఎలాఉన్నా తనకు ఫరవాలేదు. తనకు కావలసినదంతా భావించి ఇద్దరూ అన్యోన్యంగా, సహకారంతో జీవించాలి. సంపారం సాగించాలని అతనివాంఛ!

అంతే! విగత పూర్వావాయాలు మృగమృగానివ్వడమే అనేకవిధాల ఆమెకు తెలియజేశాడు. ఆమె బాధనంతా అతను అర్థం చేసుకున్నట్లు, ఆమెకు పూర్తిగా అర్థమయ్యేట్లు అన్నివిధాలుగా చెప్పాలో అన్నివిధాలుగా తెలియజేప్పాడు.

ఆమె అతిని సహనానికి పూర్తిగా ఆశ్చర్యపడింది. అతన్నామె ఎందుకంత కఠినంగానూ, హేయంగానూ చూచిందో అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నించింది. ముఖాలనుజూచి వ్యక్తినిర్ణయించేసుకోవడం చాలా పారపాటేమా అనుకుంది మనోవిధిలో.

బరువయిన అతని అడుగుల సవ్యదీవి నేవరకు ఆమెకి బాహ్యప్రపంచంతో సంబంధంలేదు.

అతని ఆగమనంలో పిల్లలు భయపడి నిలిపిలూగ మూలమూలకు చేరుకున్నారు. కానీ సేవోయినాక వాళ్ళు వెచ్చిదిగా వచ్చి తమ అలలలో ప్రవేశించారు.

ఆమె సరితీర్చిపెట్టిన సామాన్లీ, కుడిచి కుగ్రం జేసి అద్దంలా ఉంచిన ఆ గది పరిశుభ్రతనూ చూచి ముగ్ధుడయ్యాడు. సంతృప్తిపడ్డాడు. కుగ్రంగా స్నానం జేసి తెల్లచీరకట్టుకున్న ఆమె అందం పున్నమినెట్లా కనిపించిందతనికి. ఆ సౌందర్యాన్ని కళ్ళతో నమలుతూ ఉండిపోయాడు.

పరిశుభ్రతవలన ఎంత అందంవస్తుంది!!!

ఆమె అతనిని స్నానానికి లేవమంది. అతని శరీరం తోమిసేసుకుపోసింది. అన్నానికి తెమ్మని హెచ్చరించింది.

“యింకా తీన్నేదా అన్నం” అన్నాడు అశ్చర్యంగా.

“నేను” అందామె మెల్లగా అతను తనకుండా తనెందుకు తినాలన్నట్లు.

“యినాగయితే నాబంధం. నేనొచ్చేదాకా నూత్రే మరి మీరు తిన్నట్లే తెలిసిందా”

“యేం?”

“యేమంది? యారోజా యీ ఊళ్ళోనే బండి తోలాంగమక యేగంవచ్చేస్తు. యే పొరుగురన్నా మాతే మీ రలా పస్తుండవలెనా”

“ఓ అదా”

“అదా, కాదు. మీరు కుబ్జురంగా యోగింత తినేసి కుబ్జుండవడమే. తెల్సిందా?”

“అవాగే”

“ఈ రోజంతకళ్ళొచ్చిందమకున్నావ్ యింటికి.”

“యేలీ”

“నిజం. నాకు పాపా అనందంగా యున్నాది మమీ.”

ఎందుకో ఆమె వాడి కళ్ళలోకి వాడిగా చూసింది.

వాడు కూర్చున్నాడు. ఆమె అన్నంపెట్టింది, అన్నం నమలుకూర్చాడు.

ఆమెవైపు గెప్పువల్పుకుండా జామూ “నీ పేరేటి పెప్పా” అన్నాడు మంచినిస్సు త్రాగతోతూ.

“నా పేరా”

“అవును”

“మరచిపోయా. ఏదో ఒటిపిలదూ అరేపాలు”

“పెప్రుమా, పేరుతోపిలుతే ముద్దుగా ఉంటాది”

“పేరేయీ నేరు. పేరు నేకుండా నే పిలుతే మరి ముద్దుగా యుంటుంది”

“పాపా బాగా పెప్పావే. అవాగే బాగుంది” అన్నాడు.

అన్నం తిని లేస్తూ క్రిందపరున్న పిల్ల వాణ్ణి చూసి క్రింద పడుకోబెట్టింది. పిల్లలూ తనూ కొద్ద అన్నం తిన్నాడు.

క్రింద చాపమీద పడుకున్న దాకిడు యింటి వాసాలు లెక్కపెట్టాడు.

పిల్లలు తిండితినీ పిద్దలోకి వెళ్ళారు అటక.

ఆమె తన భావిశిలత భాగవ్యామిలో ముచ్చట లాడుటకు ఉద్విస్కృతుడైంది. అతనిముందు కూర్చో గానే తనకోక అధునాతనభాగ్యత బరువు అద్వివట్టని పించింది. ఇప్పటివరకు తన్ను వేధించుకుంటూవ్ ఆలోచనలు, పూర్వస్మృతులూ యిప్పుడు అగోచర మయాయి. ఏమిమాట్లాడుదామా అని ఆలోచించె టట్లుగా తలవంచుకుని చూసంగా కూర్చుంది.

గడచినరోజువరకూ ముసలితనం ప్రస్ఫుటించే ఆమె మోములో వినుత్ని శోధ గమపిమ్మంది. పూర్వ దుర్గృహారీద్ర్యంలోనూ, వైద్యపరిస్థితుల్లోనూనూడా, ఆమె మోములో పొందర్యం నగ్నంగా కనుపించేది. నేడది వికసించింది.

క్రీగంట ఆమెవైపు జూస్తున్నాడతడుమానంగా.

“నీబట్టలు చినిగిపోవాయి” అంది వంచిన తలెత్త పుండానే.

“యేలీ” అన్నాడు తలపట్టుకుని. కొద్ద నాన్ని మళ్ళీ అంగుకున్నాడు ఆలోచనాపూర్వకంగా చూస్తూ. “యంతవరకు సంపాదించింది కొద్ద తిని, తాగి, జూదం ఆడ్డానిక్కింద ఖర్చుపెట్టేసి నావే.”

“అహా” అందామె నాకేమన్నట్లు.

ఆయినా అతనివ్యవహారంలో జోక్యంకలుగ జేసుకోదం ఆమె కేమాత్రం యిచ్చలేదు. వ్యక్తిగత విషయాలివి. తనను తీసుకువచ్చాడు గమక తనకు యింత తిండి బట్టా యిచ్చేభాగ్యత అతనిది. అతనికి అన్నివిధాల తినిపెట్టేయం చేయడం తనవంతునని ఆమె ఆభిప్రాయం. అందుకే చాలా మూగగా సమాధానం యిచ్చింది.

“యెదవది, మావ్తామనకున్నా యేలీగాని కొప్పు లాగేతున్నాయి ఆపెడుకు. యేలీగో తన యిస్తాను. తెచ్చివెట్టులు నీకేచ్చేస్తూంటాను గుట్ట ముక్కలుకు మాత్రం తీసుకుని.”

“మవువాకు బావి యెక్కనుండో కొరతెప్పూ, నీలు నేనే తెచ్చుకుంటాను. ఒకోటి యింటిపనులు నే చేసుకోకపోతే యెట్లామరి?” అంది.

అప్పుడే యెందుకు నీకేతెద. నీకేసి మవు నూనుకో. యెంత బక్కచిక్కి ఉన్నావో! కొన్నాళ్ళుపోనీ. నేతెత్తగా తెలారకుండా కొవిడి నీలు” అన్నాడు ఆమె వీపుతట్టుతూ.

ఆమె అతని ఉదారస్వభావానికి, హృదయ వైకాల్యానికి చాలా పొంగిపోయింది.

తన సంపాదించిన నాలుగు రూపాయిలో రెండు రూపాయిలు ఆమెచేతిలోఉంచి, మిగిలిన రూపాయిలామెకు చూపిస్తూ తనసంతం మేతగూర్చి తీసుకుంటూ సంపాదిస్తే తెల్పుకున్నాడు. ఆలోచ మరి బండిలోలకేడు.

4

రెండుసంవత్సరాలు గడచాయి. అలా ఎన్ని రెళ్ళసంవత్సరాలు గడచినా, ప్రస్తుత సామాజిక వ్యవస్థలో సామాన్యజీవితంలో, లెక్కచేయగల గొప్ప నూర్పులేమీ కనుపించవు. ఒకవేళ ఉన్నా వాళ్ళబుద్ధికి తెట్టువు. వాళ్ళు లెక్కచేయరు. కాని ప్రపంచరీత్య యీ రెండుసంవత్సరాలలోను ప్రతిరోజుకూడ ఒక నిర్ణయ ప్రాముఖ్యం కలిగి ఉంటుంది. ఈ రెండు సంవత్సరాలలోనూ, ఎన్నోచారిత్రక సమావేశాలు... (ఫలితంలేనివి), శాస్త్రపరిశోధనలు, చావులు - (గొప్ప వారివి) - మొదలైనవి జరిగి ఉండవచ్చు. కాని యీ చిన్నకుటుంబంలో జ్ఞాపకం ఉంచుకోవలసిన మారు

లేవు. ఇద్దరూ ఒకరినొకరు అర్థం చేసుకుంటూ, కించిత్ లోపాలన్నా సహనంతో సవరించుకుంటూ సాధ్యమయినంతవరకు ఆనందంతో సంసారం గడపడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

పిల్లలతనిని యీ శంతేష్తో తమ లండని సంబంధించినట్లు పిలవడం అలవాటుకున్నాడు. ఆ ప్రకారం పరిస్థితులవల్ల, ఆమె తన మనుష్యులతోగూరూపము తెచ్చుకోగలిగింది. అతని ప్రవర్తన చాల వరకు మార్చింది. తను మునుపు అనుభవించిన దుర్బుర దారిద్ర్య పరిస్థితులవలన నేర్చిన గుణపాఠం: ఏము విలువ; ప్రస్తుత సంపాదకు చాలామందికి తెలియింది. అతను సంపాదించిన ధనంతో తనకు షరిహామే ఖర్చుచేయడం తెలుసుకుంది. కాస్త మిగిల్చుకలేది కూడా. కోల్పోయిన తన జీవకోగ్యం చాలావరకు పునఃస్పృహ చేసుకుంది.

ఆమె శేరీరితనం, విచిత్రంగా కనబడే ప్రవర్తనా, వింతగొల్పుమాలల భారినే చూచి అతను ముగ్ధుడవుతాడు. ఆమెనుజూచి మరెవరూ తాడు.

నిర్బంతగా, నిర్బంతగా ఉండడమనే క్రొత్త స్వభావాన్ని, ఆమె పెంపొందించి వానిలో. లౌకిక జ్ఞానాన్ని అభివృద్ధిపరచింది.

అనేకమందితో అనేక విధాల తెలుసుకున్న అనుభవాలు, యిది అది అనకుండా తన కళ్ళతో తాను జూచిన అపారసంఘటనలు, అనేక పతిత తీవులతో జరిపిన అపూర్వసంభాషణలు, అర్థం చేసుకుని తనకున్న పూర్వ ప్రపంచజ్ఞానంలో అన్వయించుకుని తనలో మననం చేసుకుంది.

మొరటుబారి, మంచీచెడ్డా తెలివి అతని బుద్ధికి యిది అది అని తేల్చుకోగలిగే సమర్థత యిచ్చింది. వ్యక్తిత్వం కలుగజేసింది.

అందుచేతనే కాబోలు ఆమెలేకపోలే తన జీవితమే లేదనుకుంటాడు. ఇతరుల మనోగతు లర్థం చేసుకోడం, అందరికీ తగేలాగ ప్రవర్తించడంకూడా, నీరమనుకోబడే ఆమెజీవితంనుండే తెలుసుకోగలిగాడు. ఆమె అంటే అంత అమర్త.

కాలరీత్యా విపరీతమయిన సూర్యులు వచ్చాయి. ధరలు విపరీతంగా పెరిగాయి. ఈ ధరలంత ఎక్కువగా ఎలా పెరిగాయని కొరతంకోతకు, తిర్రనభర్తన చేయడంకన్న, జీవితం ఎలాగ గడుస్తుందనే జిజ్ఞాసే ఎక్కువగా ఉంటుంది సామాన్యమానవులకు.

అందువల్లనే తన పిల్లవాడిని బడిమానిపించి గుట్టానికి గడ్డిగోకడానికి పంపింది. దానివల్ల గుట్టాని కయ్యై ఖర్చుతో సంగతిగింది.

ఆమె వచ్చిన క్రొత్తలో, యిరుగుపొరుగువాళ్ళు అనేకవిధాల ఆడిపోసుకునేవాళ్ళు. ఆమె వట్టికులటనీ, ఆమె మోముచూస్తే చాలు ప్రపంచంలోఉన్న పాపాలన్నీ ముట్టుకు పెనవేసుకుపోతాయనీ, కనుపించినా కళ్ళు మూసుకుపోవాలనీ, నోటికివచ్చినట్లు అనుకునే వారు ఆమెనెవరాల. ఆమె పరిపథంగా, మానంగా ఉండడం అసహనకారణం. ఆమెనుగూర్చి అకౌరణంగా యింతగొడవ పెండ్లంలో అర్థం తెలితే దామెను.

నిజానికి ఆమెలో అపరిచితమేమిటి? ఎలాన్నీ ఆమెకు మిగతావాళ్ళకు లేదా లోకజ్ఞానంలోనే. ఆమె ప్రపంచాన్ని బాగా తరచి అర్థం చేసుకుంది.

వివిధంగా ఖర్చుచేసుకుంటే తనకున్న దాన్నోనే తల జీవితానికి అవసరమయిన అవసరాలను కుదుర్చుకోవచ్చో ఆమెకు నిశ్చయంగా తెలుసు.

ఇంతభూరంగా ప్రవర్తించే యీ అమాయక ప్రజలపై ఆమెకు కోపానికి బదులు అమితమయిన జాలికలిగేది. వాళ్ళ అసహనం మారుతుందా అని ఆశ్చర్యపడేది. ఆమె పరిస్థితులను చూటలను లక్ష్య పెట్టేదికే అధిగమించింది. అందువల్లనే వాళ్ళంటే ఆమెకు కోపానికిబదులు ప్రేమ, ద్వేషానికిబదులు సహనమాను.

వాళ్ళతో మాట్లాడడానికి గూడా వీలేని పరిస్థితులు కల్పించారు. ఆత్మగౌరవాన్నికూడా వదిలి, యిరుగుపొరుగు వాళ్ళు మాట్లాడకపోయినా తను మాట్లాడ ప్రయత్నించింది. విఫల అయింది. అయినా ఏమాత్రం చరించకుండా తన విధి తను నిర్విర్తించుకుంటుంది. నెమ్మది నెమ్మదిగా తన ప్రవర్తనవల్ల చుట్టుప్రక్కలవారి అభిమానానికి పాత్రత పొందింది.

ఆవాడు మామూలు వేళకే తను వంటునుగించి కొస్తపిల్లలకు పెట్టే తను తింది. పిల్లలవలలకు పోయి ఆడుకుంటున్నాడు. మిట్టమధ్యాహ్నపు పెండ్లితీగ్గంగా ఉంది. ఆమె కూనెంగా చూస్తూకూర్చుంది. ఎలా ఎప్పుడు కుసుకుపట్టించోమాత్రం ఆమెకు తెలిదు, అతికు వచ్చిలేకేవరకు.

కోతడా వీవుకుతగిలించుకొని వించున్నాడు. మెల్లగా కనువిప్పి అతనివైపు మందహాస పూర్వకంగా

చూసింది. తన నొక్కతీసివైచి గోడనున్న పేరుకు
లిగిల్చి స్నానానికి నీళ్ళిచ్చుని ఆమెను అడిగాడు.
ఆమెకు ఆశ్చర్యంకలిగింది. సాధారణంగా అతను తన
పసంతా అయినాక, సాయంత్రంమాత్రమే స్నానం
చేస్తాడు.

“యేం? సాయంత్రం నెయ్యివా?” అంది కళ్ళు
ఓరగా పెట్టి.

“యింక పనికల్పనీయాలికి” అన్నాడు తన చేతి
మెలితిరిగిన కంచలు చూస్తూ.

“యేయి నెప్పా” అందామె నమసుగా.

“యారోజు మా బండోళ్ళు సమ్మెకట్టారు”

“సమ్మె - సమ్మెంటే?”

“అంటే - బళ్ళు యారోజుకు కట్టరన్నమాట”

“యెందుకు?—బళ్ళుతోలకపోలే మరి తిండి?”
అంది.

“మనిషికి పదజాలియ్యవలసిందని అంతా పట్టు
బట్టాం. అంతే”

“యివ్వకపోలే యేటి నేత్రాడు?”

“యేంసీతాం. మేమూ యేయి నెయ్యినేం,—
అళ్ళూ బళ్ళు నేకుండా ఉంచేరు. సచ్చిపట్టు యెవరో
ఒకరు ఒప్పుకుతారాల.”

“ఆళ్ళకేం, మారాజాయి. రెండుదివాలూ బండి
గట్టకపోలే మనకే ప్రస్తు.”

“ఒసి యెర్రపిల్లా. ఆశేవత్రారు కాళ్ళకాడికి.
రోజుకు నాలుగు రూపాయలన్నా నేకపోలే నుట్టాని
కేటెవతాం, మనమేటి తింటానెప్పు.”

“నాను నెప్పుడానికేంలే. ఆళ్ళు సాప్పాలిగాని”

“ఆళ్ళేయిత్రారు. మనకోసంగాడు. ఆళ్ళపనులు!
అందుకు.”

“నాకోటి తోసిందిచెప్పనా” అంది పమిట సగ్గు
కుంటూ.

“యేటి నెప్పా అది?” అన్నాడు ప్రక్కనున్న
నీళ్ళచెంబు తీసుకుంటూ.

“మనకుట్లోడిని ఏకాపుగారి కమతంలో వన్నా
నేర్చులే. ఆ పెద్దకాపుగాడు మూడేనుములు గింజలిత్రా
రంట. పగులులు కొయ్యవేమే.”

“యేదో నడుపుకుంటున్నాడు గండా—పాపం
—కాస్తోకూస్తో గడ్డి నుట్టానికి తెత్తూనే ఉన్నాడు
సానమా. సదువు మా నెయ్యింక యెందుకు” అన్నాడు
అవతలకు వెదుస్తూ.

“మనోడు సదివి నేనేదేముంది నెత్తూ. ముందు
కడుపులుమాడి సత్తున్నాం అంతా, ఆరి కమతంలో

పడ్డాడా, నుట్టానికి గడ్డిబాస తీరుద్ది: అంతో యంతో
లిండిగూడా సరిపోతేది. యీ కాలం నూసానా
యేనా మండిపోతోండా! మాడిసతున్నాను ములుపులు
పులుసున్నా” అంది వాడికి భయంపుట్టేను.

“అనాగేకానీ” అన్నాడతను ఆమెను నమ్మించే
శక్తిలేక.

అవతలకుపోయి స్నానంనెయ్యింక మెదలు
పెట్టాడు. ఆమెప్రక్కగా నుంచుంది. ఓ కంటితో
అతని ముఖలక్షణాలను గమనిస్తోంది. ప్రకారంగానూ,
గంభీరంగానూ ఉన్న అతనిమోముచూచి సంతృప్తి
పడింది. కాన వికో సంకోచిమాన్మట్టు కనపడింది.
ఆమె అలా తొలికే నుంచుండడం చూచి,

“యేం. అలా నిలబడ్డావ్” అన్నాడతను.

“నేనుకూడా కూలివారి చేతే సంపారం కులు
వుగా ఉంటాడేమో” అంది.

అతడు మావంగా తన పనికొనిస్తున్నాడు.

“అయినా యివ్వడంలేవదరం యేటొచ్చిందంట”
అన్నాడు స్నానం ముగించి తువ్వాలతో తుకుచు
కుంటూ.

“అవసరమే, ముందు కాల మెటానుంటుందో
యేటో కాత్తి కట్టపడకం నేరిలే బాగుంటుంది. మన
కొచ్చేదెనాగ సావడం నేనుగా.”

“అయితే నీయిద్దం అనాగేగానీ. అదిమంచిదే”
అన్నాడు.

“మన పొరుగాళ్ళంతా కూలేగా నేత్తున్నారు.
ఆళ్ళతోపాటు నేను యెడతాను అన్నం పొద్దున్నే
వండేది, నీకు కొంత మాటగట్టేసి, కుట్టోడికి కొంత
యిచ్చేతే తీరిపోతాది. యే వంటావు?” అంటూ
చూచిం దతని కళ్ళల్లాకి.

“బాగ బాగే. అనాగే నెయ్యి. మనసంగతి నీకూ
తెల్పు. నే నెప్పేచేటి.”

“యేదో రెండు రాళ్ళు కూడతెట్టుకుంటే.
నెయ్యికికాలుకీ పనికొస్తుంది.”

“సానా బాగా నెప్పొవు. సానా బాగుంది”
అన్నాడు సంతృప్తిపూర్వకంగా.

మెల్లగా ఆమె వదుంప్రక్కగా తనచేయి మెలి
నేసి ఆమెను లోనికి తీసుకపోయాడు. అన్నంపెట్టుమని
అడిగాడు. ఆమెగూడా వెంటనే వడ్డించింది కంచం
లో, ఉన్న కాటికి.

పిల్లలిద్దరూ లోనికివచ్చి ప్రక్కగానుంచున్నాడు.
ఎంచెదో ఆరోజు అతనికి తిండిసాయించింది.
అతని దృక్పథం, ఆమె దృక్పథం ఆ పిల్లలమీద
కలుగుతున్నాయి.

భీష్మునకు పెండ్లి అయినదా ?

శ్రీ నేలమూరి రామదానయ్యంగారు

“ఎక్కువగా ఏకే లుకా” అన్నట్లు మహాభారత ముని మహావీరుడు శూరుడు పరాక్రమవారి యని యెంత ప్రసిద్ధి గన్నవాడో “పితామహా”భీష్మ దేవుడు అంతకన్నను అజన్మబ్రహ్మచారి స్వచ్ఛంద మృత్యువు మహాయోగి మహాజ్ఞాని యనియుం బ్రఖ్యా తుడు. ఇట్లు అజన్మబ్రహ్మచారి వాయవకోసము పెండిలి మానుకొన్నవాడు అను నీ యుని ప్రసిద్ధిని ఎగు రొక్కిని మీమాంసకులు భట్టకుమారిలగుట ఆయనకు తెండిలియైన దని చెప్పినారు. ఆ యాశ్చర్యమును ఇందుకే ప్రస్తావించెను.

అటుంబకరణమే మఁగా, తొలుత కాస్తా) రంధ్రమున ప్రతిప్రామాణ్యమును నెలకొల్పి, స్మృతిశిష్టా చారముల ప్రామాణ్యమును నెలకొల్పగదంగగా ఆ రెండవదాని ప్రామాణ్యవిషయమున ఒక పూర్వ పక్షి ఇట్లు ప్రత్యక్షపడినది డాయెను. ఎట్లనగా— “సదా చారముం బ్రమాణీకరింప వలయునని, పలువురు, వైద్యుడే గాని యువ నేని అపభ్రష్టు చేయుచున్నాడనిగా భర్త విషయమున వ్యతిక్రమమును సాహసమును చేసినారె— అంతటి పెద్దలు ప్రభావతీయు ఇంద్రుడును, వసిష్ఠుడును విశ్వమిత్రుడును, యుధిష్ఠిరుడును కృష్ణ ద్వైపాయనుడును, భీష్ముడును, ధృతరాష్ట్రుడును, వాసుదేవుడును, ఆర్జునుడును మొదలగు పురాణులును, ఇప్పటివాడు పెక్కుంద్రుడు ఈ సాక్షులకుం బాత్రులు కలరే, ఎట్లయ్యా” అని. భీష్మునివివాద సాక్షులకు వివ రణముం తెప్పినాడు— సర్వాక్రిమధర్మ కర్మతిరేకముగా నుండుటయు, అపత్నీకు డియుగము రామునివలె యజ్ఞము చేయుటయు అని. మఱియుం తెప్ప చున్నాడు— “శిష్టులైవరయ్యా యన్న సదాచారు లందురు, సదాచారులులో యన్న శిష్టులు ఆదరించు నవి అందురు. ఇట్టివి ఇతిరతిరాధిన నిర్ణయము లగుటంబట్టి, నిర్ణయము లేనట్లే. కావున శిష్టాచారము లకు ఎక్కడి ప్రామాణ్యము?”— అని. అందులకు సిద్ధాంతి భట్టకుమారిలమిగుడు చెప్పచున్నాడు

‘కడుపునూతు, ఇంద్రియసుఖము, మొదలగు దృష్ట కారణములచే గాక, సాధువులు ఏకర్యులం బ్రయోగిం చికోవానిని ధర్మములుగా గొనవలసినది. ప్రత్యక్ష వేదవిహిత ధర్మములు ఆచరించి శిష్టత్వమునకు ఖ్యాతి గన్నవారు పరంపరాప్రాప్తముగా తదితరమునం గూడ ధర్మబుద్ధితో చేయుదురని అనియు వ్యర్థమగుటం బట్టి ధర్మమే. కాబట్టి రాత్రిం బఠశ్చ పార్యాపర్యముం బోలె, అనాది యగుటం. బట్టి వేద వేదాంగులకును అన్యోన్యాశ్రయతా దోషము పొసగదు. కావున ఆచారము ప్రమాణమే. ఇక స్మృతి యన్ననో ఆచార మును గాని వేదవచనమును గాని ఊడుకొని ప్రవర్తిల్లి నది కాన అదియుం బ్రమాణమే, దోషము లేదు. ఎక వేది అనూచానుడు జేసి నేని ఊహించు నేని అది అర్థమే యగును; వైదికవాసనచే పాడయటం బట్టి అది వేదమే గుమా.’ అని తీర్పు చెప్పచు నే ప్రతిపక్ష దూషించిన పెద్దలకుం దెమి, ఇతిరులయం జేమి, ధర్మార్థక్రమము తోచినయెడల — ప్రతిపామాన్య నూత్రిమువలన అట్లు దోషము తలంపక, అతిమానుషము దీవ్యము అని యేని, శీతోతిశేను మని యేని, బలతి శేయ మని యేని, ఎట్లెట్లు విరుద్ధము కాక బావునో అట్లుట సమాధాన మరయవలసినది, మరిపఱచుకొనవలసినది — అని యుపాయముం తెప్పించు, ఒక్కొక్కనియెడల తెప్పిన దోషమునకు సమాధాన ముపన్యసించుచో, రామభద్రునిం గూడ సమభివ్యాహరించి, భిష్మదేవుం గూర్చి చెప్పచున్నాడు. ఎట్లనగా— “రామ భిష్ముల కన్ననో, వరుసగా స్నేహమువలనను, పితృభక్తివలనను, వట్టి ధర్మముకోసము మాత్రమే భార్య లున్నవారికి సొంతముగాను ఎవముగాను ఉన్న అపత్రియలచే పితృరాముం దీర్చిన వారికే యాగనిధి కలిగవని తెలియ వలయును. మఱి రాముడు బంగారు సీతబొమ్మను చేసి కొనుట లోకాపవాద భయముచేతను సీతను అట్లు అడవిపాలు చేసియు బాలిలేకున్నా డను ఆశంకను తీర్చుటకును, భిష్ముడును,

‘ఏక జాతులను తోబుట్టువులలో ఎవరేని యొకడు పుత్రివంతుడైనను, ఎల్లజాతును ఆ యొక్క పుత్రినిచేతి నే పుత్రివంతులగుదురు’

అను మనువు మాటబడి విచిత్రపీఠ్యుని కైత్రజ లగు పుత్రిపులచే పితృణముం దీర్చుకునే సనియు, ఊరక యజ్ఞమునకై మాత్రమే పత్ని సంబంధము కలిగియుండె వినియు, (భారతముండు) చెప్పకన్నను అర్థాపత్రిచే ఎఱుంగవగును. కాకున్న శ్రాద్ధకాలమున ఎవకు నాయనయే యడిగినను, నాయన యని యెఱిగియు, శాస్త్రముం దాటినవాడ నగుదు సని భయపడినవాడై, నాయనచేతం దింప మిషక కుళిలయందె ఇడవో అట్టి వాడు ఆ భీష్ముడు ఒంటరిగా, (పత్ని లేక), ఎటువలె యజించును?” అని.

ఇట్ల “ఊరక యజ్ఞమునకు మాత్రమే పత్ని సంబంధము కలిగియుండె నన్ను భట్టకుమారిలో క్రిం దాత్పర్య మేమి? దాశరాజుతో ప్రతిజ్ఞ చేయునప్ప టికే భీష్ముడు కృతదారుడా లేక తదనంతరము కలి గించుకొన్నాడా యీ పత్ని సంబంధమును?” ఈ సందేహము తీలుటకును, ఏతి స్మీమాంసక మతో పబ్బంహుణమునకును దీనిపైని భట్టసోమేశ్వరికను న్యాయసుధ యను దానిని అనుసంధించెవను. “బురు గ్నాత యను భార్యను ఎవకు పన్నిధియందుండియు కూడదో అతని పితరులు ఆనెలయంతయు దాని రజస్సునం బండి పోరులగుదు” అన్నట్లు విధిని ఆతి క్రమించిన ప్రత్యేకాయము కలగదా అని యాశం కించి ‘స్నేహమువలనను పితృధర్మవలనను’ అనుట. రాముడు సేతాస్నేహమువలన ఒండు భార్యం బొందని వ్రతము పట్టెను. భీష్ముడును శంతనునికై సత్య వరిని ఇచ్చుచి ఆమెనాయనను అడిగినపుడు ఆతికు మహాబలుడవు నీవు రాజ్యాభిలాషుకుడవై యుండ ఈ పిల్లకుం గలగు పుత్రులకు రాజ్యము లభింపదు, గావున ఈయజాలను. అనగా, అట్లేని నేను రాజ్యము విల నులే యని భీష్ముడు ప్రతిజ్ఞ చేయగా, (మరల) నీవు ఇట్లు మానుకొందు వేనియు, నీ సంతతిభయమువలన మా యమ్మాయి సంతతి రాజ్యభాగిని కాకబావునే యని మఱియొక తొరియు ఆతికు ఈయజాల, పొమ్మనెను. వెండియు భీష్ముడు ‘ఒయి అపత్యహేతువువలనను ఇప్పుడు ఇట్లు నిశ్చయించెను. ఏమనగా ఇది మొదలు నాకు, ఒకాలరిరాయడా, బ్రహ్మచర్యము కాగలదు’

అని పితృధర్మకైపరాధీనుడై బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు పూసెను. నెమిత్తిక మగు పితృపీఠన వ్రతము నిత్య మగు బురుగ్కాల గమనమును బాధించుటం కేసి ‘ధర్మము నకై మాత్రము నేను పెండ్లియాడగలను’ అని పరి భాషించుకొని గ్రహించిన భార్యయొడ అగమనమున దోషము లేదు అని ఆశయము. ఇట్లెవను, అనపత్యతచే పితృణము ఈగమిచే ప్రత్యేకాయము ఘటిల్లదా అని యాశంకించి ‘సాంతిముగాను, ఎడముగాను’ ఇత్యాది చెప్పవచ్చును. రాముడు సాంతిశాకుంతులచేతి నే (కుళిలపులచే) పితృణమును నెల్లించినాడు. భీష్ముడు ఎడమైన విచిత్రపీఠ్యపత్యము లగు నృతరాష్ట్రీరులచే నెల్లించినాడు.....ఒయి, ఆ రామ భీష్ము లకు ధర్మమాత్రమునకై భార్య యుండెనని ఎక్కడను పురాణేతిహాసములయందు చెప్పుకున్నను కేవలము ప్రమాణముచే నెఱుంగవలసినది అని చెప్పవచ్చును. ‘ఊరక యజ్ఞమునకు మాత్రమే’ ఇత్యాదిని. ‘అపత్య హేతువు వలననుం గూడ’ అని ‘అపి’ శిబ్దగ్రయోగము చేరెను, ‘అపత్యహేతువు’ ‘అది మొదలుకొని’ అను విశేషణముల బలముచేతనుం గూడ ఇట్లే ఎఱుంగవలసి నది అని నూచింపబడినది. ‘ఒక వేళ భీష్ముడు అజ్ఞానము వలన పొంపాలు చేసియుండగూడదా, తప్పుక ఆ ‘యర్థమునకు’ ‘ఆపత్రి’ (అర్థాపత్రి) ఎట్లు సంధించు నన్ను చెప్పవచ్చును. ‘శ్రాద్ధకాలముండు నేను మా నాయకు పింపము ఎత్తితిని. అప్పుడే మా నాయనయే ధూమిం బురుల్పుకొని లేచి తన చేత నిడు మని యడి గెను. ఆంతట కల్పమున ఈ విధి కాపరాదని నిశ్చ యించుకొని నేను కొంకవంప ఆ పింపమును కుళిల యందే పెట్టితిని.’ అను నితిహాసముం బట్టి అత్యంత నిపుణుడగు భీష్మునియొడ అట్టి మోహము సంభవించదు గదా యని మాపుటకుం తెప్పవచ్చును—‘శ్రాద్ధ కాలమున ఎవకు’ మొదలైనది.

ఇందు ‘ధర్మమునకై మాత్రము నేను పెండ్లి యాడగలను అని పరిభాషించుకొని గ్రహించిన భార్య యొడ అగమనమున దోషము లేదు’ అనుటచే ఈ మత మున ప్రతిజ్ఞానంతరము పెండ్లియని పుష్పమైనది. [కొక ఒక వేళ కుమారిలుడు ప్రతినకు ముందే పెండ్లి, అప్ప టికే సంతానములేదు అని తలంచెనో!]

ఈ వివాహంసకాచార్యు రీతివుదను అవతలంఘు నీయవాక్కులు మన కందఱకు ఉపదేశ్యులు. కావున

కించిల్లాలము మన మింగు జొగావనరాదు. ఆయినను మహామహాధునికలకాస్త్రపారంగతుడు నాగోలి వీరినే గుట్టి పెట్టి నాడు. ఋతుగమనవిషయమున ఆయన కావించిన నిత్య నైమిత్తిక బల తారిత్రాగ్య చర్య ఈ సోమేష్వరనింగు గూర్చియే. ఐనను నిర్మల్యులు ఈ గంటను యథారుచి ఆనందముపై పక్షిపాతము చాల్చు వచ్చును. నిజాభిప్రాయమున వివాహంపకులు వైయాకరణునికి ఒడివారనియే. ఆయన తాకి తీర్చని ఇంది యములు ఈ వివాహంప కాభిప్రాయున ఇంకను కొన్ని కలవు. సోమేష్వరభిష్టు భీష్మునికి పెండ్లి చేయుచు ఋత్యుగమనమునకును, పితౄణాపాకరణమునకును సమాధానము చెప్పినాడుగదా అందు ఋత్యుగమనముం గూర్చిన సమాధానము పొందనిది * నాగేషు దుష్పన్యసిం చెను. ఇక పితౄణాపాకరణమునకుం చెప్పిన సమాధానము 'ఏక జాతులకు తోబుట్టువులలో' అను మనూ ఇది యెట్లుపపన్న మనునో ఎంత తలపోసినను తెలియ కున్నది.

విచిత్ర వీర్య క్షేత్రజ పుత్రులచేత భీష్ముకు ఆవ్యతీర్ణుకొన నెంచె నట! ప్రతిజ్ఞానంతరముగదా భీష్ముకు పెండ్లి చేసికొనుట. అది విచిత్రవీర్యుకు పుట్టిన తగువాతినా ముందా? ఆ విచిత్రవీర్యుడే పుట్టక మునుపు, అతని తల్లి పెండ్లి సమయమున, ఇకను అతనికి పుత్రులు పుట్టుట ఎట్లు ఊహింపవలయు? ఇతడు పుట్ట

* న చ నిత్యస్య ఋతుకాలిక స్తుష్టిపగమస్య నైమిత్తికేన పితృత్వ మక్షేపకేన బ్రహ్మచర్యేణ బాధాః. సోమత్యా మేవస్మి హితం ప్రతి అశేన నిత్యేన తత్తస్మై మిత్తిక సకల నిషేధస్య బాధ దర్శనాత్. అతి ఏవ 'ఋతౌ శ్రాద్ధం నేఽపి భార్యం గచ్ఛతో వ బ్రహ్మచర్యహినో' ఇతి మితాశ్చిరా.

నిత్యము నైమిత్తికముచే బాధిత మగును అను న్యాయముచే ఋతుగమన నిత్యము పితృక్షేణముకై భీష్ముకు పట్టిన బ్రహ్మచర్య నైమిత్తికమునకు లోగదా అనిన, లోగదు. ఏలన పదియారవ రాత్రి మాత్రమే సన్నిహితులకు పతిం గూర్చి ఋతుగమన నిత్యము మాత్రము తన్ను బాధింపవచ్చు నే నైమిత్తిక నిషేధము నైనను ఆగిచివ్వుచును. అట్లే మితాశ్చిరములో విజ్ఞానేష్వరుడు స్మరించినాడు—'ఋతు మగునేని, శ్రాద్ధ దినమందును భాగాగ్గమవమున బ్రహ్మచర్యహీని లేడు'. అని — నాగేషుని వైయాకరణ మంజూష.

గల డనియేని వారు పుట్టగల రనియేని ఎవరు తప్పని జోన్యము చెప్పుదురు? భీష్మునికి దివ్యవృష్టి కలదా దాన నెఱిగి యూరడిలి స్వయముగా ఆ యప్పు తీర్పు ప్రయత్నమును మానుటకు? దేవునివాద భారము వైచి ఎల్లో ప్రత్యాగీ కలిగియుండె నేనియు ఆ విచిత్ర వీర్యునిమన్న చిత్రాంగదుకు తనకై ఆ యప్పునుతీర్చును పుత్రిగన మార్జింపవలయు మొదటివాడు అట్లు అల్పాయువై చచ్చింపు డేని తాను దిగులుపడదా, ఎట్లబ్బా ఈ యప్పు అని? అట్లుండ నా విచిత్రవీర్యుడును మనువు చెప్పిన యాయుమృడి పుత్రిగనముం గూర్చ కయే కాలముచేసెను. అప్పుడును భీష్ముకు దిగులు పడ డేమి? ఆక్షేత్రజుల గూర్చి ఆయన ఎటువలె నమ్మియుండెనో, అంతకంతకును ఆ ప్రయత్నమును అట్లు మానుకొని యుండుటకు? కాక గృథరాష్ట్ర పాంశుల జన్మమునకుం దిరువాతీ చేసికొనెనా ఈ 'పితామహుడు' పెండ్లిని? ఇక నెన్నడో తనకు కలుగ జోవు వైమాత్రేయ భ్రాతల మహింప జాలకయు ఈ కుమారిల సోమేష్వరులు చెప్పు నుపాయము తోపకయు, భీష్ముకు

'అపుత్రి స్వాపి మే లోకా ధవ స్త్యక్షయాదివి' 'అపుత్రిణం నై నను నాకు తఱుగని పుణ్యలోకములు గలవు' అని

'అనేకాని సహస్రాణి కౌమార బ్రహ్మచారిణాం,

దివంగతాని విప్రాజా మకృత్యా మలసంతరిం' అను మహాశిం దలపించు భంగిం చెప్పినే ఇందుల భావమేమి? మఱియు 'భ్రాతౄణా మేకజాతానాం' అనునెన 'సర్వే తే పుత్రిణాః' అని పుత్రితినే చెప్పి యుండగా ఇట భీష్ముకు 'అపుత్రి స్వాపి' అని త స్మేల నిర్దేశించికొనవలయును?

'అద్యుప్రభృతిని' ఆశ్రయించియు, 'దారాంశ్చ మరు'ను ఆశ్రయించియు భీష్ముకు ప్రతిజ్ఞ వాటికే పెండ్లియైనవాడని ఒక వాదము చెప్పుట డేనే. దానిని ఈ వివాహంపకులు 'పరిభాషించుకొని' అనుటచే అనుగ్రహింపరైరి, అట్లు ప్రతిజ్ఞానంతరము పరిభాషించుకొని ధర్మమునకై మాత్రము భార్యంగొనెననునెన ఒక ప్రత్య వాయము పాదమునని వేదాంత రంగరామానుజముని అనతిచ్చినారు. దానిని సమయాన దానితోట వేదాం లకు వాదమున ఉదాహరింతును.

వివాహంపకులన్న వేదాంశులకు కాదు. తమలో ఇకమత్యము అంతంత యైనను, వేదాంశులు వారిని

కొమ్మిగా నభిధరింతుడు కదా. కావున ఇప్పుడే భీష్మ దేవుండుగూర్చిన వేదాంతుల యభిప్రాయమును పరిశీలించును.

రంగరామానుజులు, జ్ఞానసంపదచే ముని యని అభ్యర్థింతులు గవ్యవహరింపబడునాదు భావప్రకాశిక యను ప్రతిప్రకాశికలో అనుమంగియుగా భీష్మ దేవులగూర్చి పూర్వపక్షమనబడ పూర్వకముగా సిద్ధాంతమును అనరిచ్చినారు.

అందుల ప్రకరణ మేమనగా - “బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమున తృతీయాధ్యాయ చతుర్థపాదమున ఈ విచారము కలదు. పురుషార్థము (బ్రహ్మ) విద్యవలన వారదంగమైన కర్మవలననా? ‘బ్రహ్మ వి దాహ్నాతి పరమే’ మొదలగు నాపనిషత్ ప్రమాణములం బట్టి విద్యవలన నే. విద్యయే అంగము కర్మ అంగియని మీమాంసకులు. దీనిని పూర్వపక్షీకరించి విద్యయే అంగియని వేదాంతులు రాద్ధాంతించినారు. ఏలన విద్యానుహినుచే, సర్వదా కర్మచేసివను దాన గర్తలు పూయబడిమింబట్టియు; కొన్ని కాఖలవారు బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠ గృహస్థుడు తన యిచ్చమై గార్హస్థ్యము విడువవచ్చునని పఠించుటంబట్టియు; (మతీయు) సాంసారిక సర్వ దుఃఖముల మను (నా) కర్మను బ్రహ్మ విద్య రాజవ దుటంబట్టియు; అంతియ కాక, ఊర్ధ్వరేతస్త్రా ద్యాశ్రమములు అగ్నిహోత్రాది యే కర్మయు లేని వైనను గార్హస్థ్యకుల్యములు వైదిక శిబ్ద విహితములు ఉండుటంబట్టియు; విద్యవలన నే పురుషార్థముగాని కర్మవలనంగాదు అని యుపపత్త్యుపన్యాసము. విద్యవలన నే పురుషార్థమేని, కర్మవలనం గాదేనియు, గృహస్థుడు కర్మచేయవలసినవాడు అమృతిత్వము బొందుటకై యజ్ఞాదులు చేయక మానవచ్చును గదా యన్న, కూషధు, అశ్వన్యాయుచేత. గమన సాధనభూతిమైన నుత్తమునకు తీసు తగిలించుటమొదలైనవి మానరానిదే గదా. మతీయు ముముక్షువు ఆశ్రమగర్హమును కర్మను, విద్యాంగమునుటచే చేయవలయు నేని, ముముక్షువు కానివాడు, వట్టి యాశ్రమి, కర్మచేయ నక్కఱలేదుగదా యన్న, చేయవలసినదే, విద్యకుంబోలె ఆశ్రమాలును అచే కర్మలగుటంబట్టి, తా నాశ్రమి, వానిని చేయవలయును — అని సిద్ధాంతము. ఈ యుపన్యాసముచే నాలుగాశ్రమాలవారికిని బ్రహ్మవిద్యకు అధికారము కలుగుటం బట్టియు, ఆశ్రమధర్మములు ఆ విద్యకు సహ

కారు లగుటంబట్టియు, ఆనాశ్రమముల విధురారులు విద్యం గోలుపోరా యనిన, వారు, ఆనాశ్రమములను బ్రహ్మవిద్యాధికారము కొనవనుచున్నది. కలదు గదా కైవ్య భీష్మసంపద ప్రకాశము, ఆశ్రమాంతరాళ వస్తులు అయ్యెను బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠులు! ఆశ్రమగర్హము మాత్రమే విద్యానుగ్రాహకమునా? ఇతరములుం గలవు. ఊర్ధ్వరేతులకు అగ్నిహోత్రాదికంటె ఇతరమే విద్యను ఎట్లు అనుగ్రహించునో, అట్లే ఆనాశ్రమములకు ఆశ్రమనియతములు కాని జహోపవాసదానదేవతారాధనాదులే విద్యను అనుగ్రహించును.”

ఇది భవద్రాహ్మజ శ్రీభాష్యములోని యుద్ధారము, ఇటం చెనునన అనువదించబడినది. ఇంగు కర్మ యంగమే అనుచోట ఊర్ధ్వరేతులం గూర్చిన వాక్యమును అశ్రమమును అంగమేయమనోట ఆనాశ్రమములగూర్చిన వాక్యమును అంగు భీష్మకు కంకోక్తముగా ఉదాహృతు డగుటను ఆరయవలయును. ఇంగు ఊర్ధ్వరేతఃప్రకరణమున ‘కావున నే అగ్నింధనాదియపేక్షలేదు’ అని నూత్రము, అనగా అగ్నింధనాధికారము లేని యూర్ధ్వరేతులు విద్యావంతులు ఉండుటంబట్టి, వారి యేక అగ్నింధనాది అక్కఱలేదు. మతీ ఊర్ధ్వరేతిస్త్రాశ్రమమునకు ఏ కర్మము వినిశ్చయించి అచే చాలును, వారికి విద్యను అనుగ్రహించుటకు — అని భావము. ఊర్ధ్వరేతులను మాట భీష్మనికిం గలదుగదా. ఆ ద్వారమున ఈ నూత్రముమీది భావప్రకాశికలో రంగరామానుజులవారు భీష్మని గ్రహించినారు.

ఇటు వారొక పూర్వపక్షముం దవనినారు. ఎట్లునగా “వేదముందలి విద్యా సంబంధ బోధకములకు వాక్యములకు — జపాదులచేతనే అనువానికై-అన్యపూర్వము అనగా ఇతరులకుం జెందుటకు కొనందగును. ఊర్ధ్వరేతులకు తిప్పక విద్యాసంబంధము చెప్పవలయు నేని అన్యుకు అంగములు ఉపకరింపని విద్య ఫలమొంగమిం బట్టి తివరంగములైన యజ్ఞాదులు అనుష్ఠింపవలయును. అందులకై విత్తోందు భార్యంగని అగ్నియాధివాదికము చేయవలయును. అట్లు భార్యను పరిగ్రహించినందున ఊర్ధ్వరేతస్త్రమునకు విరోధము పొందదు. విద్యాంగమును కర్మకోసము భార్యంగం నొన్నను, భీష్మనికింబోలె, ఊర్ధ్వరేతస్త్రము ఉపపన్నును యగును ఉపనయనవిధిపూర్వముగా విద్యగ్రహించిన పిమ్మట చెప్పబడిన దారపరిగ్రహము

అనగా పెండ్లి - ప్రజార్థము కాగలదుగాని, మఱి యిట్లు గ్రహించినభార్య అట్లు కావేరదు. కేవల ధర్మార్థము అగును. ఆశ్రమధర్మములచేతనే విద్యాంగములు సిద్ధించుటచేటి, యజ్ఞాదులు చేయుటకై ఆధానమును పెండిలియు అట్టి ప్రముఖులకొవరి చెప్పగూడదు. 'యజ్ఞేవ' అని కరణతృతీయ స్పష్టముగా జెప్పబడియున్నందున యజ్ఞాదులు విద్యకై విశేషముగా, అనగా అసాధారణముగా, విహితముగుటచేటి కర్మలంద్యజంపదననన్న వేదపుటాటయే ఉన్నదే, ఎట్లుఅన్న, అది విద్యకు అంగములు కొని కర్మలవిషయమైనది అనుకొనవలసివది." అని.

దీనికి ఆ రంగరామానుజులవారు ఆపరిచిన సిద్ధాంతి మే మనగా—కేవలము పుత్రార్థమై కొన్నట్లు భార్యను కేవలధర్మార్థము గొనరాదు. ధర్మవిషయమునను అధివిషయమునను ఆతివిరింప గూడదని స్మృత్యనుశాసనము గలదు. భీష్ముని కన్ననో ధర్మముకోసమును ప్రజకోసమును— ఉభయము కోసమును— పెండిలికావే ఐనది. తరువాత నాయనను సంతోషపెట్టుటకై ఉద్ధ్వరేతస్త్ర్యమును బ్రతివ సేయగా, దాన పుత్రోత్పదవాది నివర్తిల్లగా, భాగ్య కేవలము ధర్మార్థము మిగిలినది. దానజేసి ఆయన యజ్ఞాదులు అనుష్ఠించినాడు. అంతయు కాని ఉద్ధ్వరేతస్త్ర్యముం బ్రతివ చేసిన తరువాతి కేవలము ధర్మముకోసము పెండ్లికాదు. కేవలము ధర్మముకోసము దారసంగ్రహము ప్రతులవలనను స్మృతులవలనను నూచింపబడలేదు. సన్న్యాసులు ధర్మమును ఆలోచించినను అట్లేయరును. సన్న్యాసులకు ఇష్టమసారముగా తిగిన షరత్తులతో పెండ్లి కూడునని ఎంచెని కలదా? దారపరిగ్రహము బొత్తిగా అనుపపన్నమే గదా యగును.

ఈ పూర్వపక్షి ఎవడో! మీమాంసకుడు కాబోలును. ఎవరైనను, ఆ పూర్వపక్షము పైకి సిద్ధాంతముం జెప్పించుట. భీష్మునికి తొలలి యథావిధిగా ఉధియార్థమైన పెండిలియు, తర్వాత భార్య యజ్ఞమాత్రార్థము మిగులుటయుం జెప్పినవారైరి.

ఈ మతిముఖోపమే శారీరక శాస్త్రార్థదీపిక యను తమ రచించిన మఱియొక గ్రంథమున 'అస్తరా చాపితు, తద్వృష్టే' అను అనాశ్రయుల మాత్రమున... ఆశ్రమాకో అస్తరా వర్తమానానాం అనాశ్రమిణాం...తద్వృశానా మపి భీష్మ రైక్య సవర్తదీనాం

బ్రహ్మవిద్యా వర్మనాతో అని శ్రీరామానుజ శిభాష్టమండుం బోలె భీష్ముని గ్రహించినారు, అనాశ్రమి యని. తర్వాత 'అతస్త్యితిగ జ్ఞాయో, లిక్తచ్య' అని 'అనాశ్రమిత కంటెను ఆశ్రమితయే మేలు' అను మాత్రము మీది దీపికలో వెలివిచ్చినారు. అనాశ్రమిత్యము ఆపద్యయము; కిత్తు కన్ననో ఆశ్రమితయే ఉపాదేయము; వీలన, అల్పధర్మమున కన్నను ధూయోధర్మము గొప్పది గదా. అట్లే స్మృతి కలదు. "ద్విజు అనాశ్రమియై ఒక దినమేనియు నుండగూడదు" అని. వైరాగ్యము లేనపుడు పెండిలిలేమి ఆపద యగును. వైరాగ్య మున్నపుడు సన్న్యాసిసమే, నాలలియాశ్రమము స్వీకరింపబడును గదా. అమింత్తనికి బ్రహ్మవిద్యాధికార మెక్కడిది, లేదు గదా అనియు శంకంప జనదు. అగ్నిహోత్రాది అనుష్ఠించుకోరిక చేత పెండిలి కావలయు నను నాస యున్నను, భార్యాది యందు భోగ్యతాతిశయబుద్ధిక్రూర ప్రీతి లేమిచే బ్రహ్మవిద్యాధికారము సంభవించుటం బట్టియు, జేహంతరముం బొంది బ్రహ్మకన్నను మించిన ఇతరఫలము ననుభవించు నాశి లేమిచేత, మోక్షేచ్ఛకు ఉపకరించు వైరాగ్యము కలుగుటం బట్టియు." ఇందు 'అగ్నిహోత్రా గ్యమతిష్ఠానచేత మాత్రము పెండిలి యగుట, భార్యయందు భోగ్యతాతిశయబుద్ధిక్రూర రాగము లేక బోవుట' అన్న యొక రంగరామానుజులవారు నోట చెప్పకున్నను భీష్మవరతముం గూర్చిన తమమతమునే స్మరించుచున్నా రని తోచెదని.

ఇం దవధరింపవలసినది ఏమనగా—(i) భీష్ముని ఉద్ధ్వరేతుడగుటంబట్టి ఒక లెఱంగు ఆశ్రమి యన్న వానినే యజ్ఞయగుటంబట్టి కృతదారుడన్న వానినే, ఆశ్రమాంతరాశీవర్తిగా అక్రూరదార మృతపత్నికులలో అవ్యతరంగా జెప్పట! (ii) మఱియు, అటు కేవల పుత్రార్థముంబోలె, కేవల ధర్మార్థము పెండ్లి కూడదనియు, ఇటు అగ్నిహోత్రాద్యమతిష్ఠానచే మాత్రము పెండిలి యగుట.

(a) రంగరామానుజ వేదాంతులు, వారిని ఇం దెదుర్కొన్న పూర్వపక్షి యన్ననో మీమాంసకుడు, ఒక విశిష్ట సామేయ్యుడే కాబోలును. ఈ యిరుకక్షుల నాగులయం దెవ్వరిచేత గాని ఈపాటికే గలుపునీడెను నిడరాదు. ఐనను భట్టసామేయ్యర మతివిచారమున ప్రతి జ్ఞాసంతరము పెండ్లి అన్నయొక సమయాన ఎచ్చరింతు

నన్ను వీరి ప్రత్యేకము ఇందు స్ఫుటమైనదిగా. రంగరామానుజవాక్కు, ఎక్కడి కక్కడ విగ్గగా నున్నను, పూర్వోత్తరవిరోధముతోను తిప్పిబుచ్చే దూషితముగను తోచుచున్నది. మఱి ఒంటిగులపై అర్ధాపత్రినే విసరకొన్న వీరి యుద్ధమున భిష్ముని యోగక్షేమము విలేట్టును ఒకటే— పెండ్లి చేసికొన్న వాడే. ఎప్పుడు ఎట్లు అను విషయమున మాత్రము ఇంచుక అభిప్రాయ భేదముగలదు. ఆయన పెండ్లి మానుకొన్నవాడను మతమునకు ఇరువురును విరోధులే. సోమేగుని మతము వాగేలనిచే ఎదుర్కొని నిర్బంధ బడినది. అందు ఆ మహామహుడు పరామర్శింపబడి యను పపత్తులలో కొన్నింటిని జిజ్ఞాసుపెట్టె నేను దివివిరిగదా. రంగరామానుజులను వాగోడి ఎఱుగునో ఎఱుగదో ఎఱుగను. ఎఱేగినను ఎఱుగకున్నను ఈ వాదముపైకి దగిన ఋతుగమున నిత్యతాపాదంపు ఫీరంగిని, శుంకు వేసి మందు క్రుక్కి సిద్ధముగావించి యున్నాడు. కావున ఇక ఎవరైనను అగారు చేయవచ్చును. అగారుచేయుట మఱియు యులు వరుసట్లుగా, ఎదిరి చేతికి ఆ రంగ రామానుజులవారే 'ధర్మమందును అర్థమందును అతి చరింపగూడదు' అని యాజుని వర్ణింపి పృథ్విపెట్టి యుండి తీసియిచ్చినారు. ఋతుగమునను విత్సక్రిష్టమున కై ఉజ్జగించుట ధర్మమును అతిచరించుటయో, ధర్మమునకై అతిచరించుటయో, ఉభయమునో కాదో? ఈ నిత్యైక్యైక్యైక్యములకు బలాబల నిర్ణయమెట్లు? ఎవరు నేయగలరు? ఎందుకలరు?

(b) ఊర్ధ్వరేత స్త్రీయను చతురాశ్రమముల కన్న పేలు, ఆశ్రమరిశేష మనియు శ్రుతుక్త మనియు ఈ ఘట్టమున భగవద్రామానుజులవారు భాష్యమునం జెప్పినారు; మాత్రముం బట్టియే—'ఊర్ధ్వరేతస్సు చ శిష్టేహి'—(శిష్టమందే అనగావేదమందే ఊర్ధ్వరేతుల యందు బ్రహ్మవిద్యచెప్పబడి యున్నందునను.) తిరువారతి 'అతి విచిచ్ఛాన్దనా ద్విసపేక్ష' (కావుననే అగ్నింపనాది అపేక్షితము గారు) అను నూత్రభాష్యమున మరల ఆయాధర్మరేతులు అగ్నింపనాది యే కర్మయు లేనివారని పరామర్శించినారు. కావున ఊర్ధ్వరేతులగా వారెట్టివారో రామానుజులమన ఎఱుగవలసియున్నది. భిష్ముచేవురికి ఊర్ధ్వరేతులను భాగితి యున్నందున రంగరామానుజులవారు ఆయనను ఈ మాత్రములకడ అట్లు ఉదాహరించిరి. మఱి రామానుజులవారు తరువాతి యధికరణమున అనాశ్రమముల

గూడిన చెప్ప నెవ 'అస్తరా చాపి తు, తద్విప్రే'—ఆశ్రమాంతరాభి వర్తలకును (బ్రహ్మవిద్యకలదు.) దృష్టాంతములు ఉండుటంబట్టి—అను మాత్రముపైని భాష్యములో అట్టి దృష్టాంతములు లేకొనునెవ భిష్ముని గ్రహించియున్నాడు. అట ఆశ్రమియే ఊర్ధ్వరేతుడు కాదనునని వేదాంతించి, ఇట అనాశ్రమములో భిష్మునిం జెప్పటమందు అభిప్రాయ మే మనున? ఊర్ధ్వరేతులనగా తాము ఏమరి తలచికో కాని, భిష్ముని ఆ తెగలో చేర్చునూడని వారిమతముని ఊహింపవలదా? కాక, అనాశ్రమియు ఊర్ధ్వరేతుడు గాదనునని ఎంచియుండురా? అట్లు ఊహింపవలయునని తిక్కుత్రాటకంబు ఇతరమే ఎట్లు విద్యుతు అనుగ్రహించునో, అట్లే అనాశ్రమములకు ఆశ్రమాంతరము లగు జవాపవాసాదిగను విద్యుతు అనుగ్రహించును—అని యుపన్యసించిన సాదృశ్యముచేరిను పార్థక్యమును పార్థక్యమును స్పష్టపరిచినారు కాదోలును. కాక అనాశ్రమిని ఊర్ధ్వరేతునికి కొన్నియెడల విశ్యమును ఒకటి అనుమతింతురా? రంగం మామజులవారు ఊర్ధ్వరేతః ప్రస్తావమున భిష్మకళను అట్లు త్రెపుట భాష్యకారహృదయమునకు ఎదియట కాదా యని జిజ్ఞాసింతును.

(c) మఱియు ఈ అనాశ్ర మునికరణమున శ్రీ భాష్య వాఙ్మిత్రమును ఇంచుక అవగరింపవలయును. 'యే పున రాశ్రమాస్తరా వర్తనే విగురాదయః తేహం బ్రహ్మవిద్యాయాం అధికా శోధిత వాఇతి విశయే—' ఎవరు ఏ యాశ్రమమువారునుం గా అంతరాభిమున నుందురో—అనగా విగురాదులు—వానికై బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారము కలదా లేదా అను సంశయము కలుగగా—అని చర్చకు అవతారమును, 'అస్తరా వర్తమానానాం అనాశ్రమిణా మపి విద్యాయాం అధికా శోధ్యేవ.'—అంతరాభి వర్తలకు ననాశ్రమములకును విద్యయందు అధికారము కలిగియే యున్నది—అని తీర్పును, 'మతః, తద్విప్రే; దృశ్యేతేహి నైక్యభిష్మ సంవర్తదీనాం అనాశ్రమిణా మపి బ్రహ్మవిద్యా విషత్వం'— 'ఏలయన, అట్టి దృష్టాంతము లుండుటంబట్టి కలరు గదా నైక్య భిష్మసంవర్తదులు, అనాశ్రమములయ్యు బ్రహ్మవిద్యులు— అని యుపపత్తి సంగ్రహమును, అనాశ్రమములనగా విగు

రాదు లు, రైక్వ, ధీష్మ, సంకరాదు లు. ఇక 'విగు రాజయః' పైని శ్రుతిప్రకాశిక—విగులో మృతపత్నీ కః, అదిజ్ఞోపాత్తిః అకృతదారుః' అని తెలియజెప్పబ చేరిన, శ్రీ భాష్యకౌగలే అనాశ్రమిత్వమును గుండు తెలియజేసే, మూలపదీ లేదను వభిప్రాయముగా, తిరువారీ మాత్రమున "అతి స్త్రీతిరజ్జ్యాయా, రిక్తావ్య. 'ఇంతికన్నను — అనాశ్రమిత్వమును — వేదపదీ అవగా ఆశ్రమిత్వమే పేరు..." అను దానిమీది భాష్యమును, ముగించువెల 'అనాశ్రమి' పత్తివే త్తు దిన మేక మనీ ద్విజః—'ద్విజాడు అనాశ్రమిగా ఒక దిన మేవియును మంజుగూడగు' అను స్మృతి 'శక్తునిం గూర్చి' యే ఆశ్రమగ్రహణమును చెప్పును. నివృత్తి బ్రహ్మచర్యునికిని మృతిభాగ్యునికిని జ్వరాగ్రము లేకుండు నేని పెండ్లిమాటల ఆపద యగును (హాసము తెచ్చును)—అని నివృత్తిబ్రహ్మచర్య మృతిభాగ్యులను మాత్రమే వాదిచ్చి చెప్పబచెరిన, దీనిపై "నివృత్తి బ్రహ్మచర్య కేలి పారివ్రాజ్య వ్యావృత్తిస్థం" అనగా నివృత్తిబ్రహ్మచర్య డనుట పారివ్రాజ్యముం బూనినవాడు కాదని తెలుపుటకు. అను శ్రుతిప్రకా శిక గురుకుల సమావృత్తుడను వకృతదారు నే నిర్దేశించు టచేరిన, దృష్టాంతఃకరించునపుడు ప్రసిద్ధిలవారి నే గ్రహించు రనుట ఉచిత మగుటచేరిన, భీష్మునికి విగు రత్విప్రసిద్ధి ఎటును లేమిచేరిన, భాష్యకౌగలు మతమున నేమి భీష్ముని అకృతదారుడను అనాశ్రమిగానే నిర్దిష్ట డనుట స్పష్టము, సంభవము లేదు. రంగరామానుజుల వారును అగ్నింసవాది మాత్రమున భీష్మునికి గర్వ "ప్రతోధియార్థ" ము పెండ్లి కాదించి ఇటును అనాశ్ర ములలో ఆహునం చేర్చుటచే, కాలాంతరమున భార్య మృతి జెందగా విగుడు డాయె నను వభిప్రాయమును మూలించివారా ? అది చెల్లదు; ప్రసిద్ధి లేమిచేరిన. ప్రమాణాలు లేమిచేరిన. అధికరణ నామము నకు ప్రతీకమాత్రమును గ్రహించు మర్యాదచే విగురాధి కరణ మనుట, మగురాద్యధికరణ ముమి, భీష్మునికి విగురత్వి సమర్థకమునా ? 'అత ఏవ చాగ్నింసనా ద్యనపేక్షా' అని అపేక్షలేమిం జెప్ప వధికరణమునకు 'అగ్నింసనాధికరణ' మని పే దున్నమాత్రిన అపేక్ష కలిమిం జెప్పుదురా ?

(d) అగ్నింసనా ద్యనపేక్షాధికరణమున జెవడ తెచ్చు నీ భీష్మప్రస్తావన మేల ? ఉద్ధృతముడైన తిరు

వారీ అవగా శ్రీ భాష్యకౌగలు చెప్పినట్లును రంగ రామానుజులును ఒప్పుకొన్నట్లును (జపాది వేలు కర్మలే చారి) యాగా ద్యతిసవత్తే పాద్య కర్మలు అవావశ్యక మను నూర్ధ్వ" రతిస్త్రాశ్రమముం జూచ్చిన తిరువారి, భార్య లేదించియున్ననా, యజ్ఞములు, విశే డించి అశ్వమేగములు చేయు వేల ? చేయుకున్నం బ్రతిగవాయమా ?

(e) ప్రతిజ్ఞకుమూర్ధ్వమే అట్లు గృహమేధ యైన భీష్ముడు ప్రతిజ్ఞ నాటివరకు బురుగుమవాది పూరించుచుండి తిరువారీ వాయవకోసము దానిని మాత్రము మానుకొని యజ్ఞాదిగర్వములు చేయుచునే యుండగా, గృహస్థాశ్రమి బహిష్కృతుడై ఇం జేదాంతమున సాధించిన పారివ్రాజ్యలికేష ము నూర్ధ్వరతిస్త్రాశ్రమమునం బ్రవిష్టు డగునా ? ఇంటనున్న దోర్ధ్వరతుడే కాడా ? ఆయనకు ఆపకమున గార్హస్థ్యమే చాసగదా ? మజియు అనాశ్రమి యేనియు ఎటువలె ఎనును ?

(f) భీష్మద్రామానుజగురిమున అట్లు అకృతదారు డనునేని భీష్ముడు యజ్ఞము లేట్లు చేసేనో సర్వాలో చింపవలసియున్నది. దానికి సమాధానముం జెప్ప బూనియే రంగరామానుజులు అట్లు అంత గంభీరనోక పడుట.

(g) 'అక్షం చాపి తు, తద్విప్రే' ఇతి వ్యాసమాత్రి ముపాదాయ 'అనాశ్రమిణా మనీ భీష్మదీనాం బ్రహ్మవిద్యాధికార నిర్వచాత్' ఇతి శారీరకభాష్యకౌరా వ్యాసఖ్యుః' అని మంజూషా కుండక. ఈ శారీరకభాష్యకౌరు లెవరైనను వారు భీష్ముని అనాశ్రమిగా గ్రహించుటను అవగరింప దిగును. కలకత్తాయుద్ధిత శాంకర శారీరకమున 'రైక్వ వానికిపీ ప్రధితీనాం' అని యుదాహరణము లున్నది, కాని భీష్మశిష్యములేదు, ఇది వేలు భాష్యము కానోవును, కాదా పాలాంతర మేనియు.

(h) శ్రీమన్నీగమాంతరువులు శ్రీభాష్యధికరణ సారావలి యను 'ప్రగృరాదుగృరాశి'లో అనాశ్రముల తెప్పలో మాన్యుంప జెట్టి భీష్ముని వకారి తిప్పినారు. వారి కుమాగులే తిన్ని భులు వ్యాఖ్యానించుచు సాంతి చేతితో తెడ్డు వేసినారు. ఎట్లనగా—

"దారాలాభే, విరక్త ర్మదిమని చ భవే దవరే తాత్రేవాన్ య

ప్రస్థాన విశేష బ్రహ్మ త్యక్తి భవతు
కథం బ్రహ్మవిశేషి చే; ప్న;
సామాన్యై ర్యర్థై గర్భై ర్జ్ఞానవియతి
యైతే సా హి త్రాపి సాక్షా.
భిష్మకౌ ద్విష్ట మేతద్, భవతి తు వృ
మతే గర్భభావా దభావః"

‘దార దొరక కున్నను, విరక్తి (ముగురక) మృగువుగ
నున్నను ఎవడు ఆశ్రమాంతరాశ్రమప నుండునో,
అట్టినియందు పకల (ఆశ్రమ) గర్భములం ద్విజించిన
వానియందు ఎటువలె బ్రహ్మవిద్య పొందును అని
యాశంకింతు రని నెప్పెదము:—అట్లు గారు, అట్టి
వాని యెడను (ఆశ్రమగర్భములు లేకున్నను) సుగతి
యతియులియు లకు సామాన్య వర్ణగర్భములచేతినే,
విద్య సాంగయై నెలకొనును. అట్లది భిష్మకలయందు
ద్విష్టమే. మఱి వృషభునియొడ మాత్రము, గతిలేమిదే,
అది సంగతివింపదు.’ అని.

దార దొరకమి, సురుకులాభివనువృత్తుని
యొడను, మృతిపత్ని కునియొడను, పెండిలికామికి
మోతువు. విరక్తి మృగువకుల పరివ్రజంపమికి
మోతువు. కావున అనాశ్రమిగా మిగులు అని
భావము.

వ్యాఖ్యాన మెట్లనగా “దారలాభాభావము
చెలిను, పరివ్రాజకశ్రమమును కైకొన వలంతి యగు
విరక్తి కుగురిమిచేతిను ఆశ్రమహీనుడై ఎవడు
నిలుచునో, అతనికి అధికారముం గొలువోవుటచే
నీ కర్మము చేయ నేరని వానికి బ్రహ్మవిద్యాధికారము
కలుగువా యన్న, ఎల కలుగదు? ఆశ్రమగర్భములు
అతినికి లేక పోవును గాక; ఫలసంగము నిరాకర్తృ
త్వము మొదలైన దానిని వదులుకొనుట యనుగు

విముములు గల కేవల వర్ణగర్భములచేతినే అధికారి
యగు పరివియంగు బ్రహ్మవిద్య సాంగముగా తిరము
గొనును. ఇది యాదాక మా కల్పించిన మాట గాదు;
ఇట్లది గాంగేయగులయందు ద్విష్టమే.” అని.

ఈ మహానుభావులును భిష్మక విధుగు నవమిని
పరికింపవలసివది. అదియు తి దకృతిదారితో సమర్థ
కము గానోవును; ఆ ప్రశస్తిం బట్టియు, తిద్వైధ్యా
ప్రస్తావ మొంగును కొన రామిం బట్టియు.

ఈ పకల గ్రంథమునం దాస్త్విగ్య మే మనగా,
ప్రతుతియుల వేదాంతులును వైమత్తియు లేకుంప
భిష్మనిం గూర్చి ఆయన సమాకర్తనముం జేసికొని,
నాయనకై తిప పెండిలి మానుకొన్నవాడు—అకృతి
దాగుడు—అను తిత్త్వమునె అనుపంగికముగా చెప్పి
వాడు. ‘అస్తరా వాపి తు తిద్విష్టమే’ అను సూత్ర
భాష్యమున భిష్మదావారణమును ఏకరీతిగా వాడు
గ్రహించుట చూడగా, వారికిం బూర్వమునుండి
యన్న యాశునిం గూర్చి సంప్రదాయమును తిను
యాభ్యుపగతితో వారు మివకు అందించుచున్నారని
యెన్నదగియున్నది. భిష్మని యకృతిదారతి వారి
చిత్తిములందును ఆ శాస్త్రవైర్యులందును అట్లు వేగులు
పాటి యున్నది.

మఱి భిష్మకు ఆశ్వమేధములు చేసినవాడు;
ఆయన శ్రేతి సంస్కారమునకు గర్భగణా తెచ్చివి
యాయన యర్ములనే (బహువనము!) అను భారతో
దాహృతిం గూర్చి భిష్మదావనమున శ్రీ మన్నిగమాంతి
గుర్వాదులు ఎట్టి సమాధానముం గూర్చుకో! వారు
ఇదంపరులు గాక పారాశర్య సూత్రభాష్యమును
దాని వ్యాఖ్యానమును నెలకొల్పదుం బోయినారు.
ఈ దర్శకుం గడంగ ర్తి.

సు ధా ల హ రి

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

విరిసిన తమ్మిపూలపయి వ్రేలుమదాగుల కుత్సనంబు, దు
స్తరమగు కోకకాంత పరితాపము బాపెడు మంగు, తేజముకా
జెరచిన కారుచీకటికి జిచ్చు, నిలోచన పక్షపాతియై
వరలిన దొక్క కాంతినమవాయుము తూరుపు కొండప్రక్కగా.

జలజహాని యొనర్చు తెలుపైన పచ్చని యిందుకాంతుల గర్వ మింకజేసి
చీకటిలోబడి చివుకు లోకము దవ్వగానుండియే తెల్వి గాంచజేసి
జీవుల దైన్య ముచ్చేదింప గరుణతో ముంజేత గంకణమ్మును ధరించి
క్రమముగా నరుణమా కాంతిపుంజమ్ముచే రారంజితమ్ములై రాణకక్కి

యుదయకాలమందు నుద్భవమందుచు

నఖిల జగములందు నవతరించు

కిరణసమితి మాకు జిరతరానందము

గలుగజేసి యెప్పుడు గాచుగాక !

ప్రతిదిన దేవరత్న, నకల ప్రతిబంధక రోగశిక్ష, సం
తత జగదంకరత్న, నశిప్రవకరప్రియ భాగ్యలాక్ష, సం
గతముగ భక్తక్షల్పములుగా బరితప్త సువర్ణకాంతికి
ప్రబతులగు భాస్కరాంశువులు పారగద్రోలుత మామకాశుముల్.

భూనభోంతరముల బులిమి యేపునుగన్న చీకటి నొక ముద్దజేసి మ్రొంగి
యఖిలజగమ్ముల నావరించిన మంచు నిమిషమాత్రమ్మున నీరుజేసి
యెడబాటుచే బాధవడు కోకకాంతల యార్చిని బాపు పుణ్యమ్ముగట్టి
బాలప్రవాళ సంప్రదేఖ నవరింప ముదముతో బంగారు పూతబూసి

యమరలోకపాలకావద్విమోచన

నన్నుతంబులగుచు జగత్ప్రబాకు

భాను కిరణసమితి పాపమ్ము లెడలించి

కూర్చి మీకు మేలు గూర్చుగాక !

దట్టమైన విశాల తరుగర్పముల జీల్చి నెండులవెంట భూస్థలికి డిగ్గు
తముగాంచి నిమిదలై తనరారు బంగారు దండములంచు జిత్తముల బ్రమసి
చిలుక పిల్లలు తమ చిన్నారిపదముల దమిమిర బయిపైన దన్ని పెట్టి
లేతచెవుళ్ళపై లీలగా జలియించు ప్రాలేయకణముల బక్ష్వమైన

దాడిమిబీజముల పెంపు దలచికొనుచు

జంచువులవిన్న నలరు భాస్కరుని దివ్య

కిరణ నముదాయ మెలమి మా కిల్పించుము

బాపి యేవేళ మమ్ము గాపాడుగాక !

పవలు విహార యోగ్యమగు పద్మగృహములు తల్పునీసి లే
యి విడిసి వీడు చెంగలున యిండ్ల కవాటము మూసి వేగమే
యననిని జల్మి కుంకుమపుటంబుపుల్కదొలి సంజలక్ష్మికి
దవిలి నవర్యజేయు హరిదశ్యకరంబులు మమ్ము గోపురక !

ధరణీపాలక సౌధశృంగముల మీదక హింగుళాలేపముల్
తరుపండంబుల నూర్చి పల్లవగుడిక దాపించి ప్రాలేయపుక
గరకల్ కాఠములక జ్వలించు ఖదిరాంగారంబులై మండ సా
గరముక జీలిచివచ్చు భానుకరముల్ గాపాడు గాతక మమ్ము !

కాశ్మీర చూర్ణంబు కలిపిన నీటిచే ధరణి నల్వంకల దడుపబడియె
బద్మకారాగార బంధనంబు నడల్పబడి మ్రోసె నున్నత్ర బంధరములు
గోసహస్రములు దిక్కులు నాలుగింటికి విగత శృంఖలములై వెడలిపోయె
వినిపించుచున్నది వివిధ ద్విజకులంబు కావించు బహుళమా కలకలంబు

విమల చిత్తులైన విబుధులందరి పురా

భవనిబద్ధ పుణ్య ఫలమనంగ

బ్రాచి యన్నపదతి ప్రసవించుచున్నట్టి

మహితపుత్ర మణికి మా నమస్సు.

[పండితిరాయల కృతికి తెనుగు - పదేడము]

నన్నయభట్టు కావ్య సిద్ధాంతము

శ్రీ ధాళిపాక శ్రీరామమూర్తి

మన సంప్రదాయమున కరివేగు సహృదయుడు వేరు కాదు. ఇద్దరు మహాకవియందు కలిసి యున్నాడు. సహాకరియనగా కవి సహృదయులెన్న మాట. 'సంస్కృత్యాః తిర్వం కవిసహృదయాభ్యం విజయతే' అని అభివననపునిమాట. వాల్మీక్యాను జ్ఞు సహృదయులు. వారి నోటినుండి కవిత్వముతో బాటు దాని సౌందర్య విజయము గూడ వాల్గొనించినది. అందుచేత వారి కావ్యములకు వారి కావ్యములే చక్కని యనులేన గ్రంథములు. (ఇవట యనులేనమని యెల చెప్పితివనగా సూక్తిలవము, విశ్వానమ, నీ గండు మాటలు కావ్య విజయమును సర్దుముగలవి యైవను నిట్టి పరికాలమున వానియందు గొంతి గుర్తియు సమ కూర్చున్నవి. అందుచేత వనులేన మని వాడుచుంటిని.) మన మా గ్రంథములు పలుమారు చదివినచో వాని యందుండు బహుళాచారకావ్యములు వనియే విప్పిచెప్పను. ఆ రహస్యములు చదువుకొనువా గెరింగొనుటకు వలయు వ్యాఖ్యానము నా మహాకవులే యవసరమైన చోట వ్యంగ్యముగనో వాచ్యముగనో చెయుచుండును. అందుచేత మహాకవి యనగా తాను వ్రాయుచున్న కావ్యముయొక్క సౌందర్యమును గూడ వ్యాఖ్యానము చేయుచు వ్రాసికొని బొవువా డని యర్థము. వాల్మీకి మార్గము వాక్రియించి భాస కాళిదాస ధివర్ణిత్యాదులు, తమ కావ్యములందీ వ్యాఖ్యానైపుణ్యము ప్రదర్శించిరి. సన్నియ్యభట్టు వారికోపకు చెందిన మహాకవి.

భట్టారకుడు వ్రాసిన గ్రంథములలో నేడు మనకు లభించినవి ఆంధ్రశిల్ప చింతామణి, భారతము రెండే రెండు గ్రంథములు; చింతామణి వన్న భట్టారక కృతి మని నమ్మినవాడను గనుక ఇందు ఆంధ్రశిల్ప చింతామణి సరికు తాను వ్రాయు మహాభారతమునకు వలసిన భాష విషయములను రెప్పుగా నాలోచించుకొని తనకు మార్గదర్శకముగా మూత్రీరించుకొన్న గ్రంథ మని నా ఆర్థిప్రాయము. అందుచేత తొలుతిగా దాని యందు కావ్యమునుగురించి తన యభిప్రాయమును మూత్రీకరింపెను. ఈ మూత్రము లన్నియు నాలోచనామయములు. బహు గంభీరములు. బాగుగా మనము చెప్పినగాని తెలియనవిగావు. అందుచేత నేయ గ్రంథ

మున కాయన 'చింతామణి' యని పేరు పెట్టివాడను కొందును.

ఈ గ్రంథమునందలి ప్రథమకారిక నన్నియ్యభట్టు కావ్య సిద్ధాంతమునుగురించి చెప్పదున్నది. ఈ కారికను మనము రెప్పుగా నాలోచించినచో మన కనేక విచిత్ర విషయములు గుర్తించును.

1. విశ్వేశ్వరయోగాకావ్యం 2. తిదనోపా పరి కృతౌ చ వాగర్థా 3. సా వా గ్యా రసవృత్తి. (4) సాన్ధ్యోహి రహాయనాతిథం కవిభిః. 1. కావ్యము విశ్వముకు శ్రేయస్సు కలిగించును. 2. దోషరహితములు పరికృతియులు నను వాగర్థములు కావ్యము. 3. రసవృత్తి యైనది వాక్కు. 4. రసమున్నది యున్నట్లుగా కవుల చేతి సాధింపదగినదిగా. ఈ కారిక పైన విధజించి నట్లు వాల్గర్థములు. ఇందు ఒకటి నాలుగు మాత్రములు కావ్య ప్రయోజనమునుగురించి చెప్పెను. గండుమాగు మాత్రములు కావ్యలక్షణముగురించి చెప్పెను. ఇట్లు సన్నియ్యభట్టు మొదట చివర ప్రయోజనములు చెప్పి వాని మధ్య కావ్యలక్షణము నిలబడినది నాకు. ఆ ప్రయోజనములను సాధింపవలెనని ఆ లక్షణములతో కూడినదై కావ్యముంపవలెనని తాత్పర్యము. ఇందుచేత సన్నియ్యభట్టు కావ్యలక్షణము దూపు గొనుటలో నీ ప్రయోజనముల పాత్ర మిక్కుటముగా మన్నది.

గండు, మాగు మాత్రములు సన్నియ్యభట్టు కావ్యలక్షణ మంటిని. ఈ కావ్యలక్షణముతో జతముగా మమ్ముట విశ్వవాణ జగన్నాథ పండితుల కావ్య లక్షణములు పరిబోవుచున్నవి. పరిబోవుటయే గాదు నిజమునకు సన్నియ్యభట్టుయొక్కయే కావ్యలక్షణము ఆ మాకు సిద్ధాంతములయొక్క సమవ్యయస్వరూపము.

సన్నియ్యభట్టు లక్షణములోని 'తిదనోపా పరి కృతౌ చ వాగర్థా' యనునది మమ్ముని 'తిదనోపా, శిబ్దార్థా సగుణా వలంకృతీపుంకావ్య' యనులక్షణముతో పరిబోవుచున్నది. మమ్ముటని మాత్రమునకు నొకానొక చోట నలంకారములు లేక బోయినను ప్రయ

రముగా నుజాలంకార సహితములు దోషరహితములు నగు శబ్దార్థములు కావ్యముని యర్థము. ఈ రెండు మాత్రములందు 'అదోషో' యనుపది సమముగా నున్నది. 'వాగ్భా' యను మాటకు 'శబ్దార్థ' యని యర్థము సరిపోవును. 'సగుణా వసంకృతీ త్వువఃక్యాసి' యనుపది 'పరికృతా' యనుటలో సంగృహీతమైనది. 'పరికృతా' యనగా 'నుజాలంకారయుతా' యని సామాన్యముగా వ్యాఖ్యాతలు వ్రాయునర్థము. కాని నన్నయ్యగారు ఇంతకంటెను గంభీరమైన యర్థమునే యుద్దేశించినాడు. అతని మాత్ర రచనములోని ప్రాధీయంతయు నీ 'పరి కృతా' యనుమాటయందే యున్నది. ఇట్లు నన్నయ్యగారు మాత్రమున కర్థము చెప్పకొన్నచో నది మమ్ములని లక్షణముతో పరిచావుమన్నది.

తిర్యాకాపా వా గ్యా రసవృత్తి. రసవృత్తియనగా 'రసంప్రతి వ్యాపాకోయవ్యాపా రసవృత్తిః' రసమును చెప్పువ్యాపారముగలకే వాక్కు. ఇది విశ్వనాథుని కావ్యలక్షణముతో సరిపోవుమన్నది. 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్య'మని విశ్వనాథుని లక్షణము. రసమాత్మకా కలిగిన వాక్యము కావ్యమని యర్థము. శబ్దార్థములు కావ్యమునకు శరీరము. అత్మ రసము. ఆ యాత్మ యున్నప్పుడే ఆ కావ్యమునందు కావ్యత్వముండును అని. నుణములు రసగర్భములగుటచేతను అలంకారములు శబ్దార్థి గర్భములైనను జీవచ్ఛరీరమునకే యలంకరణము కోభోహేతువగుటచేతను రసవంతములగు శబ్దార్థములకే నుజాలంకారయుత కగుదును. ఇందుచేత రసము కావ్యమునందు ప్రాణధూతమై తక్కిన యంశముల నన్నిటిని సంచయోగ పఠయచున్నది గాబట్టి రసమే కావ్యమునందలి యసాధారణ గర్భముని చెప్పవలెను. లక్షణ మనగా, యసాధారణ గర్భ వచనము. ఇందు చేత 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్య'మును లక్షణమే పరిపూర్ణమైనది. ఈ కారణమువలననే విశ్వనాథుడు మమ్ములని లక్షణము ఖండించెను. కాని నన్నయ్యగారు మాత్రమునందు మమ్ముల విశ్వనాథుల లక్షణములు సమన్వయ పడినవి.

తిరునాథ వచ్చిన గొప్ప యాలంకారికుడు జగన్నాథ పండితిగా. అతడు మమ్ముల విశ్వనాథుల లక్షణముల రెంటిని ఖండించినాడు. దోషములున్నప్పుటికిని గావ్యములందు రసము ప్రతీయమానమునను నేయున్నది. అలంకారములు లేనప్పటికిని రసము బాధిత మగుటలేదు. అస లేవాక్యమునం దలంకారమున్నచో యొదలులేదా పరిగా నిర్ధారించుటకు వీలులేదు. అట్టి సంపద్యమున అలంకారము బంధవలెనను నియమమెట్లు

కుగుగును. నుణములు రసగర్భములుగాన వానిని నురించి వేరుగా చెప్పవక్కరలేదు. మఱి శబ్దార్థములు రెండును కావ్యమునకు పాదగదు. కావ్యము చగువుయంటిని, వినుయంటిని అను వ్యవహారము శబ్దమునకే కుగుగును గాని యర్థమునకు కుగుగుదు. అందుచేత శబ్దమే కావ్యమని చెప్పవలెను. శబ్దమునకే లక్షణము చేయవలెను. ఈ విషయమే దోషము లనేకములు మమ్ములని కావ్యలక్షణమునకు పట్టుచున్నది.

మఱి 'రసమున్నచే కావ్యమునకు వీలులేదు'. అప్పుడు కొన్ని కావ్యములకు కావ్యత్వము లేక పోవలసి వచ్చును. మహాభులు కూడ రసతాత్పర్యములు లేని కావ్యములు కొన్నివ్రాశిరి. వర్ణనాత్మక కావ్యములకు వస్తుప్రధాన కావ్యములకు లోకమున కావ్యత్వ వ్యవహార మున్నది. విశ్వనాథుని లక్షణము వీనియందవ్యాప్తమగుచున్నది కావున నది సంగతిచిత్తు. ఎవో పరంపరయూ వానియందు కూడ రసవద్భావమును సాధింతుమన్న సామాన్య లోకక వ్యాసులందు కూడ వేతాద్విరసస్వరూప సాధింపవచ్చును. అప్పుడు వై లక్షణమున కతివ్యాప్తి సంభవించును.

ఇందుచేత జగన్నాథ పండితులు 'రమణీయార ప్రతిపాదిక శబ్ద కావ్య మని' లక్షణమొనరించెను.

'పరికృతా' యనుటలో జగన్నాథుని యీ కావ్య లక్షణముకూడ సంగృహీతమైనది. 'పరికృతా' యనగా లెస్సగా చేయబడినది యని యర్థము. అనగా 'రమణీయా' యని యర్థము చెప్పవచ్చును. ఈ యర్థమును వివరించునచే భారతీయునందలి 'సారమతిం గంధిండు' లను పద్యము.

సారమతింగంధిండులు ప్రసన్న కథా
కవితార్థియు క్తి లో
సారవి మేలువా నితిగు లక్షర
రమ్యతి నాదింప నా
నాగుచిరార్థ నూ క్తినిధి నన్న యర్థట్లు
తెనుంగున నృపా
భారత సంగీతా రచన బంధుగు
పియ్యో జగ్గితంబుగన్.

ఈ పద్యమునందలి 'ప్రసన్న కథాకవితార్థియు క్తి' అక్షర రయ్యితి'నను రెండు విషయములు నున్నవి. ఇంకొకటి యర్థసరిష్కృతి. రెండవది శబ్ద సరిష్కృతి. నన్నయ్యగారు రమ్యమైన శబ్దములలో కథ చెప్పకొని పోవుచుండును. ఆ కథాంతర్గతమై బహ్యార్థసంచయోజన ముండును. నన్నయ్యగారు కథా కథనమున కడు వేగిరి. పాశురకు దాని వేగమును నిలువ

రించుకొని పరిక్షించవలెను. అప్పు డాతనికి కథాంతర్ని గూఢములైన బహ్యార్థములు భాసించును. ఆయన యర్థ సంయోజనా చాతుర్య ముట్టిది. ఈ యర్థములను గ్రహించుటకు లో సారయవలెను. లోతుగా చూడవలయును. దీనికి సారమతి గావలయును. సారమతి యనగా బహ్యార్థ పరిజ్ఞాతృత. తత్సంయోజనచాతుర్యాను శిలవ దిక్షితి. కావున సట్టి సారమతి కవింధులకే యుండును. అనగా కవిసహృదయుల కన్నమాట. ఇందుచేత నీ యర్థములు శబ్దముయొక్క యభిధాశక్తి చేత చెప్పబడునని మాత్రమే కాక యనంతమైన వ్యంజనాశక్తి గమ్యములకు ననికూడ చెప్పినట్లైనది. అభిధాశక్తియులైన యర్థముల నెరుంగుటకు సారమతి యుండునట్లెరుగదా. మఱి కవింధు నీయర్థములను చూచి, వాని సంయోజన చాతుర్యము చూచి 'మేలు' అందురట. అనగా వాని సాందర్యమునకు మెచ్చుకొందురన్నమాట. ఇట్లు మెనిజెప్పిన యర్థములయొక్క రమణీయత కవింధులెఱుంగునది. మఱి శబ్దాంతరమణీయత యుట్టిది గాను. అది సదృశనవేద్యమైనది. అది శబ్ద గతాక్షరగతమైనది. ఆ యక్షరముల ద్వని నాశ్రయించినది. దానిని గ్రహించు శక్తి శ్రవణేంద్రియగతమై యుండును.

ఇదియే యర్థము నానాదుచిరార్థనూక్తియని నన్నయభట్టు స్పష్టము చేసినాడు. నానా దుచిరార్థనూక్తి యనునది నన్నయభట్టు కావ్యలక్షణముగా మనము స్వీకరించవచ్చును. నూక్తి యనగా పరిష్కృతమైన వాక్కు. దుచిరార్థమనగా పరిష్కృతిమైన యర్థము.

ఈ దుచిరార్థనూక్తి జగన్నాథపండితుని రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దముతో నెంత సన్నిహితముగా మన్ననో చూడుడు. దుచిరార్థమనగా రమణీయార్థమని యర్థముగదా! ప్రతిపాదకత్వముననది శబ్దార్థమునకు గల సంబంధము. దుచిరార్థనూక్తియనగా రమణీయార్థ ప్రతిపాదక సుశబ్దము. ఈ ప్రతిపాదకత్వ మొకచోట వాచకత్వముగా వచ్చును. ఒకచోట వ్యంజకత్వముగా వచ్చును. ఒక చోట రెండుమాగా వచ్చును. బహ్యార్థములు భాసించునప్పుడు శబ్దమొకయర్థమునకునాచకమై, తక్కినవానికి వ్యంజక మగుచుండుట సరిచిరమే. ఇందు చేత 'పరికృత'యన గాంధీయతోయని యర్థము చెప్పవచ్చును. ఈ 'పరికృత' యనుమాటకు గుజాలంకార యంత, యని యర్థము చెప్పవచ్చును. 'రమణీయ' యని చెప్పవచ్చును. ఇంకనూ ఆ నేకములకు లోలైన యర్థములు చెప్పవచ్చును. ఏ యొక్క అర్థముతో నాగ

వలసిన పనిలేదు. ఆ మాటయొక్క యర్థ మెంత విస్తృతమైన దనగా, కావ్యమునందలి బహుభార్త సంయోజనము రచనా సంఘటనలు మొదలైన శబ్దార్థ విషయకమైన యనంతమగు శిల్పమును గురించి పాఠకుని జ్ఞాన మెంత విస్తృతముగా నుండునన్నో యంత విస్తృతమైనది. ఇట్లు పాఠకుని జ్ఞానమునుబట్టి గ్రహణమును బట్టి ఈ మాటయొక్క యర్థము పెరుగుచుండును. ఈ యొక్క పరికృతయను మాటను నాడుటవలన మైన చెప్పిన మాకు కావ్యలక్షణములు. నన్నయభట్టు కావ్యలక్షణమునందు సమవ్యయము పొందినవి.

ఈ 'పరికృత'యను మాటకింత విస్తృతార్థముండుటవలన మెని జెప్పిన ముమ్మల విశ్వనాథుల లక్షణములకు బట్టుచున్న దోషములు పరాస్తములగుచున్నవి. నన్నయభట్టు మాత్రమునకు వర్ధి మిట్లు గ్రహింపవచ్చును. 'యత్ర రసవృత్తి ర్వాక్, తదర్థశి ర్దోషరహిత' రమణీయా శిల్పయో నా ధితః తిర్థావ్యం.' ఎచ్చట రసతిత్తరమైన వాక్కును దాని యర్థమును దోషరహితములై, రమణీయములై లేక శిల్పయములై యుండునో యది కావ్యము.

ఈ లక్షణమునం 'వనోప'యనుట దోషము కాదు. దోషరహితత్వము రసధింజయ గాకపోయి నప్పటికిని విశ్వశ్రేయస్సును ధిజించును. విశ్వశ్రేయస్సును కావ్యప్రయోజనములందు మొదటగా చెప్పినాడు నన్నయభట్టు. 'విశ్వశ్రేయః కావ్యమి' అని 'చింతామణి' మాత్రమునందును, జగద్ధితంబుగన్' అని భారతిపద్యమునందును కావ్యప్రయోజనము నిర్దేశించినాడు. "దుచిరార్థనూక్తి" యను మాటలోని 'సు'ఉప సర్గ యాదోషరహితత్వము చే జెప్పచున్నది. అందుచేత నన్నయభట్టు లక్షణము సత్కావ్యలక్షణముగా స్వీకరించవలెను. కావ్యము విశ్వశ్రేయః ప్రయోజయ గావలయునన్నచో నది దుచిరార్థనూక్తిగా నుండవలయును. విశ్వశ్రేయస్సు ప్రయోజనములుగా లేని కావ్యములు దుచిరార్థోక్తులుగా నుండవచ్చును, దోషరహితములుగా నుండవచ్చును. ఈ విశ్వశ్రేయః అను ప్రయోజన నిర్దేశమువలన పై దోషము నన్నయభట్టు సత్కావ్య లక్షణమునకుబట్టును. మఱి శబ్దమునకుమాత్రమే లక్షణము చెప్పవలెననుటలో నెక్కువ సామంజస్యము లేదు. లోకమునందు కావ్యము నడుపుచుంటిమి, వినుచుంటిమియని మాత్రమేగాక, విచారించుచుంటిమి,

భావించుచుంటిమి, అపార్థించుచుంటిమి యన్న ప్రయోగములుగూడ నున్నవి. ఈ ప్రయోగములు కావ్యర్థవిషయముననే పొసగును. అంగుచేత అర్థము ఒకే లక్షణము చెప్పరలెదమని యుచితముకాదుగాదా. అంగుచేత కావ్యగు శబ్దరూపముగాను, అర్థరూపముగాను, తిర్తిరూపము. “ఉత్తి” యనగా శబ్దార్థముల యొక్క సమాపాదమున శబ్దము తీసికొనవలెను. లోకముగా ‘అర్థము చెప్పదున్నా’నిను ప్రయోగము వంటిదే ‘కావ్యము ఒగువుదున్నా’ననవచ్చును. అదిగాక గంటికే పదుతొమ్మిది నుద్దేశించుటకై శబ్దార్థములకు లక్షణము చెప్పినను నెప్పునొప్పును.

మఱి రసవృత్తియనునది వాగ్య మనునాట యున్నది. ఇది లక్షణపతితిమైన వాక్కు అనునాటకు కావ్యర్థవిషయమునమాత్రమే యనునతిమనునట్లుకా యర్థమును విమర్శించిరి. రసవృత్తిగాని వాగ్యమునకు కావ్యమునంగు ప్రవేశము విశోధించునది. రసవృత్తియనుకొని కావ్యము లున్నను బాధలేదు. ఆ కావ్యములు ప్రాసవి కిపులకైనను రసము సాధ్యమునటలలో విప్రతిపత్తిలేదు. మరి కావ్యమునంగు రసము ప్రధానముగా నుండకపోవచ్చును. కొని అన్వయమే కవిశాక్కు రసస్పృగులేకుండ నుండలేదు. తల్లవాగులు ప్రధానమైనచోట రసభావము లంగములుగా మండుట తిష్టును. అందుచేత రసవ్యాపారము కవి వాక్కులకు నిర్దించుచున్నది. వాక్కుట్టిదిగానున్నచో కావ్యత్వమునకుచోని లేదు. అదియునుగాక సత్కావ్యమునకు రసముప్రధాన ప్రయోజనముగా నుండి తీరవలయును.

‘కావుననే నన్నయ సాధ్యోహిరహో యథా తథం కవిభిః’ అని చెప్పినాడు. ‘హి’ యనుటవలన యావిరఁజుమున నెవరికిని విప్రతిపత్తి లేదన్ననాట, రసశబ్దమునకు పరమాత్మభూనియు కావ్యావందనునియు నర్థములు. కవి శబ్దమునకు జ్ఞానియనియు కవిమనియు నర్థములు. జ్ఞానియైనవాడు పరమాత్మ సాక్షాత్కారము సాధించునట్లు కవి రసావంతము సాధించవలెను. విక శబ్ద వ్యవహృతివలన జ్ఞాని కవులకు వాత్సల్యంప రసావంతములకు సఖ్యము గమ్యమగుచున్నది. ఇంగుచేత రసవ్యరూపము స్యాత్సావందనుని చెప్ప

వలయునది. ఈ యర్థమున కంతయు యథాతథమను నాట వినిగమకను. యథాతథ మనగా నెప్పునియున్న యట్లు. అనగా ఎన్నమైన వ్యరూపములో నన్ననాట, రసమున కన్నమైన వ్యరూపము శాంతియు. శాంతిమనః వాత్సల్యమనెడును. ఆత్మయోగ్య వ్యరూపావగతి. అన్వయమే రసము శాంతియు. శృంగార, హాస్యగుణాదులు వారి శాంతి విశేషములు. రసశబ్దమునకు శాంతిమనియే యున్ను. భారతియునందంగిరసము శాంతియు. ఇదియే సత్కావ్యమునకు పదనాప్రయోజనమని ఎన్నయర్థభట్టు నిష్కర్షి.

ఇట్లు వన్నయర్థభట్టు సత్కావ్యలక్షణమునంగు మమ్మట, విశ్వవాళ, జగన్నాథుల కావ్యలక్షణములు సమన్వయరూపములో నుండు గోచరించుచున్నవి. మమ్మటులు, వన్నయర్థ భట్టునకు సమకాలికుడో, తిర్వాతివాడో కావచ్చును. సమకాలికుడన్నను కలికు కౌశ్యరవాసి. అన్వయముండి యతని సిద్ధాంతము వేగి నీశమునకు వచ్చియుండుట సంధింపగు. మఱి విశ్వవాళ, జగన్నాథులు వన్నయర్థభట్టునకు చాల కాలమునకు తిర్వాతివాడు. తన తిర్వాతివైదాదువంపల సంవత్సరములకు వచ్చు కావ్యసిద్ధాంతమును వన్నయ భట్టు ముంగుగ నే నూహించగలిగినాడు. ఇది యాయన యూహనూడి కాకపోవచ్చును. ఆకాలమున వేగి నశియునంగు బహుపండిత పరిషత్తులు నున్నవి. ‘పరమ వివేకపారధి’ మొదలైన భారతిపద్యములు వానిచొంచి మనకు చెప్పుచున్నవి. వన్నయర్థభట్టు తన గూర్వా సాంతిములంగు ‘సభల రమ్యముగా,’ ‘సభల రహస్య యంబుగా’ ఇని చెప్పుకొన్నాడు. ఈవేగి నశిపు సభలలో ననేక కావ్యసిద్ధాంతములు చిర్చింపబడుచు నుండియుండవచ్చును. ‘రమణీయతి’ యనునది వేగి నశిపు సభలయొక్క కవితా సిద్ధాంతములందలి ముఖ్య విషయముగావచ్చును. చిత్రిమేమన ‘రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దః కావ్యోమనిలక్షణముచేసిన జగన్నాథ పండితులు వేగి నశిపువాడు. ఆవేగిదేశి సభల చిర్వాసారాంశములను సమన్వయపఱచి తానురచించు మహాభారతిమునకు మార్గదర్శకముగా ఎన్నయర్థభట్టు తన సత్కావ్య సిద్ధాంత నిర్వాణ మొనర్చుకొని యుండు నన్నచో సపరంజనముగాను.

నిలువుమో ఉపాయోష!

శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం

ఉదయమునకు పూర్వము వచ్చు మొదటి
గగనసాగరముల మధ్యగ నొక గీత [వెలుగు
గీచె, తమసుపైగల వెల్లుగీతవలెను,
తూర్పు గగనంబు పాలుపులు ఏర్పడంగ.

స్థలం :

చెన్ననగర సాగరతీర మన్నినిధము
లాదినంబున నతిసుందరంబుగా ప్ర
శాంతముగ దోచె మనసున శాంతిగొలుప
మెల్లగా చల్లగా వీచె పిల్లగాలి.

పరివరం :

ఒక్కమూల చేపల నావయొక్కటి చల
నంబు లేనట్లు సాగరమందు నుండె,
ఉరముపై చంటిపిల్లను ఊరడించి
స్నిహతోయినట్లుండె నిముద్రజనని.

ప్రాంతం :

పింఛసిదార్లు నల్లరు లాంఛనంబు
కై నడచుచుండి రొకవైపు; కనులుమూసి
యొకరు యిసుకపై కూర్చొని రొక్కవైపు
జనులు వేరువేరు; వరలె నమయశాంతి.

ప్రమాదం :

అంత ఆ ప్రశాంత దిగంతమంగనుండి
నగము స్నానముచేసిన శ్యామయొకతె
నన్నని తడిబట్ట యొడల జారుచుండ
పశ్చిమాభిముఖముగ పరువులెత్తె.

అందం :

బ్రహ్మలు పదివేపురుగూడి పడతి యంగ
మును చేసిరేమోగాని మూడులోక
ములను లేదట్టి సర్వాంగ మోహనాంగి
ఎట్టి యాపద కెందెవో ఇష్టవామె.

౧

కరములంజాచి కొనలతో కాంతచీర
కొంగు పట్టంగ యత్నించు కోడెకాడు
లేమ వెన్నెంట నుండెను, ఆమెవాని
కందకే పరువెత్తుచునుండె ముందుగాను.

ధ్యానం :

మనము పట్టియున్నట్టి తమంబుపోయె
నిన్నుజూచిన వెంటనే నిర్మలాంగి
గగన మంత సీరూపమే కాంతి నిపుడు
ప్రళివియంత నీ మూర్తియే పెరిగె నిపుడు.

అజ్ఞానం :

పండిత పురుషులనా ఫలితమేమొ
పగలు మొదలిడకే యిట్టి తగవులేని
పనులుజరిగిన సంసార భ్రామలెట్లు
తిరుగ గలరు యీ సాగర తీరమందు.

అవశం :

అందరామె యంశంబునే ఆనరించి
మైమరచిరిగాని తగులు మాయకాని
ఆపువారొకరును లేక ఆమె మొదటి
తీరునే సాగిసాగి యదృశ్యయయ్యె.

నుశీకారం :

అంత పెరిగి విడుగు కెరటాల తెలుపు
నురగలంట విసబడెను నుడులు కొన్ని
వర్ణ శబ్ద మధురిమతో, నర్లవంబు
సూర్యకిరణ రజతకాంతి శుభ్రపడగ.

వర్ణం :

“నిలు నిలువుమో యుపాయోష, నీదువెంట
కోటియుగములై యుంటిని, గురుతులేద
సూర్యుడను నేను, జగతః ప్రమాతి కరుడ,
నిలచి లేనివార తనువులో కలియగడవె!”

యెంకిపాటల శిల్పవైఖరి

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

‘ఏటి కడుపున దాగి
 తోట నిద్రలోయింది
 ‘ఆలనా’ నా సాదకు
 ‘పాలనా’ యనుకొంటి!
 కొమ్మలో కోయిలా ‘కోయంటి!
 రాగ తనమా యేమా బాస వోగరుగజే!
 తిరిమి తిరిమేకాను
 తిరిగి కో! కో! యింది
 ఆడిందె ఆట గాపాడిందె పాటగా!

ఒకనాటి సాయంత్రం కొంచెం పరధ్యానంగా ఉన్న సమయంలో నాకి పాట వినబడింది. ఏటి కడుపున నిద్రపోయిన తోట, తిరిమి వేసినా తిరిగి ‘కో! కో!’ అన్న కోయిలు పాట మొదలైన వెన్నెన్నో మనో విధిలో ప్రత్యక్షమై మనోజ్ఞంగా ప్రతిస్పందించింది. కోయిలుపాటలో కొత్త దనమేమీలేదు! అది కవి మొగలుకొని ఆధునిక కవి దాకా అందదు పింగిత మాధుర్యం విరహోద్దీపకంగా పేర్కొన్నారు. అయినా ఒక్కొక్క కవి వాణిలో దాగా పాతపడి పోయిన విషయమయినా ఒక అనిర్వాచ్యమయిన వైచిత్ర్యంతో సాంకర్యంతో సాక్షాత్కరిస్తుంది. అగరు ధూనుమాతికలా ఆంతరాంతరంలో విలీనమై మైకం కలిగిస్తుంది. సాహితీ విమర్శన మార్గాలవేకం అవలంబించి ఆ అనుభూతి వివేచన కోసం మన మెన్నెన్నో విధాల ప్రయత్నిస్తామ. అయినా ఒక్కొక్కప్పుడీ అనుభూతి విస్ఫుటంగా తాహ కందక దూరదూరంగా విలీనమై పోయినట్లే భాసిల్లుతుంది.

గాలి దుమారం

యెంకిపాటలలో మొదటి రచన ప్రారంభమై దశదశాబ్దాల నలభై సంవత్సరాలు గడిచిపోయాయి. అనాటి పాటలపై ఆంతకుపూర్వం ఎన్నడు కనిపించిన ఎరగనంత గాలిదుమారం చెలరేగింది! బసవరాజు అప్పారావువంటి అనాటికే ఆధునికకవి ‘వీవు నిత్యమువాడే భావకాదిది; ఈ భావ సాయమున సత్యాన్వేషణం

చేయలేవని తమతో అన్నారనీ, అటుపిమ్మట క్రమంగా ఆయన ఆ అభిప్రాయం మార్చుకొన్నారనీ స్పష్టీయలు సందూరి సుబ్బాంపుగా రీ యెంకిపాటల మొదటి ప్రయరణ పీఠికలో పేర్కొన్నారు. గేయ రచనాఫణితిలో బసవరాజు అప్పారావు సందూరు సుబ్బారావు ఇంచుమించుగా ఒకటే పంథా అవలంబించారు. అయినా ఆయనకే ఈ మార్గంలో ‘సత్యాన్వేషణ’ సాగించడం దుస్సాధ్యమని తోచినప్పు డితరుల కీ పాట లెంతో విడ్డూరంగా వినిపించడంలో అశ్చర్యం లేదు! స్పష్టీయ క్రి దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యవంటివారీ గేయభోంజి విని వేరొక కొంటెపాటలో వెటకారంగా వెక్కిరించారు. ఇక కేవల సాంప్రదాయక విమర్శకులు కొందరి గేయాలపై లేనిపోని వోమోపలాలెన్నో చేసి కూర్చారు బట్టారు. మరి కొందరిపాటలో అందిఅందిని నిగూఢ తత్వ్యాన్వేషణ కొనసాగించారు. ఇంకా కొంద రలంకారశాస్త్రవృత్తితో స్వీయాపర కీయా నాయికా మీమాంస ప్రారంభించారు. అయితే ప్రాతిస్థిగరణీయలుసంచాన్ముల అదినారాయణశాస్త్రి వంటి విద్యవ్యరణులు, దేశోద్ధారకులవంటి సహృదయ సాహిత్యాభిమానులు ఈ రచనలెంతో ఆదరించి అభిమానించారు.

అలంకార శాస్త్రీయ ప్రాథమిక రస సిద్ధాంతంతో వివరించేవారెవరు ఉండరు. ఆదృక్పథం వికాల పరిధి అట్టిది. అయితే ఆ ప్రాచీన శాస్త్రానికి సంబంధించిన కొన్ని తాత్కాలిక సాంఘిక ధర్మసృక్పధాలనాటి రచనల కంటగా సమన్వయించవు. ఇందుచేత అలంకార శాస్త్రప్రధాన సిద్ధాంతాలనాటి రచనల కనుగుణంగా సమచిత్రమయిన సహృదయ దృక్పథంతో పరిదిద్దుకోవలసి ఉన్నది. ఈ సందర్భంలో ఇంకొక విషయంకూడా బాగ్రత్తగా గమనించాలి. ఎవరయినా ఒక విమర్శకుడు అలంకారశాస్త్రం కూలంకషంగా అభ్యసించి ఉండవచ్చును. కాని ఆ విమర్శకునికి తగినంత రసార్ధముయిన అవగాహన లేకపోయిన

యెడల పాహితీపర్యాలోదన తప్పదనిపట్టే అవకాశం లేకుండు. ఏతవతా కేవలం అలంకార కాస్త్రములైనా వల్లనే వంతమాత్రాన ప్రయోజనమేమీ లేదని స్పష్టమైంది. యెంకిపాటలలో ప్రాచీనుల కొందరు చేసిన విమర్శల లిడోలోదనిలో పాగిపోయాయి.

ప్రతికొత్త తరంలోను ప్రాచీన పాహితీసృష్టిపై విమర్శల దృష్టి ఏర్పడడం సహజం. యెంకిపాటల రచన ప్రారంభమై ఇందుమించుగా ఒకతరం గడిచి పోయింది. అలాటి వాదాపవాద ధూళి సంరంధం మన కీనాడు కొంచెం వింతగా కనిపిస్తుంది. సమకాలిక పాహిత్యపర్యావరణంలో కొంత ముగ్ధులృష్టి లోపించడం సహజమని కూడా అనిపిస్తుంది. ఈవాడి పాటలలో కొన్ని అనువాదవాంఛ పాహితీలో కావ్యతంగా స్థిర పడిపోయాయి. మరికొన్ని పాటలలో ఆవాదా పేర్కొన్నంత అనాచిత్యంగానీ, గొప్పదనం గానీ లేదని కూడా అనిపిస్తుంది.

జానపద ధోరణి

ఎంకి పాటలు మొత్తంమీద గెంకు విర్గాలగా విభజించుకోవచ్చును. ఈ గేయాల మొదటి ప్రచురణ 1925లో వెలువడింది. ఆ తర్వాత మరొన్ని కొత్త పాటలు చెప్పి కవి తిరిగి ద్వితీయ ప్రచురణ ప్రకటించారు. ఈ మాత్రం గేయాలలో ఇతివృత్తం రచించిన పాటల దృష్ట్యా కొన్ని కొత్త ధోరణులు తలలెత్తాయి. మొట్టమొదట రచించిన యెంకి పాటలు సాంప్రదాయికమయిన జానపద గేయ ధోరణిలో పాగిపోయాయి. అంటే, కవి మన జానపద గేయ పద్ధతి ప్రార్థిగా పుణికి పుచ్చుకొన్నారని నేనిక్కడ నిరూపించాలి లేదు. మొదటి యెంకిపాటల భాష లోను, భావవ్యక్తీకరణలోను జానపద గేయచ్ఛాయ లక్కడక్కడ చూచాయగామాత్రమే స్ఫురిస్తున్నాయి. 'పటేకాలపువా యెంకి' దీని కొక చక్కని తార్కాణం:

"నీతోటే వుంటాను నాయకు బావా!

నీ మాటె యింటాను నాయకు బావా!"

"సరుకు లేమి కానా రెంపిని పిల్లా!"

"నువ్వు

మృదుడిసి మనసియ్యి నాయకు బావా!"

"ఒక్కదనము కేమిత్తు పంపిపిల్లా"

"నువ్వు సల్లగుండు పద్దాక

నాయకు బావా"

"యేడనే నీ కాపుర మో నెల్లురు పిల్లా!"

"నీ నీడలో నే మేడకడతా నాయకు బావా!"

"నీ తోటే వుంటాను నాయకు బావా!"

నీ మాటె యింటాను నాయకు బావా!"

మన జానపద గేయాలలో యెంకి నాయకు బావల కంటే నాయికా నాయకుల కొందరు కనిపిస్తారు. "నీ నీడలో నే మేడకడతా నాయకు బావా!" వంటి జానపదుల ఆర్థ భావా లెన్నెన్నో గోచరిస్తాయి. కానీ 'యెల్లురు పిల్లా!' వంటి సంబోధనల పాటలలో చాలా తక్కువ. ఎంకి నాయకు బావల ముగ్ధ మగువపై నిలుచున్న కవి మనోక్కుడు స్పష్టంగా పాటెల్లెల్లరి స్తున్నాడు! ఆయితే మొదటి ప్రచురణ పాటలలో అంతేల కవి చిత్రించిన యెంకి నాయకు బావల చరణ ప్రణయ స్వరూపం అనువాదవాంఛ కలిగి కొక అత్యుత్తమ లావణ్య రాశి చేకూర్చింది. అన్నెను, పున్నెను ఎరగని అమాయకులయిన ఆ జంట భద్రాద్రి ప్రయాణము, తిగవతి యాత్ర, యెంకి ముచ్చటలు, ఆ మెవలపు, ఏనాటికైనా తెలుగువారి నిండుగుండెలో నిలిచిపోవాలిన కమనీయచిత్రణలు.

"వన్నిడిసిపెట్టెలి నాడే నారాజు

మొమ్మ తిరిగొస్త వన్నాడే!

నీలు లేతోతుంటే

నీతోడే ఒలమ్మ

నాయెంట యెవకోను

వడిసినట్టుంటాడి!

అద్దనులూ నూర్తుంటే

అది యేటా ప్లమ్మ

నాయెనక యెవుకోను

వద్దినట్టుంటాడి!

వన్నిడిసి పెట్టెలి నాడే!"

ఈ విధమయిన సుమారురమయిన అనురాగ భావ మణి చిత్రణతో విందూరికవి నేటికాలపు ప్రేమకవిత కొక అమూల్యరత్న హారం పంపించారు.

ప్రకృతి చిత్రణ

'యెంకి' పోయకం ఆభివర్ణిస్తూ కవి ఒకచోట ఇలా అన్నాడు:

"నూపుతో మాటాడి

పూపిరితో తెనిగించు;

కను బొమ్మతో నవ్వి
మనసు కరిగించు!

ఈ ప్రేమభావ వ్యక్తికరణలో నేమి, ప్రకృతి
సౌందర్య చిత్రణలో నేమి ఈ కవి చూపుతో మాటాడి
ఉపరితో తెలిసిందగలంతటి దిట్ట!

‘అంపల్, బొమ్మలై
అందాల బరిగై

నుక్కలై నా యెంకి సురిగిపోయిందంట!’

‘కన్నమంటా యేగు

గాలి కెగబోసింది.’

‘ఆకాశ మావోదన

ఆవులించి నరేయి.’

‘యేటికడుపునదాగి

తోట నిదశోయింది.’

‘ఎంకి పూగెను కొమ్మపువ్వులా! చంద్ర

వంకపూగెను బొమ్మ ఉయ్యాల!

ఎటిపై కొమ్మనూ

యెలయెంకి ఆరువించె

నీట బొమ్మఉయ్యాల

వెలవంక వెలయించె!

‘యెలుతురంతా మేసి

యేగు నెనుకేసింది’

పై ఉదాహరణలో ‘యెలుతురంతా మేసి యేగు
నెనుకేసింది’ అన్న ఈ పంక్తియాలైన తిరవాణి మనలో
లోపలి మనస్సులో మహాప్రళయ మేదో జరిగినంతటి
విచిత్రానుభూతి పొందెత్తుతుంది! ఇటువంటి
సున్నితమైన ప్రకృతి సౌందర్యచిత్రణం వీరిపాటలలో
చాలాచోట ఒక మెగుపునలే మెరిసిపోతుంది! ‘యెంకి
పయనంలో’ కవి ఎంతో సహజంగా స్ఫూరింపజేసిన
ప్రకృతిరూపచిత్రణ మన హృదయంలో ఎన్నటికీ
వన్నె తరగని విచిత్రానుభూతిలా నిలిచిపోతుంది!

‘పడుకుంటే నాకేటా బ్రతు పుట్టివాడి!

కడుపులో నెయ్యేసి కలిపేసివాడి!

ఎడతెగని జలమంట!

నడమనో పడవంట!

పడనెక్కి నాయెంకి

పయనమయ్యిందంట!

నీటిగాలికి యెంకి

పైపెరుగు తాదంట!

పడిపోయినట్లేకో! పడ వెల్లి నాదంట.

కొత్తపాటలు: తాత్త్వికచింతన

కొత్తపాటలలో కొన్నిటిలో ఎంకి నాయుడు
బావల జానపద స్వరూపాలు బాగా మరుగున పడి
పోతాయి. ఈ కొత్తపాటల రచనలో కవిలో కొంత

‘తాత్త్వికచింతన’ బయలుదేరి క్రమక్రమంగా దృఢ
పడింది:

‘పూవు నేనైతే నీవలపు నేనాదు!

పూనిన్నె జగమంతే ధ్యానింపజేతు!

నేను కొయిలనైతే నీరాగమాదు!

దిశలహో విన్నెకీ రింపగాజేతు!

రాయి నేనైతే నీ ప్రాణమునాదు!

ముజ్జగము రా విన్నె మొక్కగాజేతు!

నీవు నేనైతే నిను నీలోనై కండు!

నేను నేమగమంటే నీలోనై యుండు!!

ఈపాట చదివేసరికి మనకు కవిలోని కవిత్వ
శక్తి క్రమక్రమంగా సన్నగిల్లివదిలి అవిపిస్తుంది.
మొదటి పాటలలో ‘యెంకి నాయుడుబావలం’గా
విస్తూ ఉండగా విరిచినవ్యక్తు లిద్దగు ఈపాటలో ‘కేవలం
వ్యక్తులై “నీవు నేను”గా సరిపోయారు. పెగా ఇది
జానపదుల హృదయాలలో రెక్కలే భావాలు కావు. నిజా
నికి కొత్తపాటలలో చాలా చోట్ల కవి కవిగా మాత్ర
మే మన ఎదుట నిలబడుతున్నారు. యెంకి చాలాచోట
‘కేవలం పోహాసుందిరిగా నే గోచరిస్తుంది. ఇంకొకచోట
కవి తా నీశ్వరుడయినట్లే భావిస్తున్నాడు:

‘ఈ సంది కీయంద మెవ్వ రిడికోయా!’

‘ఆకాశమున విల్లు! అంకాన యెంకి!’

‘రేయి మంచుటల వెలరెగి రచగోయా!’

‘వెలవంక దోయక్క చిలిపి నా పక్క!’

‘పాలు తే లేనబా పెగుగ గవ్వగోయా!’

‘శంకరుడు సరి ఆచల ఇంకెవ్వ రిచట!’

‘తాత్త్విక చింతన’ బాగా ప్రబలిత ఈ
గీతంలో మనకు మొట్టమొదటి పాటలలోని ‘వెచ్చ
దవం’గాని ప్రచిత్రంగాని గోచరించదు. కవి శక్తివం
తులు కవక కొంత మర్యాదగా బయటపడారని
మాత్రమే అనుకుంటాము. ఈ సందర్భంలో అభిజ్ఞాన
కామంతలంలో గుర్తుకునినూ క్లి స్ఫురణకు వస్తు
న్నది. ‘వయం తిత్వాన్యేహ వృధుకర హతాః,
త్వంభుకృతీ!’ గుర్తుకునినది శకుంతల సమక్షంలో
మమ్మద నుద్దేశించి అన్నమాట. ‘మధురం! నీవనేక
వివాహగా శకుంతలానుభూతి మారగొన్నావు!
తిత్వాన్యేహణ్యేవదీన మా కీఫలితం దిక్క లేదు!’ అని
దీని తార్కిర్యము. ‘కేవలం ఆదర్శాన్యేహణ్యేవదీన
ప్రేమకవిలో ప్రగాఢమయిన శృంగారానుభూతి
కుష్మించిపోతుంది. అసలీ శృంగారానికి తిత్వాన్యేహ
ణ్యు బాగా చుక్కెదురు! ఈ ధోరణిలో కవి రచించిన
పాటలన్నిటిలోను మనకంతగా ‘వెచ్చదవం’ స్ఫూరిం
చదు! కవి రచనా శక్తి మాత్రమే కొంతవరకు మాట
దక్కించినదని అనిపిస్తుంది. ఈ ధోరణి గేయాలలో
ఈ పాట కొంత ఎన్నదగిన రచన!

కోటి గొంతులు కలిసి
పాటపాడే తీరు
వెలుగు నీడల వశుమ
నిలిచి ఆలించు
విటి మిలమిలలోన
తోట నవనవలోన
వెలుగు నీడల పొత్తు
తెలిసి పాలించు
ఎంతెన్నఁదని లోక
మెప్పుడెవ కలిపితే
వెలుగు నీడల వెపు
వేలు చూపించు!

అయితే ఈ కొత్త పాటలన్నీ ఇలాంటివి కావు!
మొత్తందీడ ఎంకి పాటలన్నిటిలోను గొప్పవందగిన
విడచిమిడి ఉత్తమ గేయా లీవిభాగంలో నేకనిపిస్తాయి.

ఇది ఇటువంటి ఉత్తమ సరణిలో సాగిన రచన :

కొంచె తిరిగి కోన తిరిగి
నీర చెరుగున కూరిచితిగా!
గరికిపూలా కంఠమాల!
ఆవునడిగి అడిగి నడిచి
పూలగిన్నెల పొంగుపరచిన
గుమ్మపాలు కొమ్ముతే నే!
చాయ వెన్నెలా
లోయ బయలా
పచ్చిక మెత్తల పాసుపువైన
'కోకో' యంగుకో యనరా!

కాని ఈ పాటలలో ఎంకి నాయుడు
బావల జానపదస్వరూపం చాయా మాత్రంగానే
భాసిస్తుంది. తెరమరుగులో స్వచ్ఛము సంపూర్ణము
పరిణతియు అయిన కవి ప్రేమకవిత మాత్రమే కనిపి
స్తుంది. ఇందువల్లనే జానపద వ్యావహారిక భాష
స్థానంలో క్రమక్రమంగా గ్రాంథిక భాష ప్రవేశిస్తుంది.
'సుండె గొంతుకలోన కొట్టాడుతాడి' అని ప్రారంభ
మైన యెంకిపాట చిట్టచివరికి కేవలం గ్రాంథిక ధోర
ణిలో చుగిసిపోతుంది.

'సాగరుని సలాపమేలా!
చందురుని యుగానమేలా!
నెకతంపు విలాసమేలా!
లోక మికనేలా!'

ఈ పాట చదివినప్పుడు మొదటి పాటలలోని
అకృత్రిమ సౌందర్యమే మనకంతో వింతగా స్ఫురి
స్తుంది. యెంకి నాయుడుబావల సరళి జానపదవాడు
రాగమే ఎంతో హృదయంగమంగా ఉన్నదని అని
పిస్తుంది.

సందూరి కవి ఒక్క యెంకిపాటలేగాని వేరే రచన
లేని సంతరించుకోలేదు. వీరి ధండామార్గంలో యెప్పుకో
దగినంత వైవిధ్యం కనిపించదు. గేయాల కవసరమైన
పదాల విరుపులం పొడిగింపులు లేకపోతే కొన్ని పాటలు
కొంచెం కుంటిపెట్టు వినిపిస్తాయి. కేవలం ధండా
దృష్టితో పరిశీలిస్తే కొన్ని పాదాల సంపూర్ణంగా
ధ్వనిస్తాయి. సంగీతంతో మేళవించినప్పుడే ఈ పాటల
కోక విస్తృతమైన సంపూర్ణత్వం కనిపిస్తున్నది. గేయ
సంపుటి కిది కొంతవరకు సహజమే! గొంతు చుడి
విప్పి సందూరి ముఖ్యారావుగారి పాటలు పాడు
తున్నప్పుడు చిన్నతా గ మధురామధూరిని ఎన్నటికి
మరిచిపోలేదు!

ఒక్కరికికోవయినా ఒక జాతినోంతులో కాశ్య
తంగా నిలిచిపోగల కవితా శక్తిగలవారు చాలా అరు
దుగా కనిపిస్తారు. సందూరి కవిత్వంలో అంతగా వైవి
ధ్యం లేకపోవచ్చును. గేయాల ఉదాత్తస్థాయి కొత్తి
పాటలలో కొన్నిచోట కొంత మందగించినట్లు స్ఫురించ
వచ్చును. అయితే మొత్తందీడ తమపాటల పేటి
కతో ఈ కవి అనునాతిశాంధ్ర సారస్వతంలో అజరా
మరులయినాడు.

కొందరు కవుల కవిగతునూ ఆదర మెరువు
తుంది. అటువంటివారి ఆత్మప్రత్యయం క్రమక్రమంగా
తాగా బలపడుతుంది. అయితే సందూరి కవికి మొట్ట
మొదట కొంత బలీయమయిన ప్రతినిధుర్నవగురయింది.
అయినా ఈ యనలో ఆత్మవిశ్వాస మెన్నడు సడల
లేదు. ఎంకిపాటలలో కవి చాలాచోట సున్నితమయిన
వ్యంగ్యధోరణితో తమ గేయ ప్రాశస్త్యం ధ్వనిం
చారు. ఈ స్వనిలో అశ్రుక్షిప్తూరితమయిన అహంభావం
గాని అవేశోన్మాదంగాని స్ఫురించవు. కవికి సహజ
మయిన గాంధీయం మాత్రమే గోచరిస్తుంది. ఈ క్రింది
పాటలో కవిచోట వెలువడిన భవిష్యత్వాని అక్షరాలా
యథార్థమని కాలమే గుజావుపరిచింది.

'పాటేలా! నీకు మాటేలా!
నిన్నతన మేలా! పిగ్గేలా!
ఆ పిను ఈ పిను అందచందాలు
తిన్నంగ నినుమాసి దిద్దుకొంటారు!
ముంగు మన పాపణ్ణి
కింద దిగనీరు
ఎంకికోవంటారు!
ఎత్తుకొంటారు!
గుంకోక్క చేవతె
ఘోరిన నంటారు!
ఇంటింట పెవతారు!
ఎంకి నీపేరు!

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

“ఎవరిది చదువుకున్నావు? కాదంటరా?” అన్నాడు, మైసూరు ప్రాంతంలోని నామగృహులొకరు ఏదో నవల చదువుకున్న సన్నుడూ. “కాదంటరాదు. నవల.” అన్నాను. “అదేవయ్య! నవలనే కాదంటరి అంటాను మేము. మంజీలు, నవరాతీలు అలాగే అంటారు” అన్నారు ఆయన.

కల్పనలకు కల్పలత అయిన కాదంటరి నవల వంటిది మరి! కాదంటరినే నవలకు పర్యాయపదంగా వాడుకుంటున్నాడు కన్నుడులు, మరికొందరూ. ఎంత బాగుంది? — అనుకున్నాను. కాదంటరిని నవలగా భావించినందుననే కాబోలు శ్రీ కొక్కొండ వేంకట రత్నం పంతులుగారు 92వేళ్ళ క్రితమే (1867) దాని నుంచి మహాశ్వేతావృత్తాంతం గ్రహించి, నవలగా వ్రాశారు. కొక్కొండవారెందుకు? కళాపూర్ణోదయం నవల—పద్యనవల—కాదు సంభావ్యతా సంభావ్యతల ప్రసక్తి లేకుండా కల్పనను ఇతివృత్తంలో నడిపించడమే నవల ప్రధాన లక్ష్యం మనుకుంటే! దాని అనుబంధంగా కనిపించే వేంకటాచార్యుని ‘భద్రరాజపుత్ర చరిత్ర’ మరొక పద్య నవల గాదా? 19వ శతాబ్దం పూర్వార్థంలోని మారుమొదటి చెంగవరాయకవి “చారుణీలావీసం”, శాంతిభద్రాద్రి రామకృష్ణ “చిరిసీమ” ఇలాటి పద్య నవలలేకావా?

ఇంతవెందుకూ? ఇతివృత్తంలో కల్పనాగతి, పాత్రోన్మీలనం, రూపకరాయణీయకం, మనస్తత్త్వ విశ్లేషణం, అన్నింటికీ పైచేయిగా సమకాలిక ప్రజాజీవిత ప్రతిబింబీకరణమూ, సందేశ నిర్వాహకమౌనం లక్షణాలతో నవల అని నేడు మనం అంటున్న సాహిత్యప్రక్రియ మాత్రం మనకు అంగ సమబంధంతో వచ్చిందేననడం నిస్సంశయం. ఆ ప్రక్రియలో మొదటిది మనకు ‘మహాశ్వేతే’. (ఇది తర్వాతి కొంత వైజయంతిలో ప్రచురితమైనట్లు శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు గారు తెలుపుతున్నారు.) రెండవది నరహరి గోపాల కృష్ణమశెట్టి శ్రీరంగరాజచరిత్ర (1872). ఈయన చిన్నయమారికి సమకాలికుడు. తనకాలంలో వైసా

యిగా ఉన్న బార్డ్ మేయో ప్రోత్సాహంతో దేశభాషలలో నవలకదయించింది, ఆ ప్రోత్సాహంతోనే ఈ శ్రీరంగరాజచరిత్ర కల్పనను, సమకాలిక సాంఘిక పరిస్థితులచిత్రంగా మేళవించి వ్రాశానని ఈయన ఆ పుస్తకంపేజీలలో వ్రాసుకున్నాడు. సోవాదాయ అనేవిజయనగర రాజకన్యకు చిన్నతనంలో లంబాడీలు ఎత్తుకొనిపోవడం, ఆమె అచిలోనే వారితోపాటు పెరుగుకుండా, విజయనగర చక్రవర్తి శ్రీరంగరావు ఒకనాడు వేటకుపోయి ఆమెను చూచి మోహించడం, కాని, లంబాడీకన్య అని సంకోచిస్తుండగా, రాజకన్య అని తెలిసి అన్యులపై పరిణయమావడం—ఇది దీని కథాపారంభం.

ఆటలర్వాతిది శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం గారి ‘రాజశేఖర చరిత్ర’ (1878). మరి “నేనే మొదటి నవల వ్రాసితిరి” అని ఆమెనా, నేనే మొదటి నవల వ్రాశానని శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహం గారూ చెప్పుకున్నారేముక్కడంతో. ఎవరిదిగి? — అని ప్రశ్నిస్తాడు కదా? ఎంతకునుండు నవలలు కావనకున్నాడు కాబోలు వారు! కనుక నే తామే ప్రవర్తకులమని చెప్పటాన్ని ఈ కథకు.

విశ్వమిత్ర పాశ్చాత్య దేశాలలో మహామహిమ లకు ప్రగాఢ పరిజ్ఞానం వేంకటేశ్వర మునదేశంలో ఒక్క శతాబ్దంలోపు నే వికసించింది. కాని, ఒకతరంవరకూ దానిగతి కేవలం ఉబురుబోకే. నిజానికి నవలకు కావ్య గౌరవం సంతరింపజేసినవారు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, శ్రీ అడివి బాపిరాజు, శ్రీ ఉప్పల లక్ష్మీనారాయణగారు అని అనడం అతియోక్తికాదు. అప్పటి నుంచి నవల నానాముఖాలుగా, నానా రూపాలుగా ఒకవైపు జాతీయవాద, మరొకవైపు సంఘసంస్కరణ సంకల్పం, మరొకవైపు ప్రాచీన వైభవ ప్రతిపాదనలతో ఇలా—ప్రస్థానం సాగించింది. ఈలోగా స్వాతంత్ర్య పరులనూ సహాపిదేందింది. స్వాతంత్ర్య సంగీతి అనంతరమూ విలగ్గీతి వృత్తాలలో ఈ ప్రక్రియ సాగింది. అంగ విద్యాప్రభావం, పట్టణమన ప్రత్యయాలంగా బయట పడినవి—తెరచిరాజు, ప్రజలమనషి, చివరకు

సాహితీసుగతుని స్వగతం

మిగిలేది, కీలబొమ్మలు వంటివి ఉన్నాయి వాటిలో; ఆంధ్రప్రాంతానికో, భారతదేశానికో పరిమితంకాక మానవజీవితాన్ని, తనను ఎదుర్కొంటున్న సన్నివేశాలలోమానవుని విక్రియను, మనస్తత్వాన్ని చిత్రించే 'అల్పజీవీ'వంటివి ఉన్నాయి. ఈజాటివాటిలో రచయిత ముష్టిమర్కంలో మొలకొనినవి భావాలను యథావిధంగా చిత్రించే ప్రయోగాలు చేశాడు.

నవల వావానుఖాబుగా కలసివే, జాతిజీవిత ప్రతిబింబం కావగిందా? నవలలో దీనికి ఎంతో అవకాశం ఉందా? ఆ అవకాశం పూర్తిగా వినియోగమైందా? ఇతర సాహిత్య ప్రక్రియలు-కథ, కవిత—గాన వేయలేకుండా బడిగిందా? కథలుగా కవితలాగా ఉత్తమస్థాయిని అందుకోలేదనే చెప్పడం అసంగతం కాదనుకుంటాను.

నవల కథలుగా ఉదాత్తిస్తాయిని అందుకోవడం ఎలాసాధ్యం? కథకు మనశ్శీలంగా వాదాల్సినా మన వేల సంవత్సరాల జాతికం సృష్టించాడని. గౌతము బుద్ధునిపుణ్యార్థం ఆయన పాతి జన్మలకథలూ మనకు దక్కాయి. జాతికం కట్టడానికి సాధ్యంకాని మన విజ్ఞాన భిండాపై మన వేదంలోని కథలను ప్రత్యేకంగా జ్ఞాపకం చేసుకున్నారేను. నేటి పెక్కుసాహిత్య ప్రక్రియలకు - కావ్య, నాటక శాస్త్రవాదులకు - మూలకంమైన బృహత్కథకు పుట్టిల్లు మన తెలుగు నాడే. కనుక నే కథాకథనం మనసామ్య. నాటకాలను కూడా కథలుగా పండికొట్టినవాళ్లం మనం. దీనికి తోడు పాశ్చాత్య పద్ధతిని కూడా పుణికి పుచ్చుకున్నాము. చిన్నకథకు వన్నె దిద్దుకున్నాము.

అంతేకాక, కథనాక చిన్న సన్నివేశంలో ముందుకొవచ్చు. నవలకు కావలసింది సన్నివేశ భావశీల్యం. అలాటి సన్నివేశాల భావశీల్యం కల విధంగా మనజీవితం, సంఘం అత్యంతంగా మారాయా? రాజకీయరంగంలో వచ్చినవ్యాధు చల్లగా వచ్చింది—దాని వేడిగాని, విలుగుగాని మనకు పోకనే లేదు. భౌతికంగా పరిస్థితులు మారాయా? ఆ మాన్యు రావడానికి ప్రక్రియభివృద్ధి అవసరం. అది రెగినంత జరిగిందా? భౌతిక పరిణామం కలిగినప్పుడే జీవితం లోను సంకీర్ణత, వైవిధ్యం పొందనూపుతాయి.

ఇక కవిత అందామా—అరీ మనసారే. సుందరము క్తకాలు—గాథాసప్రతి—బోర్లంది మనగడ్డపైన.

రెండుచేలేండ్లుగా కవితా సంప్రకాయం వేయిపాటులుగా పారించి ఈ గడ్డపాద. దీనికితోడు భావావేశంతో పొంగే సుందర ఉంది మనకు. వారి దీని ఉదాత్తిత వలకు రావడం ఎలా?

ఇక మనకు రచయితృవర్గం ఎంతఉంది గనుక? ఎంత అభివృద్ధి చెందింది గనుక? ఈ రచయితృవర్గం తన వైరుధ్య చిత్రివృద్ధి ప్రధానంగా ప్రతిబింబింపజేస్తున్నంతవరకు నవల మన జీవితంలోని, సంఘంలోని విస్తృతత అకట్టుకోగలుగుతుందా? మనకున్న నవలకాగాలో చెప్పకోవద్ద పెద్దలు విదానుగురు. వీరిలో ఒకరిద్దరు చారిత్రక నవలా రచయితలు. వారి రచనల్లో చాలాచోట్ల చారిత్రకాలపు వాతావరణం ప్రస్తుతీకరించినా ఇతివృత్తం కాలపురే కాదు, సాంఘిక నవలా రచయితలలో సమకాలీన వస్తువును గ్రహించే వాడు ఇద్దరు ముగ్గురే. కనుక మనం వైవిధ్యం అభిలషించడం, అభ్యుదయించడం కష్టం. బిందెరు తను నవలల్లో ఒక్కొక్క రచనా విధానాన్ని ప్రయోగాత్మకంగా మావడానికి ప్రయత్నించినట్లు కనిపిస్తుండేకాని, జాతి సమగ్ర జీవిత చిత్రానుభూతును కన్నట్టు తోవను.

నవల వికాసం దుద్ధం కావడానికి మరొక కారణం ఉంది. మన పాతి జీవిత వ్యవస్థ కూలిపోయింది. సమస్త కుటుంబ పద్ధతి సముక్తాశించింది. విశ్లేషనూర్ణం, వైరుధ్య జీవితం అల్లుకుంటున్నాయి. నూతనవ్యవస్థ—పారిశ్రామికీకరణం పాశ్చాత్యదేశాలలోలాగా జరుగులేను. ఏర్పడిన బన్నుచోట్ల ఉన్న కొద్దిపాటి సంకీర్ణ జీవితమూ ప్రతిఫలించడంలేదు నవలలో.

యుగధర్మమనేది పద్యకావ్యం. నేటి నవలలో చాలవాటిలో రచయితలు తను మనఃప్రకృతివర్ణం లోనే వివరించడంగాను, చారిత్రక విషయాల క్రోడీకరణంగాను ఈ యుగధర్మం భావిస్తున్నదివచ్చు. మన రచయితల దృష్టి సమకాలీన జీవితంపై తగినంతగా ప్రసరించకపోవడమే దీనికంతా కారణం.

అలా ప్రసరించడంలే, పాశ్చాత్య నవలకాదులు పరిగట్టుకొని వ్రాశారా, దర్శించారా అన్నట్టున్న సాంఘిక సమస్యలను చూపించారే. సాంప్రదాయకంగావచ్చిన,వస్తున్న పురుషులాలనే చర్చించారుగాని, కులమతాలశృంఖలాలు తెంచి కిందికులంవారు

పెద్దకులంబారిన పెండ్లాడి విజయం సాధించాలనే సంకల్పించి అలా చించిపోయేవాం ?

ఇంతమాత్రం ఇటీవలవచ్చిన నవలలలో 'నాగ రక' దృష్టి, మానవజాతి సాన్నిహిత్యాకాంక్ష లేవని కాదు. శ్రీ ఆచరి బాపింజాగారి 'నగుడు' అలాంటి దృష్టిసాన్నిహిత్యాని కొక అపవాదం. ఒక మానవజాతికి తనకు అధికారిని కులమత వ్యత్యాసంజాగిన్ని భేదింపకొనడానికే చేసిన మహాప్రయత్నం ఈ చిన్న నవలలో వర్ణితిమింది. ఆ బాపింజాగారి కథలు—ఈ ఘర్షణలోనే పాపమూ, పోరాటమూ కుదిరిన ఒక ఆంగ్లో-ఇండియన్ కన్యకు పెండ్లాడుతాడు. మైకులలో ఆతిని? పరీక్షలు చేయించే ధైర్యం శ్రీ బాపింజాగారికి లేకపోయిందేమో!

ఇంతకుముందే నేను ముచ్చటించినట్లు శ్రీవట్టి కోట ఆస్వానిస్వామిగారు "ప్రజలమనస్"లో తెలంగాణాలో నిజాం, బాగీదార్లకింద వలగిపోయిన పన్నుకాదు కైదుల జీవితాన్ని, అప్పటి దేశకాలపరిస్థితులను చాలవరకు ప్రతిబింబింపజేసారు; పరిష్కారసాధనలు చూపించారు.

శ్రీ శారదగా రొక చూటలు పర్యటించిన ఈయనలో అంతర్నిహితమైన రచనాశక్తి అకస్మాత్తుగా ఉద్బుధమైంది; పెక్కుకథలు, నవలలు రచించారు. అట్టడుగున ఉన్న సంఘం మానసిక పరిస్థితిని పరిశ్రద్ధ పాటవంతో చిత్రించే తీవ్రమైన రచన ఈ చూట. "మంచీ-చెడూ" అనే నవలలో ఒక యువతి గర్భం తరంలేక మృదునికి భార్యగా అంటగట్టబడుతుంది. ఆతికు మరణించగానే ఆమె పతికురాలై వాడమనీషి గుస్థితికి దిగజారుతుంది. ఆమె జీవితాన్ని రచయిత చెప్పగొన్నట్లుగా, "బంపగా" తెలివాజీయచే రచనలో విశిష్టత.

ఈయన మరొక నవల "అపస్వరాలు". దీనిలో దొంగనోట్లు ముద్రించడం, పంచెనులేపేవారుకూడా

బ్రాకెట్లు అడవం మొదలయిన విషయాలు వర్ణించబడ్డాయి. వరదరాజు అనే రాజ్ కుమార్తె కరకు దనంబాయి అర్ధిహృదయుడుగా పరివర్తన చెందుతాడు.

శ్రీ రాధకొండ విశ్వనాథకృష్ణగారి 'అల్ప జీవ' విశ్వజననమైన అపూర్వనవల. దీనిలోని అల్పజీవి గుబ్బుత్యు. వియామమానాలు మొదలయిన అవలక్షణాలు మాత్రీధిరింది అతిగుప్పలుచైన గుబ్బుత్యు, అనుభవం పొందను పొందను గడిచేరి నిలవనొక్కటనే అంతిమగ్యవైపు చితియి. ఏ దేశ కాలాలకూ కట్టుబడిపోత గుబ్బుత్యు.

శ్రీ భాస్కరభట్లకృష్ణారావుగారి "వింతప్రగాళం" 'నాగరిక' హాస్యానికి ప్రతిచ్ఛాను అయిన నవల. దీనిలోని పాత్రలందరూ స్థిరదృఢభావాలు కలవారు; తమలోని గుప్తప్రకృతులనుకూడా బహిరంగ పరచుకొని దర్శించుకొనే నిర్విరం కలవారు. నాగరికులన బజేవారి 'మస్క'ను బట్టబయలు చేయడం రచయిత ప్రధాన లక్ష్యం.

శ్రీ జి. వి. కృష్ణారావుగారి "కీలు బొమ్మలు" నేటి గ్రామజీవితానికి ఫోటో. గ్రామకక్షలు రాజకీయ పార్టీల మాగుప్పెరుతో, పేరి ముసుగుతో చేసే గురంతాల పర్యవసానం దీనిలో యాపు కనుతుంది.

ఓనమాలు, జగన్నాధరథవక్రాలు అనే నవలలు దిశితవర్గాల పోరాటచిత్రాలు.

ఏమైనా విద్యాపండితులమైనవం, పరిశ్రమలు, నాతన జీవిత విధానం అభివృద్ధి అవుతున్నవి గనుక ముందు ముందు "నాగరికమైన" (Sophisticated) నవలలు ఎదిరి తిగలవనే భావుకుల అభిప్రాయం.

—రామచంద్ర

కలగూరగంప

పల్లవుల శిల్పశైలి

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

గ్రంథంవికాసోక్తిపాద గోపాల కృష్ణమూర్తిగారు

“పల్లవులు” అను నీర్మితిక్రింద, మహాబలిపురం శిల్పములను పరిశీలించి, కొన్ని అంశములను చేర్చినది, పల్లవులు పహ్లావులేవని, వాగు విశేషములే అయి ఉండవలెనని నాకాగు. నిజంగా శిల్పముంగు శైలి జాతిని, కాలమును తిప్పక ముచ్చిస్తుందని, వేగు ఆధారములు ఏదీ లేవవచ్చును, నాటికివ ఆధారములు ఇరవైవ మని తేల్చలేవును, శిల్ప శైలియే, బాధి, కాలముల నిర్ణయమునకు ప్రబల ప్రమాణము కాగలదని, మహా పండితుల వాక్యము, అయినప్పటికీ, శిల్ప శైలిని, భావనాంశురములను (Motifs) చాల వ్యత్యాసము కలగు. భారతశిల్ప మందే నేమి, అనేక ఇతర శిల్పములందైతే నేమి, పర్యవాయములంగును సంప్రదాయముగా నేకతీరితమునకు సంబంధిని భావనాంశురములు కొన్నిగోచరిస్తాయి. ఇంగును కారణము, నాటికి, నేటికి మానవ నైజమునకు పరాజ మయిన నేకసంచార కాంక్ష. అనేక కాలములవలన మానవుడు నేకములను పోషించునం చేస్తాడు. తాను చూచిన, అనుభవించిన, నేర్చుకొన్న, కొత్తవిషయములను తననేకమునకు ఎదుకపడుదులకు కృషిచేస్తాడు. ఇంతేకాక, విశేషాలలో వింతలయిన తన నేకవిషయములను నేర్చుకొను తంటాలుపడతాడు. ఈ కారణంగా కళలో సయితం, పర్యవాయములు, పర్యవేషాలు, అనేక విజాతీయ భావనాంశురములు గోచరించడం జరుగుతుంది. అందుచేత కొలది భావనాంశురాలను గమనించి, శిల్పము విజాతీయ మయినదని చెప్పడం చాల సాహసమేకాక పాపపాపికుడే అవచ్చు.

శ్రీ పాద గోపాలకృష్ణమూర్తి మహాబలిపుర శిల్పములలో గమనించినది కొన్ని భావనాంశురాలు. ఇవి మూడు.



నాగార్జునకొండలో ఒక స్తంభములోనిశిల్పం. ఎడమచేతిలో ఉన్నది మేక కొమ్ము.

1. “గంగావరణం శిల్పచిత్రములో దిగున ఒక జటామకుటధారి చేతిలో ‘కొమ్ముకొప్పియ’ అనే రేడికొమ్ము ఆకారపు పాత్రను ధరించాడు,” ఆ

శిల్పమందు "కొన్ని కోపియా" వలె కనుపించునది పాత్రకాదు. బహుశా శిల్పములను పరిక్షింపక భాషా చిత్రములను మాత్రమే పరిక్షించిన, అది పాత్రవలె కన్పింపవచ్చును. ఆ జటామకుట ధారి భగీరథ తపం ఫలితంగా వచ్చిన దివ్యంగానో లేదా వస్త్రములతోనే, పిండుకుంటున్నాడు. ఆ శిల్పమును చూచిన, ఈ విషయము నిస్సంశయంగా కోకాదు. అయినప్పటికీ, "కొన్ని కోపియా కూడా" అని శిల్పములకు కొద్దికాదు. పల్లవ శిల్పములకు వాదాపు మాకునందల సంవత్సరములకు పూర్వమే చూచిన నాగార్జునకొంప శిల్పములందు ఈ మానము కనుపించును. పంజెర లాంగ్ చూస్తున్నాడు. ఈ మానము దైవాధిపతి నమస్కరించును అని అన్నాడు. 'వలేవన్' చిత్రమేమోనని పేరు అనుకొన్నాను. ఆ చిత్రమందు మానాందిన ఆ వర్ణకొన్ని కోపియాను, చెవివీధిగా ఉంచుకొన్నట్లు కనిపిస్తాడు. మహాలక్ష్మివల్ల వచ్చిన చెరిటిబాధతో, ఇతరులు చెప్పిన మాటలు స్పష్టంగా విడానికి ఇది సహాయంగా ఉన్నట్లు, వాడు చేకనుండు ఇట్టిది అందు



ఉంగరాల కేసరాలున్న అమరావతి, సైంహం.

కొరకుగా వినియోగమవుతున్నట్లు ఆ చిత్రమందుని తెలియుగలదు "కొన్ని కోపిన్" అనగా మేకకొయ్య.



రింగు రింగుల జట్టున్న అమరావతి బుద్ధ శిరస్సు.

2. "పల్లవులు శిల్పించిన పిండుకాటలు రింగు రింగులుగా తీర్చి ఉంటుం, ఇది గాంధార బుద్ధులదీ" అని వారన్నాడు. నిజంగా ఇది గాంధార బుద్ధులదీ కావేకాదు. గాంధారబుద్ధులందు జటుజట్టుగాను ఉష్ణిష్టం ఒకముడిగాను స్పష్టంగా కనపిస్తుంది. వాడులు బుద్ధులకు బోధింపులకు ముగ్ధులెందు మహాపురుష లక్షణములను నిర్వచించాడు. అందు ఉష్ణిష్టం ఒకటి. ఉష్ణిష్టం అనగా శిరస్సుపైభాగం ఎక్కుగా ఉండడం ఇది గాంధారబుద్ధ శిల్పములం దగునకు ముడి గాను. ఈ ఉష్ణిష్టం సంపూర్ణ మైందన సంప్రదాయములను వ్యక్తపరచు చున ఆంధ్ర బుద్ధిమానములందే నిక్కగా అనుభవితమైనది.

శిరస్సుపై జట్టు కుడివైపుకు రింగులుగా తిరిగి ఉండుటకూడ ఆముప్పదిరెండు మహాపురుషలక్షణములం

గోకటి. అమరావతి బుద్ధులందు ఈ లక్షణము వృష్టముగా కనపడుచుంది. నిజంగా శిల్పముందు ఈ రింగుల జాట్లు, వట్టిజాట్లు నేగాక, మహాయోగుల శిరస్సులందు విద్యుకొన్ని సహస్రారమును సూచించుచుని కొందరి పండితుల అభిప్రాయం.

ఇట్టి రింగులు తిరిగిన జాలు ఏ అమరావతీ శిల్పములందు లేము చూడలేదని గోపాలకృష్ణమూర్తి గారవ్వాడు. వారు తొందరలో చూచిఉండికపోవచ్చును. అయినా ముఖ్యమయిన అమరావతీ శిల్పములన్నీ లంఛన సాదరణలో ఉంటుందేమి అందరూ ఆ శిల్పములను పూర్తిగా చూడవలెకొనులేదు. ఇది నిజంగా మన ఆంగ్రమున కెంతయో దుర్దృష్టము. చిత్రశిల్పములలో (Relief sculptures) నిర్దేశించిన సింహరూపములజాలు, అమరావతీ శిల్పములందు సహంతుర శేఖలుగా కన్పడును. కాని ఒక పూర్ణ శిల్పము (sculpture in the round) ఎంగు సింహపు జాలు రింగురింగులుగా నే, పల్లవసింహములకువలె నే వారు నిర్దేశించిరి. నిజంగా బుద్ధునే నిర్దేశించు సింహరూపమునకు బాధ శిల్పాలు ఆ వాడు ఇట్టి రింగుల జాలు కల్పించడం సమంజసమే. బుద్ధునివలెనే ఆ సింహము సహితం ఒక మహాయోగి. అనితీరి పల్లవులు కొలుచుదేరి వాహనమయిన సింహము, సామాన్య వనరాజ సింహముకొక మహాయోగిగా నే ఉండవచ్చును. ఇందు విచిత్రమేమిలేదు. ఈ రింగుల జాట్లు, చిరకాల స్వదేశి సంప్రదాయమేకాని వేరుకాదు.

8. "కొన్ని శిల్పములకు కొమ్ముల కిరీటాలున్నవి." ఈ విషయం పారపాటున నేను గమనించలేదేమనని తిరిగి మొన్న మహాబలిపురంవెళ్ళి అన్ని శిల్పములను విడిగా గమనించి వచ్చాను. ఏ కిరీటమునకు కొమ్ములేవు. కాని కిరీటం చూడల చిత్రంగా చేకులను అమర్చిన్న వాగు శిల్పించారు. తిర్వారీ వద్దిన కరండుకుటునునీ చేకులు భౌతవాంకురములని చెప్పవచ్చును. కాని ఈ చేకులను కొమ్ములని వాడెట్లు భావించారో అని నాకు అనుమానం కలిగింది. నిజంగా కొన్ని ఫోటోగ్రాఫులలో అది కొమ్ములవలె కన్పడు అవకాశం కలదు. అలాగే, గవర్నమెంటువారు ప్రచురించిన గైడులో అచ్చయిన చిత్రములందు అవి కొమ్ములగాగా నేవున్నవి. కాని మహాబలిపురంలో వున్న పల్లవశిల్పములందు కిరీటములకు కొమ్ములేవు.



ముడితో ఉన్న గాంధార బుద్ధవిగ్రహం శిరస్సు.

శ్రీ గోపాలకృష్ణమూర్తి గారవ్వాట్టు మొహం జోడాలో చూరవలెందుకొక, మరెక్కడా ఇట్టి కొమ్ములను మనదేశ శిల్పాలు నిర్దేశించలేదని అనుకొనవచ్చులేదు. 1944 సంవత్సరంలో అహిచ్ఛత్రమందు బయలుపడ్డ శిల్పములందు ఇట్టి కొమ్ములన్న శిల్పం ఒకటి ఉన్నది. ఈ శిల్పం కూడా అయిన అరు శిల్పములందు నిర్మితమయినదే.

నిజంగా ప్రాచీన శిల్పసంపద యంతయు నేను మనకు లేదు. అందులో చాలభాగం శిథిలమయింది. ఉన్న కొంచెం కూడా సంపూర్ణంగా పరిశీలించడానికి ఒక జీవితం చాలనేమా అనిపిస్తుంది. అటునంటప్పుడు ఏ ఒక్కరూపమో, భౌతవాంకురమో "మన ప్రాచీన శిల్పములందు లేదు. నేను చూడలేదు" అని చెప్పడం చాలసాహసమేమో అని అనిపిస్తుంది. నిజంగా మన మెరుగని ఒక నవీనరూపం మన శిల్పాలలో కనిపించి వచ్చును కదాకానుని పండితుని చాల ఆసందంగా ఉంటుందిమకుంటాను.

కైరీ నవసరించి జాతిని నిర్ణయించవచ్చని చెప్పాను. పల్లవ కైరీయందు ముఖ్యంగా కనుపించు నది రూపములను బాదుగించుట. (Elongation of form) దీనివల్ల మానవరూపములందు, శిల్పమున



అహిచ్ఛంశ్రంలో లభించిన మృగ్మయశిల్పం.

వరి (Energy, Force) పుష్టముగా ప్రబలుగా గోచరిస్తాయి. ఈ శైలి సంతృప్తి ఆంధ్రము. అనురావతి, వాగాన్తునికొంప శిల్పములం దిది పుష్టంగా కనుపిస్తుంది. పల్లవ శిల్పంలో పాతుగా వాటానుగా శిల్పి వంతంగా కనుపించే దివ్యమానవరూపాలు, కాలం గడిచుకొని, పొట్టిగా, మొరటుగా తెయారయి, తిమసమాజ సౌందర్యాన్ని ప్రతిఢిమ, క్రమంగా ద్రావిడ శిల్పంలో అదృశ్యమయినవి. పల్లవశైలి నిజంగా ఆంధ్ర శైలి, ఈ శైలి అంకురం ఆంధ్ర గర్భమయిన అమరావతీ.

వేదకాలంలో ఆశ్వశాలలు

ఋగ్వేదంలో యుద్ధాశ్వాలు, గుర్రాలు పూర్వీక యుద్ధరథాల ప్రస్తావన ఉంది. కాని ఆశ్వశాలల ఏర్పాటు, అలాటి దళాల శిక్షణకు ఆశ్వశాలల నిర్మాణం వేదకాలం తర్వాతనే అయివుంటుందని పలువురు పండితులు అభిప్రాయపడుతున్నారు. ఆశ్వశాలల ఏర్పాటు మనకు చారిత్రకంగా తెలిసినంతవరకు క్రీస్తుకు ముందు 12 వ శతాబ్దిలోనే తొరిపాదిగా అప్పీరి

యాలో జరిగిందనడం వాస్తవమే. క్రీస్తుకుముందు 20 వ శతాబ్దిలో యుద్ధరథాలు (ఈజిప్టుపై హిక్సోస్ వాడి చేసినప్పటికీ) ఉన్నట్లుకూడా ప్రమాణాలుండవలసి జరిగింది. కాని గుర్రాలు లాగే యుద్ధరథాలు వేద కాలంలో ఉన్నప్పటికీ ఆశ్వశాలలు కూడా ఆ కాలంలో ఉండిఉంటాయోకదా!

కనుక, ఆశ్వశిక్షణ, ఆ కారణంగా ఆశ్వశాలల వేదకాలపు భారతీయులకు తెలుసుననుకొనడానికి తగిన కారణాలున్నాయి. మిటన్నీ తెగలో భారతీయుల పేర్లుండవలసి అందరికీ తెలుసు. కిక్కురీ అనే వేరుగల ఒక మిటన్నీ తెగవాడు హిటైక్ రాజులకోసం 'ఆశ్వ శిక్షణ'పై ఒక చిన్న పుస్తకం వ్రాశాడు. ఇదిని మాత్రపు భాష చూర్మైక్. ఇది 1988 లో ప్రచురించబడింది. ఇది క్రీస్తుపూర్వం 14 వ శతాబ్దిలో రచితమై ఉంటుందని పండితుల అభిప్రాయం. దీనిలో ఐక వర్తన్న, తేరవర్తన్న, పంజవర్తన్న, సత్తవర్తన్న, నావర్తన్న—అనే పదాలు (సెమెటిక్ భాషలకు ఎంత మాత్రమూ సంబంధం లేనివి) కనిపిస్తున్నాయి. ఇవి ఆశ్వక్రీడలను తెలిపే వికవర్తనం, త్రివర్తనం, పంచ వర్తనం, సప్తవర్తనం, నవవర్తనం—అనే సంస్కృత పదాల అపభ్రంశరూపాలనడం నిశ్చయం. అంటే వేద కాలపు భారతీయులు గుర్రాలకు శిక్షణ నివ్వడం మాత్రమే కాక ఆశ్వక్రీడలను కూడా అభివృద్ధిపరచుకొన్నారన్నమాట. ఆ క్రీడలను తెలిపే పారిభాషిక పదాలను ఇతిరచేతాలవారు కూడా గ్రహించారంటే, వాటి వ్యాప్తి ఎంతటిదో మనం గ్రహించవచ్చు. దీనిని బట్టి మనం వేదకాలంలో ఆశ్వశాలలు కూడా వున్నవని ఒప్పుకోవలసి తప్పదు. అక్కాడియన్ నిహిలోని నూజీల పుస్తకాలలో సంస్కృత భాషలోని ఆశ్వపర్యాయ పదాలు కనిపిస్తాయి. వీటిని వ్యాఖ్యానించడం కష్టమే అయినా, కొన్ని గుర్రాలకు విశేషణంగా వాడిన బ్రున్ను/పప్రున్ను, బ్రున్ను/పింకరున్ను, జిర మున్ను/జిరన్ను—వంటి పదాలు బర్లు, పింగళ్, జీర అనే సంస్కృత పదాల అపభ్రంశం కావచ్చు.

(అన్నల్స్ ఆఫ్ ది థిండాక్సర్ ఓరియంటల్ రీసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్ లోని విట్టోర్ పిపానీగారివ్యాసం నుంచి—1958.)

గ్రంథవిమర్శనము

విగ్రహవ్యావర్తిని

ప్రభాగతుడైన గౌతముడు ధర్మ ప్రవచనం చేస్తున్నపుడు వాల్లు ఆర్యసత్త్వాలను అష్టాంగిక మాన్యాన్ని, నిర్యాణాన్ని చెప్పి పరమార్థం ఏమిటో చెప్పకపోవడంవల్ల శాద్ధం లో ఈగోలంతా వచ్చి పదేసట్లు కనిపిస్తుంది. అంతేగాక ఔపనిషదమైన తత్త్వ విజిజ్ఞాసకు పూర్తిగా వ్యతిరేకంగా ధర్మ జిజ్ఞాసను సాగించడం ఇందులో గోచరిస్తుంది. మూర్తి పిటకంలో నేమి, ఇంకా ఇతర గ్రంథాలలో నేమి (మిలిందపత్తా) ఆత్మమనుసరించిన ప్రశ్నలు వస్తాయి. భగవంతుడైన యిదుకు ఎట్లా ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పడానికి నిరాకరిస్తాడో ఇతర గ్రంథాలలోగూడా అట్లాగే నిరాకరించడంవుంది. కొన్నిచోట్ల “నేను చెప్పాను. ఇది విశ్వసించు” అన్న ధోరణిలో రసం నడుస్తుంది. ఆతిర్వాత రసం దృష్టాంతం వస్తుంది. “రసం వున్నది. అది కేతాంగం. అందులో ఒక్కొక్క అంగాన్ని తొలగిస్తే ఏమి మిగిలింది. ఏమి లేదు.” ఈ ధోరణిలో అనాత్మవాదస్థాపనం జరుగుతుంది. అయితే పిటకాలలో పరమార్థ విజిజ్ఞాస వుండదు. నీతివాదం వుంటుంది. గౌతముడు నీతివాది. తాత్త్వికుడు కాదేమో ననిపిస్తుంది. ఆతిర్వాత వచ్చిన శాస్త్రాలకు అందులో తత్త్వ ప్రాతిపదికలను కుదిర్చ వలసి వచ్చేసరికి, ఆ శాస్త్రం బహు అవతారాలు ఎత్తింది. అందులో హిందూవాదం మొదటి అవతారం. రెండో అవతారం మహానాసం. ఇప్పుడు విగ్రహవ్యావర్తిని గ్రంథకౌడుడైన నాగార్జునాచార్యులవారు ఈ మహానాసం శాస్త్రాలలో మాధ్యమికుడు. కూన్యవాది.

ఆచార్య నాగార్జునుడు చెప్పిన కూన్యవాదానికి మాధ్యమికవాదం అన్న పేరు ప్రతీతిలోకి వచ్చినా, దీనికి అద్వయవాదమని, సర్వధర్మ కూన్యవాదమని, ప్రతీతి సమత్వాద వాదమని అజాతివాదమని పేర్లు వున్నాయి. అయితే మాధ్యమికవాదం అన్న పేరు

దీనికి మిగిలిపోవడానికి ఒక కారణంవుంది. శాక్యపుత్ర యుని అది శాస్త్రంలో బహుతేగలు వున్న పేరు, ఆ అనంతరం వచ్చిన కూన్యవాదంలో గూడా తెగలు ఏర్పడ్డాయి. ఇందులో మొదటి తెగను పుద్గలకూన్యవాదం అంటారు. (ఈ పుద్గల కూన్యవాదాన్ని ఇంగ్లీషులోని Pluralism అని తిట్టమాచేతారు. చూ. షర్ షర్ తీర్పుగారి Buddhistic logic పీఠిక) ఈ పుద్గల కూన్యవాదంలో తిరిగి రెండు ఉపశాఖలు ఏర్పడ్డాయి. ఈ ఉపశాఖలలో ఆతివాదులను సర్వాస్తివాదులని, మితవాదశాఖను వాత్సీపుత్రీయులని అంటారు. ఆతిర్వాత సర్వధర్మ కూన్యతావాదం బయలుదేరింది. ఇందులో గూడా రెండుశాఖలు బయలుదేరాయి. ప్రాసంగికులు; స్వాతంత్రికులు అని. ఇందులో నాగార్జునాచార్యులవారు ప్రాసంగికశాఖకు చెందిన వారు. భావ్యాది ఇతరతాత్త్వికులు స్వాతంత్రికులు. ఈ రెండుశాఖలను కలిపి మాధ్యమికశాఖ అంటారు. ఇందుకు కారణంఇది. నాగార్జునుని అవంతరం, “అయినతర్క బలం క్రిందలోకువ” అయిపోయి శాస్త్రాలలో ఎవ్వరూ కొత్త విషయాన్ని చెప్పలేకపోయారు. అక్కడితో నూతన శాద్ధతత్త్వవ్యాప్తి అగిపోతుందా అనిపించింది. ఇట్లా కొంతకాలం గడిచినతర్వాత ఇన్నియ మహాపురుషులు సుప్తరాజులకొలంలో అవతరించారు. ఒకడు అసంకుడు, రెండువవాడు వసుబంధువు. వీరు ఈకూన్యవాదంలో మూడోశాఖను నెలకొల్పారు. వీరిశాఖను బాహ్యార్థ కూన్యవాదం అంటారు. (ఇంగ్లీషులో దీనిని Idealism అంటూ తిట్టమా వెలయించారు. చూ. షర్ షర్ తీర్పు Buddhistic logic - పీఠిక) తిరిగి ఇందులో రెండుఉపశాఖలు బయలుదేరాయి. మొదటిశాఖను స్థాపించినవారిని (అసంకుడు, వసుబంధువు) అగమాను సారులని అంటారు. రెండోశాఖకు న్యాయవాదమని పేరు. మహాతార్కికుడైన దిక్షాసుడు ధర్మకీర్తి ఈ శాఖకు ప్రవర్తకులు. ఎవంవిగ్రమైన శాద్ధధర్మంలో నాగార్జునాదులు కూన్యవాదం మాధ్యమ స్థానంలో

పున్నది కనుక ఆశూన్యవాదానికి మాధ్యమిక వాదం అని పేరుపెచ్చింది.

ఈ మాధ్యమిక ప్రాసంగిక చార్జితత్వ ప్రవర్తులలో వాగాన్యులు ప్రథమలు. తరువాత ఆచార్య చంద్రకీర్తి. [అద్వైతములో గౌడపాదునకు శింకరుని వలె, స్వీకృతశూన్యవాదంలో వాగాన్యులకు చంద్రకీర్తి.] గౌడపాదు కారికలకు శింకరుకు బాష్యము వెలయించినట్లు ఆచార్య వాగాన్యునిమూల మాధ్యమిక కారికలకు చంద్రకీర్తి ప్రసన్నపదావాసుక వ్యాఖ్యానము వెలయించాడు. ఇదిగాక చంద్రకీర్తి స్వయముగా మధ్యమకావతారం అన్న గ్రంథాన్ని గూడా రచించాడు. వాగాన్యుల వారు గూడా ఈ తమ తత్వస్థితి ప్రపంచమైన శూన్యతా నిష్ఠి, యుక్తి పద్ధి, విగ్రహ వ్యావర్తిని, వైద్య మూత్రము, వ్యవహారసిద్ధి...అన్న గ్రంథాల రచించారు. ఈ గ్రంథములలో విగ్రహ వ్యావర్తిని దాట్ల బి.వి. కృష్ణారావు గారు ఆంధ్రభాషలోనికి అనుదీక్షించేవాడు. ఈ గ్రంథమును గూర్చిన సమీక్ష యే ఇప్పుడు జరుగుతున్నది.

మూలమున ఈ విగ్రహ వ్యావర్తిని 72 శ్లోకముల గ్రంథము. దీనిని అనువదించడంలో టి.వి. సో కృష్ణారావుగారు 208 పుటల గ్రంథం రచించారు. ఈ 208 పుటలలోను 188 పేజీలు ప్రస్తావన. తిక్కనది మూలమునకు అనువాదము. వ్యాఖ్యానము. మూల శ్లోకములను వీరు గీత పద్యములలోనికి, ఆటవెలుగులలోనికి, కందువులలోనికి అనువదించారు. వ్యాఖ్యానం, వచనంలో చేయించారు. పూర్వముకూడా తాత్విక గ్రంథములను తెలుగులోనికి అనువదించడం వుండేగాని, ఇట్లు పద్యాలుగా అనువదించడం వున్నట్లు లేదు. నేను చూచినంతలో ఆ పూర్వపు అనువాదకులు మూలమును ఇచ్చి, అందులో ప్రతి శ్లోకమునకు ప్రతి పదార్థాదిండావ్యయ తాత్పర్య విశేషములు వ్రాయడం వుంది. పురాణపంజ మిల్ల య్యకాస్తుల వారు శాంకరభాషిక భాష్యమునకు తమ అనువాదము సంక్షిప్త వచనములోనే వెలయించిరి. మంత్రి లక్ష్మీ నారాయణకాశ్రి గారు పంచవిద్యారణ్యుని వేదాంత పంచదశిని సంస్కృత వ్యాఖ్యాన సమ్మతియుగా టి.కా తాత్పర్య విశేష విశేషముగా 1896 ప్రాంతంలో తెల్లలోకి తెచ్చారు. ఇది కొన్ని ఉదాహరణలు వాడుకున్నా వాడు ఇది సన్యమైన అనువాద పద్ధతి

అనిపిస్తున్నది. కాస్త్రుగ్రంథములను ఇట్లా తర్జుమా చేస్తేనే బాగుంటుందని, ఇప్పుడు డాక్టర్ కృష్ణారావు గారి అనువాదాన్ని చదివిన అనంతరం అనిపించింది. కారణం :

విగ్రహ వ్యావర్తిని మూలగ్రంథంలో మొదటి శ్లోకం ఇది :

“సర్వమేవ భావానాం
స్వత్రే న విభిక్తే స్వభావకృత్,
త్యద్విచన మస్వభావం
న నివర్తియతుం స్వభావ మలయే.

దీనికి డాక్టర్ కృష్ణారావు తర్జుమా ఇది.

“సర్వభావమితి ఏకత్రేనిః స్వభావ ముచయిన, నిః స్వభావ ముచయ నుచి వచిస్తు స్వభావ్య చినికర నత్రేయా సమర్థనముకాదు.

సంకీర్తులైనవాగు ఈ శంకిటినిపొర్చి చూచుకుని, అహో ! అంటాడు. సామాన్యులయిన తెలుగు వాంఠకు ఇది అర్థం కావాలంటే, విద్వత్తీరు చంద్రకీర్తినిచ్చి, టి.కా తాత్పర్యము వ్రాయాలి.

మచ్చుకు ఇంకో శ్లోకం : మూలంలో 4 వ శ్లోకం ఇట్లా వుంది :

ప్రతిషేః ప్రతిషేః
ప్రేవ మితిమతం భవేత్తి దపదేవ,
ఏవం తవ ప్రతిష్ఠా
లక్షణతో దూష్యతే న ము.
డాక్టర్ కృష్ణారావుగారి అనువాదం :
ప్రతిషేః ప్రతిషేః
బు తెజు నిట్టిద ముటం మ బొడనువిన నా
చితి కదిమారం బిటు మీ
ప్రతిష్ఠ లాక్షణికోష పరతంతోవున.

దీన్ని పండితులు పరీక్షించాలి. మూలంలోలేని మాటలు పద్యంలోకి వచ్చిపడ్డాయి. “పాడనూపుట” “దేచితిమారము” మొదలైనవి. ఇక్కడ వాది ఒక్క మవరి : అయ్యా ! ఇది కాస్త్రుగ్రంథం ; కవిత్వం కాదు. కాస్త్రుగ్రంథానువాదంలో, ముఖ్యంగా వాగాన్యువాచార్యునివంటి మహాత్మాకికుని గ్రంథానువాదంలో, కాగ్రత చాలా అవసరం. అదీకాక మూల శ్లోకం ఎట్లావుంది ! దానికి అనువాదమైన పద్యం ఎట్లా

వుంది! అందుకే పండితుల పరిశీలనం అవసరం అన్నాడు.

మాల గ్రంథానువాదాన్ని పరిశీలిస్తూపోతే చాలాగ్రంథం అవుతుంది. కొబ్బిటి పీఠికలో ప్రవేశించి, అది ఎట్లావుందో చూపించి, సమాఖ్య చూసిస్తాను.

ఈ ప్రస్తావన మూలభూమిక కారికలో ప్రణామశ్లోకంగావున్న—

అనిష్టోఽనుతృప్తం అనుచ్ఛేదం అగ్రస్వతిం,
అనేకార్థం ఆనావాద్ధం ఆనామ మనిర్ణయం.

యఃప్రతీత్య సమత్వేదింతి వందే తాతావరం

అన్న శ్లోకానికి అనువాదం మల్లేర్ వృత్తిలో “అనిష్టోఽనుబంధం, అప్రభావమయి” అంటూ “ప్రభావశి మయై బావోందు ధీద్రమ్య బావినసంబుద్ధవత్తుక్ బ్రువాణపతి కర్పింతున్ సమోవాకమత్” అదిగాల పద్యానువాదంతో ప్రారంభమౌతుంది. (వందతావరం అనే సంస్కృత మూలానికి బ్రువాణపతి అని అనువాదం. ఒహో! బానుంది!) ఆ తర్వాతి వాగాద్ధమని తీవ్ర చరిత్ర, ఆయన ఆంగ్లంబేసిని నిరూపణ.

వాగాద్ధమలు వేదలిగ్రామవాసులు. ఆ గ్రామం ఎక్కడవుందో పరిశోధకులు బేల్చులరి డాక్టర్ కృష్ణ రావుగారు కోరుతున్నారు. వాగు తెలిసినంతలో నుంటూనయంతలం సంగతి వాగు తెలియదు. కృష్ణా జిల్లాలో వదారి అన్న గ్రామం వుంది. “వేదలి” వదారిగా మారటం—నియోరధేదిః—ఇష్ట విజ్ఞానశాస్త్ర వ్యతిరేకం కాదనుకుంటాను. అందుచేత వదారియే పూర్వపువేదలి అయితే వాగాద్ధవాదాదుల వాని కృష్ణాజిల్లా వానైవుండివుంటాను. కృష్ణదాటితే వాగాద్ధవ కొండ వచ్చేవుంది గాబట్టి ఇది మారంగాడా ఏమీ కాదు. వాగాద్ధమని కృతులు, మాధ్యమిక వాదము (మాధ్యమికం అనవం పాపపాపని కృష్ణరావుగారు) ప్రతీత్య సమత్వసమగతి, కాలము, ఆర్థిక, తిథ్యాదులు, స్వభావము, నిరసాధ్యము, దృష్టి, నిర్వాణము మొదలైన ధర్మాలను సరించి పరీక్ష [వాగాద్ధవమాధ్యమిక కారకల్లో ఇటువంటి బహుధర్మాల పరీక్ష] జరుగుతుంది. ఆ గ్రంథంలో ప్రతిప్రకరణంలోని ఒక్కొక్కధర్మాన్ని (శాద్ధంలో ప్రత్యయాదికాలను ధర్మాలంటారు) తీసుకొని, దానిని నూర్చి పరీక్ష జరుగుతుంది. పత్యయపరీక్ష, గతాగత పరీక్ష. వత్తురాదీంద్రియ పరీక్ష, భావపరీక్ష—ఇట్లా, కొంత వాగాద్ధవ చంద్రికీర్తలను అనుసరించి, కొంత

స్వకపోల కర్పితంగాను పాగుతుంది. ఆ పిమ్మట శూన్య వాదాన్ని నూర్చి నైరూయిక, వైశేషిక, భాట్ట, అద్వైతీ త్యాదివాదులు చెప్పిన విగ్రహ పరిశీలనం (విగ్రహం అంటే దూషణం, అంటే ఖండన, పూర్వపక్షము— అని చంద్రికీర్తి భాష్యము) జరుగుతుంది. ఈ వాదు పారమిత గర్భం చేదన శాద్ధాలు చెప్పే నీతివాద ప్రాశస్త్యం కూడా అభివ్యక్తమౌతుంది. ప్రపంచోద్ధర గతు, ధ్యేయమాన్యంగా శాద్ధాలంత పారమితాలను ఒప్పుకుంటారు. ప్రతిబోధిస్తత్త్వము ఈ పారమితాలను సాధించే బుద్ధులవుతూ వచ్చినట్లు కథలు వున్నాయి. ఇంతకీ ఇది నీతివాదం. ఏకో ఒకటిలాన్ని లేక ప్రతాన్ని పట్టుకొని పూర్తిగా ఆదరించడం సత్య హరిశ్చంద్రుడు కథలాగా. వైదికులుగాని, తదితరులుగాని ఇంగులో ఆమోదించండి ఏమీలేదు. పైగా ఇది కొత్తదికాదు. వేదాల్లోకూడా ఇది వుంది. కాని ఇందులో (అంటే శాద్ధంలో) వామధేయం చూరింది. నీతి మొదలైన చాటలతో వ్యవహరించింది, ఇక్కడ పారమితమైంది. (విజ్ఞానిక ఇటువంటి ప్రతపానం విషయంలో తైనులను చెప్పి మరొకరిని చెప్పారీ.) వృత్తంగా ఈ ప్రస్తావనయొక్క మూస ఇట్లావుంది.

ఈ ప్రస్తావనలో రిక్కిన విషయాలను అట్లా వుంచి, నైరూయిక వైశేషిక త్యాదివాదులు చెప్పిన విగ్రహాన్ని, కృష్ణారావుగారు ఖండనభాగాన్ని మాత్రం ఇక్కడ కొంచెం పరిశీలించవలసివుంది. భాట్టమతి మనగా, కుమారిలభట్టు గారిమతియు మా వాగు కొంచెం అమరూపంగా వుంది. పంచదశీత్యాది గ్రంథాలలో భాట్టమతి ఖండనవుందిగాని, అక్కడ కుమారిలుని ప్రసక్తిగాని, ఆయన పూర్వ మీమాంసా రిత్వప్రసక్తిగాని వున్నట్లు కన్పించదు, అది సత్య. కుమారిలభట్టు తన శ్లోక వార్తకంలో శూన్యవాదాన్ని నిరాలంబ ప్రకరణంలో ఖండిస్తాడు. నిరాలంబ వాదం వాగాద్ధవనిదా? అసంవృత్తి, సత్యము, పరమార్థము అన్నవి మామవర్గాల శూన్యవాదాలకు వున్నాయి. అసంగ వసు బంధుల శూన్యవాదాన్ని బాహ్యార్థ శూన్యవాదాన్ని మాత్రమే నిరాలంబవాదం అంటారు. [మా: పర్ బర్ త్పిక్ (Buddhist logic)] కుమారిలును ఖండించింది ఈ శూన్యవాదాన్ని అనుకుంటాను. పండితులు ఈ విషయాన్ని పరిశీలించగలరు.

తిర్వాతి బ్రహ్మమాత్ర కింకరభాష్యంలో—
[బ. మా. భా. 2 పా. 5 అధి. 31 మాత్రం... ఈ

మూలం—క్షణిక త్వచ్ఛ—అన్నది—కూన్యవాది పక్షాన్ని గూర్చి వున్న కొన్ని వాక్యాలను ఉద్ఘాటించి (తెలుగులో) ఆ వాక్యాలమీద వాదస్పృతి మిక్కిలి వివరణముతో సహా, కృష్ణరావుగారు విమర్శించారు. శాంకరభాష్యం మూలంలో వున్న వాక్యాలకు వీరు వెలయించిన తర్జుమా ఇది : “కూన్యవాది పక్ష మెల్ల ప్రమాణములచే నిరాకృతముగావున తిన్ని రాకరణమునం దనాదరము చెయుచున్నాడు. ఆన్యతిత్త్వియ నగిగ మింసక సర్వప్రమాణ సిద్ధియను నీలోకవ్యవహారమును ప్రతిషేధింప శక్యముకాదు. ఏలయున మిగ్గియ ప్రతిషే ధింమట తదిధిష్ఠానమును సత్యము నామోదించుటయే యగును (అపవాదము లేనప్పుడు ఉత్సర్గము ప్రసిద్ధి మగుచున్నది).” అసలు సంస్కృతమూలంలో ఇట్లా వుంది:

“కూన్యవాదిపక్షస్తు సర్వప్రమాణ విప్రతిషేధ ఇతి తిన్ని రాకరణాయ నాదరః క్రి నుతే సహాయం సర్వప్రమాణసిద్ధి, లోకవ్యవహారోన్యతిత్త్వి మనధి గమ్యః, శక్యగోపనోక్తు మపవాదాభావే ఉత్సర్గ ప్రసిద్ధేః” —ఈ భాష్యానికి శ్రీ పురాణపంపమల్లయ్యగారు కాస్తులనారు ఇట్లా అనువాదం వెలయించారు: “కూన్య వాదిపక్షము సర్వప్రమాణ వినిర్దయగాబట్టి తిన్ని రాకర ణమునకు వేరుగా మూత్రారంభము చెయ్యవలెను. అపవాదము లేనియగును నుండగా, సుత్సర్గము సిద్ధిం చుటవలనను, సర్వప్రమాణసిద్ధియను నీలోకవ్యవహారము వేరొకతత్త్వము సంగీరింపక య ప మ్మిం ప శి క్యము కాదు.” సంస్కృతంలో ఈ భాష్య భాగంమీద వెల సిన వ్యాఖ్యానాలలో గూడా—“కూన్యతి—ఆదాః పృథక్ మూత్రారంభః వక్రియతే ఏతాన్యేష తన్యతి నిరాసార్థత్యేనాపి, యోజయంతి ఇతిన్యః” అని వుంది. ఈ అన్నింటి ఆర్థం ఏమిటంటే కూన్య వాదాన్ని గురించి అనాదరం చెసింది శంకరుడు కాదు; మూత్రకారుడు; ఆవాదం సర్వప్రమాణ వినిర్దయగాను వున్నది. గమక మూత్రకారుడు నిరాదరణ చెసారు అని శంకరుడు అంటున్నాడు. అందుచేత సుగతి ధర్మఖండవ విభాగంలో బ్రహ్మ మూత్రాలలో ఈ కూన్యవాదానికి వేరే మూత్రం అంటూ లేదు. పోతే శంకరుడు దీన్ని— ఈ కూన్యవాదాన్ని— నిరధిష్ఠాన వాదాక్రింద తేల్చివేశాడు. దీన్ని గూర్చి కొంతదర్శ తైత్తిరీయ భాష్యంలో ‘అపన్నేన స ధి వతి!’ ఆరవఅధ్యాయ మంత్ర భాష్యంలో వుంది.

ఇంకా శంకరుని గ్రంథాలలో చాలాచోట్లవుంది. పంచ దశలో విద్యార్ణవ్యుక్తు కూన్యవాదాన్ని నిరధిష్ఠాన విభాంతి అన్నాడు. కృష్ణరావుగారు కొంచెం జాగ్రత్తి పడివుంటే శంకరభాష్యం తర్జుమాలో పొర పాటు జరిగేదికాదు.

కృష్ణరావుగారు వ్రాసిన ప్రస్తావనలో, అసలు కూన్యవాదంతో విమూలం సంబంధంలేని అంశాలు గూడా కొన్ని దొర్లాయి. వా గాడ్జునులది సాపేక్షవాదం అని, అందువల్ల ఆయన ఐన్ స్టీన్ గారి Relativity సిద్ధాంతాన్ని ముందుగానే ఊహించారని కృష్ణరావు గారు అంటున్నారు. ఈ వాదం సాక్షాత్తు వేదాలో ఆణ్వుస్త్రు ఉదజని అస్త్రాల రహస్యాలు ఇమిడే వున్నాయని వాదన చెప్పిస్తువుంది. వా గాడ్జునులు వాదిన సాపేక్షం ఆ నేనూటకు, పరతంత్రము, వ్యాప హారికము, సంవృతి మొదలైన అర్థాల గూడావున్నాయి (మా. Prof Suzuky-లంకొవతార మూత్రం.) వ్యవ హారంలో ఈ సర్వము అస్వతంత్రముని పరస్పరాపేక్షం అని భారతీయ తాత్త్వికులంతా అమోదిస్తూ నేవున్నాడు. ఈ ఆర్థం ఉపనిషత్తులలో గూడా వుంది. అయితే ఇదీ ఐన్ స్టీన్ పండితుని Relativity సిద్ధాంతానికి దారి తీసింది అనడం ఎహేతుకంకాదు. అసలు ఐన్ స్టీన్ గారి సిద్ధాంతానికిన్నీ, వా గాడ్జునుల “సాపేక్ష”వాదా నికన్నీ ఏమీ సంబంధంలేదు. ఆ వాదాన్ని గురించిన పెద్ద గ్రంథాలను చదివకపోయినా, Oxford మొదలైన ఏ ఇంగ్లీషు విఘంటువును చూచుకున్నా, ఈ విషయం తెలుస్తుంది. అట్లాగే కమ్యూనిష్టులుగూడా ఆ స్థితులేవని, నా స్థితులమని చెప్పుకోవగలరా? అనేత్యాది ప్రశ్నలు ఈ గ్రంథంయొక్క ఫక్కి తగివుండలేదు.

ఈ 182 పేజీల ప్రస్తావన చదువుతూవుంటే చాలాభాగా వుందనిపిస్తూ వుంటుంది, అంతా చదివిన తర్వాత కూన్యవాదాన్ని గురించి ఇందులో ఏమి చెప్పారు? అని పుచ్చించుకుంటే—నా మట్టుకు

హిందీ సాహిత్య ము

రచయిత: అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి ఎం. ఎ., (హిందీ కవులగురించి తెలుగులో వ్రాసినది తమగ్రంథము) పుటలు 820 — వెల పోస్టేజితో రూ 8-00 గ్రంథకర్తపేర, 5 కార్పొరేషన్ హైస్కూలు రోడ్డు మద్రాసు-6 కు వ్రాయాలి.

నాకు, చెప్పకదూ!—నిమి చెప్పారురా? అన్న ప్రశ్నే ఉదయించింది. కారణం ఏమిటో మాత్రం తెలియజేయలేదు. ఆ దామం ప్రస్తావనలో ఉపయోగించిన గడ్డుభాషలో వున్నదో, లేక శూన్యవాదములోనే వున్నదో అర్థము కావడములేదు. పతిలేలు ఆనధి కాగలు గనుక, వారిని మాట అనడానికిలేదు. నారికి అర్థం కావడంకోసమే గదా గ్రంథాలు వ్రాసేది. ఆ దృష్టి పెట్టుకున్న పక్షంలో ఈ గ్రంథరచన సరళంగానూ, అందరికీ అర్థమయ్యేట్లుగా తయారయ్యేది.

ఇంకో విషయం; దేశములో బహుమంది పండితులు వున్నారు. వారిని గౌరవించటం మనవిధి. ఆ పండితులతో మనకు సరిపడునా, పడదా అన్నది వేరే విషయం. కాని వారి పాండిత్యాన్ని బట్టి వారిని మన్నించక తప్పదు. మన దేశములోని మహా పండితులలో రాఘవేంద్ర సాంకృత్యయనులు ఒకరు. వారిని అందరినీ మహాపండిత రాఘవేంద్ర సాంకృత్యయనులనే అంటారు. సాంకృత్యయనులు బహుభాషావేత్తలు, జ్ఞానమునకు ఆయన చెసిననేవ అపారము. శృంగేరావు గారు తమ ఈ గ్రంథములో ఆయనను శ్రీ ఆర్. సాంకృత్యయన అనిమాత్రం ఉద్ఘాటించారు. ఇది పారపాటుప జరిగిందనుకుంటాము. ఇటువంటి విషయాలను అల్లా వదిలివేసినా, ఒక లాఠికిరచన చెప్పేస్తున్నప్పుడు వ్రాయరానిపద్ధతి వాక్యాలనుడా ఇంగులో కొన్ని వున్నాయి. ఉదాహరణకు—“తత్త్వ మిట్లున్నది. మనమేమి చేయగలమని కూర్చున్నచో అన్ని ధర్మములను అమోగ్య ధర్మము లవలసినవన్నను.” మొదలైనవి. వైగా ఇంగులో ఎంత తల పగలగొట్టుకున్నా ఎట్లా విర్బడామో తెలియనిమాటలు కొన్ని వున్నాయి. ఉ=జాత్య; కొన్ని కొత్తి మడికాంములు కనిపిస్తున్నాయి: ఉ = గోశ్లను గోకశ్లను బలికినది.

ఈ గ్రంథం వెల: రూ. 5.50. ప్రాప్తిపానం. రచయిత, తెనాలి కలాశాల, తెనాలి; సాహితీ నిక్షేపము, తెనాలి. “హరిత నివర్తన”:

జ ర్ న లి జ ం

“అధునికాంధ్ర సాహితీ ప్రపంచంలో పత్రికలు ప్రత్యేకత గలవి. పత్రిక చీనాడు ప్రజా సామాన్యమునకు, ప్రభుత్వమునకు వదులుగల యొక

వంతన వంటిది. సాహిత్యకాళు లన్నిటిలో నింతటి శక్తిమంతమైన కాళు మరి యొకటి లేదు.” అన్నాడు సుప్రసిద్ధ విమర్శకులు శ్రీ నివాదవోలు వేంకటరావు గారు.

పత్రికలు మన జీవితంలోనే భాగమైపోయాయి. విదేశాలలో వలెనే అవి మన దేశంలోనూ బలమైన ఆయుధాలుగా రూపొందుతున్నాయి. కనుకనే పత్రికలను “ఫోర్ట్ ఎజ్జీక్” అన్నాడు. ఇది పత్రికా రచన ప్రాముఖ్యాన్ని చెప్పకనే చెబుతున్నది. అలాటి పత్రికా రచనను నురించి ఇతర వ్యక్తులు వారు, ఆ వ్యక్తిలోని వారు తెలుసుకోవడం అవసరం.

“జర్నలిజం” అనే ఈ పుస్తకం ఆ అవసరాన్ని తీరుస్తున్నది. పత్రికా రచనను తెలిపే మొదటి తెలుగు పుస్తకం ఇదే. దీనిని శ్రీ నర్రావుల సుబ్బారావు గారు రచించారు. పుటలు: 180, వెల: 1-75, ప్రతులకు: కనాన్ పబ్లికేషన్సు, బుర్రహాలెం పోస్టు, తెనాలి.

శ్రీ సుబ్బారావు గారు ఈ పుస్తకంలో పత్రికా రచన అంటే ఏమిటి, పత్రికా రచయిత అర్హతలు, పత్రికలభావ, వారపత్రికలు, కంపౌజింగు రూము, వార్తలు, లాజావార్తలు, వార్తల విభజన, విలేకరి, ఇంటర్వ్యూ, ఇంటర్వ్యూ పరికరాలు, వార్తలకూర్పు, వర్షన, వార్తా సంస్థలు, మన దేశంలో వార్తా సంస్థలు, స్థానిక వార్తా సంస్థలు, ఉపసంపాదకుడు, హెడ్ లైన్స్ వ్యాసాల శీర్షికలు, బీడ్స్, సంపాదకుడు, స్వేచ్ఛ, స్థానిక వార్తలు, వ్యాపార ప్రకటనలు, పుస్తక సమీక్ష, ప్రచారం—పౌర సంబంధాలు, ప్రభుత్వం—ప్రజలు, పత్రికా రచనలో స్త్రీలు, భారతదేశంలో పత్రికల పుట్టు పూర్వోత్తిరాలు, తెలుగు పత్రికా లోకం పుట్టు పూర్వోత్తిరాలు, ప్రెస్ కమిషన్—మున్నగు విధికలకింద పత్రికా రచనకు సంబంధించిన పెక్కు విషయాలు స్పష్టంగా చర్చించి వివరించారు.

తెలుగు పత్రికాలోకం పుట్టు పూర్వాలు—అన్న శీర్షికకింద వివరించిన విషయాలలో కొన్ని సవరించుకోవలసి ఉంటుందని భావిస్తున్నాను. “1827 లోనే తెలుగులో పుస్తకాలు ముద్రించబడ్డట్లు తెలుస్తూ ఉంది.” (పుట-118) అన్నాడు—1807 కే క్రైస్తవపాదిరీలు తెలుగులో తమ మతపు కరపత్రాలు, న్యూస్పేపర్లు,

వ్యాకరణం ప్రచురించారు. 1817 లో బ్రాహ్మ పండితుని తెలుగు వ్యాకరణం ముద్రితమైంది.

“1816 లో తొలుదొల్ల ఎ. పి. పార్థసారథి నాయుడుగారు కేవలం వార్తలలో ఒక వార్త ప్రతికను ముద్రాపకునండి ప్రచురించడం మొదలుపెట్టారు. “ఆంధ్ర ప్రకాశిక” పేరుతో తెలుగుదేశం నలు మూలలా తిరుగుతూ ఉండేది ఈ పత్రిక”—(పుట-119) అన్నాడు. —ఆంధ్ర ప్రకాశిక అప్పటికి విద్వత్తు మైన వార పత్రిక అవడం విస్మయకరం. కాని అది “తొలుదొల్లి”దికాదు. “వర్తమాన తరంగిణి” అనే వార పత్రిక 1842 నాటికే (బ్రాహ్మ పండితుని కాలంలో) ఉన్నది.

“1920 లో ప్రస్తుతం ఉన్న భారతి నెలు వడింది” (పుట-122) అన్నాడు. —భారతికి ఇప్పుడు 36 వ సంవత్సరం. ఇది అచ్చు పారపాటు అయి ఉంటుంది.

ఉస్మానియా విశ్వ విద్యాలయం జర్నలిజం శాఖాధ్యక్షులు శ్రీ యన్. వి. కె. మూర్తిగారు ఈ పుస్తకం తొలి పలుకులలో అన్నట్లు పత్రికారంగంలో ప్రవేశించాలని అభిలషిస్తున్న వారికి ఎంతో ఉపయోగకరమైన ఈలాటి పుస్తకం రచించి వందుకు శ్రీ గువ్వారావుగారు అభినందనీయులు.

దూత మత్తేభము

“మాఘ మేఘ గతనాః” అన్నాడు మహా వ్యాఖ్యాత మల్లి నాథమూరి. మేఘ సందేశం రెండు సర్గల లఘు కావ్యమే అయినా, రసవిశ్లేషం గమక వ్యాఖ్యానించడంలో మాఘమంత శ్రమ కలిగించినదన్నమాట. ఇది వ్యాఖ్యానానికి పట్టివ్వనవ్వకు అనువాదానికి గట్టికోవడంలో ఆశ్చర్య మేముంది?

ఇంతవరకు దీనికి తెనుగులో ఎన్నో పదాలు అనువాదాలున్నాయి. ఇది ఇటీవల వెలువడిన అనువాదం. అనువాదికులు శ్రీ రాయప్రోలువారు. అనువాదం మత్తేభ వృత్తాలలో నిడివడంవల్ల, కాగుమబ్బులు కలిగి బృందాలను తిలపించడంవల్ల “దూత మత్తేభము” అనే శీర్షిక సుందరంగాను, సమచితంగాను ఉన్నదనే అనవచ్చు.

యతీప్రాసా కవితా కామినికి యమపాశాల వంటి వన్నారు అత్యాగ్రనిధులు. కనుకనే కావాలి ఈ మత్తేభాలన్నీ ఆయనపాశాలు తెంచుకొనే

నుంగు కురికాయి. యతీప్రాసలు బంధాలు గమక, వాటికోసం కవి వ్యర్థపదాలు, అర్థవాదాలు ప్రయోగించవలసి వస్తుంది గమక కవితా కమనీయత కలుష మాకుందిని వారివాదం. నిజమే. దీనిలో కొంత బగువు లేకపోలేదు, కాని అనిర్వచనీయత, బంధులతో అంద చందాలు లేవనెత్తేదే మన కావ్యం. స్వయం సంయమనంలోను, అత్యునిగపాంలోను కదా ఉన్నది సాంఘిక! ఈపాశాలు తెంచుకొని తెలుగువా సాగను రాకపోవడం ఈ రచనలో పలుచోట్ల కనిపిస్తుంది; మూల విధేయతా కొరతనడిచింది. స్థానీపులాక న్యాయంగా కొన్ని పద్యాలు చూడండి.

కశ్చిత్కంతా విరహానగజా
వ్యాధికారాత్పి మత్తే
శాపేనా స్తం గమిత మహిమా
వృత్తిభోగ్యేణ భర్తా.
అధికారంబున నెమరిల్లి ప్రభు
శాపగ్రస్తుడై యక్షుడొ
క్కడు, కాంతా విరహార్తితో, జనక
కన్యాపూవ పుణ్యోదకం
బుల ఛాయాతరన వీధులన, నవయు
చుండెన్ రామగిర్వాశ్రమం
బులలో, స్రజ్జలు గ్రుంక, భోగ్యమగు
వర్షాంతంబు పీక్షించుచున్.

1—1

(వృత్తి భోగ్యేణ—అన్న మాటను భోగ్యమగు వర్షాంతంబు అని అనువదించడంవల్ల అర్థం కుంటు వడింది. భోగ్యమైంది శాపం గాని వర్షాంతంబుకాదు.)

ధూమశోభితి స్ఫులిల మరుతాం
సన్నిపాతః కృమేఘః
సందేశార్థాః కృపలుకరణైః
ప్రాణిభిః ప్రాపణీకాః,
ఇత్యోక్తుస్త్వికాన్య దివంగణయకా
గుహ్యైః తం యయాచె
కామారాహి ప్రకృతి కృపణాః
చేతనా చేతనేషు.

1—5

జలవాతంబులు వన్న ధూమములు
రూపుంగన్న మేఘుం నిదె
క్కడి? ప్రాణేంద్రియ భిద్రపాటన
సుసాగ్యంబైన సందేహ మె
క్కడి? సంచెందడు యక్షి దుత్సుకత

చేత్తిన్; చేతనా చేతనాం

తర సంమాధులుగారె కాముకు

లపసారస్వభావాపసల్.

(సందేశార్థాః కస్య పటుకవస్తైః ప్రాణిభిః ప్రాప
ణీయాః—అన్నదానికి ప్రాణిందియ భద్రపాటవ
సుసాగ్యంబైన సందేశమెక్కడ? అన్న అనువాదం,
పాతకుడు కూడా భద్రపాటవసుసాగ్యంగానే ఉంది.
దీనికి 1926 లో బండగ నోచెల్ కాలేజి పండితులు
శ్రీ శిష్టా వరసింహాశ్రమి గారి అనువాదం:

పాగ సలిలంబు వహ్నియును

బొంపిరివోయెడు వాయు విహ్నియున్

సాగసున తేర మేఘమును

జాన్వ వచించు టదేడ యింద్రియా

వగతి జెలంగు చేతన వి

భావ్యము వార్త యదేడ కాముకుల్

వగ వడుగంగ జారుగు వి

పన్నతతో జడచేతనంబులన్.

యతిప్రాసలు లేక పట్టదిలో 'సంపత్' చేసిన
అనువాదం:

ధూమయుక్త జ్యోతిస్సు సలిలయుక్త పవనయుక్త
జెరసి రూపుగనొందు మేఘుండు తానే?

పటుకరణచేతన ప్రాపణీయములైన

సందేశము లనేడ అని పరిగణింపకయే

యత్తు దొత్తుకొనున యాచించె మేఘమును

కామరూపులగువాగు సమాజముగ నెలపుడు

చేతనా చేతనములంగు కృపణులు కొర!

బహుశః స్ఫురిత రుచినా

గోపవేదస్య విష్ణోః.

1-15

.....గోపవేదంబుతో

శిభిసింధచ్ఛవి నుజ్జ్వలించు

అసిత శ్రీవిష్ణులీలాంశలన్.

(అసిత శ్రీవిష్ణువు ఎవడో? ఇక్కడ మేఘానికి
సంక్రమించింది నెమరిపించంతో ముద్దులాలికేకృష్ణుని
ముచ్చటైన రూపమే. లీలాంశలుకొర!)

రిక్తస్వకోష్ఠ భవతి హి లఘుః

పూర్ణ తా గౌంవాయ.

1-20

అట్టులే గా రిక్తుడు సర్వలాఘువుడు

స్థాయస్వామి పూర్ణుండగున్

(లేమి లోకువకు, కలిమి పూర్ణతకు కారణ
మాకుందనే చక్కనిభావానికి ఇదా అనువాదం?)

ప్రీతామాద్యం ప్రణయవచనం

విభ్రమో హి ప్రియేషు.

1-29

...చెప్పితం

బురె గా నెచ్చెలు రిద్దవలభుల

పట్లక మాపు భోవార్థముల్.

(ప్రియులకు ప్రియురాంధ్రు చేసేవిలాసాలే
మొదటి ప్రణయవచనం అన్నది మూలభావం. ఆద్యం
అనేది అనువాదంలో చాలముఖ్యం.)

ప్రాప్యోకంతీ ముదయు కథా

కోవిద గ్రామవృద్ధా.

1-31.

అటుపై చేరుము వత్సరాజ

కథవార్థాభిజ్ఞతా గ్రామవృద్ధులు

(ఉదయనకథా కోవిద గ్రామవృద్ధులన్న మాట
లోని బరువు వత్సరాజకథవార్థాభిజ్ఞతా గ్రామవృద్ధులు
అనేమాటలో ఉందా?)

తోయోత్సర్గ సైతి ముఖరో

మాస్యధూః విక్ల బాస్తాః.

1-41

...నండబో

తల గర్జింపకుమా కృశోదరలు

కాలిన త్రపా భిరువుల్.

(నైక్ల బ్యం లో త్రపా ప్రసక్తి ఉండదు. దీనికి
'సంపత్' అనువాదం. 'శరిమి వర్జింపకుము నాగు
భయవికలలు'. ప్రాచీనుడైన కోటికేలపూడి వెంకట
కృష్ణకవి అనువాదం:

అ కరి వర గరి తా

టోపము మాని దోపులు క

దుం భయచిత్తులు కారె కామినుల్.)

గతుత్కంపా దలక పతితైః

యతి సుందారపుష్పైః

పత్రస్పృహైః కనక కమలైః

కర్ణ విభ్రంసిభిశ్చ,

మక్తాజలైః స్తనపరిసర

చ్చిన్న సూత్రైశ్చ హారైః

నైకోమార్గైః పవిత్ర రుదయే

సూక్ష్మతే కామినీనామ్.

2-11

రవి రాకన్ పాడగట్టు జడ

లలకాంతిప్రస్త మంచారముల్

ఉపయుక్తమైన సరిక్రొత్త పుస్తకములు

శ్మశనాయము-ఇంజనీరింగు-చైతన్యముకృత్తి విద్యలు

పై గ్రంథములు కేటలాగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N.K. Paul & Sons, Post 12202, Calcutta-5.